

3

St. Etienne

A detailed black and white engraving depicting a rural landscape. In the foreground, a wooden cart with large spoked wheels is pulled by two oxen. One ox is dark and the other is light-colored. Behind the cart, several wooden barrels are stacked. A large, curved banner or cloth is draped over the cart, featuring the Latin text "PRÆDIUM RUSTICUM". To the right of the banner, a circular emblem contains a figure, possibly a deity or a personification of the land. The background shows a dense forest with various trees and foliage. The entire scene is rendered with fine lines and cross-hatching.

PRÆDIUM
RUSTICUM

Prop Pf XVIII-193

JACOBI
VANIERII
è
SOCIETATE JESU,
PRÆDIUM RUSTICUM.

NOVA EDITIO AUCTIOR ET EMENDATOR.

TOLOSÆ;

Apud PETRUM ROBERT, Collegii Telosani
Societatis Jesu Typographum & Bibliopolam,
sub Signo Nominis JESU.

M DCC XXX.

CVM PRIVILEGIO REGIS

ILLUSTRISSIMO VIRO
NICOLAO LAMONIO
BAVILLÆO.

Vides quām obsequentem me habeas, Vir Illustrissime, qui Musas, atque intermissam agrorum culturam non resumam modò, quod suaseras; sed opus aggrediar, quod universam serè ruris disciplinam complebitur: id enim oneris imposui mihi, ut Prædium Rusticum conficerem sexdecim libris, quorum argumenta subjicio, ut fide tibi semel obligata, nulla me negotia, nullus scribendi labor à suscepto consilio deterrere deinceps possint. Primo quidem libro docebo quomodò fundum emi, ac reparari oporteat. Deinde servorum delectum, & varia singulorum in excolandis agris ministeria persequar. Tertiò laboriosissimum hominis in agricultura socium Bovem aliasque informabo pecudes, quæ vel incon-

E P I S T O L A.

sortium operum vel redditus & custodiae causa
nutrimentur. Et quoniam empto prædio, com-
paratisque ad illius culturam servis, & pe-
teribus, statim conserendum censem Rustica-
ram rerum periti, calendarum arborum ratio-
uem tradam in quinto & sexto libro. In septi-
mo & octavo annuas agrorum operas summa-
tim sequar, ut quid quaque tempestate ruri pe-
ragendum sit, uno velut intuitu conspiciatur.
Tum plenius tractandas aggrediar delicatio-
res rusticationis partes, hortos scilicet, vî-
tes, optimamque viui conficiendi rationem.
Adjiciam denique Aves Cortales, Columbas,
Apes, & Piscinam; quæ ad rem familiarem
non minus quam ad villæ splendorem perit-
nent. Ultimum doméstico Lepori librum desti-
naueram, ut rusticis conviviis eas quoque
adderem epulas non pecuniâ, non venantium
sudore partas: sed intellexi placere tibi ut
venationis voluptati magis indulgerem, ne-
que Loporem unum, sed sylvestrem quoque
Capream, Aprum, Damam, aliasque fulvas
(ut vocant) Feras meo vivario include-
rem. Cujus argumenti amœnitatem eò liben-
tiū sequar, quò me à proposito non re-
cessurum puto, si traditâ totius agriculturæ
arte, id demum apposuero quod magnopere
invitet, rurique quam diutissime teneat do-
minos, quorum præsentia in operibus rusticis
sanctum pollet, ut nullo terra lœtamine pi-
guior fiat quam se frequentibus domini uesti-
giis proculcetur.

Habes, Vir Illustrissime, seriem totius

E P I S T O L A.

operis, quod confidentius exequar, si tuo iudicio comprobatum intelligam. Is enim es quem artium omnium ac scientiarum non patrum modò, sed & magistrum veneramur. Namque apud oratores constat, non habere illos unde meliora eloquentiae documenta sumant, quam si te dicentem in publicis Provinciæ Comitiis audierint. Quantum in pertractandis negotiis, rebusque publicis administrandis proficiunt qui te propius intuentur, declaravit equissimus rerum estimator Ludovicus Magnus, qui Cursonium filium tuum præfectoriā donavit amplissimā, non tam perpendens ejus annos, quam exemplorum tuorum vim, præclaramque illius indolem faustis sub penetralibus enutritam. Et quamvis Ihsus togæ tranquillior, te à gerendis bellis amoverit, ubi tamen Provincia salus te ad arma capessenda compulit, perspecta animi tui magnitudine, reique bellicæ peritiae, non longis experimentis, sed mira ingenii sagacitate parta, exercitatissimi bellatores te, non consiliorum modò, sed & armorum Ducem sequebantur. At ne cætera intempestivè commemorem, quanto mihi ad reverentiam adjumento futurus es, iam probè novi ex frequentibus tuis litteris, iisque uberioribus, quam ab occupatissimo viro sperare debueram: nec possum quin gratuler ipse mihi, qui in Provincia repereris præsidium, quale Parisiis habuere maximum Rapinus, Comirius, Rueus, aliquique celeberrimi Vates, quorum augebat industriam LAMONIUS pater

E P I S T O L A.

tuus, Senatus Parisini Princeps Illustrissimus,
nec fortunarum magis, quam famæ arbiter.
Tu apud illum in Musarum quasi domicilio
educatus, & paternarum virtutum æmula-
tor, studia mea non adhortando tantum, sed
erudiendo quoque promoves; cavesque consi-
liis tuis, ne quid è manibus in publicam lu-
cem elabi sinam, quod tuo nomine indignum
videri possit. Perge & deposita bonitate qua-
soles ad te adeuntes excipere, duram nunc
primum severitatem adhibe; versusque quos
ad te mitto liberè redargue. Quantum enim
alii tuā apud Regem gratiā ad honores &
dignitates enituntur, tantum ego inscribendo-
præsidium spero ab acutissima illa ingenii vi,
que tibi non minus apud litteratos quam
apud politicos commendationis afferet.

Deditissimus
J. VANIERIUS,
& Societate J E S U.

APPROBATION.

J'AI lu par l'ordre de Monseigneur le Chancelier l'Ouvrage intitulé Jacobi Vanierii è Societate Jesu Prædium Rusticum, qui m'a paru tres-digne d'être donné au Public. Fait à Paris le 8. Juillet 1706. R A G U E T.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS.

EGO Petrus Dufournel, Societatis Jesu, in Provincia Tolosana præpositus Provincialis, concedo ut Typis mandetur Prædium Rusticum à P. JACOBO VANIERE, Societatis nostræ compositum, & ab aliquo ejusdem Societatis Patribus approbatum. Datam Tolosa 7°. Decembris anno 1706.

PETRUS DUFOURNEL.

PRIVILEGE DU ROT.

LOUIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A nos ames & feaux Conseillers les Gens tenans nos Couers de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conseil, Prevôts de Paris, Baillijs, Senechaux, leurs Lieutenant Civils & autres nos Justiciers qu'il appartiendra, Salut. Notre bien amé le P. Jacques Vaniere, de la Compagnie de Jesus, nous ayant fait exposer qu'il souhaiteroit faire imprimer & réimprimer, & donner au public un Ouvrage de sa Composition, Jacobi Vanierii è Societate Jesu Opera, s'il nous plaisoit lui accorder nos Lettres de continuation de Privilege & impression necessaires. A CES CAUSES, voulant traiter favorablement ledit Exposant, & reconnoître son zèle, Nous lui avons permis & permettons par ces Présentes de faire imprimer & réimprimer ledit Ouvrage ci-dessus spécifié, en tels volumes, forme, marge, caractere, conjointement ou séparément, & autant de fois que bon luy semblera, & de le vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume pendant le temps de six années consécutives, à compter du jour de la date desd. Présentes; Faisons défenses à toutes sortes de personne de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre obéissance; comme aussi à tous Libraires, Imprimeurs & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter, ne contrefaire ledit Ouvrage ci-dessus expliqué en tout ni en partie.

sie , ni d'en faire autres extraits sous quelque prétexte que ce soit d'augmentation , correction , changement de titre , même de traduction étrangère ou autrement , sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant , ou de ceux qui auront droit de lui , à peine de confiscation des exemplaires contrefaits , de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenans , dont mille à Nous , un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris , l'autre tiers andit Exposant , & de tous dépens , dommages & intérêts , à la charge que ces Présentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris , & ce dans trois mois de la date d'icelles ; que l'impression de cet Ouvrage sera faite dans notre Royaume , & non ailleurs , en bon papier & en beaux burailles , conformément aux Reglemens de la Librairie ; & qu'avant que de l'exposer en vente , le Manuscrit ou imprimé qui aura servi de copie à l'impression dudit Livre , sera remis dans le même état où l'Aprobation y aura été donnée , ès mains de notre très-cher & fidèle Chevalier & Garde des Sceaux de France le sieur Chauvelin ; & qu'il en sera ensuite remis deux exemplaires dans notre Bibliothèque publique , un dans celle de notre Château du Louvre , & un dans celle de notre très-cher & fidèle Chevalier Garde des Sceaux de France le sieur Chauvelin ; le tout à peine de nullité des Présentes , du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir l'Exposant ou ses ayants cause , pleinement & paisiblement , sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement . Voulons que la copie desdites Présentes qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit ouvrage , soit tenué pour dûment signifiée , & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amez & seaux Conseillers & Secrétaires , soy soit ajoutée comme à l'original . Commandons au premier notre Huissier ou Sergent de faire pour l'execution d'icelles tous actes requis & nécessaires , sans demander autre permission & nonobstant clamet de Haro , Charte Normande , & Lettres à ce contraires : Car tel est notre plaisir . Donné à Paris le 17. Mars , l'an de grace 1730 . & de notre Régne le quinzième . Par le Roi en son Conseil . NOBLET .

Registré sur le Registre VII. de la Chambre Royale , & à Paris le 20. Mars mil sept cent trente .

Signé , P. A. LEMERCIER , Syndic .

I. Lib.

L. M. Dumesnil d.

J. F. Larey sc.

PRÆDII RUSTICI LIBER I.

Quomodo fundum emi ac reparari oporteat.

E quoque Parnassi per lubrica culmi-
na raptat
Laudis amor : studium sequar infana-
bile Vates,
Ausus non operam non formidans
Poëtæ

Nomen , adoratum quondam , nunc pene procas
Monstratum dígitō , seram vel denique famam
Non audituro cineri post fata relinquens.

Haud tamen arma meis malè congrua moribus ausus
Imbelli tractare manu : dat maximus amplam
Materiem Lodoix viēto clarissimus orbe :
Sed jam trita nimis laudum seges ; atque Poëtæ
(Ausint cuncta licet) vix tantum fingere , quantum
Efficere huic promptum est : Heroum fabula veris
Vincitur historiis ; stupefactaque fama triumphis
Jam filet , & longo plausus propè concidit usu.

Nec temni vacat in Socco , grandive Cothurno

A

PRÆDII RUSTICI

Vel fletum populis , vel inanem extundere risum ;
Et mea cùm nullo doleat mens percita casu ,
Non gemitus ultro quæram , causasque dolendi ,
Tristibus illacrymans Elegis ; non quemque canino
Allatrans studio Satyras seftabor amaras.

Secreti tacitâ capior dulcedine ruris :
Quod spectare juvat , placuit deducere versu :
Dulcis enim vetat ingratum sentire laborem
Materies ; & me , solers si fortè negabit
Ingenium , facient amor & natura Poëtam.

I N V O -
C A T I O . Vana Deûm simulachra Ceres cum patre Lyxo
Cedite : fœcundat vero qui Numine terras ,
Christiadis colitur toto Deus unicus orbe.

Humanæ pater & Rector sanctissime gentis ,
Tu mórbo procul & lethi formidine , ruris
Inter opes , hominem quandam melioribus ortum
Auspiciis , blandos dederas sine crimine Soles
Ducere , dum veteres ultro deponeret artus ;
Et vitæ pertæsus , humum mutaret olympos.
Unius en ! culpâ excidimus ; pomumque nefastis
Morsibus absumptum cunctis decussit honorem
Arboribus : non jam segetes injussa merumque ,
Sed steriles Tribulos , & Gramen inutile tellus
Parturit ; & læsi juvat ultrix Numinis iras.
Paremus taciti ; luiimusque paterna volentes
Crimina ; nec petimus natas sine semine messes
Educat ut tellus , hominemque in prima reponas
Fœdera ; sed iusso vietum sudore paranti
Ut faveas clemens ; & quos felicior olim
Nescierat Natura , juves nunc arte labores.

A R G U - Aggregiar , duce te , mores habitusque locorum
M E N - Explorare ; suos partis accersere fundis
T U M Agricolas ; curare greges , sociosque laborum
T O T I U S Operis. Informare Boves ; & agrestibus atque sativis

Arboribus vestire solum : tum prata secutus
 Et segetes , operasque omnes quas annua ruri
 Cura refert ; Olus , & Vites , Vintumque resumam ;
 Et constabit honos cultis ubi debitus agris ,
 Chortales addam volucres , mollemque Columbam.
 Melliferas nec Apum cellas & regna filebo :
 Æquoreo dein Stagna gregi , Leporique fugaci ,
 Et Capreæ , & timido ponam vivaria Cervo.

Lamonidum decus & columen , quem publica rerum
 Cura tenet , tibi ne qua forent infecta , Colonis DEDICA-
 Hanc quoque me dare cogis opem : tibi cætera debent TIO.
 Agricolæ , duro tutas à milite fruges ,
 Et quæ vel medio regnarunt otia bello :
 Te prohibente , suos usu pejore ligones
 Lethiferum nunquam conflavit Arator in ensem ;
 Disjunxitque Boves , & lamentabile flenti
 Uxori , & pueris opera imperfecta reliquit.
 Hæresis antiquos quanquam meditata furores
 Vicino de monte viros in bella vocaret ;
 Oppidaque armorum fremerent excita tumultu ;
 Pax aluit segetes ; nec agrestes ulla Colonos
 Sollicitos habuit festi quam cura triumphi.

Hinc Regem juvat usquè novis Provincia donis
 Prodigia : namque tibi quid denegat illa petenti :
 Si non obsequio , si non cedamus amori ,
 Vincimur eloquio ; teque hortatore volentes
 Quidquid opum est bello dudum impertimus ; & urbes
 Pro Patria , pro Rege , viris spoliamus & auro.
 Quare agite agricolæ , duris & ut excita rebus
 Adsit humus , mecum proprios expendite cultus.

Immensos alii tractus , & vasta requirant
 Prædia , centenis quæ vix subigantur aratis :
 Cui placet utilitas & amœni gratia ruris ,
 Quo potiatur emat , non unde gravetur ; agrorum
 Aij

QUÆ IN
EMENDO
FUNDÒ
C O N S I-
DERAN-
DA SINT.

PRÆDII RUSTICI

Non faciem tantum, sed aquas observet & auram;
Explorans non multiplici quam ludicra jaētu
Lympha fluat, sed quam facilis quam largior hortum
Irriget, ac dites latè fundatur in agros.

Mér. Sit clemens cælum, mollesque frequentius auras
Quam ventos habeat: pluviales pinguis ad Austros

Eiusm. Pendeat exiguè tellus, depressior imâ
Non convale latens, non montibus aspera nudis
Nec torpentis aquæ diris infesta venenis.

SITAT. Arduus ad Boream mons tempestatis horret,
Et Cererem planis imber suffocat in agris;
Villaque demissis in vallibus abdita, cæli
Prospectu caret, obruitur stagnantibus undis;
Atque frequens vapor in nubem concretus aquofam
Spicata segeti nocet, & florentibus uvis.

Ferti- Non cupidè visumque semel mercabere fundum,
itas. Sæpe soli facies quoque fallit: amicus agerque,
Quos vis esse tuos, longo noscantur ab usu.

Salu- Quæ bona sunt propriaque valent virtute, placebunt
britas. Usquæ magis. Raræ fruges, Virgultaque passim
Nec procera satis, neque succo plena, docebunt

Si quod inest terræ vitium; sed tabida cæli
Si fuerit plaga, signa dabunt manifesta senectus,

Rarior, informi macies pallorque colentum
Ore sedens, oculorum acies offensa, laborans
Pectus, & infirmo segnes in corpore mentes.

Aqua. Lenè fluens cælo consentiat unda salubri:
Optima quæ saxis præceps aqua volyitur, illa

Proxima quæ puteis facilí deducitur haustu,
Tertia cisternæ, pigro tetricima lapsu

Quæ tacitis irrepit agris: immota palustres
Si Jaceat cannas inter, det pocula tantum
Quæs præsens suprema deest in fata venenum.

Non odor in lymphis, ut in aëre, non sapor ullus

Quæritur : Anguillis si quæ scatet , atque bibentum.
 Pallida liventi non inficit ora colore ,
 Vasa nec obducit crustis , neque lenta legumen
 Excoquit , & facilis subiectos concipit ignes ;
 Nec longum post dein tempus nativa resumit
 Frigora ; qualis erit vulgo quæ montibus altis
 Dejicitur , levis & cursus tenuata per ipsos ;
 Corporis hæc recreat vires , acuitque salubri
 Ingenium potu , ductis arentia rivis
 Temperat , & lætis fecundat messibus arva.

Ne placeant procul accitis quæ splendida lymphis *Ornamen*

Sæpe gravant Dominos operoso prædia cultu. *ta.*

Naturæ non artis ama decus : elige villam

Quam nemora & fontes , longoque virentia tractu

Prata , situsque loci , non quam labor improbus ornet ;

Quæque suos luxu fructus absumat inani :

Ne qui debuerat te pascere fundus , alatur.

Ipsæ tuis opibus : paleas , olearia vasa ,

Reditus.

Iliceosque cados spectans & torcula , villæ

Conjiciat reditus , neque prædia finibus emptor.

Censeat , agrorum sed fertilitate ; merique

Et Cereris modios numeret , non jugera campi.

Nec modò ruris opes , sed vectigalia norit;

Et sciat expensis superet quæ copia factis.

Cuncta minutatim quærent , interroget ipsos .

Agricolæ ; videat saturis an læta Juvencis

Prata virent ; domibusne trabes , urendaque ligna

Fumofis dat sylva focis ; è fonte perenni

Num riguas bibt hortus aquas , vel hiantibus hauftos :

E puteis fistulæ fundunt aut antlia rivos :

An facilis via , quâ fruges vectentur in urbem ;

Quæ Dominum ad villam si non invitet , acerbis

Nec salebris faltem neque coeno absterreat alto.

Ne levia attendas , ut matutinus evanem

Via.

A iiiij

An radjis oculos Sol obliquare jubebit

*Aedi-
ficia.*

Vel reducem labente die ; num simplice ritu

Struēta domus , crassis dum mœnibus arceat æstum,

Frigoraque , &c tenui non irreparabilis ære ,

Laxior , ac veteri quoque majestate superba ,

Belligeram similet fossis & turribus arcem.

Si domus est fundo major ; potiere prioris

Stultitiā Domini ; modò non gravioribus ædes

Impensis tueare : frequens rus namque revises ;

Nobilis excipiat caros si villa sodales.

Nec refert quod terra situ fordescit inerti ,

Horrida neglecto squaler quod Vinea cultu ,

Lymphaque sylvestres fluit infœcunda per hortos ;

Omnia quæ faciliter reparat labor annuus arte .

Hunc eime quem modicis meliorem sumptibus agrum

*Agri
seracis
indicia.*

Efficias ; ubi cuncta vigent , ubi grandia felix

Progenerat virgulta solum ; folioque tenaci

Luxurians hyemi vix arbor cedit , & altâ

Sub nive servat adhuc rami frondentis honorem ;

Pinguis ubi se terra brevi reparata quiete

Restituit , passimque sinus fœcunda virentes

Graminibus tegit injussis , facilisque moveri

Nec pluvium tenet humorem , neque finditur æstu .

Sed ne prima soli facies imponat ; ab alto

Erue : nam veluti , quibus est obnoxia , morbos

Ægra parens cum lacte suis transmittit alumnis ;

Sic humus ingratos non nunquam expirat odores ,

Quem referunt tristi fruges & poma sapore.

*Prædia
interse-
distantia.*

Prædia nec ventis nec tempestatibus iisdem

Subdere plura velim : fundos si jungere pulchrum ,

Rustica damnosè casu res omnis ab uno

Pendet ; & interdum Domini variare , novoque

Diffita sub caelo gaudent loca visere , tritas

Ire nec usque vias , & eosdem cernere colles .

Elige vicinos magnis aut urbibus agros
 Aut grandi pago , vel (quò ratis ambulet) amni
 Ditam enim villam facilis vectura ; colendo
 Nec defunt operæ ruri , nec agrestibus armis
 Artifices , nec prompta tuis obsonia menfis ,
 Nec Medicus , tibi qui subitis in casibus ægro
 Præsentem nisi præstet opem , solantia saltem
 Verba ferat : sic urbe tamen distabit ab alta
 Fundus , ut hospitio non infestere perenni.

VICINI-
TAS
URBIS.
Fluminis.

Inprimis fugienda tibi via lata , Cohortes
 Quæ solet armigeras aliò deducere : nubes
 Ignibus horrificis & grandine fœta minorem
 Quàm Peditum globus aut acies frænata Colonis
 Pulvereâ fert nube metum : non Villica , Milvo
 Circumeunte , suos revocat magis anxia pullos ,
 Nec Pastor veniente Lupo gregibusque sibique
 Plura timet , quàm cùm tremulos procul audit Equorum
 Hinnitus ; longamque videt fulgere micanti
 Ære viam : prædator enim per devia Miles
 Obliquans iter , occultis vel fraudibus aufert
 Obvia quæque rapax , aut vi grassatur apertâ .
 Villicus arvâ colens , ab aratro avulsus , acerbis
 Cogitur imperiis laßæ comes ire Cohorti ,
 Auxiliumque viæ , curru subjungere Tauros .
 Amissum flent sponsa virum natique parentem ,
 Quem credunt in bella rapi , quem tela gerentem
 Pro stimulo , fingunt animis trepidantibus ire ,
 Rura revisurum nunquam dulcesque penates .

Vie
militaris

Rou-
penda
gratia

Te quoque vicini juvat explorare Coloni
 Et studia & mores : neque enim est sapientis iniquam
 Sponte parare sibi sortem , litesque perennes
 Vicino cùm fure suis transmittere natis :
 Nam rivos modò subductos fitientibus herbis ,
 Aggere nunc contrâ factæ demersa videbis

De bona
maloque
vicine.

Fluctibus arva , novo nunc pervia tramite , fructu
 Vel spoliata suo , vel decrecentia roris
 Finibus , & faxo quod dividit arva revulso .
 Nunc impune terunt alieni prata Juvenci ;
 Et tunis incertæ si quid Grex attrigit herbæ ;
 Ambiguo si tollis agri de margine Quercum ;
 Lis oritur , sua quam Judex in commodâ ducit ,
 Atque tuos habet ante Greges , quām pascua dicto
 Jure tibi cedant ; inimicaque messibus Ilex
 Utilius staret ; tanto victoria constat .

Prætereo raptos furtim de Vite racemos ,
 Avulsas cum fronde nuces , & poma , vagisque
 Abdutos clam fraude malâ cum matribus Agnos ,
 Atque Bovem ; qui si pereat , vicinia furti
 Sit suspecta tibi : neque enim solet ille remotos
 Errabunda procul vestigia ferre per agros .
 Quām miseros condes soles hæc inter : ubique
 Dulcis amicitia est ; sed fidus rure fodalis
 Utilis in primis ; ut tædia gratus amico
 Diluat alloquio , convivia mutua curet ,
 Auxiliumque ferat bonus accipiatque vicissim .
 Quæ tibi si ruri deerint ; animumque vacantem
 Et volucres tantum pascant , tacitique recessus ;
 Nec nisi cùm stupidis tibi sint commercia servis ,
 Urbanos repetes neglecto rure penates .
 Atqui non alio tantum lætamine tellus .
 Quantum oculo Domini gaudet ; modò rure laborum .
 Utilitas placeat , non desidiosa voluptas ,
 Oriaque ad gelidos fontes , & ad arboris umbram .

R E P A -
R A T I O .
E M P T I
P R Ä D I I . Idcirco quantum præsens fortuna vel agri
 Nobilitas patitur , tibi commodiora domorum
 Extruse membra : dabis tamen otia prima ferendis
 Arboribus , postrema domo stabulisque parandis .
 Incipe , & Agricola quod inertia longa prioris

Perdidit, in melius felici corrigere curā.
 Namque parens hominum, æternam sortita juventam,
 Non senio tellus, non deficit ubere partu;
 Sed facili vires, & fertilitatis honorem
 Restituit cultu: nos contrà cum semel annis
 Invasit nullâ reparabilis arte sene&tus,
 In pejus ruimus; nec habet natura regressum.

Expediendus erit saxis & Gramine campus
 Et Filice & Junco: Filicem fatione Fabarum
 Interimes; Juncos vinces & Gramen aratro:
 Sed lapides manibus remove, mediosque per agros
 Altius accumula, vel grandibus obrue fossis.
 Sæpe tamen cupidos humus exossata Colonos
 Decipit; amotis seu jam durata lapillis
 Parciūs enatam succos immittat in herbam;
 Sive repercutiens Solem, radicibus imis
 Calculus auxilio est, & iniquos temperat æstus.

Elapi-
dandi
agri.

Horrida si Musco vel inertí obducta sene&tus
 Prata situ, fœnum pariunt ignobile; sterlus
 Ingere vel cineres: quæ si cui pigra videntur
 Auxilia; effossum frumentis exaret agrum.
 Atque novis ne fortè soli prior impetus obfit
 Mesib; herbosâ nimias farragine vires
 Pubentique Fabâ, Napoque absūmat edaci.

Reno-
vanda
prata.

Prædia si fuerint nimiūm nemorosa, revulſis
 Arboribus, glandem pingui mutabis aristâ:
 Namque habile est segeti quod frumentaria, cæſis
 Ilicibus, sylvestre solum redigetur in arva.

Resti-
tuenda
arboreis.

Ast ubi deficiunt sylvæ; Quercumque virentem
 Et Platanum pones, serasque nepotibus Ulmos.
 Restitues Oleas, si quas dejecerit Auster;
 Nec steriles vel qui pariunt ignobile pomum.
 Degeneres patiere solo confistere truncos;
 Vindictæ sed ferro tolles; aut brachia cædens,

Inſitione feros cogēs mitescere fructus.

Siccande paludes. Sicubi stagnanti ſegeſ emoriatur ab imbre ;
Absorbere ſolum neque poſſit quidquid aquarum
Accipiet , neque vicinos effundere in amnes ;
Affer opem , & medio largas duc aequore foſſas.
Occultos , ubi terra fluit fabulosa , canales
Obcæcabis agris ; neu præcludatur aquarum
Exitus illapsusque , ſub os utrumque refixis ,
Pilarum vice , ponticulos imitatere faxis.

O ! tibi torpentes ſi defiſccare paludes
Fata darent , caeloque novas oſtendere terras !
Semina reſtituet quanto proh ! foenore campus
Et limo ſatur , & longo requietus ab ævo.
En Bliteram propter quā pingua findit Arator
Æquora vomeribus quæ navibus antè fecabat.

i. Namque ſuā totum quondam gens Romula mundum
Sub diſtione tenens , ne quid deperderet agri ,
Quo nullus toto melior ſibi paruit orbe ;
Fecit iter pigræ longo ſub monte paludi :
Grande opus , emenſis exhiſc nec inutile feclis.

Ubi de Alveo Regio. Altius ignoto manabant tramite lymphæ ;
Oceanum ſed utrumque novo qui foedere jungit
Alveus , exciſi per ſaxea viſcera montis
Dum foditur , patuit ductus ; priſcosque labores
Oppofuit noſtris Romana potentia cœptis ,
Francigenas certans hac faltem vincere laude :
Artificum ſuperata manu ſed Roma , paluſtres
Ad mare vicinum duxit cum flumine Ranas ;
Gallia dum gemino faciens commercia ponto ,

i. Romani non procul à Blitera juxta vicum , cui à Dei
monte nomen eft , paludem exiſccarunt , eundemque aquis tra-
dūcendis perforauunt montem , quem deinde Riquetns , immor-
talis memorie vir , Regii Alvei antiquor , effodi jufſit , natui-
bus ſub ipſa hunc miter facturns .

a. Ignotos natibus calles tellure sub im
Effodit ; & longo suspensis fornice lymphis
Quæ medium non inde procùl per inane volabant,
Icariam visse naves timuistè ruinam ,
Nunc sub humo mersæ flygii nigra verrere Ditis
Stagna putant : sed mox cùm subterranea remis
Æquora sulcarunt , altas ubi Blittera turre
Atque suos oculis aperit mirantibus agros ;
Elysium , loca quæ fortunatissima vestit
Purpureâ Sol luce , sibi spectare videntur.

At neque vel cæli facies vel gratia ruris
Dulcè movent mira captas formidine puppes :
Terribili nam cum sonitu sublimis ab alto
Labitur unda jugo ; celsas quo more per Alpes
Auctior imbre ruit saxa inter inhospita torrens.
Stant in præcipiti naves , quas lapsus aquarum
Multisonus subito quassas horrore moratur.
Abruptis tamen unde locis vix ante Capellæ
Defiliere leves , operum molimine grandi ,
Perque vices varias stratis æqualiter undis ,
Descensus habet hinc faciles oneraria navis.

Hæc tua laus , Riquete ; suo tibi Blittera civi
Divitias urbisque decus , tibi Gallia debet
Quo nihil ad Regni splendorem grandius , usu
Quo nihil uberius. Mutato flumina cursu
Juffa novas intrare vias , diruptaque faxa
Alcidem vetuere mori. Vicere labores
Herculeos quæ tu , per prodigiosa locorum
Intervalla , mari gemino commercia præbes.

2. Inter all'a Regii Alvei miracula , tria in primis suspenda
qua ibi memorantur non longis occurrant intervallis. Primo
quidem transversum fluvium impositis pontibus transmittunt
Alvei lymphæ. Montem deinde perforatum penetrant. Me-
libus denique laboris eximiū retinentur aquæ præcipites , ut fa-
cilem è monte descensum habeant oneraria naves.

*Et de
Riquete
ejus
assuore.*

PRÆDII RUSTICE

Magnæ mentis opus ! quod , si mortalia cures
 Tu quoque nunc cælo videoas miratus ab alto ,
 Ni foret in terris oculos quo pascere mavis
 Lamonia de matre Nepos , cui magna parantur
 Virtutum documenta domi ; seu clara Parentis
 Aut Patrui infistat vestigia ; Martia quondam
 Seu galea aut Themidis facros premat infula crines .

Aqua.

Arida nunc riguis ubi fontibus arva carebunt ;
 Signaque deprendes lymphæ manifesta latentis ;
 Gaudentes cælo latices erumpere , terris
 Erue ; at indiciis ne decipiare dolosis ,
 Manè plagam cæli Phœbo nascente rubentem
 Pronus humi speculare : levem consurgere nubem
 Si videoas , tenuesque solo se tollere fumos ,
 Lympha latet : nova signa dabunt & Muscus aquosif
 Ruris amans , Culicumque globus revolutus in orbem
 Desuper , & madidâ gaudens tellure Conysa ,
 Et Junci , & Salices , & arundiferæ Calaminthæ ,
 Et dulci quotquot frutices humore creatur .

(Ubi de aquarum scrutatoribus .)

Talibus indiciis , & non interprete virgâ
 Flexibili , rimatur aquas , qui judice fontes
 Quos oculo novit , mirâ feliciter arte
 Prædicat inventos ; quasi fons occultus in agro
 Curvatum valeat Coryli deflectere ramum ,
 Altus aquis nec possit idem torrentibus amnis .
 Sic curvis olim baculis emensus Olympum
 Augur aves Romæ spectans , quæ mente sagaci
 Viderat , ex volucrum monitu ventura canebat ,
 Plus avibus quam consiliis credente popello .
 Me præsente suam nuper jaçtantior artem
 In cælum cum ferret aquæ scrutator & auri ;
 Ac rudibus rem pene viris suaderet , avarâ
 Spe lucri faciente fidem ; fruticante sub herba
 Quem reperit nummum , sub eodem gramine rursus

Mirant

Miranti similis coram depono ; manuque
 Infléctente volens , non per se vergere ramum ,
 Errantes oculos aliò dum conjicit , aurum
 Clam tollo : Corylum rursus niovet ille , manusque
 Continet immotas ; & virgam *cuncta trahentis*
 Demonstrat flehti deorsum vi solius auri.
 Atqui aurum nullum est , aio : risere repertos
 Fraude dolos ; quos ille fugâ tacitoque pudore
 Confessus , tamen auriferam non abdicat artem .

Indiciis quæ multa dedi , nisi credit aquarum
 Indagator , humum fodiat ; puteoque cavato
 Ardentes oleo lychnos , aut vellera lanæ
 Vel crudos lateres , inversaque vasa reponat
 Intus ; & angustam multo tegat affere fossam .
 Si videt extintas consumptâ nocte lucernas ,
 Æraque concepto sudore madentia , lanam
 Humidulam , & lateres putri tellure solutos ;
 Quærat aquas , & si quid adhuc dubitaverit , ignes
 Admoveat : nam si nebulosos humida fumos
 Eruerit humus , suberit fons largus aquarum .
 Si tamen hyberno non insidet humor ab imbre .

Jam terræ genus inspiciat : cretosa liquores
 Ingratos dabit & tenues , nigriorque saporis
 Egregii lympham venâ stillabit egenâ .
 Exiles , sed præcipuos dulcedine fontes
 Glarea promittit : rubra inter faxa repentis
 Nulla fides ; occulta per intervenia rursus
 Dilapsi fugiunt , & spem frustrantur inanem .
 Humor ab illimi qui defæcatur arena
 Utilior stomacho fluet , uberiorque : salubres
 E collis radice , graves de pinguibus arvis
 Profiliunt latices : sed copia major aquarum
 Præcipitesque cadunt altis de montibus amnes .
 Seu vacuis iatus spatii , viæque tepenti

*De origine
fonsitem.*

Sole nives, pluviique imbræ cogantur : aquarum
Quo velut hospitio fontes & flumina manant.

Seu pelagi terras ambit quæ lymphæ jacentes,
Occultis fluat usque viis mare subter & agros ;
Atque undam premat unda gravis, fluëtumque propellat
Fluctus, & occulto juga trudat in ardua ductu.
Humor ut in pannos sursum defertur ; ut alto
Fons è monte cadens plumboque receptus, in auras
Emicat ; & quantum primo caput extulit ortu
Monte super, tantum attollens se vallis sub ima
Profilat, & rapido vacuum petit aëra jaëtu.

Seu posito velut igne, meri florumque calentum
Spiritus ad costas hæret frigentis aheni,
In tenuesque fluit guttas ; sic abditus imis
Visceribus terræ residem calor igneus undam
(Quam cavus imminensi mons continet instar aheni)
Calfacit, & sursum fumos emitit aquosos ;
Qui simul ac gelidi tetigerunt concava montis,
Densatus vapor in tenuem se colligit imbre.
Saxa madent ; circumque vagis flent omnia guttis :
Unde oritur rivus, qui montis acerba volutus
Per latera, hinc illinc venas rimatur apertas,
Atque humiles juga per declivia fertur in agros.

(Ubi
de subter-
raneis
ignibus.) Ima vaporiferos intra penetralia terræ
Fornaces ardere docet qui frigora plantis
Sub nive defendit tacitus calor, atque rubentes
Æthnæo qui monte furens erupit in auras
Flammarum globus, ignivomo telluris hiatus
Horrida per Siculos spargens incendia campos.

Adde salutiferos fontes, & balnea paſſim
Terrenis calefacta focis, ærisque metalla,
Quodque sagax Natura cavis sub montibus aurum
Excoquit, humanis opus haud imitabile curis.
Tantus inest terris calor, ut Plutonia norint

Regna , metalliferis qui demerguntur in antris ;

Tantaque sulphurei est vis ignis , ut impete vasto-

Fundamenta soli quatiat , montesque revellat.

Ænea quas tormenta vomunt , imitamine flamas

Hausimus è terris ; nec eas novus intulit orbi ,

Impia subducens cælo per furta Prometheus.

Ignis humi gremio latitans se prodit ab ipsis

Oceanis ferventis aquis ; & nuper ad Indos

Insula nata mari est , partu quam terra fragosus

Protulit , ex imo jacularis æquore saxis.

Incaluit latè pontus fumantibus undis ;

Atque novum pelago dorsum , cæcasque latentis

Prodigiis causas avidi cognoscere , flammam

Terrestrem ratibus nimis heu ! sensere solutis.

Plurima jam sub monte cavo quæ cogitur undas ,

Fervet ab æterno , tellus quem subjicit , igne .

Ad juga summa vapor levis evolat , unde relabens

Confluit in rivos , qui prona per arva voluti ,

Oceano lymphas quas accepere redonant.

Hinc aqua monte fluens levis est , eademque salubris :

Scilicet è tenui levis est concreta vapore ;

Et per arenarum manans quasi cola , repurgat

Quod vitii quod fœdis inest pluvialibus undis ;

Quæ sursum licet in tenues à sole vapores

Educantur humo , terrenæ semina labis

Insincera tamen retinent ; fœtæque venenis

Destituunt medio sitientes æquore Nautas ,

Cisternas ubi posthabitatis adiere fluentis.

Interea meditare diu quâ parte domorum

Fundamenta loces ; ut laxa , salubris , & ipso

Pulchra situ sit villa ; suum nec debeat arti

Impensisque decus , nemorum sed dulcibus umbris ,

Et rivo , qui prata vagus per amœna , pehatum .

Æternos modico sumptu tueatur honores.

Vicinos fuge torrentes , & strata viarum
Publica ; planitiem ne depopuletur apertam
Prædonum vel avara manus , vel tristis aquarum
Eluvies . Juvat & tacitas procul esse paludes :
Virus enim , morbosque palus eruat inertes ;
Servatas hyemi fruges & agrestia longo
Inquinat arma situ : nebulas expirat , & almas
Interimit segetes ; cœnoque creata tepenti
Armat in humanos stimulis animalia vultus ;
Ranarumque greges limosa educit ab ulva ,
Frifica coaxantes patulo convicia rictu
Quæ recinunt , placidis gens infestissima somnis.

Nec lateat cæcas intra domus abdita valles :
Maluerim Patrum ritu , super ardua montis
Culmina , suspensos Aquilarum more penates
Institui , validisque dari ludibria ventis ;
Quam curvo sub colle gravi torpere pruinâ ;
Æstivoque , feros cum Sirius evomit ignes ,
Sole coqui ; nullis æstum solantibus auris.

Ergo locum capies , qui nec depresso unda
Stagnet ab hyberna , nec tristibus horreat Austris
Editior , neque præruptus fluat imbre ; sed immâ
Vel sic valle latens subsider , ut aëra laxum
Accipiat ; vel sic montem consurget in altum ,
Montis ut alterius defensus culmine , ventis
Non rigeat ; sic planicie diffusus , ut imbre
Hybernos fallente queat deducere clivo.

Pinguis ubi molli senis tumet edita dorso ,
Et tepidos tellus modicè defleget ad Austras ,
Nec tremulis rivus saliens procul obstrebit undis ;
Optimus ille domi situs est : hic atria , cellasque ,
Et stabula , & totos fulco describe penates ;
Et ne præcipiti quidinemendabile pecces
Consilio ; proflent operis primordia , toto

Quæ rigidus tecum censor dijudicet anno.

Ne fundus villam , neque fundum urbana vicissim

Villa requirat : agro sit par domus : ardua non tam.

Suscepisse juvat , quām sustinuisse decorum est ;

Turpius & cessaſt quō cœpta superbius , urbe

Indignante , domus : tu laxos rure penates

Ut facili statuas operā ; nec prodigus aurum.

Effundas , villa felicibus utere donis.

Dat lapides muris tellus ; dat lucus inemptam

Materiem teftis , operisque fabrilibus ; idem

Et virides ramos & cœdua ligna ministrat ;

Queis lateres calcemque coquas. Vel fossile terris

Eruitur , fluvio vel de propiore petitum

Advehitur plaustris fabulum : quæ cuncta parabis ,

Nascentes prius incipient quām surgere muri.

Saxa trahant fortes hyberna per otia Tauri :

Plurima vicinis in saltibus icta securi .

Procumbat Platanus , metuendaque pondere Quercus ;

Atque Abies opere in sicco durabilis , altaque

Ornus , & indocilis Fagus compage domari.

Populeas , Lunâ jam decrescente , bipenni .

Aggregiere trabes ; atque arbor ad usque medullam

Cùm fuerit , propè cæſa , suo patiere minacem

Stare loco ; venis ut noxius humor apertis

Diffluat ; & plures lignum perduret in annos.

Pinguis ubi regio ducendis saxa negabit.

Lateres.

Parietibus ; lateres Figulus coquat igne , tenacem

Effodiens cretam , multâ quam maceret undâ ,

Iliceisque lutum formis dein mollē figurans ,

Æthereas plano super æquore siccet ad auras.

Aggregatur opus , vel cùm jam præterit Ætas .

Usque sub Autumni finem , vel rursus abæctis

Frigoribus , cùm Ver zephiro laxaverit annum.

Non satis hyberno siccantur Sole , Figuram

Eiij.

IN
ÆDIFI-
CATIO-
NEM
PROVI-
DENDA.
Clementa.
Matrices.

Sabulum.

Lateres.

Ut teneant lateres ; sumisque æstate fatiscunt.

Cax.

Tres quatuorve dies solidos calcaria fornax
Non intermissis accenditur ignibus , imâ
Diffiliat dum parte lapis , fumosaque longo
Flamma per obscurum non exeat aëra tractu.

Sunt varii lapides diversos calcis in usus
Quos fornace coques : opera ad teætoria mollis ;
Dura filex ad stræcturas adhibetur. Arena
Egregia est , compressa manu quæ stridet ; & albis
Nec maculas pannis , neque sordem excussa relinquit.

Domus. Hæc ubi mæteries fuerit congesta , domorum

Fundamenta. Fundamenta solo jacies , cùm denique terra
Ruderis occurrit sine suspicione soluti.

Ast ubi visceribus vel ab imis mollior usque
Eruitur tellus , quartam demergere muri
Sufficiat partem : quernos defigere palos
Tum poteris , lapidumque gravem superaddere molem.

Prospexitus. Ad medium speætent obversa cubicula solem ,
Altior ut Titan obliquâ luce fenestras
Transcurrrens æstate , domum non urat ; & idem
Inclinatus humi , gelidam cùm vergit ad Arcton ,
Ima per hybernum recreet penetralia frigus.

Fenestras. Quas hodie ruri ponunt &c in urbibus ædes
Perfundunt hac luce , cavas hoc ore fenestras
Hoc numerò faciunt ; altis ut teæta columnis
Non muris suffulta putes ; hominemque penates
Nunc intra vitreos jures nec frigora Brumæ
Nec curarè Notos & vim penetrabilis æstus ;
Transmittuntur enim larga cum luce calores
Æstivi ; neque si raucis Aquilonibus atrox
Mugit Hyems , duram gelidi vim frigoris arcent.
Multæ fenestratos quæ munimenta penates
Linea defendunt : placet indulgere tuentum
Deliciis ; lætæque foris videantur ut ædes ,

Intus acerba pati , magnoque incommoda sumptu
 Quærere. Sic usū ratio quoque vincitur inter
 Francigenas ; quibus in morem si venerit , aurum
 Argentumque levi placeat mutare Papyro ,
 Vanaque pro solidis sibi nomina sumere nummis.

Fas sit in urbe novo moliri mœnia ritu ,
 Auster ubi minùs audet , agros quām noctus apertos.
 Tu rurī veterum mores imitare Parentum ;
 Et modicis , quantum fatis est , admitte fenestrīs
 Aëraque & lucem ; nec quære cubicula ponens ,
 Ordinibus longis pateant ut pervia visu
 Omnia ; sed liber sit membris exitus ; hospes
 Ut placidos ducat securus ab hospite somnos.

VILLA
RUS-
TICA.

Stabit ubi perfecta domus ; ne fructus agrorum
 depereat , vel amans cultūs Matrona decori
 Invitis oculis spectet non rustica tantum
 Arma , ferosque Canes , & ferramenta , sed ipsas
 Ruris opes ; alias condendis frugibus ædes
 Sic statues , ut quæ loca sunt magis humida , vinuta
 Accipient , oleum medio quæ sole tepebunt :
 Maturos verð fœtus Pomique Pyrique ,
 Quos hyemi paleata super tabulata repones ,
 Siccis clade locis . Rugas Aquilone , vel Austro
 Mollitiem ne poma trahant , dissolye tepenti
 Frigus & humorem prunâ ; crebrðque revisens
 Infincera manu remove ; ne mucor ab uno
 Serpat , & in tabulas latè contagia manent.

Horrea Sythonius Boreas inspiret : aquofis
 Nec subeat pennis inimicus frugibus Auster .
 Ditia Testosages medio granaria vico
 Ædificant , & humo condunt frumenta domoru⁹
 Ante fores , pluvias secura ruentis , & auræ
 Omnia perpetuo solventis corpora pulsū .

Curculio farris cumulos ubi rodere cœpit ,

Summa tenet, totoque luem permiscet acervo,

Ventilat exesas qui plena per horrea fruges..

Stabula.

Agricolæ sit laxa domus : sua cella Bubulco.
Sit sua Pastori : stabulis non influat imber ,
Quo pecorum mollis corrumpitur ungula , murus
Deperit , & tristes ducunt animalia morbos.
Mœnibus aut inclusa cavis , vel pendula sursum
Nullos incutiat fumosa licerna timores ;
Et procul à stabulis sub fornice villica panes
Excoquat ; accensas ne tigna calentia flamas
Accipient , tortisque ferant incendia tectis.

Culina.

Agricolas juvat in primis spatiofa culina ;
Quâ collectâ domus largo brumalia ligno

(*Ubi de
ruffice
famille
serotinis
laboribus*) Frigora dissolvat , laetiataque vespere curet
Corpora , nec seros opus interrupat ad ignes ,
Quos etenim de nocte potest urgere labores ,
Non finit hyberno fieri sub sole Colonus.

Post epulas hinc inde sedent & grandis Arator ,
Horridus & custos Caprarum , Oviumque magister
Atque lacertosus Fosor , durusque Bubulus :
Avulsis si quæ ramis hæsere , tenaces
Secernunt Oleas ; detonsaque vellera purgant ;
Et findunt , lymphaque domant Amerina calenti ;
Vitibus aut aciunt vallos , aut vimine lento
Conficiunt calathos ; sua nec jucundiùs usquam .
Agrestes videoas decurrere pensa Puellas .

Villicus accensâ nam dum face singula lustrat ;
Et clausas invisit Oves , numerumque recenset ;
Nec Pueros , timidamque Patris præsentia Natam
Continet ; illa bonum , quem fingit amare , Menalcam .
Dulcibus aggreditur verbis ; stolidumque maligno
Illaqueat sermone , suos ut & ipse vicissim
Explicit , & rauco cantu testetur amores ;
Speret & hinc laudem , risum quoque ducat honori ;

Atque jocos vecors non sentiat inter acerbos
 Illudat nigro quod Thestilis improba succo ;
 Et faciem conscribat : habent nam pagus & urbes
 Hoc hominum genus ad vulgi ludibria natum ;
 Quos impune pigri Bovis instar acumine pungas ,
 Quique sibi vel aperta inter convicia plaudant.

Æsculeis tectum pilis suspende Coloni
 Pro foribus , sua quo defendit tegmine plaustra
 Et dolat hybernos currus & aratra per imbres.

Si sit rure frequens iter & solenne , tabernam
 Pone viatori ; sed egenos excipe tectis
 Ipse tuis. Hominum quondam Divumque parenti
 Nomen ab hospitio veteres fecere ; suisque
 Vilia dum latebris animalia somnus habebat ,
 Non hominem nudo voluere sub æthere noctes
 Ducere ; sed tecto donarunt hospite ; necdum
 Audierant inopum vili sub veste latere
 Sæpe Deum , cæloque virum pia dona reponi.

Ne gravidas procul à villa terat area messes ;
 Ut raptim frumenta domi malè trita recondas ,
 Si subitus nimbis fallentibus ingruit imber.
 Eligitur locus & sublimis , & arbore nudus ,
 Ut lenem accipiat perflabilis area ventum.
 Illa vel ingenti tibi complananda cylindro ,
 Vel faxis (opus æternum) sternenda : flagello
 Cedit enim tellus , atque interiore recondit
 Mollitie frumenta , levi vel pulvere foedat.

Sit piscina duplex , ut maceret altera virgas ;
 Et pecori facilem det purior altera potum.
 Purgamenta domus stabulique , soloque jacentes
 Quas sylvis decussit hyems Aquilonia frondes ,
 Et limum , fluvii si quem incrementa tumentis
 Respuerint , madidæ tectis procul ingere fossæ.
 Sic positi tenues non evanescit in auras

Diver-
sor-
rias
taberna.

Area.

Lacus
complu-
vius.

Sterquil-
linum.

Exucci vis tota fimi ; crassaque peremptis

Seminibus lymphâ , non pullulat herbida messis.

DISTRIBU
TIO
FUNDI.

Proxima sint villæ pomaria , floreus hortus ,
Et quæcumque placent oculis , quæcumque rapaces
Invitant ad furta manus. Aquilonis ab ortu
Sylva truces frangat ventos , & frigora tollat
Umbriferis quæ deinde comis æstate redonet ;
Atque Hyemes eadem nimiosque attemperet æstus.
Humida vallis Olus , vivaces collis Olivas
Educet : in plano vel fluctuet æquore messis ;
Vel longo fundant se prata virentia tractu.

Hinc procul assurgant Vites , oculosque morentur
Camporum per aperta vagos. Quot jugera prato ,
Quot segeti dabis , aut Oleis , vel Vitibus almis ,
Ex opera reddituque simul metire , labori
Componens fructus ; & tecum mente revolvens
Quanti vendideris , non quantum innascitur agro.

Frumentarium solum.

Quæ Cereri visa est humus opportuna serendæ
Sæpe redit manibus versanda ; datasque reposcens
Mutuat in semen fruges , neque perfida paetam
Liberat usque fidem ; seu messibus obfuit annus
Siccior aut pluvius ; steriles seu fudit avenas
Infœcundus ager ; fractis seu grandine culmis
Procubuit , fluxive seges stetit arida granis.

Vinea.

Sumptibus ipsa suos interdum Vinea fructus

Oliveta.

Devorat ; incerto quoque casu pendet Oliva ;

Et quanquam tenui sese latissima cultu

Sustineat , tamen & glacie sterilescit & æstu ;

Ac nebulis flos Vere novo contactus inquis

Emoritur , tristique solum tegit omne ruinâ.

Prata.

Non faciunt hos prata metus ; secura pericli.

Diffusas cælo nebulas Boreamque , Notumque

Accipiunt : frigus nec curant triste , nec æstum ,

Deductus facilis rivus quem temperat undâ.

Pratenſis minimum desiderat herba laborem ;
 Et ſemel orta , ſuas nullis obnoxia curis
 Fundit opes ; reditu nec ſimplice ditat avaros
Agricolæ : hyemi nam fœnum atque annua feſſis
 Pascua dat Tauris ; armentaque læta tueretur ;
 Eximiumque decus ridentibus adjicit agris :
 Roscida ſeu flores intermicet herba rubentes ,
 Seu jaceat proſtrata ſolo , mollemque cubanti
 Sufficiat thalamum temerè congeſta ; vel alto
 Accipiat ſitiens duſtos è tramite rivos ,
 Atque novam paret uſque novo ſine ſemine meſſein.

Quare agite & dorſo ſi non decedat iniquo ,
 Præcipites neque fundat ager præruptior undas ,
 Nec bibat humorem graciles imitatus arenas ,
 Stagnantes neque contineat depreſſior imbræ ;
 Jugera quanta patent , Medicam , Viciasque , Boumque
 Gramina torpenti non injucunda palato
 Spargite , & affiduos pratis inducite rives :
 Ipsi niſi molles uligine pinguior herbas
 Nutriat irriぐæ tellus non indiga lymphæ.

Sed neque poſthabitis Oleas an ponere pratis ;
 Meſſibus an præſtet , vel habendæ incumbere viti ,
 Definire velim : veteres imitare locorum
Agricolæ : non omnis enim fert omnia tellus .
 Ipſe Garumna ſuo populos qui ſpectat in ortu
 Forcipibus maſſas chalybis traetare liquentes ,
 Et montes aperire cavos ; per opima volutes
 Pascua , vel preſſis ſolidum lac cogere formis
Agricolæ videt , aut Pomis inſtare ferendis :
 Triticeas poſthinc ſegetes miratur , utroque
 Mox conſpecturus gravidas in littore Vites .

Quidquid erat , quamcumque tibi ſpeim patria tellus
 Fecerit ; antiquos ferro ne dejice lucos .
 Aſpicioſis effoſſo terris carbone Britanni

Syra;

Quàm malè dissolvunt frigus , quàm dicitur ægræ
Spiritùs ; infesto nisi tabescentibus igne
Monspeliensis opem tulerit pulmonibus aër.

Circuitu majore novos , urbs inclyta , muros
Extrue : divitibus decorata suburbia teatris ,
Et quos Versaliis hospes laudaret in agris ,
Hinc illinc positos amplectere mœnibus hortos ;
Ægra salutifero potiatur ut aëre tecum
Gallia , quæ foculos uno carbone Britannum
Mox struet ad ritum , ligno caritura ; gravesque
Hauriet & fumos , & anheli semina morbi ;
Ni caveant quibus est nemorum mandata potestas.

Viætrices pelago naves , ramosa calenti
Ligna foco domibusque trabes , & aratra Juvencis
Sufficiat lucus ; sed Avorum munere natas
Tu quoque sylvarum transmitte Nepotibus umbras .

Campaniæ Sylvæ Inclitissæ extirpatio.
O ! ubi curarum requies , studiique levamen
Frondosum nemus , & veteres quas nostra Tolosæ
Nutrierat sibi contiguas i. Campania Quercus !
Flemus adhuc , atque hospitibus felicia quandam
Monstramus loca , quæ villæ contermina luco
Floruerant , densisque rigent nunc obsita dumis .

Ruris amatorem , qui perleget ista , Poëtam
Heu ! nimiùm justo finat indulgere dolori ;
Et saltem meminisse , frui nos invida quando
Fata vetant : mihi nam videor spectare , renatis
Arboribus , socios nemorum per opaca vagantes ,
Secretis alii secum meditantur in umbris ,
Atque alto leges divinaque dona revolvunt
Pestore ; vel longo decurrunt murmure sacri
Pensa ministerii , pia vota precesque diurnas .
Sub patula multi fessum latus Illice ponunt :
Cantantes ille audit aves ; auditur & illis ,

i. Prædium collegii Tolosani Societatis Jesu

Voce

Voce suum modulans dulci vel arundine carmen :
Hic gravibus somnos oculis admittit inertes ,
Restituens sibi quas studio subduxerat horas.

Trudiculis ludunt alii : locus arbore nudus ,
Cui circumpositæ præbent umbracula Quercus ,
Eligitur ; sparsa tellus solidatur arenâ ;
Quæque laborato præcluditur area ligno ,
Secta vias patet in quatuor : stat ferreus orbe
Annulus in medio , per quem si buxeus ulla
Trajicitur sine fraude globus ; vel tramite circùm
Quadruplici fixas ultra detruditur oras ,
Victor eris ; totâ victor celebrabere turbâ ,
Sedibus hinc illinc gaudens quæ spectat ab altis .

*Ubi de Iu-
do Trudi-
culorum.*

Ergo levi quibus est animus concurrere pugnâ ;
Brachia ferratis armati fustibus adsunt ;
Atque globos , valido sylvis resonantibus iactu ,
Percutunt ; animosque levant exercita duro
Membra fatigantes ludo : Nec amore legendi
Sylva vacat , quanquam recreando nata labori .
Non alibi vates proprii numine Phœbus
Afflat ; & ad populum , cui fandi copia , Fagos
Agrestes inter , nemorumque silentia , discit
Magna loqui , fontesque tonans infletere mentes .

Hic ego te Lauro cinctum Parnasside vidi
Clerice , felici meditantem peccine versus ,
Quos mirata diu , cum jam nequit amplius auro
I. (Post exhausta tibi sua munera) laude Tolosa
Donat ; & Aoniis ultro te cœtibus addit ,
Muneribus reliquos decoret quo judice vates .

*Et he
Authoris
fodilibus.*

P. Cleric.

Dicentem cupidâ suspensus ut aure bibebam !
Give Sophoclæum nemora inter opaca Cothurnum
Indueres ; lepidos , positâ gravitate , Terenti

I. Tolose in Academiam cooptantur qui tria præmia retulerint
Q. P. Cleric jama ellies præmio decoretque est .

Sive jocos patrio reddens sermone referres;

Eloquiove potens rueres torrentior amne,

Autumno quoties medio dicturus (agrorum

Delicias veluti raperet præcognita fandi

Copia) desertam donabas civibus urbem.

Gaudebas, memini, vel sylvam errare per altam;

Castanea vel sub veteri considere mecum:

Fons ubi sic tremulam Zephiris motantibus umbram,

Castaneasque nuces, & quæ super arbore sidunt

Instabiles imitatus aves, specularibus undis

Exprimunt; ut dubites an eandem fonte sub ipso

Creverit in faciem ramis felicibus arbor;

Hirsutisque latex frondens horrefcat Echinis;

An volueres alat unda suas, quæ flumina pennis

Ima fecent; vitreas an imago supervolet undas.

Hic locus est ubi prima meæ conamina Musæ

Cum legeres, stimulus dare suetus opemque, jubebas

Carmen ad incudem & limam revocare; tuumque

(Latius effundes proprio quod carmine) nomen

Si taceant quos te fingo censore libelli,

Ingratus videar; mihi nec satis æquus, amicum

A teneris nisi conjunctum te glorier annis.

P. Campifiron. Tuqile Capistronides, animæ pars altera nostræ,

Hic plausus, hic illam inter Querceta parabas

Nobilis ingenii famam; quæ sive Cothurnum,

Æmulus afflumis fraternalia laudis; avena

Sive canis citharaque, tuo seu profluit ore

Majestas romana, lepos vel gallus, utroque

Et latio patrioque potens sermone, Senatum

Purpureum trahis, & populos te cive superbos.

P. Belot. His ego te, quo jam vellem monstrante doceri,

Institui sylvis primo Belote sub ævo;

Cham florens studiis, artes ita natus ad omnes

Essè videbaris; foræt ut dubitabile quali

Ad summum decus ingenii famamque placeret

Ire viâ : nam verba sacras orator ad aras

Seu faceres ; nostras , Musarum castra secutus ,

Obscurare tuo velles seu carmine laudes ;

Plauderet urbs , avidâ nec segnius aure canentem

Exciperet , quâm sacra tenens cùm pulpita solvis

Luce tuâ fidei tenebras ; cupidosque sciendi

Discipulbs , ad quina virûm centena coactos ,

Voce doces vitâque magis pietatis amorem.

O ! ubi nunc virides umbræ tacitique recessus ,

Qui tantos aluere viros ! instaret acerba

Cùm jam pene dies perituriis ultima sylvis ,

Proh ! quali tonuit Parnassia murmur rupes !

Sed quid inhumanas contra potuere secures

Carmina : Threicio quanquam non segnior Orpheo

Flebilibus justam nervis effuderit iram

Murgius ; aöniis jam non aurita Poëtis

Obsequitur Quercus : sed , quod licet , icta bipenni

Congemit ; & quâ voce potest , quos saepius umbrâ

Fovit , ad auxilium vocat emoritura sodales.

Venimus ; ac veluti data post certamina , campo

Cum jacuere duces , atque inclyta nomina letho

Perdita , secreto tristes horrore movemur ;

Liventis plaga\$, fluidoque cadavera tabo ,

Oraque cernentes patulo deformia ri&tū :

Idem omnes nos sensus habet , cùm grandia quondam

Vietaque jam ferro , Querceta jacentia terris

Aspicimus , frondesque recisaque brachia truncō

Sepositis pallere locis , flammisque parari.

Heu ! quantus nemore avulso decor excidit arvis !

Quâm sibi dissimilis Campania : rebus in artis

Pauperies urgens quæ vastam excindere sylvam

Suasit , & in belli sumptus impendere ruris

Delicias ; gadem cultûs inimica decori

P. Montr
gues.

Cogit agros servire lucro : nam vomer avarus
 Antiquæ turrita domūs nunc mœnia pulsat ;
 Et seges est , ubi se spectabilis ordine pulchro
 Fuderat Ulmorum series ; quæsitaque longè
 Rarior æstivis emitur jam solibus umbra.

Pampinea vites inter via longa , tegebant
 Quam posita quondam spatiis æqualibus Ulmi ;
 Cæspite nunc uno viret , arbore nuda ; soloque
 Si quis adhuc stat truncus iners ; arbuscula fatigata
 Si qua relicta suis oritur , premit ægra dolore
 Corda novo , veteres revocans spatiantibus umbras.

Non Buxos humilemque Pyrum tonsura coërcet
 Annua ; sed fusis sine lege per aëra ramis
 Ire sinunt ; & qui flores & oluscula nobis
 Sufficiebat , Equis nunc hordea parturit hortus.

Repit , & ingenio jam liberiore per omnes
 Lympha vagatur agros , quæ pressa canalibus olim
 Altius in varios erupit ludicra jaëtus :
 Miris torta modis , tunc ibat ab ore Leonum
 Phocarumque fluens ; nunc rustica tota Faselos
 Irrigat aut miseros Caules ; & in ore Leonum
 Phocarumque suas vel tendit Aranea casses ,
 Aut intus ponit luteos avis hospita nidos.

Alveus innatas olim felicibus agris
 Excipiebat aquas ; & circum piæta Phasellos
 Prata vehebamur , vel edaci subdola pisces
 Retia tendentes , vel aquarum frigore & umbra
 Vitantes rapidum frondente sub arbore solem :
 Cymbula crediderim , venalibus addita lignis ,
 Cum Quercu visit tristes urenda caminos ;
 Trutaque fluctuolas inter pulcherrima pisces ,
 Littora quæ nobis ad nota sedentibus olim
 Adnabat , molles fructus , servataque panis
 Frustula mendicans oculis caudâque trementis ,

Cessit aquis , Ranæ linquens coenosa loquaci
 Flumina : Gallinis graveolentibus atria Pavo
 Libera p̄c̄misit ; villæque nitentis amantes
 Excessere simul triplici de turre Columbae ;
 Tectaque marmoreis habitant innixa columnis
 Aut infesta cohors Murum , vel Bubo sinister.

Nos procul hinc aliò quoque migraremus ; in illa
 Sorde jacens , nisi vicinas Campania villas .
 Exuperet : nam mirum , etiam populata , decorum
 Invitis fetinet dominis ; cultusque vetustos
 Naturâ supplente , merum rus usquè placebit.

Hæ sunt , Lamonide , quales desideret emp̄tor
 Neglecti decoris villas ; quas una beato
 Dives opūm fortuna situ , venæque p̄ennīs
 Fontibus & pingui ditaverit ubere tellus.

Si quem nosse juvat quos & felicibus hortis
 Et domibus lymphisque potest ars addere cultus ,
 Quæ tu ēursonio posuisti prædia fundo
 Visat ; opesque soli , flores , pomaria , sylvas ,
 Atque aditus & recta domūs , operumque magistram
 Et moderatricem stupeat per singula mentem .
 Seu procul obtutu stet contemplator in uno ,
 Atque avidis primos oculis delibet honores
 Deliciasque loci ; sive atria prima domorum
 Intret , & incertus naturam laudet an artem
 Nunc ipsas ædes , nunc rura patentia circùm
 Prospiciat . Juvat inprimis in imagine vivum
 Marmoreā , dicamne tuum populive parentem
 Aspicere ; & tacitā secum pietate vereri
 Illius ofta virūm quæ custos optima quondam
 Induerat , daret ut Regno Themis arbitra leges .

Auspice te priscos cùm defendisset honores
 Quæ docet ars Pario ductos è marmore vultus
 Reddere , vel vivo pictos animare colore ;
 Illa tuam seris faciem transmittere seclis

Bavilla i
prædii
descriptio.

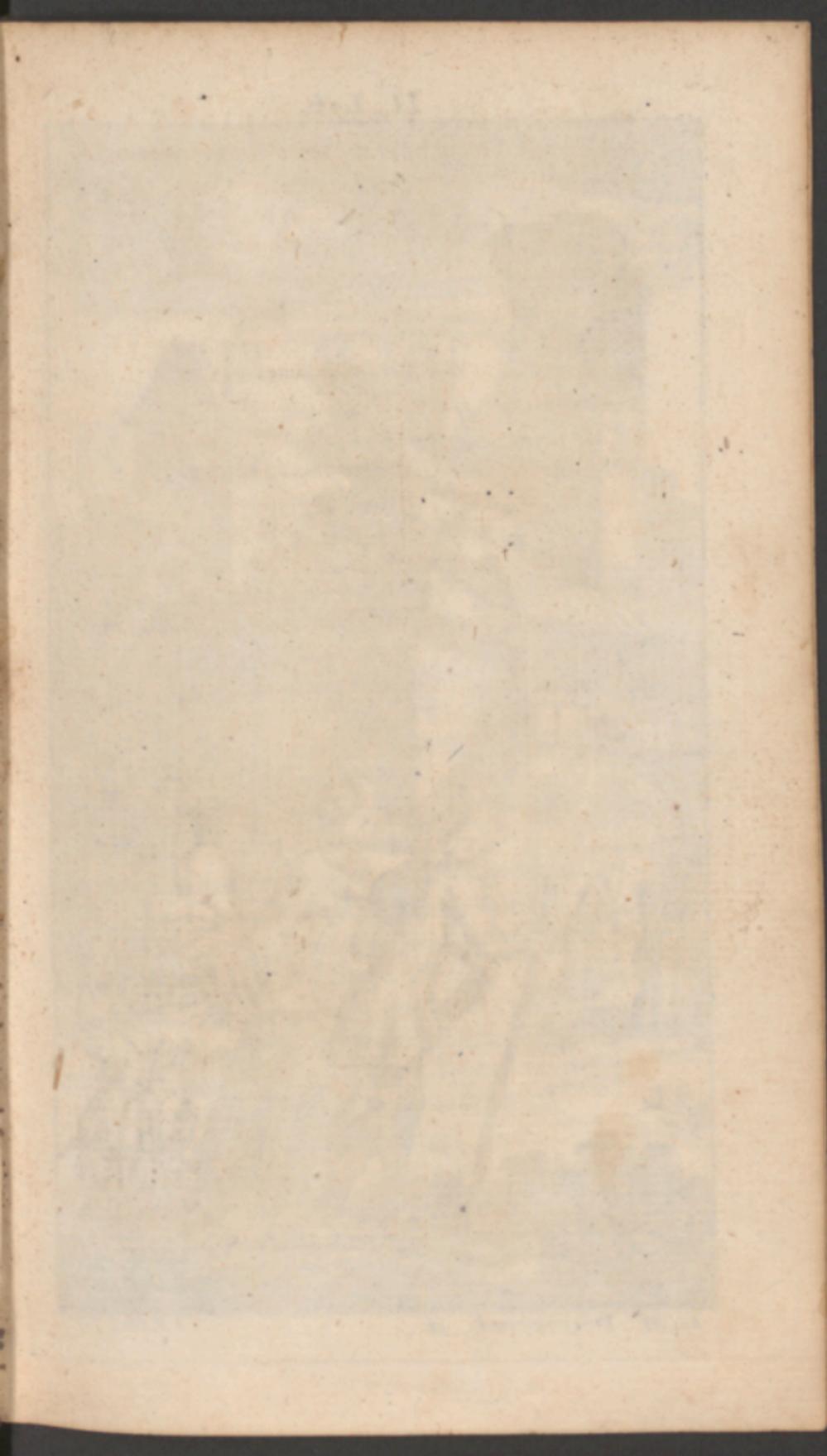
30 PRÆDII RUSTICI LIBER I.

Cogitat officii memor : at tu (marmore quanquam
Duratura magis monumentis non eget ullis
Fama viri) tamen hac donari laude parentem
Expetis ; ut patrii majestas oris eadem
Et nati pietas æternum in imagine durent.

Cætera quid memorem quæ se miracula passim
Objiciunt ; pedibus seu rura beata sequamur
Aut oculis : quos ipsa loci natura vagantes
Ne lasset spatiis ; colles utrinque supinos
Objicit aut Baccho virides , vel messibus albos ;
Et mediis , quantos possunt lustrare tuentum
Lumina , cogit agris toti quas parcior orbi
In populos partitur opes ditissima tellus.

Non alibi tumido fine fastu tanta domorum
Majestas ; non ille nitor cum simplice cultu ,
Non querni nemoris par umbra , paresque recessus ;
Nec similis decor , ubertas , & gratia tonis
Arboribus , neque tam bellè Ficusque Pyrique
Applicitæ muris : illo non ordine flores.
Digesti ; reliquis non sic olus emicat hortis.
Te quanvis absente procul , flos omnis & arbor
Luxuriet ; niteatque minus : nam quale locorum
Te desiderium tenet ; eisdem prædia votis
Te repetunt. Sint hæc illis solatia , Natum
Quem tua sectantem vestigia munere gaudes
Pene parem , & meritis non inferiora sequentem ;
Cursonum spectare , viri mollire labores ,
Et saturare suos in imagine patris amores.

Tuque Parisiaci qui ruris amore teneris ,
Define , blanda licet , loca velle revisere ; Regi
Nec populo furare datum te munus , amico
Divum consilio : natas in publica mentes
Commoda sepositis scelus est sibi vivere curis.

II. Lib.

L.M. Diomesnil d.

J. E. Gars J.

P R A E D I I R U S T I C I L I B E R II.

*Servorum delectus, eorumque in excolandis
agris ministeria.*

U N C age , qui servis melior delec-
tus habendis
Exequar ; & quoniam sulcat qui rec-
tiùs agros ,
Utilius colit ; in primis tibi quære Bu-
buléum ,

A R A-
T O R *

Quem pecudes atrocem habitu , non indole sœvum
Formident : nervosa viro sint brachia , vultus
Terribilis , sed blanda manus ; plenusque minarum
Verbera difficiili non addat dura labori ;
Sed resono terrens clamorum hortamine , vastâ
Voce magis , quam vel stimulo plagisque Juvencos
Imperio dociles habeat . Procerus Arator
Sulcandum stivæ innixus cayat altius agrum ,
Et duras nisu rumpit leviore novales ;
Incedensque retro proscissa per æqua , Tauris
Celsior , extremas oculum collimat ad oras ;
Obliquumque brevi gyro deflebit aratum ;

Si qua solo jaceant, quibus obliuictata moveri
Colla Boum possint, allisave cornua frangi.

Norit & agrorum mores, &c tempus arandi
Nec duram recludat humum, vel ab imbre lutosam:
Almus enim moto cum pulvere succus in auras
Avolat; & toto manet intra&tobilis anno
Vertitur infra&tis quæ tellus humida glebis.

Si pluvios cretosus ager vix ebibat imbres,
Vere sub extremo jam ficcus arbitur, herbas
Cùm tulit injussas, quarum mala semina nondum
Meffis in exitium filiquis fluxere solutis.
Nec mora transversis iterum fecet æquora fulcis;
Pendentes eadem neque per vestigia colles
Prosubigit; sed agri nunc in declivia Tauros
Dirigat, obliquo nunc vertat in ardua fulco.

PASTOR. Agricolæ concors labor est Oviumque magistri:
Et quanvis studia in contraria sæpe ferantur;
Atque Bubulcus amet puros à gramine campos,
Hamatisque rubis fugiens loca consta Pastor
Herbosos se&ctetur agros; nonnulla laborum
In tam disparibus tamen est concordia votis.
Alter arat; camposque fimo juvat alter ovillo:
Servit agro pecus, & pecori dat molle vicissim
Gramen ager; neque rura vigent armentaque, densi
Sive greges campis, gregibus seu pascua desint.

Romulidæ quondam Proceres quæ fortiter armis
Quæfierant, ipsi subigebant arva; Colonos
Neq; semel avulso ab arato Roma vocavit,
Imperiis grayidam regerent qui legibus urbem;
Ac positis iterum fulcarent fascibus agros.
Subdiderant cui colla Duci famularia gentes,
Lætus aratori Taurus parebat ovanti;
Ipsaque laurigero versari vomere gaudens
Terra triumphalis superabat vota coloni.

*Prisia
vita
pastoritiae
dignitas.*

Si facros tamen annales , veterumque virorum
 Evolvam monumenta ; greges servare paternos
 Nobilius visum est olim , quām vomere terras
 Exercere graves , fulcisque reposcere fruges .
 Aurea namque sub hæc mundi primordia ; Regum
 Progenies veneranda , Pedum (præludia sceptri)
 Pastorale gerens , Ovium moderamine blando
 Subiectos quondam discebat habere benignis
 Imperiis populos , nec opes crudeliūs , instar
 Velleris , ad vivum resecare , superflua tantūm
 Sed leni tondere manu , lac ducere pressis
 Molliter uberibus , non immulgere cruentem .

At vacua in cultis ut erant tunc omnia terris
 Custodes Ovium loca per deserta vagantum
 Alta sub innubi peragentes otia cælo ,
 Non tantūm didicere gregis quæ cura tuendi
 Optima , quæ morbos & quæ ferat herba salutem ;
 Aërias tentare domos , Linæque labores
 Et varium cæli placuit cognoscere morem .
 Servarunt primi tacito labentia motu
 Sidera ; transversum mundi revolubilis axem
 Et geminos statuere polos ; Solemque fecuti
 Nominaque & numeros Signis fecere , volentes
 Ut pecori & stellis Aries dux esset ; & idem
 Cælo , qui stabulis armenta , reduceret annum .

Illi adeo volucres imitati voce canoras ,
 Dulcibus inter se primi concentibus auras
 Implerunt ; calamos etiam fecere loquaces ,
 Quos pice vel liquidâ plures conjungere cerâ ,
 Et numeris dare verba , pedesque affingere verbis
 Instituere : modos pastoralemque cicutam .
 Nunc etiam Vates adhibemus , ut otia ruris
 Tranquillosque dies , castumque canamus amorem .
 Omnia proh ! quantum longis mutantur in annis !

Quod regale fuit quondam , quod Apolline dignum
 Vilibus officium servis mandatur ; inersque
 Et stolidus vir pascit Oves ; quæ cura manebat
 Ingenuo pueros olim de sanguine natos.

Hac hominum de fæce , virum tibi felige frugi ,
 Qui magis ingenio placeat quam corpore , primis
 Qui curare greges , & pascere norit ab annis ,
 Urbanasque puer non sit formatus ad artes ,
 Atque juventutis primæ transcendenter annos .
 Non tamen in senium vergat proclivior ætas ;
 Ne pedibus vix stare potens , propioribus agris
 Insistat piger , aut molli resupinus in herba ,
 Non observet Oves : oculorum namque requirunt
 Sublimem veluti speculam ; ne si qua moretur ,
 Aut gregibus præcurrat , agris vel deerret apertis ,
 Involet è latebris Lupus insidiator ; Ovemque
 Aut collo vehat impositam ; vel mordicus aurem
 Apprendens , saltus trepidam deducat in altos ;
 Atque renitentis clunes , uterumque flagellet
 Verberibus caudæ ; dum tristior illa remotum
 Longius hœu ! querulo frustra vocat ore magistrum .

CAPRA-
RIUS.

Caprigenum qui faxa pecus per inhospita ducet ,
 Sit bruma patiens pluviaque nivalis , & audax
 Reptantes salebrofa sequi per culmina Capras .
 Ingenium faciemque viri trux ipsa locorum
 Efferat asperitas , & linguæ dedocet usum .
 Sed tu nil speciem turpesque morabere vultus
 Pastoris , dum tensa ferat grex ubera lacte .

Lanigeras bene pascat Oves , subigatque peritâ
 Rusticus arva manu : terræ cultura feracis
 Vertitur hoc duplici quasi cardine : cætera ruris
 Officia , ulterius dein evolvenda , colentum
 Villicus ingenii accommodet atque lacertis :
 Namque viro vir ut differt ; nec in omnibus idem est

Corporibus vigor , aut animis prudentia rerum ;
 Sic varia est agri quoque disciplina colendi :
 Postulat hæc validis sociatam viribus artem ;
 Hæc plus artis habet quam roboris ; altera mentem
 Consiliumque , meras desiderat altera vires.
 Rejice quæsitos opera ad graviora Colonos ,
 Protinus exhaustis cessant qui viribus ; agros
 Segnius effodiunt , occultâ fraude relinquunt
 Crudi aliquid ; terræ nec ad intima viscera tendunt .
 Sed pigrî leviore movent sola summa bidente.

Nervosos Olus agricolas gnavosque requirit ,

OLITOR.

Qui variis norint accommoda semina terris ;
 Arvaeque perpetuo renovanda ligone fatigent ,
 Nata recens cultu foveant arbusta , futuro
 Provideant , domini rem curent parcius , uni
 Nec studeant famæ sed habendis fructibus instent.

In primis hunc sperne , novas jaëtantior artes
 Qui sermone magis , quam re commendat ; eorum
 Quæ fecere alii nihil approbat , omnia mutat ,
 Et reficit , nec tam reparat , quam destruit hortum ,
 Spe dominum pascens , neque mensam fructibus ornans .

Sed velut in magnis spes & victoria bellis
 Pugnantum non stant animis , numeroque virorum .

VILLI-
CUS.

Ductor ubi nullâ fortis regit arte catervas :

Sic tu rure parum famulorum examine multo

Proficies ; nisi dux vires & brachia rectis

Temperet imperiis . Nequam tibi Villicus agros

Emaciat , nocuò sylvas arbustaque ferro

Negnam
villius.

Persequitur , malè pascit Oves , Oviumque magistros :

Incustoditi per mollia prata vagantur

Lætaque proculcant Tauri frumenta : rapinis

Arva patēt adaperta ; manus neque continet ille

Cujus erat fures avertere : poma , nucesque

Clam legit ; & domino plus semiñis imputat , arvis

Quàm dederit , totas neque mittit in horrea mæſſe .
 Sumptibus extenuat fructus : riget obsita Vitis
 Sentibus , erranti vel gramine : junior arbos
 Deficiente perit lymphâ ; ficcusque novella
 Pro Platano stat palus humi ; vel pendula ramos
 Dejicit , & baculo primis non fulta sub annis
 Planta manet contorta , Noto vel læſa procaci :
 Hanc flexâ cervice videt nutare , gravique
 Verrere fronde ſolum , nec opem dignatur amicam
 Ferre laboranti , quernumque adjungere palum ,
 Qui fragilem trucibus plantam defendat ab Austris .
 Ipsi adeo , miseriſ dudum ſi præſidet arvis ,
 Depereunt fontes ; ſterileſcunt prata : jacentes
 Destituit colles humus ipsa trahentibus undis ;
 Atque ubi post aliquot villam infamaverit annos ,
 Litem pro paēta fundi mercede relinquit .

Hanc quoque ſæpe dati prior occupat æris acerbus
 Creditor , & miſſo ſpoliat liſtore Colonum .
 Servatas hyemi ſegetes & vina , lebetes ,
 Ac thalamos , & quoſ alieno Villicus auro
 Emerat , ad tristem videt heu ! cum curribus haſtas
 Stare Boves , vocique novæ parere coemptos .
 Nudus opum nudas repetit mœſtissimus ædes ,
 E quibus ægra fames abigit , ſervire coactum
 Qui famulis legem dederat : memorabile pigris
 Exemplum dein Agricolis , ut amare laborem ,
 Inque ſuis nummis & parcè vivere diſcant .

*Bonns
villicus.* Fortunatus ager longo quem Villicus uſu
 Novit , & exercet multa cum prole ; ſuosque
 Ditis avos fundi numerans atavosque Colonos .
 Huic patrio quaſi jure præſt : nec junior ætas
 Præcipitem faciat , neque tardum pigras ſenectus :
 Namque ſenile licet traſtandis congruit agris
 Imperium , juvenumque manus tamen uſque repugnant
Obſequi

Obsequio famuli , seu junior arva gubernet ;
 Sive senex : alius quod non bene præcipit , alt r
 Quod nihil exequitur : nam plus exempla jubentis
 Quam præcepta valent ; & ruris in arte colendi
 Si sapiat plus servus hero , male jussa faciet.

Villicus & vitæ mores operumque laborem
 Instituens , totum curas extendit in annum ,
 Et quid quaque die peragendum , vespere jam tum
 Præmonet , antè toro famuli quam membra reponant.

*Villici
officia.*

Ultimus it cubitum , concusso cardine postquam
 Vedit utrum contra nocturnos ostia fures
 Sint munita satis , nova num stramenta cibosque
 In longas habeant hyberna bovia noctes .
 Impiger ad primos Galli consurgere cantus ;
 Non patitur lento ad opus procedere servos ;
 Sed jubet , instantis velut ad certamina belli ,
 Fortibus ire animis : oculos per singula volvens ;
 Urget opus , pigros dictis castigat acerbis
 Agricolas , laudat fortis , operumque péritos ;
 Et placito longum recreans sermone laborem ,
 Vix operam phœbumque finit sentire cadentem .
 Si quis erit quasso languent cui corpore vires ,
 Succurrens adhibet fomenta , domumque remittit ;
 Præstat enim soles aliquot requiescere servum ,
 Quam si dura ferat longos incuria morbos .

Dat fine fraude dapes , operique cibaria duro
 Respondere jubet , nec avarus pocula tristi
 Miscer aqua , nigro famulos nec furfure pascit ,
 Durius esse putans & iniquum munera vitæ ,
 Humanos qua terra parens largitur in usus ,
 Deasle viris , quibus ipsa suas exercita tellus
 Debet opes : socios operum cibus unus herumque
 Sustinet : una sitim communibus amphora mensis
 Abluit ; inque sciat cui credere possit , abundans

Consilii, tamen interdum quæ semina terris
Optima, quæ Vitis melior cultura, requirit.

*Villicii
mores.*

Temperat imperium clementia : lentus ad iram
Verberaque ignoscit famulis, mavultque cavere
Ne peccent, meritis fontes quām plectere pœnis.
In iecto nonnulla metu, sed plurima sanctis
Moribus emendat : per duros membra labores
Exercens, animam prohibet succumbere culpis.
Latiūs hinc magnas, Pagis ignota, per Urbes
Graffatur scelerum facies, quod in Urbibus alta
Desidia est, operumque quies ; morumque magister
Optimus Agricolas curis labor urget honestis.
Villicus exemplo prætit ipse ; ducemque sequuntur,
Et morum famuli testes socijque laborum,
Non adjutorés ut in urbe libidinis adsum.

At neque cessat opus, ruptis ubi nubibus imber
Largior Agricolas tenet intra tecta : lavari
Dolia, purgari villam frumentaque, funes
Sarciri jubet, & stabulo fumosa canistris
Stercora deferriri, rastros & aratra parari,
Lignaque flammigeris findi majora caminis.

Non hominem vano sermone moratur Aruspex,
Nec focus aut nugæ fabrorum, quique per urbem
Agricolas ad vina vocant venalia ramij.
Non laqueis volucres, non visco decipit auceps,
Nec canibus sequitur lepores venator ; & almam
Neglit interea segetem, Vitesque colendas.

*Villicus
in urbe
infrequens.*

Oppida rarus adit, cum res & commoda poscunt
Tempora, servatas fruges ut vendat, Ovesque
Morbosas, vetulosque Boves, & vellera lanæ ;
Ut pueros hyemem contra præmunitat, ipsamque
Utiliter sponsam non cultè vestiat, auri
Parcus, & urbani metuens contagia luxus,
Quæque bonos exempla valent corrumpere mores.

Indignatur enim segetem quæ jugera centum
 Vestierat , vix Matronæ satis esse tegenda ,
 Obstupet in primis cùm spectat in urbe Puellas
 Et Matres palliâ discinctâ vadere , nudos
 Exertare sinus , & (quæ tegumenta pudoris
 Repperit afficti vesana licentia morum)
 Purpureis grandes intexere vestibus orbes ,
 Qualibus ille solet sua cingere dolia vinclis.
 Occupat una vias laxosque canephora vicos ;
 Vixque suas intrat foribus bipatentibus aedes ,
 Protensis latè tunicis , inflantur ut Austro
 Carbasa , cùm plenis fulcat ratis æqua velis.

(Ubi de
 urb me
 luxu .)

Fabula si qua recens totam vulgata per urbem
 Inlyta dedecoret maculosis nomina probris ;
 Erubeantque viri quod peccat adultera conjux ,
 Vel doleant ludo tenuat quos prodiga census :
 Miratur Proceres , qui legibus oppida frenant ,
 Non regnare domi , sed rem famamque mariti
 Uxorem penes esse levem. Connubia ruri
 Stant ritu meliore : viri dominique jubentis
 Imperio paret conjux ; oblitaque legum
 Et fidei , si quæ blandis sermonibus aures
 Credula præbuerit , nullis infamia crescit
 Litibus in vulgus sparsis : quo pectora fontes
 Castringat pueros , meritas à conjugé poenas
 Clam repetit sponsus , promptoque recidere mallet
 Fuste scelus , lento socii quam foedera lecti
 Solvere judicio : jus imperiumque mariti ,
 Quod mera rusticitas apud oppida culta vocatur ,
 Rure pudicitiae custos & amoris habetur.

Proh ! quibus uxores oculis fatuofque maritos
 Rusticus aspiceret ! festis accumbere mensis
 Si videat solas , & nudo vertice circum
 Stare viros , humeris mantilia ferre , nec ullum

Abnuere officium vernæ , nullosque negare
 Quos veluti miserata cibos dat fœmina retro
 Stantibus ad mensam sponsis : his turgida Matrum
 Mens epulis alitur , crescitque superbia formæ :
 Inde ministeriis fungi servilibus ultro
 Quos videre , putant natos servire maritos.

Villicus urbani quanquam non ambulet aucep^s
 Rumoris , folaque roget de messe Colonos ,
 Accersit quos rure frequens Mercatus in urbem ;
 Nosse tamen juvat invicti quam prospera Galli
 Bella gerant ; avido referat quæ nuntia pago.
 Dein modium falis , atque infestū pondera ferri ,
 Quo faber obtusi dentem procudat aratri ,
 Et solidam nigræ massam picis , atque ligones
 Comparat , & curvo lunatam tergore falcem ,
 Runconesque , quibus sequitur vepreta , secures
 Et cultros , quibus arboreum compescere luxum
 Posit , & arentes truncō rescindere ramos.
 Nil emit illorum quæ vel nascuntur in agro ,
 Vel fieri possunt , non lento vimine corbes ,
 Linaque , & agrestem torta de cannabe telam ,
 Non soleas , quas ipse rudi dolat arte , Caprina
 Non ocreas è pelle , quibus defendat acutis
 Crura rubis : vendax etenim ditescit ; emacem
 Agricolam contrà miserabilis urget egestas.

*Villici
officia
erga do-
minum.*

Scripturæ rudis & rationum , sæpius affert
 Ad dominum pactos , quam scripta volumina , nummos ;
 Atque illo veniente , timor nihil arguit intus.
 Disciplina domi viget inculpata ; forisque
 Cuncta nitent bene culta : Boves armentaque rectè
 Fasti : novus limes , nova non sita semita campis .
 Non hortus , non prata siti morientia languent :
 Surgit opima seges ; defensaque sepibus arva
 Vel ductis circum fossis clauduntur ; herumque

Villicus agrorum partes deducit in omnes ;
 Exultatque animis illo laudante , suumque
 Nemine vicinos inter culpante laborem ,
 Vel pravos mores , occultaque furtar suorum :
 Et quanquam bellis Dominus vel lite molestâ
 Implicitus procul absuerit ; non arva Colonus
 Segnior exercent ; nec Heri præsentia curas
 Acriùs extimulat quām mens sibi conscia reēti.

Hoc absente rei patriæ non parcere Natum ,
 Sed populatrices comitum rus ducere turmas
 Clam dolet ; annonam nec cautiùs abderet omnem ,
 Si desolandas irrumperet hostis in ædes.

Sic Ithacæ quondam post mille pericula portum
 Cum tetigit senio faciem mentitus Ulysses ,
 Intravitque suam peregrinus & hospes in aulam ,
 Omnia contemplans furtim , nec cognitus ulli ;
 Unus erat qui , res magno turbante tumultu ,
 Eumæus dominum tristi sermone requirens ,
 Sulcandis instabat agris ; graviterque dolebat
 Quòd fœcunda Procos alerent armenta rapaces ,
 Atque suo tellus non fertilis esset Ulyssi.

Provisor non multa rogat , ne multa vicissim
 Finitimi repeatant : aliena negotia vitat ;
 Nec nisi quæ domini , sua credit ; iniqua perhorret
 Furta ; sive tenax , alienis abstinet , æqui
 Sic rigidus custos , ut famosissima pagi
 Jurgia componat judex ; ignaraque legum ,
 Non reēti justique , fecerit prudentia lites.

Ille suos hominum fortunatissimus agros.
 Diligat , obscuro positus qui rure Colonus.
 Exiguus voti , parvoque assuetus , edaces
 Aut curas aut spes animo non pascit inanes .
 Non hunc sollicitat dominandi sæva libido ,
 Ut leges alibi cupiat quām rure , suisque

Arboribus dare : non amor irrequetus habendi ,
 Ut medios auri sit egentior inter acervos ,
 Usquè novis inhians opibus sine fine parandis ;
 Non studium fastuque tumens doctrina superbo ,
 Ut quid scire velit quām recte vivere , pastos
 Quām curare Boves , quām nosse farentia terris
 Sidera , ventorum mores , & tempora messis .

Ille nec invidiae patet , aut livore vicissim .
 Carpitur occulto ; nec jam popularibus auris
 Evehitur ; summo nec honorum culmine lapsus ,
 Monstratur fragilis documentum triste favoris .
 Non metuit lites dubias , sortesque severi
 Judicis , indomitas animæ non vindicis iras :
 Non alios , non se timerit ipsum : non sua mœror
 Gaudia , non epulas fastidia lenta sequuntur .

Agrestes operas obit indefessus ; humoque
 Semina nunc mandat , nunc debita dona reposcit .
 Inde vigor membris , & nescia vita podagræ
 Morborumque , parit quos desidiosa voluptas :
 Dulcius hinc ori sapit esca , labore diurnam
 Obsonante famem : faciles in cæspite duro
 Hinc veniunt somni ; lecto quos dives ab aureo
 Nequicquam profugos invitat ; mollia pernox
 Strata super vigiles curas & membra volutans .

Agricola-
rūm vita
fortuna-
sissima.

An præstat rupto naturæ fodere , terris
 Quem Deus absciderat , fragili rate currere pontum ,
 Et levibus cum re vitam committere ventis ,
 Atque alio (volucrum ritu) sub Sole jacentes
 Ire redire plagas , animamque impendere lucro .
 An cupidus famæ quis fortunatior urbem
 Incolit , & circumvolitans ingrata Potentum
 Limina , vel servis ipsis blanditur ; emitque
 Imperium misero famulatu ; perque pudendum
 Deiecius , ad summos iter investigat honores ;

Vel rerum vacuos per mille negotia fôles
Condit, & officiis consumit inanibus ævum.

Vendere num satius clamorem, operâque forensi
Insontes unâ defendere voce reosque;
Causidici vel ad arbitrium rixantis acerbè
Tristibus affigi soliis, alienaque propter
Jurgia privatis animum subducere rebus.
Crudeli pietate datis num credere nummis
His etiam invisum quibus auxiliabere foenus;
Aut ex militia prædam cepisse cruentam,
Et lacrymis luætuque virûm ditescere malle,
Quâ spoliis ab humo sine vi sine crimine raptis.
1. Felices equidem, ruris si commoda norint.
Virgilius canit Agricolas; at sidera nosse
Mallet, & occultas naturæ accedere partes.
Egregiam verò sortem! quâ rebus in usum
Lætitiae natis animum cruciaret; & orbes
Anxius æthereos cæli scrutator obiret,
In varias cogens, instar Ducis, astra cohortes;
Dum fruitur stellis & amicâ nocte Colonus.

Hic læto sub Sole Boves per prata vagantes
Aspicit; & terræ florentis imagine gaudet.
Ille acuens vitro speculari lumina, floris
Quæritat in gremio putrive cadavere, nudis
Quæ nequeunt oculis animalia parva videri.
Rusticus herboso residens in littore rivi,
Non caput & cæcas sub humo rimatus aquarum.
Ancipiit ratione vias, accersit ab alto
Perpetuos pelago fontes; sed concavat ambas

1. O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricola....
Me verò primèm dulces ante omnia Musæ
Accipiant, calique vias & sidera monstrant... Virg. Gerg.
Lib. 2.

In pateram palmas sibi tenuis, dulcemve liquorem
 Ore babit prono, lympham miratus euntem;
 Seu strepat obstantes vix elutatus arenas
 Rivus inops, pleno sive ambitiosior alveo
 Insultet ripis, atque obvia saxa lacestat:
 Nam neque quam pluviae, qua sint ab origine fontes,
 Nosse suum est, sed quam rivos agat arte per hortum,
 Et quibus instantem signis praesagiat imbre.

Nescit in humanis quorundam nunc frigore membris
 Nunc alternanti febris deserviat astu:
 Sed quibus auxiliis, & quam curabitur arte
 Non latet; & quanquam Medicus nihil amplius addat,
 Post secessas ferro venas, fusumque cruentem,
 Imaque Malvarum missos in viscera succos,
 Et contra varios eadem data pharmaca morbos;
 Ille salutiferis febres & vulnera sanat
 Stirpibus aut foliis, neque sensu torquet amaro
 Labra, nec epotis premit intestina venenis.

V I L -
 L I C A . O ! tibi quam vultu risit fortuna sereno
 Rustice; si vitae comes obtigit atque laborum,
 Quae studiosa suas peragat quoque Villica partes,
 Non somno pigra, non epulis non dedita vino,
 Maturamque gerens juvenili in corpore mentem.

In commune bonum cum conjugi sponsus amicis
 Conspirant animis: soles & frigora forti
 Perpetienda viro, quem rerum summa potestas,
 Quem penes est cultura soli; sociata penates
 Sustinet, & curis instat levioribus uxori.
 Imperat alter agris; regit interiora domorum
 Altera: vir operam servos exercet agresti;
 Sponsa fatigatos pascit; sata laeta maritus
 Educat, & multo cererem sudore recondit;
 Adveniasque domum conservat foemina fruges,
 Et quia fida metu custodia crescit ab ipso;

Idcirco timidae fecit natura , virumque
Audacem , & duros natum tolerare labores :
Alterius sic alter eget , sic ruris opimas
Mutuuus auget opes amor & concordia vitae.

Villica stramineos componit rite penates ;
Et quanquam nudus paries humiliisque ; nitenti
Paupertate placent ædes & simplice cultu.
Non ebur aut aurum , sed penfiliis uva lacunar
Contegit : argento non ambitiosa renident
Vasa , nec insignes tabulæ , nec ahenea signa ;
Sed scutulæ , vitreusque calix , & stanneus orbis ;
Atque Faventinæ lances , servata supellex
Nobilis adventum vel ad hospitis ; annua pago
Vel cum festa dies reddit ; aut cum rura revisens
Incomitatus adest dominus , fastuque remoto
Gaudet honoratis unâ confidere mensis.

Grandia terga Suum , nec non redolentia latè
Allia , & in varios Cepe religata maniplos ,
Rugosæque nigris pendent laquearibus uvæ ;
Villica quo mavult agrorum munere prolem
Pascere , quam pictis oculos recreare tabellis .
Linteolo teatam componit vespere mensam
Ante focum , si frigus erit ; si ferveat ardor
Sirius , igne procul portæque patentis ad auram ;
Vel jove sub nudo , patulæ vel ad arboris umbram .

Quid memorem quantum mulier studiofa laborat
Ut facili paret arte cibos ; nec pinguis desint
Larda domi , neque castaneæ , passique racemi ;
Quo: , Hyemis memor , Autumno ferventia binos
Vel ternos in ahena manu demittit ; & ignem
Suppositum tolerare jubet , dum pallida rugas
Uva trahat , cinerisque calens lixivia crudos
Excoquat humores intus : tum dulcis olivi
Instillat guttas aliquot de paupere cornu ,

*Villica
domum
infirmit.*

*Victum
comparat.*

*Ubi de
conditura
uvarum,*

Quò gustu melior , quò pinguior uva nitescat :

Securam dein à pluviis & rore madenti ,

Longa crate super , muro subtendit aprico ,

Vimineisque premit siccatam Sole canistris.

De con-

diture

Malorum

Cydonio-

rum &

Olivarum.

Præterea calido , vel (i.) Mala Cydonia musto

Incoquit ; aut liquidi saturat dulcedine mellis ;

Et tenui virides cultro decussat Olivas :

Incisura salem recipit , mixtosque virentis

Fœniculi , Menthæque brevis , Laurique sapores .

De

falsura

fruillæ

garnis.

Cùm redeunt à glande Sues pinguedine tardi ,

Claudit harâ , liquidoque cibo potuque necando

Atque volutabris , ut sit caro ficcior , arcet .

Hora faginato cùm fulserit ultima Porco ,

Ne longis moriens fessas grunnitibus aures

Offendat vel dente manus ; huic spiritus oris

Obstruitur , jugulumque rubro mucrone resolvunt .

Stat circumspiciens rivos mirata cruentos

Progenies , mirata Suem sine voce jacentem ,

Pulsantemque tamen singultibus ilia crebris .

Hirsutas opera patiens vel dextera setas

Detrahit , officio lymphæ ferventis ; easdem

Abs radice levi vel adurit flammula culmo .

Intima tum calido nudantur viscera ferro .

Bis quinos est cura dies in tergora largum

Infarcire salem , & vastum superaddere pondus ;

Dein pernas lardumque nigris suspendere tignis ,

Quò veniant calor , & vicino fumus ab igne .

Villicæ

Labores

agrestes.

Sub placidis Soles ita condit Villica tectis ;

Et nisi votivum domibus procul ire facellum

Relligio jubeat , non errabunda penates

Deserit , ut vanis alibi terat otia nugis .

Blandos usquè lares fovet ; & si tempora poscunt

Ut gravibus mutet fusos & stamina rastris ,

(i.) *Coins.*

Non æstus , non acre gelu deterret euntem ;
 Sive legenda solo sit pinguis oliva rigenti ;
 Ignivomo seu flava seges sub Sole metenda.
 Instanti cùm plena tument quoque viscera partu ;
 Æquat humum rastris ; segetem nascentibus herbis
 Liberat ; in longos religat farmenta maniplos ;
 Et duri patiens ita ruris , amansque laborum est ,
 Inter ut agrestes operas enixa , marito
 Progeniem referat , quam non peperisse , sed agris
 Invenisse putas . Proh ! quām sub paupere teſto
 Rusticulus fatis alitur felicibus infans !

Non aliena parens finat ubera fugere prolem :
 Gaudet enim cum lacte suos traducere mores
 In pueros ; & habere domi qui blanda vicissim
 Accipere , & dulci velit oscula reddere matri ,
 Plaudentique patrem redeuntem vespere risu
 Noscere , & amplexum cupidis ambire lacertis .
 At puer ingenuus qui sub laquearibus aureis
 Exoritur , tristi patrios mutare penates
 Cogitur exilio ; positoque puerpera foetu
 Foemina dives opum ventris cum pondere matrem
 Exuit ; atque Boum mugitus inter alendam
 Rus aliquò sobolem dominâ procul urbe relegat ;
 Quæque cani fugenda dabit , negat ubera Nato .
 Gibbere , distortis foedum vel cruribus , annos
 Post aliquot , puerum recipit , quem plurima paſſum
 Non oculo novit , non pectoris indice motu .

Susceptam ruri contrà pia Villica prolem
 Usquè domi fovet ; & teneris impendit alumnis
 Quos natura ſinus implevit lacte tumentes .
 Quò se cumque ferat , gremio puer oscula circum
 Pendet ; iterque levat gratissima sarcina : matris
 Inter opus , tellure jacet ſine fletibus infans ;
 Et tenero jam tum Soles affueſcit in ævo .

*Ruſtico-
norum
puerorum
edatio.*

*Rustica-
norum
puerorum
educaſio.*

Naturam sequitur genitrix studiosa magistram ;
 Amissos videt ut fœtus genus omne Volucruim
 Defleat ; ut rapto Vitulo queribunda per altos
 Vacca parens saltus erret , mugitibus auras
 Impleat , & stabulum jam Sole cadente revisens
 Grandibus ora riget lacrymis ; nec limpida curet
 Flumina , nec pinguem , Vituli memor unius , herbam
 Audit & absentem quantis balatibus Agnum
 Mœſta requirat Ovis , quām gaudeat ubera proli
 Vespare plena ferens : Agnos miratur ut inter
 Mille , colore pares habituque & voce , tenellam
 Agnoscit ſobolem mater , ſobolesque parentem .
 Villica rure videns hæc paſſim exempla , putaret
 Eſſe nefas in amore Feris ſi Fœmina cedat .

Rusticus Agrestes puer informantur ad uſus :
 Vix pedes irē potest , & jam traſtare ligones
 Incipit , & patrio affurgit robustus honori .
 Nondum operas puer exercet , ſed teſtis in agro
 Affiduus verſatur ; amat diſcitque videndo
 Difficilem ruris culturam ; jamque patrissans
 Sufſinet abſentis partes genitoris , & ore
 (Brachia ſi nequeant) opus imperiosus adurget .

Interea , varia pro tempeſtate folique
 Ingenio , proprias Natum Pater edocet artes ;
 Multa monens pluviæ inprimis frugumque datorem
 Ut precibus votisque Deum veneretur ; & aris
 Afferat occulto puram ſine crimine mentem ;
 Imperitet terris , ſed pareat uſque potenti
 Terrarum domino , tempeſtatesque ſerenas
 Oret , & adverfas contra præmuniat agros :
 Festa piè celebret ; quod lex vetat , omne dolofa
 Cefſet opus ſine fraude domi rurique ; laborum
 Ipſe quoque immunit Bos prata per herbida festus
 Ambulet , & poſito vires conſirmet aratro .

Vicinos

*Rustica-
norion
puerorum
educatio.*

Vicinos amet Agricolas , &c ne quid eorum
 In pecora & segetes committat ; ut arva vicissim
 Illius & pecudes servent , furesque repellant.
 Invideat nulli ; fed quas miratur opimas
 Alterius segetes tentet superare colendo.
 Ambiguas vitet lites , quæ civica bella
 Victori vi&toque parem dant sœpe ruinam.
 Officiis quantum poterit bonus adjuvet omnes ;
 Sed sibi nec multos neque nulos quærat amicos .
 Non in amicitiis quantum in tellure reponat :
 Hanc colat in primis ; hinc spes certissima : vasto^s
 Laudet agros , amet exiguum. Fœcundior , inquit ,
 Est brevitas culti ruris , quam millia fundi
 Jugera , quæ rerum pauper nec vomere possit
 Assiduo versare , fimo nec spargere pingui :
 Pugnat enim , sterilesque citans cum prævaletherbas ,
 Alludit dominum tellus ; nisi rustica cogant
 Arma relutantem vigili parere Colono .

Parce peregrinos cultus tentare , novasque
 Explorare vias & imitare quod approbat usus .
 Pone modum votis ; nec opum te dira cupido
 Pauperiesve doment : obstat virtutibus auri
 Sacra famæ , scelerique animos inclinat egestas ;
 Atque ubi res est arcta , suis vel pauper amicis ,
 Vel sibi paupertas oneri est : hanc inter opesque
 Sic medium infistes iter , ut nec Pagus habeat
 Invideat , neque te rursum miserefac egentem .

Conducitis segetes operis oleæque legantur ;
 Nec plures alito famulos , quam rure colendo
 Exercere potes. Ne partibus aspera factis
 Confurgant odia , & bellum servile ; quietos
 Elige , nec plures illa de gente ministros ,
 Quæ patriæ telluris amans popularibus unis
 Jungitur , ac misero , reliquis inimica , tumultu

Miscet Heri scissas animis discordibus ades.

Servitia exemplis moderare ; magisque silentem
Te famuli metuant , rabidâ quām voce tonantem ;
Crudelemque domus non detestata , severum
Formidet dominum , sed amet mágis aqua jubentem.

A famulis ut amere , tuo quasi sanguine natos
Dilige ; nec dulci frauda mercede : fideles
Ut facias , confide : manus ad furta rapaces
Cautior invitat custos . Herus omnia norit ,
Multaque dissimulet ; sanos exerceat , ægros
Sollicitè foveat servos : placet omnibus , uni
Quidquid opis datur invalido ; stimulusque laboris
Optimus est amor in dominos studiumque placendi.

Sic puerum instituit pater ; & vergentibus annis
In senium , valeat quanquam , nec segnis inersque
Mens sit ad imperium , nec dextra laboribus impar ,
Dat tamen agrestum nato moderamina rerum :
Ut quem cura manet rurisque domūsque regendæ ,
Confiliis usus patrii , formetur ad artes ,
Quas alii discunt peccando multa ; quietis
Non ut amans , vitiæ genitor se tradat inertii .
Filius exemplis opulentus & arte paternâ ,
Ruris in imperium succedit ; & ubere tellus
Melle ferax , dominum non sentit abesse priorem.

Rusticana Grandior & plenis jam filia nubilis annis
puella. Exercet rigidos unâ cum matre labores ;
Nec pudet & rastros , durumque movere bidentem .
Purpureâ non veste nitet , non crinibus emptis ,
Nec raris Arabum donis , aut divite cultu ;
Faemineoque licet studio formosa videri .
Rure velit , faciem nullâ juvat arte ; suasque
Prata die festo querit per florea gemmas ,
Ad vitrum erines ornans & tempora rivum .
Simplieitas capiti pro turribus infidet , ori

Pro fuso pudor ingenuus ; sociasque laborat
Vincere , non formâ , sed robore corporis : illâ
Quæritat , & ditem reperit sibi dote maritum.

Dulcis enim cùm jam primos Hymenæus amores
Sollicitat , vincloque parat sociare jugali ; Ejus
nuptiae.
Cùm Procos innuptæ , pueroque puella vicissim
Par ætate placet ; captent ut tempora fandi
Opportuna , legunt in eadem vite racemos ,
Flaventesque secant uno simul æquore messes.

Aggreditur primos , operum dux fœmina , fulcos ;
Atque Proco placitura suo , præcurrit anhelos
Agricolæ : illam tacitâ dulcedine latus
Spestat amans , gaudetque sequi non posse metentem.
Sæpe nec ingratis ultro remoratur amicam
Questibus , increpitans spicas tellure relietas ;
Ut vultus oculosque retro convertat in ipsum.
Mæstros reliqui somno , sed dulcibus ambo
Colloquiis fractas reparant post prandia vires :
Jamque animo instituunt , quâ lege feracibus agris
Imperitent , placidosque regant in pace penates.

Cùm jam notus amor patribus , dignique videntur
Conjuge vir conjuxque viro ; desponsa parentes
Continuò certis firmant connubia paëtis.
Tum vel amicitiâ juncti vel sanguine totis
Undique concurrunt pagis , & agrestia secum
Dona ferunt , tædasque parant celebrare jugales.

Expectata dies ubi jam processit ; & albâ
Cunctantes manet impatiens in veste sacerdos :
Ante fores , ipsoque domûs in limine , sponsi
Procumbunt in genua : parens utriusque madentes
Procedit siccans oculos ; & amore paterno
Præmia digna , manum tollens cum voce , precatur.
Templa petunt , vittâ sponsius bicolore galerum
Ornatus , virgo vultus dejæta modestos ,

Atque novis sudore madet sub vestibus : ambo ,
Numine teste , sacro conjungunt fœdere dextras
Sole nigras , quanquam purgatas furfure multo ,
Tympanaque & cytharas inter , clamosa juventus
Deducunt , sponsum pueri , nuptamque puellæ .
Tum prisco de more jubent utrumque sedere
Ulmo sub patula , mediis quæ publica pagis
Umbra viret : magnâ spœctantum altante corona
Junior hinc virgo cerealia grana refundit
Conjugis in caput , & tacito suffusa rubore ,
Votum pro thalamis , & fertilitatis honore
Persolvit , dulcesque refert in corbe placentas .
Inde juventa procax ausit garrire virorum
Sorte super ; vocem nisi protinus ære soluto
Comprimat , atque meram vir connubiale rependat .
Interea struëtis fumant convivia mensis ,
Lauta quidem , nullo tamen exornata maccello :
Hædus enim Vervexque , fames quo prima domatur .
De gregibus venere suis ; pullosque tenellos ,
Gallinas Anatesque diu servavit in illam
Parca Colona diem : mensis nec poma secundis .
Caftaneæque nuces defunt , nec copia laetiis .
Quas epulas non vina modò , sed peccine duro .
Pulsa chelis , fracti calices , risusque soluti ,
Carminaque & varii ducta pro conjugé cantus .
Exhilarant : mensas choreæ , ludique sequuntur ;
Et festum visenda tenent spœctacula pagum ;
Quorum finitimos rumor diffusus in agros .
Non aliis vacuas sermonibus occupat aures .
Gaudet enim faustum non invida crescere prolem ,
Et patribus similes sperat vicinia natos .

III. Lib.

L. M. Dumesnil d.

L. E. Caref.

PRÆDI I RUSTICI LIBER III.

Pecora majora.

ON satis est terris fortes quæsse
movendis
Agricolas , opus est pecudum quæ
vomere scindant ,
Et pingui macros faturent lætamine
campos .

Qui longas amat ire vias , aut horrida Martis

EQUUS .

Castra sequi , tenerâ facilem cervice domari

EQUUS .

Fingat Equum ; doceatque pedes & mollia crura

EQUUS .

Composito glomerare gradu , spumosaque frænis

EQUUS .

Ora regens , plâno vel in æquore cursibus acrem

EQUUS .

Calce citet , pressis vel in orbem stetat habenis ,

EQUUS .

Aut molli placidum jubeat procedere gresiu .

EQUUS .

Est alios nobis Bos instituendus ad usus ,

BOS .

Difficiles aret impulso qui vomere terras ,

BOS .

Luctantî vel plauftra trahat stridentia collo

BOS .

Elige qui magnâ moveant se mole Juvencos ,

BOS .

Cornua queis procerâ , caput deforme , resimæ

BOS .

Nares & patulae , compacta torosaque cervix ,

BOS .

Eijj

Hispida frons , aures hirtæ , palearia mento

Pendula , nervosum corpus densumque , benignum

Ingenium , mitesque truci sub imagine mores.

VACCA. Torva minùs facies , tactu molliissima pellis ,

Crus modicum , breviorque pedum decet ungula Vaccam;

Cætera sit Tauro propior ; sint grandia membra ,

Pectus grande , torus sublimis , & ardua cervix ,

Fœturaeque capax uterus ; palearia circum

Genua fluant , & cauda pedes fundatur ad imos ,

Frontemque ostentet speciosam cornibus altis.

Bos. Bos unum tremat ad stimulum vocemque Bubulci :

Nec vanos metuat strepitus , nullaque recusat

Ire vias : ea sit fiducia roboris , ut nec

Auditu pavidus neque visu , interritus urbem

Et tremulum subeat pontem fluviosque sonantes.

Per virides saitus Taurorum libera quondam

Errabant armenta , jugi secura ; priusquam

E patriis humana Feras industria sylvis

Duceret ; & longo jussas mansuescere cultu

Imperii dociles faceret : tum brachia fossor

Versandis adhibebat agris , neque jungere Tauros

Norat adhuc , nec Equo ferri , domibusque receptos

Informare Canes , Vitulosque apponere mensis :

Sed veluti grandes nos in convivia Cervos .

Et pavidum canibus Leporem venamur & Aprum :

Sic Ove , maestato nemorum sic hospite Tauro ,

Gens antiqua virum inensas onerare solebat ,

Et nudis informem humeris circumdare pellem.

Quos dederat ritus homini Natura recenti

Servabat fera gens , (1.) Asiae borealis ab oris

Quæ nemorum per opaca novum penetravit in orbem :

(1.) Ab Asia in Americanam contiguum venere , qui altera
mundi partem frequentarunt : hanc sequitur Author multorum
opinoum , quæ sibi ad veritatem magis accedere visa est.

Indulgebat enim duris venatibus , arcu
 Expediens victum. Primas Hispania postquam
 Intulit hæc in regna rates ; equitemque sub armis
 Ostendit prior , & junctos ad plaustra Juvencos ;
 Incola non homines , alto sed ab æthere lapsos
 Advenisse ratus Superos , his partuit ultro
 Qui dociles ad jussa Feras habuere ; virumque
 Exiguæ cessit manu pars altera mundi.

Sylvestres stabulis animalia cætera mores
 Deposuere : Boves aliquid feritatis avitæ
 Semper habent ; primisque nisi domitentur in annis ,
 Stridula vix subeunt collo dein plaustra rebelli.

Jam Vitulus palpantis Heri consuecat amicam
 Ferre manum , nexasque pati per cornua frondes ,
 Triste rudimentum pressuri grandia quondam
 Colla jugi : tribus exæctis post messibus , anno
 Nascenti , vernisque priùs quam Buculus herbis
 Luxuriet , trium subiges : nam deinde repugnant
 Imperio medii vel robur & impetus avi ,
 Vel pigra segnities , fleætique ignara senectus .
 Indomitos animi motus , ac totius iram
 Sævitiae porcinus adeps & vina resolvent ;
 Et quo mens hominum furit effera , Taurus iacho .
 Plenior , innatos dediscit mente furores .

Si vino dapibusque datis , si nomine blando
 Compellans nihil obtineas , in vincla rebellem
 Conjicies ; saturisque Bovem præsepibus arcens ,
 Ingenium per longa ferum jejunia vinces .

Torvæ tuens , cælo duua cornua fune revincta
 Jaçtat , & inventos iras effundit inanes ;
 Cautior accedes ; nam si te calce petitum
 Amoveat , mentem successu lætus iniquam
 Roborat ; atque suè confidentissimus audet
 Detrectare jugum , cornuque in vulnera prono

*Bovem
domituras.*

Bovum Intentare minas , rigidumque impingere calcem,
domitura. Mitia colla gravi postquam submisit aratro ,

Nullos deinde negat placidus tolerare labores ;

Terribilisque (suas norit si Bellua vires)

Vel pueri pavet ad stimulum vocemque minantis.

Ergo ubi (i.) pellito jam supposuere Juvenci.

Colla jugo , fint qui retinacula lorea retro

Contineant : præeat domitor , stimuloque fatigans ,

Æquali doceat junctos incedere passu.

Pondera prætentet leviora , solumque subactum.

Vel sterilem facili sulco moderator arenam

Exaret ; ignaros operum ne fortè Juvencos

Terreat , aut moles quasset labor improbus artus .

Indocilis cùm Taurus agrum deformat arando ,

Confunditque vagos sinuoso limite sulcos ;

Jam domito validoque Bovi conjungitur asper ;

Quem procurrentem retrahit vetus , urget inertem ,

Et conferre pedes jubet ac parere Bubulco :

Fumosis tumidas licet efflans naribus iras ,

Profiliat tentetque jugum dirumpere Taurus ..

At si fortè malo , quod vi non præstitit , astu

Tenteret , & in mediis jaceat cerebrosior agris ;

Supposito non igne latus , nec tergora plagis

Ure ; sed indomitum vinclis constringe Juvencum ;

Ut nec stare queat neque vesci : namque periclo

Cautior ipse suo nusquam dein sponte jacebit

Inter opus , stomacho monitore fameque magistrâ .

Hac etiam ignaros operum donat arte Bubulcus :

Conjungit tres una Boves ad aratra : duorum

Arbitrio medius , veteranos inter , agrestem

Molitur patiens operam , paucisque docetur

Verberibus iussos ultro durare labores .

Ad juga coge pares annis & robore Tauros ;

(i.) Jugum pelle tegitur , ne nollia Vitulorum colla Nedati

Viribus ut juncti fulcent æqualibus arva.

Conficit invalidum fortis; vel, ut ipsa Ferarum
Ingenia in vitium labuntur prona, valentem
Cogit ad ignavos pigrior deflectere mores.

Sublimes ut eant speciosius inter arandum
Altâ fronte Boves, neque tanto pinguis nisu
Rura secent, loro septemplice jungat Arator;
Cervicique jugum non cornibus illiget: ipso
Plus etenim collo possum & peñtore Tauri
Quam capite & cornu: toto sic pondere, totâ
Mole lacertosî nituntur ad intima terræ
Viscera, nec tensâ graviter cervice laborant.
Attritos autem manus officiosa Bubulci,
Propellens hinc inde jugum, refrigeret armos;
Ne damnosa tepens invadant ulcera collum.

Supremo quos sole Boves disjunxit arator
Fontibus & saturis abigat præsepibus, artus
Dum fluido sudore madent: fumantia foano
Colla fricet, costasque manu deterget amicâ.

Unanimes faciunt operum confortia Tauros;
Est & amicitiae sua vis, animalia dulci
Fœdere quæ longo vita conjungit ab usu.
Nonne vides socios per pinguis prata Juvencos
Carpere communes herbas, ad flumina pastos
Ire simul, mediis unâ decumbere campis,
Et lento sub dente cibos revocare terendos.

Magnanimo quanvis armatam in prælia frontem
Præbuerit Natura Bovi; sylvisque vagantes
Aut stabulo clausæ pecudes in pace sibi iisdem
Vix habitent teatis, & Ovi quoque debile cornu
Pruriat in pugnam; convivæ nulla Juvenci
Bella movent: animis agitant concordibus ævum,
Oscula quin etiam jungunt, fessumque soluti
Cùm posuere latus formoso in gramine, molles.

*Natura
Bovis
amicitia.*

Blanditias adhibent ; & amicam ferre vicissim
Novit opem grandi dens officiosus hiatu ;
Alter ut akterius prurigine liberet armos.

Stridula contentis unâ cervicibus ambo
Plaustra trahunt , totâque simul nituntur opum vi :
Officio certare putas , & utrumque sodali
Velle suo gravium solatia ferre laborum.

Jejuno si fortè Bovem Lopus ore laceffens
Terga fero laceret morsu ; mugitibus alter
Excitus , auxilio jam non piger advolat , hostem
Fronte petit , vacuoque jubet decidere ventre.

Hos ubi dissociat mors immatura , Juvencus
Qui supereft tristes amisio compare questus
Ingeminans , lacrymis fraternum funus obortis
Prosequitur , gemituque replens circumvagus auras ,
Contristat magis Agricolam nova damna timentem ;
Nedolor hunc etiam absuumat , qui nescius herbæ
Dat gemitus tristes , & fletu pascitur uno.

*Bos
senior.* Solve senescentem Taurum , qui liber aratri
Pascua lata petens , postquam te juvit arandis
Vivus agris , ipsa proficit quoque morte , macello
Venditus , & vitæ finem fortius iniquum :
Namque gravi confors operum qui vomere tecum
Exercebat agros robustus & integer ævi ,
Debuerat fatis senior melioribus uti.

Emeritus Bos prata terit ; permissaque secum
Otia miratus , lætis pingueſcit in herbis ,
Nescius heu ! letho quam tristi debita cervix ,
Cui gravis impendet frangendo clava cerebro.

Non aliter rebus felix qui ſæpe secundis
Intumuit , gaudens animis exultat avaras
Inter opes ; & fortune male credulus , altas
Spes animo versat , dum Mors jam proxima dextram .
Extulit armatam crudeli falce ; beatum .

Ut caput &c vanas uno spes abscidat i&ctu.

Arva colunt & Asellus iners , & Mula biformis : ASINUS,
 At neque difficiles veniunt ad aratra , sed ultro
 Accipiunt cervice jugum , versantque solutas
 Vomeribus terras , & plaustra gementia ducunt.

Parcior est Afini vietus facilisque : laborum
 Atque famis patiens , foliis herbâque palustrâ
 Vescitur , objecto ramorum fasce , rubisque
 Et paleis etiam gliscit ; neque novit inertes ,
 Qui majora solent armenta invadere morbos.

Non operum tamen ulla quies : nam quidquid in urbem
 Vel sub tecta ferant , miserandæ fortis Asellus
 Semper adest , omnem qui sessile præstet in usum
 Tergus & immitti duratas verbere costas.

Mancipiis autem natus licet ille vehendis ,
 Gestitat & Dominas , queis nondum prisca parentum
 Simplicitas odio est : stricto non ora capistro ,
 Sed levibus flectunt virgis ; Afinusque superbus
 Auratis phaleris atque ipso pondere , coptum
 Urget iter , luntas nec jam movet indecor aures.

Sæpe sui tamen oblitus , petulantior abdit
 Inter genua caput ; simul & sinuosa retorquens
 Membra procax , dorsum movet in sublime , sedili
 Excutiens equitem , ceno quem mergit in alto ;
 Accitamque rudens vocat ad ludibria plebem.
 Interdum mediâ sessorem detinet urbe ;
 Et luteos rodit caules frondemque salignam ,
 Irrequia parum curans hortamina vocis ,
 Inflictasque sibi nodoso robore plagas.

Mula Ruthenensis , mixtum genus , atque biformis MULA,
 Progenies , ab utroque refert nonnulla parente :
 Nam patiens operum est , & vietu parca , pedumque
 Mobilitate viget , dorso nec ferre recusat
 Pondera , nec gravibus collum submittere plaustris.

MULA. Jugera plura colent grandes , par nobile , Mulæ
 Quàm juga terna Boum ; pinguis nisi gleba requirat
 Acre ministerium , natosque ad fortia Tauros :
 Nescia difficulti nam cedere Mula labori
 Rumpitur , arentes nequeat si frangere glebas.

Illa viatorem dorso phalerata quieto
 Accipit , & placidos alacris per acerba viarum
 Tendit inoffenso pede gressus. Utile pulchro
 Anteferens , veterisque tenax Hispania moris ,
 Nunc etiam Mulâ vehitur ; pugnandaque Martis
 Ardentes quos nutrit Equos ad prælia servat ,
 Non curans quàm turpe caput , quàm longior auris ;
 Sed quàm pes agilis , pasius quàm mollior , unâ
 Quàm pingues paleâ Mulæ culmisque nitescant.

O ! ubi Francigenum veneranda modestia Patrum ,
 Quos ætate graves ad facrum Mula Senatum
 Ipsa gravis senio portabat ; & inter eundum
 Tempora inempta dabant facileisque Clientibus aures ;
 Atque ministeriis ut pluribus aptior , idem
 Servus erat portæ custos , & Agaso , Coquusque ;
 Per varias sic Mula vices & ephippia gestans
 Clitellasque suas , domino quod sessile tergum
 Præbuerat , dabat & ligno segetique vehendæ ,
 Nunc humilis patiens operæ , nunc læta per urbem
 Confidente simul cum conjugæ ferre maritum.

Non opibus , quas luxus iners populatur , inani
 Sed fastu superamus Avos ; nec habetur ad usum
 Sed magis ad pompam , famulantum turba ; gerendis
 Quos satius foret aut bellis impendere vires ,
 Aut patrio duros assūescere rure labores ,
 Infamare suam quàm longa per otia vitam ,
 Et dominis afferre magis quàm demere curas.

Non satis est quodd plus stabulis impenditur auri ,
 Quàm mensis tribuatur ; Herum quodd currus ovantem
 Auratus

Auratus vehit ; & Natis ornatior ipsis
 Circunstat rhedas utrinque fateles ; Equorum
 Officiis servus succedit ; & immemor ortus
 Vir hominem collo gerit ; humanaque per urbem
 Non pudor est cervice yehi , tantumque Deorum
 Editæ in effigiem Naturæ intendere probrum.

BOUM
MORBI.

Sed quid ego hanc animis hominum detergere labem
 Aggredior ; pecorum morbos , usumque medendi
 Utiliore sequar curâ : Bove discat ab uno
 Rusticus armentis medeatur ut omnibus : ægras
 Nam neque fas pecudes , neque casus ire per omnes.

Cruditas.

Sæpe cibos fastidit iners , & pinguia Taurus
 Prata tenens , lætam nec edit nec ruminat herbam ,
 Se neque deterget lingua ; sed inertia ponens
 Membra solo , caput huc tristis convertit & illuc ,
 Circumagit caudam , cælum mugitibus implet ,
 Atque laboranti crebros è gutture ruet
 Eluetatur agens : oculos stupor urget inertes :
 Grandibus ora madent lachrymis ; medicasque reposcunt
 Viscera cæca manus longum miscentia murmur.

Tantos efficiunt vel pabula cruda dolores ,
 Vel qui tortilibus simus altè induruit extis.
 Villicus arva dolens inarata quiescere , Taurum
 Et miserans ægrum , valido medicamine tentet
 Incoetas superare dapes , uterumque tonantem
 Torminibus cæcis herbâ mollire salubri .
 Compescunt uteri sonitus , sævosque dolores
 Sæpe levant vetus austero dilutus Iacho
 Cæsus , & Gallæ contritaque poma Cupressi.

Febris.

Febris & ipsa Boum vastos desævit in artus :
 Signa dabunt utriusque oculi compressior orbis ,
 Manantes lacrymæ , fatias morosa ciborum ,
 Dejectum caput , & vix peñtore duetus ab alto
 Spiritus : emissæ si sanguine febris anhela

Perstat adhuc ; cæfos caules , oleumque , garumque
Incoquite , & mixtos in guttura fundite succos ,
Pampineaque cibi fastidia vincite fronde.

Accessu facilis medicos stet ut æger ad haustus ,
Nec dextram ingratâ Bos calce repellat amicam ,
Commoda transversis fabricatur machina tignis ;
Quâ veluti caveâ clausus , validisque capistris
Altè substricta Quadrupes cervice , medentum
Arbitrio succos nolens absorbet amaros.

Claudi-ea. io. Claducat interdum Taurus ; nec vulneris ullæ
Signa patent : si crura manu palpere , doloris
Impatiens docet ipse locum , quo sanguis inhærens
Putruit effusus venis : fævire salubri
Nil dubita ferro , vomicamque aperire latentem.
Ulcus ubi tenet ima pedum , rescinditur unguis
Ad vivum ; & scalpro sanies stupaque bibaci
Detrahitur : tum pes vario medicamine fotus
Induitur soleas ; incinctaque spartea circùm
Fascia lethali plagam defendit ab imbre.

Scabies. Oceanus scabiem mordacibus eluit undis :
Si medias habites alto procul æquore terras ;
Auxilio veniant , vel aquas imitata marinas
Lympha gravis sale , vel pelli defricta rigentis
Allia , vel pingui dilutum sulphur amurcâ.
Eriago. Pestis inest corio major , cùm fortè tepenti
Bos sudore madens gelida refrixit ab aura ;
Hæreat eminulis ut jam cutis arida costis .
Decoque florentes Lauros , & Sole sub ipso
Terga fovens , superadde fraces fæcemque Lyæi.

Tumores. Solvantur venæ , quoties luctatus inquis
Taurus agris , sibi contuderit vel colla vel armos .
Si media intumuit cervix ; neque sanguis utraque
Missus ab auricula quid profuit ; illine sebum
Hircinum , liquidamque picem , bubulamque medullam .

Hausta cruentatis ubi faucibus hæsit Hirudo ;
Nec manibus potes infestam detrudere pestem :

*Hirudo
hausta.*

Grandior infertilis diductis fistula malis :

Supposito Cimex ita deinde peruritur igne ,

Ut tubus acceptos intus transmittat odores :

Nidor enim pronâ stantis cervice Juvenci

Liberat obfessas fauces ; & ab illius ore

Sponte cadit , quanquam non plena crux , Hirudo .

Sæpe venenatum premit heu ! Bos inficius Anguem ,
Quem prato recubans alta non vidit in herba .

*Viperinus
morsus.*

Mole laceratus serpens in tergora morsum

Imprimit , & totos labem molitur in artus .

Lethiferum si fata dabunt cognoscere vulnus ,

Rutam adhibe : membris agit atrum Ruta venenum :

(Ubi de
Ruta

Quam tu ne Medicos ne crede Machaonas artem

alliarumq;

Induxisse : comas , stirpes , & vana loquuntur

herbasq

Nomina plantarum ; vires usumque medendi

vi.

Utilius Natura docet genus omne Ferarum .

Mustelâ didicit quondam monstrante Colonus

Tabificos quid Ruta valet Serpentis ad iucus .

Illa relunctantem cum fortè laceraret Anguem ,

Infectis quoties membris lethale venenum

Hauerat , ad Rutam fugiens , taetuisse salubri

Occultè medicans , non segnior ibat in hostem .

Rusticus excuso rem demiratus ab agro ;

Avulsis , quæ sola fuit , radicibus herbam

Abstulit : exanimis cadit heu ! Mustela veneno

Turgida : nam toto Rutam dum queritat agro ,

Intima corda subit jam non medicabile virus .

Pœoniis si nota foret vis insita plantis ,

Quos metuat casus vitae mortalis egestas !

Ingenio nostrum est usumque parare magistro

Quod docuit Natura Feras ratione carentes .

His ducibus Medicina suas jaetantior artes

G ij

Edidicit : longo peregrina Ciconia rostro
 Prima salutiferos herbarum in viscera succos
 Indidit : Hippotamus junco sibi primus acuto
 Incidit nimio salientem sanguine venam ;
 Abstergensque cibi fastidia gramine , vires
 Extudit herbarum Canis , & medicaminis usum.

Et de lapide à serpenti bus dicto.) Est lapis Eoo nuper delatus ab orbe
 Subniger & levior , Serpentum nomine dictus ,
 Quem si tecum habeas , securā innoxius Angues
 Jam poteris tractare manu. Serpentis ad iustum
 Applicitus lapis in se se trahit omne venenum ,
 Quod revomit vel aquā mersus vel laete tepenti.
 Quin & mortiferam lapis idem fugit ab altis
 Vulneribus tabem ; plagæque tenaciūs hæret ,
 Ebrius exhaustā sanie dum labitur ultro.

Pestis. Lethiferæ quid dira loquar contagia pestis ,
 Quæ desolatos Tauris cultoribus agros
 Præcipiti viduant casu : per florea passim
 Arva , per herbosos saltus moriuntur , & auras
 Latiūs inficiunt : stabulis quos vespere clausit
 Villicus incolumes , exactā nocte Juvencos
 Ad saturum præsepe videt supra gementes ;
 Nec semel incurvo subigunt dum vomere terram ,
 Alter humi cadit inter opus ; sociusque laborum
 Comparis exitium dum flet crudele , trahitque
 Extremos ad agri fines exangue cadaver ,
 Concidit ipse super lethi comes , udaque fletu
 Claudit in æternam morientia lumina noctem.

Tristior infixum tellure Bubulcus aratrum
 Tollit ; & imponens onus illætabile collo ,
 Nuntius it geminæ mortis , luctuque penates
 Nec vanis implet vicina mapalia curis .
 Ergo ubi sæva lues incessit ; sola remotos
 In saltus procul & montes armenta relegans ,

Conserua quæ sana vigent , & corpora fatis
 Ægra suis permitte , viam nec quære medendi ;
 Christiadis quanquam , divo rerum auspice Rocho
 Nil desperandum : vivus qui profuit olim ,
 Et pestem patriis orando depulit oris ;
 Nobis usquè bonus , precibusque potentior idem
 Mortiferam cælo labem compescet ab alto :
 Jamque patrocinii vim dudum experta Tolosa
 Monspeliumque suo posuere altaria civi.

Depulit hic nuper nostris à finibus ortam
 Massiliæ pestem ; quæ nos formidine mortis
 Cinxit utrinque furens : hominum proh ! millia letho
 Quanta dedit ! tanti fint hæc solatia luætūs ,
 Exemplis quòd dira lues illustribus auxit
 Antiquum fidei puræ decus ; atque recentis
 Hæreseos fraudes , & (relligionis amictu
 Quæ tegitur) faciem populis ostendit apertam.

Vidit , & in summis urbs desolata periclis
 Horruit absimiles dictis factisque magistros ,
 Splendida jactantes rigidæ mendacia sectæ ,
 Indecori viætos pestis formidine , vitam
 Ignavâ quæfuisse fugâ , latuisse vel intra
 Teæta domûs ; donec facer auri corde timorem
 Solvit amor , viduosque lares intrare coëgit ,
 Pestiferis fortæs hæredia foeta venenis
 Accipere , atque animam generosam impendere lucro.

Interea veteres ritus atque aurea quondam
 Tempora Christiadum qui nescivere (Catonum
 Ut nova turba canit) qui dogmata laxa sequuntur ,
 Culcitrulisque jugum Christi mollire laborant ,
 Devovêre animas populis : utrinque frequenti
 Agmine Massiliam properant , quòd sola vocabat
 Religio pietasque viros & nobile funus .
 Præcipites mora nulla tenet : quod carcere rupto

(Ubi de
 peste Mas-
 silienſi .)

Sons fugiens timuisset , (1.) iter per flumina quærunt ;
 Nec dubitant (via quæ sibi visa brevissima) vastos
 Amnis inexperti nando perrumpere fluētus ,
 Et duplii fortes animas committere fato.

Monspelium , petit unde genus mortale salutem ,
 Massiliæ transmisit opem : venere Medentum
 (2.) Tres numero tantum , at Medicinæ totius instar .
 Incubunt alacres operi ; propriæque salutis
 Immemores , ægro quam civi ferre recusat
 Civis opem , natoque pater , certantibus ultro
 Dant studiis ; nec viva modò sed mortua tractant
 Membra manu , causasque luis scrutantur , & ipsa
 Certius auxilium vivis in morte requirunt .

Expertes sparsæ in vulgus formidinis , ægros
 Inter anhelantes pestem , minùs (3.) ore diserto .
 Quàm factis spernenda docent contagia morbi :
 Quo semel ex animis dempto terrore , cavitur
 Præcipiti ne plura fames det corpora letho ,
 Quàm luis absumat non immedicable virus .

Quos minimè reris tantæ pietatis amantes ,
 Spretâ classe (4.) Duces venere , necisque ministram .
 Inter bella manum vitæ admovere tuendæ ;
 Afflatam neque peste magis timuere , cruentam
 Quàm priùs horruerant media inter prælia mortem .

Ipsæ adeo , cum pestis erat tetrica , Matres
 Naturâ timidæ , fortes pietate , virili

(1.) Duo Patres Capucini , è quorum ordine solo obierunt .
 Massiliæ plusquam ducenti charitatis Martyres .

(2.) D. Chicoyneau , in Monspeliensi Medicinæ Universitate Cancellarius , & in suprema ejusdem urbis curia Senator .
 D. Didier , Medicinæ Professor . D. Vergni , Monspeliensis Medicus .

(3.) Editus liber à D. Chicoyneau , quo Pestilentis contagii
 epizo refellitur .

(4.) D. de Langeron . D. de Montaud . D. de Soiffsons .

Pectore non Sponsis solùm Natisque , sed ægris
 Omnibus astantes , molles servilibus audent
 Officiis dextras adhibere , nec ulcera visu
 Horrida fomento metuunt curare salubri.

Fecerat hos animos vitæ qui (1.) præful & aurii
 Prodigus , affiduis animas & corpora curis
 Suslinuit , mortem visus calcare metumque ,
 Intrepidō vadens per strata cadavera pasū.

Fluxerat unde lues , hinc & generosa per urbes
 Finitimas latè manant exempla ; sacrosque
 Gallia (2.) Pontifices stupuit pietatis avitæ
 Æmula pro populis opponere peñtora letho ,
 Atque alios quantùm meritis & honore Ministros
 Exuperant , tantùm contemptu vincere mortis.

Hos inter fuit auditâ qui clade suorum ,
 Magna sibi velut obtigerant hæredia , longam
 Carpit Equo cursore viam ; dulcemque tuendo
 Pro grege non metuens Pastor bonus edere vitam ,
 Quò properant alii , dominæ fugit urbis azilum.

Nomina clara virûm , vos ô ! subducite letho ,
 Heroum meritas veftro qui carmine laudes
 In longum majore tubâ demittitis ævum :
 Nos operis cœpti memores armenta sequamur.

Ruricolas satis est , ubi pinguia pascua desunt ,
 Nosse Boves : pecorum nutrix Arvernia Vaccas
 Educat , & laeti curas impendit habendo.
 Vacca suis hyemat stabulis : nix undique circùm-

VACCÆ
que alun-
tur in
Arvernîs
montibus..

(1.) *Henricus-Franciscus-Xaverius de Belsunce , Episco-
pus Massiliensis.*

(2.) *Carolus-Gaspard-Guillelmus de Ventimille du Luc ,
 Archiepiscopus Aqnensis. Jacobus de Forbin de Janson , Ar-
 chiepiscopus Arelatensis... Landovicus de Latour du Pin Mon-
 tauban , Episcop. Telonensis... Josephus-Ignatius de Foresta de
 Colongne , Episcop. Aptensis. D. Davejan , Episc. Alezensis.*

Occulit albentes agros ; armentaque longi
 Carceris appofito fuſtentant tædia feno :
 Sed liquidæ ſimul ac altis è montibus aurâ
 Jam tepidâ fluxere nives ; longoque ſoluta
 Frigore naſcenti tellus ſe veſtiit herbâ ;
 Tunc veluti cùm ſigna tubæ cecinere , relictis
 Urbibus armigeræ coēunt in bella cohortes ;
 Haud fecus hybernis ſtabulis grex corniger unâ
 Funditur , & ſeſe montes hortatur in altos ,
 Affuetasque vias nullo cuſtode capeſſit.

Herbosos ſuperant montes , & gramine pingui
 Luxuriant armenta , dies errantia totos :
 At ferâ jam nocte Lupos , qui montibus illis
 Infidias Vitulis meditantur , ut agmine faēto
 Propulſent pavido viētos terrore vel armis ;
 Gramineis quaſi caſtra toris metantur in orbem :
 In medio Vitulos ſtauunt , junctisque recumbunt
 Tergoribus cīrcūm ; quæ propugnacula molis
 Corporeæ ſubita ereſtis ad prælia vallant
 Cornibus , & placidos ducunt in cæſpite ſomnos
 Securæ ſobolis matres , gremioque parentum ,
 Cui timidum latus applicuit , confiſa juventus.

Exorto jam Sole Lupum Bos ſi qua vagantem
 Viderit , horrendis implet mugitibus auras ,
 Auxiliumque vocat : ſubeuntes undique Vaccæ
 Terrificam reddunt vocem ; nec gramina libant ,
 Antè recompositis quām fur procul exulet oris.

Grex autem viridi quanquam laſciviat herbâ ;
 Pastorī tamēn , ut primū lux alma refuſit ,
 Plena refert junctis quæ mulgeat ubera palmis :
 Lac ſale compensat Pastor , quo munere Vaccas
 Invitet notis iterum ſuccedere teſtis ,
 Et preſſis ultro dare laetitia flumina mammis.

Ergo manē greges ſubeunt magalia circum :

Mulgendam propius quam vult accedere Vaccam
 Evocat , & proprio compellat nomine Pastor.
 Paret , & appositis obvertit tergora mulieris :
 Ne latices premat , & Vituli memor , ubera mater
 Contineat ; primus nato permittitur haustus.

Interea mulieres repetunt dum pascua matres ;
 Pastores niveae liquefacta coagula mulierum
 Injiciunt , manibusque premunt lac molle , serumque
 Pingue jubent sudare gravi sub pondere faxi.

Bucera visuri montes armenta per altos
 Si quando domini veniant ex urbe , calores
 Ut nimios vitent , & liberiore fruantur
 Aere ; quam gaudent lentos in gramine molli
 Ferre gradus , lactis massas numerare coacti
 Et nitidum pecus ac pecoris spectare magistros ;
 Sive per herbosum gressus liber obambulat agrum ;
 Sive solo decumbit iners , & ruminat herbas :
 Pinguia tondentes carpunt seu pascua Vaccæ ;
 Plenaque pascentum Vituli circum ubera matrum
 Vel ludunt , herbam timido vel dente laceffunt :
 Urema seu pecoris custos lactantia siccata ;
 Nudatis vel mulierem premit concreta lacertis :
 Sive die festo socii de montibus adfunt
 Contiguis , largoque hilarant convivia Baccho.

Ipsi adeo dulci foveant ut viscera potu ,
 Laete merum Domini mutant ; medicisque liquores
 Hausturi , fontes spernunt quos terra salubri
 Afficit succo , & (1.) Vaccâ meiente , capaces
 Manè scyphos implet , multum ridente Bubulco
 Pocula lactenti non invidiosa Juvenco.

Mox ubi jam primis horrens Aquilonibus annus
 Deciduis hyemi nivibus præludit aquosæ ,

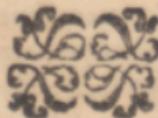
(1.) Urinam Vaccæ [que aqua mille florum dicitur] habe-
 tur inter remedia laboranti stomacho utilissima.

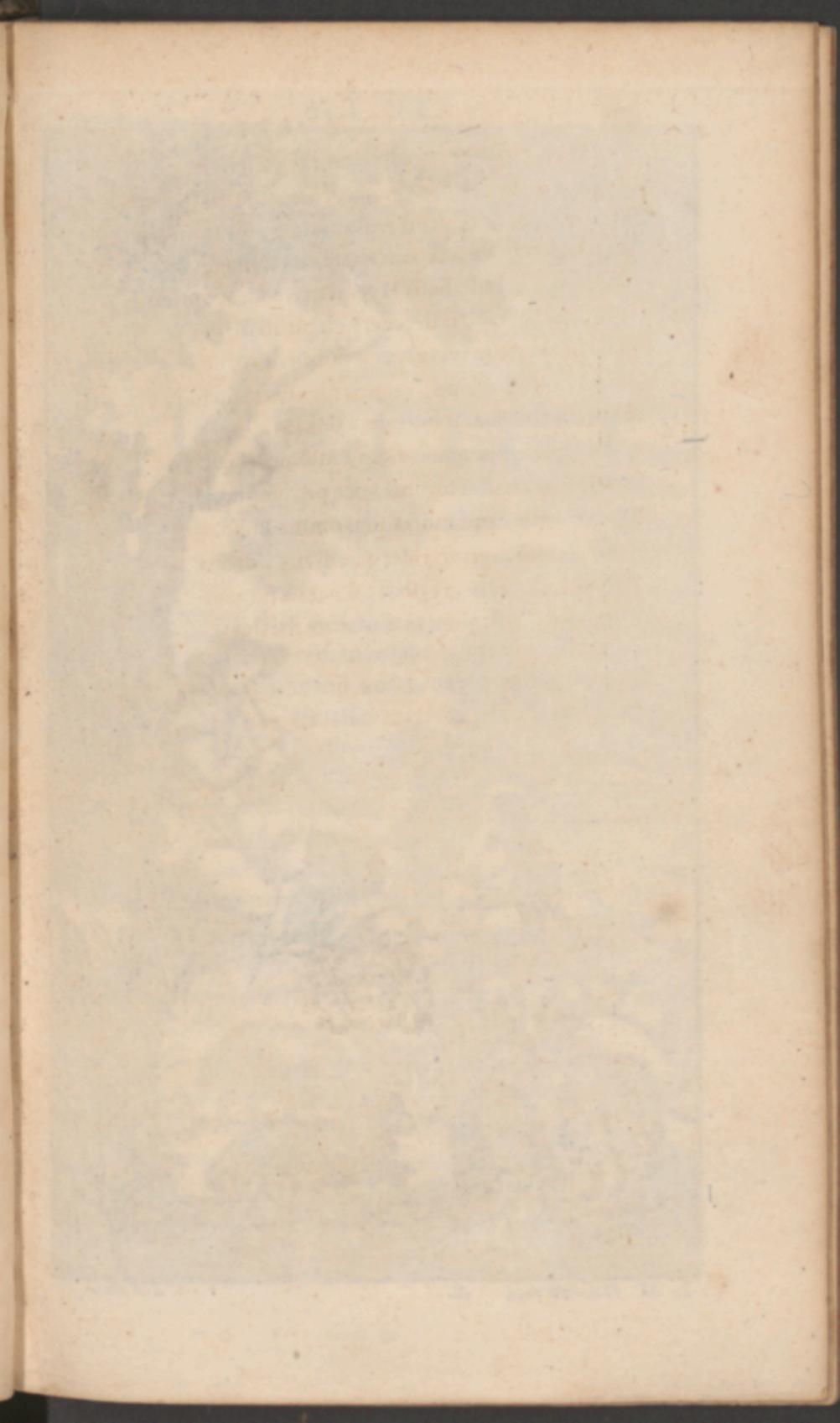
Cogitat herboſo grex cedere monte , diesque
Pascitur & noctes , avidoque viatica morsu
Providet ; & quanquam redditum non urgeat , ultræ
Descendit tamen , & jam frigidiora relinquit
Culmina , ut in stabulis Hyemem traducat apricis.

Sic ubi ſol noſtris decedere cœpit ab oris ,
Quas hilari cantu recreaverat hospita Progne ,
Jam Brumâ pulsante , domos fugitiva relinquit ,
Et mites alio quarit ſub fidere terras.

Sic lætam quæ manè diem Philomela ſalutat ,
Nocte filet ; tristes lugubri voce per umbras
Dum funesta canit mortalibus omnia Bubo.

Sic domus argento ridet quæ divite , densis
Fervet amicorum gregibus : fi nubila ſurgunt
Tempora , diffugint re dilabente ſodales ;
Alternisque virūm gaudens infiſtere teſtis ,
In quoſcumque pedem tulerit Fortuna penates ,
Inſtabiles illuc ſecum transiuitat amicos.

IV. Lib.

L. M. Dumornil d.

L. L. le Jeune

PRÆDII RUSTICI LIBER IV.

Pecora minora.

A M pecoris cultus sequitur memo- OVES.
randus ovilli,
Quo nihil utilius terris hominumque
tuendis
Corporibus Natura dedit : cerealia
pingui

Namque fimo juvat arva Bidens ; & mollibus Agnis
Sustinet humanos , quos vellere contegit , artus :
Atque ego crediderim tibi , blanda pecunia , nomen
Lanigerum fecisse pecus , pastoria postquam
Vita Remum fratremque tulit ; pecorumque magistros
Ad tantas evexit opes , ut mœnia Romæ
Et populis legem dederint moresque subiectis.

Non alias studio pecudes majore fovebunt
Agricolæ : neque enim stolidam tenet ulla Bidentem
Cura suî : Deus hanc unâ munivit opum vi ,
Qui reliquis dedit arma Feris : generofus in hostem
Cornua Bos obvertit ; Equus se calce tuetur ,
Ungue Léo , morsu Tygris , Vulpecula fraude.

Exerit ore Canis strictos in prælia dentes ;
Imbellisque sibi pede consultit alite Cervus.

Debilis & simplex Ovis , indefensaque , fortis
Non animo non septa pedum levitate , Luporum
Nec cursu cavet insidias , nec dente repellit :
Vix celeraret iter jam tempestate subortâ ,
Cum clamore ruens nisi Pastor fuste morantem
Admoneat pluviis feso subducere nimbis.

Hanc autem Natura licet magis omnibus unam
Vestierit , tamen invalidam penetrabile frigus.
Interimet , stabulum tepidos nisi vergat ad Austros ,
Et siccum pecori Filicem paleasque cubanti
Opilio substernat ; ubi cum matribus Agni
Purius & teneros deponant molliter artus.
Nam jove sub nudo sylvis quæ vixit in altis ,
Ventorum patiens Hyemisque , domestica nostros
Ad mores deflexit Ovis : quod plura saluti
Cavimus , ægra magis tentarunt corpora morbi.

A G N I . Quare agite & primis Agnum curemus ab annis ;
Haufit ubi lucem matris delapsus ab alvo ,
Erigitur : pressis custos Agnina papillis
Ora rigat , primumque inspirat laetis amorem ,
Distentis alimenta docens educere mammis :
Sed prius exiguum mulget lac Pastor , humique
Projicit expressum manibus : nam lacteus humor
Enixa qui matre recens emittitur , Agnos
Tristibus afflœtat morbis in limine vitæ.

Dein cum prole parens includitur ; illa novellum
Ut foveat partum , condiscat & ille parentem
Nosse suam : tum post biduum vernantia fœtis
Hordea permittant Ovibus , stabuloque tenellos
Contineant Agnos ; quanquam sine fine gementes
Balatu matrem repetant , & ovilia rumpant.

Cum teneros ætas firmaverit auctior artus ,

Florida

Florida jam grandis matrem per prata sequatur
 Agnus, & in mollem dentes exerceat herbam.
 Post ubi maternos tempus saturavit amores,
 Absentemque Parens sobolem sobolesque Parentem
 Non feret impatiens, repeatant sua pascua Matres;
 Atque tener puero grex compellente nocentem
 Luxuriam segetis prima depascat in herba:
 Vel Natum pater agrestes informet ad artes;
 Et sibi si qua domi sit filia parva, decoros
 Agnorūm formosa greges farragine pascat,
 Nec saturos claudat stabulis: in gramine molli
 Lascivam finat exultim colludere prolem,
 Linea dum tereti devolvet stamna fuso.

Ne tamen hanc animis affluesce puellula vitam:
 Virginibus licuit quondam, cùm secla fluebant
 Aurea; nec Satyros nemorum per opaca latentes
 Altera nec norant, Ovium quād furta, puellæ.

Vespere clauduntur pastis cum matribus Agni,
 Ubera queis illæ referunt potanda, diurni
 Supplementa cibi: depulsi laetæ, gregales
 Inter Oves, unà campis pascuntur; & iisdem
 Sub tectis cælove simul stabulantur aperto.

Sed non longa manet concordia; quiq[ue] p[er] urbes
 Exitio solet esse viris, pecus inter ovillum
 Crudelis quoque regnat amor: vix cornibus Agno
 Frons tumet, infanis cùm jam ferus ignibus ardet,
 Sævaque rivales inter se prælia tentant;
 Villicus effraenos ferro nisi rumpat aniores.

Cui patris officium nomenque relinquitur, ampli ARIES.
 Procerique habitus Aries, villosus & ipsâ
 Candidior nive, nec linguam nec tergora nigris
 Interpunkta notis habeat; suscepta paternas
 Ne referat fusco maculas in vellere proles.
 Plurima cervices, caput, alvum, oculosque vel ipsos

Lana tegat. Rostro sint cornua prona : cruentant
 Rivales erecta mares ; Ariesque superbus
 Cùm semel armatam sibi frontem intelligit , acri
 Percitus invidiâ rixas æternaque miscet
 Prælia : pugnaces hac comprimet arte Magister.
 Exiguam clavis tabulam transfigat acutis ,
 Rixosique proci media inter cornua , verso
 In frontem mucrone , liget : galeatus in hostem
 Irruit , atque pedes Aries sublimis in imos
 Cervicem ferit impactâ cervice , sed iætu
 Saucius ipse suo , fatalibus abstinet armis.
 Tu gregibus cornu mutilum præpone regendis :
 Ille colet pacem , sociosque quietus inermi
 Fronte mares feret. Uxores adjunge marito
 Nec vetulas , Agnasque meras : senioribus instat
 Proxima mors , falletque tuam spem sæpe juvenus.

*Impen-
dantis
pluvia
figna.*

Pastor Oves procul à stabulis ne ducat alendas ,
 Strymoniae si quando Grues atque improba Cornix
 Aërea de nube vocant clangoribus imbrem ;
 Deducisque graves olfactant naribus auras
 Erectâ cervice Boves ; nec cùm acrius hæret
 Musca cuti ; celsasque super volat Ardea nubes
 Effugiens pluviam quos impendente vapores
 Afflat humus : suspecta etiam fint nubila cæli ,
 Cùm levior vento frons collidente recurvos
 Volvitur in gyros ; finuosaque flamma per auras
 Fertur ; & æquoreas gemino Taumantias ore
 Duci aquas , pluvio quas imbre refundat in agros.

Exprimis æstate tonat cùm nubibus aether ,
 Mortiferis spargens foetum Bufonibus imbrem ,
 Claude pecus stabulo : neque enim præsentius ullum
 Posset edax avido contingere dente venenum :
 Et tamen imprudens diras Ovis appetit escas.

PASCUA. At neque purpureo reserabis ovilia Vere ;

Antè pruinosa quām Sol deterferit herbam :
 Post ubi torrentes accendet Sirius ignes ,
 Lanigerum bis pasce gregem ; cùm roscida manè
 Dulcius herba sapit , rursumque virentia sero
 Gramina cùm gratos ducunt à Vespere succos :
 Phœbus enim medio quoties fuit igneus orbe ;
 Languidaquē exuccum vix sustinet herbula collum ;
 Umbriferā tum valle pecus , pecorisque magister
 Icarium vitent patulis sub Quercubus æstum.

Pastoris pecorumque Canis comes adsit & ultior ,
 Pascentes quī servet Oves , securaque noctu
 Excubitor fidus tueatur ovilia , fures
 Atque Lupos uno vocis terrore repellens.

Herbosos placidè custos lentèque per agros
 Ducat Oves , stimulans pigras , properasque coërcens .
 A grege deerrantes revocet , vel stridula scandens
 Sibila , vel notas rauco dans gutture voces
 Irato similis : partu resoluta recenti
 Si qua solo decumbat iners , cervicibus ægram .
 Suppositis matrem subeat , mollemque tepenti
 Admoveat gremio sobolem , monstretque Parenti .

Morborum sciat & causas , usumque medendi ,
 Et varios cæli mores , & pascua rura ,
 Quæ pretium lanæ faciunt , carnique saporem
 Conciliant : norit quâ tempestate resestis
 Velleribus nudabit Oves , quo tempore pastum
 Exiget , & fontes saturis præbebit amicos .

Pascendo si quem tenues cognoscere curas
 Non piget , occiduum stabulis egressus ad orbem
 Pellat manè greges & vespere Solis ad ortum :
 Ardor enim nocet armentis , si prona vagantum
 Sint Ovium capita adverso contraria Soli .

Eligat in primis non pascua lœta , Bidentes
 Quæ saturant , sed amet siccis in collibus herbam ,

Nobiliore pecus lanâ quæ vestit ovillum.

Mollior est , dulcemque refert in carne saporem

Gangeticus , Thyma qui carpit fragrantia , Vervex.

Autumni ne prima timens sibi frigora Pastor ,

Imbellis prætexat Oves , nudoque recuset

Sub jove frigidulas segnis traducere noctes :

Raro namque fimo pecorisque tempore cubantis

Lætior est , quâm si plenis fatiata canistris

Stercoris ingentes tellus absumat acervos.

Præmatura tamen nimio si frigore cælum

Contristabit Hyems ; pecus indormire rigenti

Non patiere solo , nec adustam segniter ipsa

Sub nive rimari gelido pede graminis herbam ;

Sed Vicias aut vile dabis præsepibus Ervum ,

Et frondes fœnumque ; gregem ne tentet ovillum

Dira fames , scabiesque famis comes occupet artus.

Hæc ubi lanigerum pecus attigit , arbore costas

Impatiens deterget Ovis , vel scalpit aduncis

Cornibus , aut morsu flexâ cervice cruentat ;

Unde cutem latè fundit se peftis in omnem.

Post Hyemem cùm Sole nives perierte , revisunt

Pascua læta greges : Aries præcedit , & illo

Sub duce gramineis hilares spatiantur in agris ,

Duotoremque sequi gaudent ; seu vespere Pastor

Cogat Oves , rabidos medio seu Sole per æstus

Compellat pecus in valles nemorumque latebras ;

Seu tenues pedibus rivos amnemque phaselio

Trajicere , aut fossas opus est transmittere saltu.

Usque adeo est gens illa sequax , ut sicubi torto

Corpore dux Aries saltu micat altus , ibidem

Subsiliant omnes plano vel in æquore matres.

VERVE- Semimares quoque læta petunt ductore sub uno
GES. Pascua Verveces ; gregibus non ille regendis
 Præficitur quia nobilior , quia vellere dives ,

Aut ætate gravis longoque scientior usū :
 Sed veluti Dominos inter rerumque potentes
 Evehit ad summos favor inconsultus honores ;
 Unum præ reliquis Pastoris amica voluntas
 Non aliter jubet esse ducem : præit ille , viasque
 Tentat ; & ut pastum dicit potumque , necandos
 Sic agit ad Lanium quoque perfidus ; estque benignas
 Inter Oves proprii gēneris qui proditor , ultro
 Triste ministerium sivebeat mercede solutā :
 Nam reduci sperata solet dare munera Pastor
 Exiguam cererem , dulcis vel grana Cumini.

Per juga reptantes cursu prævertere Capras
 Muneris , Hirce , tui est ; sed vix tardante podagrā
 Lenta moves properas inter vestigia matres.
 Dura voluptatum merces , qua Hædus ab annis
 Sectatur teneris : mento vix barbula pendet ,
 Nataque ruperunt teneram vix cornua frontem ,
 Intima cùm tacitæ gliscunt in viscera flammæ ;
 Atque hinc invalidum premit immatura senectus ,
 Quæ ligat & tetris infestat membra venenis :
 Inde piger , morbosus , iners , & inutilis ævi
 Ingrato fœtore greges atque aëra circūm
 Inficit , & tristem propero dat funere vitam.

Non èdem loca pascuntur gracilesque Capellæ
 Lanigerique greges : nam saxa per aspera tutas
 Capra vias agit , & projectos pendula ramos
 A c Cytisum rimatur : Ovis campestria querit
 Pascua ; nec gaudet juga per dumosā vagari .
 Terga secant rigidi vepres , floccosque revellunt ,
 Queis luteos sternit nidos operosa voluctis .

Hircinā quæ pelle greges Hispania veflit ,
 Mordacesque rubos crasso defendit amictu ,
 Et molles lanas habet ; atque ut prata quotannis
 Bellitarum Ovium bis terga feracula tondet .

HIRCUS.

CAPRAE.

Pascoriae varietas. Omnia morosus longo fastidit ab usu
Pabula grex; nostrisque placent ut fercula mensis
Solerti variata manu, lætissima siccis
Pascua sic mutant pecudes, fruticumque virenti
Fronde levant quæ pingue parit fastidia pratum.
In primis ubi post imbres hyememque peractam
Vere novo solet herbosos grex visere montes.
Non mage balantes hac tempestate morantur
Prata greges, dulcis comitum quām cōetus & urbis.
Deliciæ retinent pueros apud oppida, ruri
Cūm jam poma refert Autumnus & otia Musis.

OVIUM. Grex æstate novā demi sibi vellera gaudet,
TON- Hyberna sub veste calens : tellure jacentem
SURA. Transversosque pedes nodoso fune revinctam
Pastor Ovem lanā spoliat ; nec ovilia tristū.
Balatu resonant, uno sed forficis iētu.
Vix querulo gemit ore Bidens, licet altius imi-
Abs radice secans ferro, crudelia tonsor
Vulnera det, queis nec dulci dignatur olivo,
Nec liquidā pice, sed trito carbone mederi.

Lanigeras tonsurus Oves solennia quondam
Festa parans, veteres mensis adhibebat amicos ;
Quæ dulces epulæ flava cum messe redibant ;
Et gravida rursum descendens Bacchus ab Ulmo,
Læta redonabat festo convivia pago.

Afflictis Bellona furens nunc gaudia terris
Ubi de Pax Blanda fugat : sed mox hilari Pax aurea vultu
Lætitiam & risus, & fertilitatis honorem.
Restituet : cælo Pax en delabitur alto,
Quam sequitur Pietas & pleno Copia cornu :
Et jam Diva potens hominum componere lites
Alta vagis Regum lustrat palatia pennis,
Nec frustra monet ut populorum parcere vitæ,
Pacatoque velint nunc demum vivere mundo.

Ergo fatigatas tristi non amplius aures
 Pulsabunt clangore tubæ , sed rustica passim
 Fistula Pastorum teneros cantabit amores :
 Libera securis decurrent æquora velis ,
 Solaque ventorum metuent fera prælia Nautæ ,
 Atque situ gladiis squalentibus , arma nitebunt
 Rustica ; & uberibus sua meffibus arcta Colonus
 Horrea mutatis secum mirabitur annis .
 Florebunt iterum studiis atque artibus urbes ;
 Castalidumque choris honor & laus prisca redibunt.

Quanquam non fileant longa inter bella Camœnæ
 Auspice Bignonio , qui sacri regia Pindi
 Sceptra tenens , idem Phœbi Themidisque Sacerdos ,
 Clarus avis , propriâ major sed laude , Poëtas
 Ornat , & ingenuas curis amplectitur artes .
 Illius auxilio se se natura videndam
 Detegit in plantis ; oculis non invia nostris
 Sidera metimur , cæcas scrutamur aquarum
 Ventorumque vias , expresios marmore vultus
 Reddimus , ac veteri quem Græcia jaætat Apelli
 Nostra , vetustatem præter , nihil invidet ætas :
 Et patriæ novus usquæ lepos , nova gratia lingua :
 Accessit duce Bignonio ; nec latius arma
 Quam sermonis opes toto diffudimus orbe .

Sed nos interea pecudes & rura sequamur :
 Purgandum canerem vellus calidisque trahendum
 Peccinibus ; nec pensa colis deducta filerem ,
 Quoque modo filum varios glomeratur in orbes ;
 Insertumque levi radio , digitisque remissum
 Mobilibus , plexo densat subtegmina tortu .
 Forstitan & potis lanam medicarer ahenis ,
 Sidonio fulgere docens vel murice , fusco
 Vel flavere Croco , aut atris nigrefcere succis ;
 Vel ferrugineo Violæ palliere colore .

*Et de
D. de
Bignon.)*

*LANI-
FICIUM,*

80 PRÆDII RUSTICI

Lanificam sed non deerit qui molibus artem
 Carmīnibus celebret Vates ; & pectinis unci
 Vel Phrygiæ moderator acūs , imitetur agrestes
 Delicias ruris , vel Regum prælia textu
 Artifici referat : nobis memoranda supersunt
 Multa Ovibus super atque Ovium custode Molosso.

Dispergit i In varios pecus omne greges disperge ; remotis
greges. Ut pascens hinc inde locis , & graminis herbam
 Latius absument , nec Oves via longa fatiget ;
 Nec pereant omnes , traectu si peftis in uno
 Sævierit , nondum terras grassata per omnes.
 Quæ fragili metuenda magis contagia Capræ,
 Tu nisi , quem tabes invaserit horrida , claudas
 Intra septa gregem ; Cannæque palustris , & albæ
 Radices Spinæ tritas pluvialibus undis
 Immiscens , ægris potu medeare Capellis.

Ovis Snif- Est ubi miscet ægens pecora omnia Pastor , Ovesque
que con- Cum Suibus junctas uno compellit Hibisco ;
traria Diffimiles quanquam studia in contraria ferri
studia. Spectet utrosque greges : sylvas & opaca sequuntur
 Rura Sues : nemus omne Bidens exosa , virentes
 Tondet agros , nec amat fluvialia littora , magnis
 Quæ scrobibus gestit fossor concidere Porcus.
 Ille volutabris fruitur coenoque ; lutosam
 Vix summis hæc audet humum contingere plantis ;
 Exertos alterna Sues in vulnera dentes
 Semper habent : Ovis ingenio nil mitius ; una
 Gramineis pascuntur agris , glomerantur in orbem
 Spissius , & medios ubi densior umbra per æstus
 Defuit , alterius caput altera subjicit alvo.
 Si cui per campos se fertile gramen eunti
 Obtulerit , pingues aliis non invidet herbas ;
 Commoda sola sibi ; pleno sed balitat ore ,
 Palantem meliora vocans ad pabula turbam .

Non rixæ non bella vigent ; vallesque per imas
 Si placet adverso committere vertice pugnam ,
 Fronto licet frontem quatiant , & rursus in iustum
 Pendentes , sublime caput jaculentur in hostem ;
 Lætior excelsa custos è rupe frequentes
 Assultus longamque videt sine sanguine pugnam .
 Quod si fortè graves procedant longius iræ ,
 Non opus est baculo rixam placare sequestri :
 De grege nam medium fœsi bellantibus offert ,
 Pugnam interposito dirimat qui corpore Vervex .

In Sue naturam gula vincit edacior : ipsam
 Mater enim , stimulante fame , vorat impia prolem .
 Ast Ove nulla parens fœtus studiosior : Agnum
 Elanda fovet , clausumque domi si deferat ; herbæ
 Tædet , & absentem balatibus usquæ reposit
 Progeniem , parili quæ rumpit ovilia quæstu .

Illa mali patiens & nescia viribus uti ,
 Offensas ultura suas ; oblita timorem ,
 Audet in adversos generosior ire Molossos ;
 Si quis in aprico ludentem gramine ludens
 Impetit , & vanâ formidine territat Agnum .

Quâ quis Matre satus (cùm sit color omnibus unus ,
 Nec facies diversa) licet dignoscere Pastor
 Non valeat ; sobolem Mater , earamque vicissim
 Progenies mirâ novit pietate Parentem :
 Nam simul ac pastu reduces ad ovilia cogit
 Vesper Oves , læti plaudunt venientibus Agni
 Matribus ; & caudâ visi gestire trementi ,
 Balatu tenero dant accipiuntque salutem :
 Nec mora lactanti pendentes ubere , longam
 Compescuntque sitim desideriumque videndi .

Sus autem nisi Porcellos signare colore ,
 Atque alios aliis formis inscribere partus
 Et propriæ sobolem cures affigere matris .

Exporreſta ſolo Catulis dabit ubera notis
 Ignotisque , ſuæ nullo diſcrimine prolis.
 Non illam benefacta movent ; altâque Subulcus
 Maturam baculo cùm decutit Ille glandem ,
 Sus ingrata manus nunquam ſupeſtat amicas.
 Pastor Ovi contrà ſi cui blanditur ; euntem
 Fida comes ſequitur , vel (quod Canis invidet) hærenſ
 Euftodis caro lateri , requiescit in herba.
 Ergo pectus varium & diſpar ne Pastor eiſdem
 Cogat agris , Porcoque greges in honeſtet oviſſos.

*Suum
paſſua.*

Setigeros herbosa Sues vel in arva Subulcus
 Aut altos agat in lucos ; atque inter agendum
 Sæpe vocet cornu , ſparfumque recolligat agmen.
 Sicubi Sus avido rimatus tubera roſtro ,
 Sulcat humum , glebasque fagax ſcrutatur odoras ;
 I , propera , cave ne raris malus impletat atram
 Ingluviem dapibus , queis mensam ornabis herilem.

Morbi.

Transverſum ſi forte gerens obſtipa caput Sus
 Per medios ſubitâ vertigine concidat agros ,
 Sub cauda trepidam Pastor fecet illico venam ,
 Corticulifque liget detraçto ſanguine vulnus :
 Dein trahat ad ftabulum , cornuque patentia ternos
 Fundat in ora (1.) gari cyathos , & pingua clauſae
 Nutrimenta Sui tepidis diſſolvat in undis.

Vespere ne Scofras , Ovium de more , gregatim
 Clauſiat , haræ ſed quamque ſuæ , mundoque cubili :
 Namque volutabris foodiſſima bellua quanquam
 Gaudeat , atque ipta ſpurcè verſetur in eſca ,
 Sordibus & ftabulo tamen afflictatur aquoſo.

Struma Suum infestat fauces , Anginaque guttur ;
 Lepraque ſquamosos artus contamnat : aegrum
 Tuſſis anhela latus quatit ; & lactentior alvum
 Graminis herba citat : quibus auxiliabere morbis :
 (1.) *Sauuus.*

Nam fœdo pecori medicas adhibere recusat
Musæ manus ; & quos amor & custodia fida
Commandant , Canibus curas impendere gestit.

Sed non una Canum species : pars nata domorum
Excubiis , gressum & mensam secessatur herilem :
Venandi studiofa Feras pars alite cursu
Insequitur , vel nare sagax vestigat odorâ :
Obsequio faciles alii mandata capessunt ,
Influnt pedibus recti , plauduntque choreas
In numerum , jussos agili dant corpore saltus ,
Et vacuas urbana tenent per compita mentes.
Hic levis ad cursus , abdomine tardior alter ;
Ille rota verubus fixos versabit ab alta ,
Quos alius laxo Lepores venabitur agro.
Est quoque deliciis Matrum quæ nata Catella
Oscula vel pendet circum , mellitaque lингit
Labra , vel in molli gremio sedet , unde procaci
Latratu dominâ furit iracundior ipsâ.

Jamque Canes inter duris venatibus aptos
Pars juga vestigat , pars militat æquore plano :
Ille Coturnici melior , Perdicibus alter :
Sylvestres alias Cervos in retia trudit ,
Provocat & Tauros mediâ bellator arenâ .
Intrepidò fideps animo , doctusque tenaci
Prendere dente Feram quâ parte facilissima vincit.

Horridulus villis alter barbâque , natatu
Stagna levi secat ; & plumbo si fixit aquosam
Venator Fulicam , cælo quæ lapsa paludem
Verberet , & rubro fluitans vada sanguine tingat ;
Amne refert alto volucrem , Dominique reponens
Ante pedes , plausâ gaudet cervice ; jubamque
Excutit , & latè rorem dispergit in auras.

Est humili qui radit humum depresso alve :
Demissæ pendent aures ; sursumque retorta

CANUM
VARIE
SPECIES.

*Canes
venatici.*

Nare sagax rimatur agros , & odora Ferarum
 Ac volucrum pressio sequitur vestigia rostro.
 Ille per arentes culmos huc acer & illuc
 Circuit ; at notos ubi naribus haust odores ,
 Hæret , & immotas volucres immobilis ipse
 Detinet , explicitos donec super æquore casles
 Viderit : in prædam tunc involat , atque minaci
 Latratu proturbat aves : sub retibus illæ
 Seriùs heu ! clausum nituntur in aëra pennis ,
 Venantumque manu , Catuli vel dente furentis
 Intereunt : Perdix , visu miserabile , dextrâ
 Dum capit , vitam lacrymis exorat obortis.

Sæpe Lepus , stipulas inter quem somnus habebat ,
 Præcipiti Canis incursu subitoque pavore
 Evigilans , agilemque levi dans corpore saltum ,
 Induitur laqueis , & se rotat æquore toto ;
 Sed vinclis ligat usq[ue] novis revolubile corpus.

Arva per & saltus Canis alter præpete cursu
 Insequitur claris Lepores latratisbus actos ;
 Et Domino prædam , quibus exturbavit , easdem
 Protinus ad salebras & vulnera certa reducit.
 Pes illi gracilis , longa internodia crurum ,
 Argutum caput , & levibus vis ignea plantis ;
 Demissumque brevi pectus se colligit alvo.

Rusticus impendens melioribus otia curis ,
 Venandi studium venatoresque relinquat
Canis Defidibus Catulos Dominis : sibi queritet acrem
villaticus. Quo custode domi sint omnia tuta , Molossum :

A rabidis pecus ille Lupis sub Sole tueretur ,
 Excubitorque vigil pernoctat ovilia circum ;
 Et fures , si qui plenis subrepere caulis
 Tentabunt , vel voce fugat , vel dente lacescit :
 Olli cauda brevis , breve rostrum , turpe vel ipsa
 Mole caput , demissæ aures , hirsutaque villis

Pedosa

Pectora , pes , humeri , collum , latus , omnia vasta ;
 Quin etiam vasto procul intonat ore Molossus ,
 Latratuque prius , tum visu terret , in ira
 Terga sedens , dentes rictu si quando trementi
 Nudat hians , clausoque minas obmurmurat ore .

Dat natura quidem , tamen arctior hos quoque mores
 Disciplina facit ; vinclitus si colla catenis
 Ante fores jacet , & latrati salvit inani ,
 Supremo dum Sole domos & ovilia liber
 Circumeat , latèque metum cum voce profundat .
 Ingenium tamen esse decet nec mitius ; ipfis
 Furibus ut parcat , neque sècum ut morsibus ultro
 Appetat incautos , & amicum invadat & hostem .

Blanda venus Canibus non permittenda tenellis ;
 Pulchraque furtivo si fœmina cedat amori ,
 Materno primos clam Pastor ab ubere partus
 Amoveat : neque enim rectè tiruncula prolem
 Educat , & primis infans ubi mater ab annis
 Laetavit , vastos jam non excrescit in artus .

Amisios quanvis reperat queribunda Catellos ,
 Nil miserere : breves capit ætas illa dolores ,
 Nec longum meminit raptos ex ubere fœtus ,
 Dum liceat sibi cum paribus colludere , cursus
 Exercere vagos , atque indulgere procorum
 Blanditiis , aliâ faciant qui prole parentem .

Rursus ubi pariet , Catulos tibi felige binos
 E numero , vel delectum committere matri
 Si placeat , fasces curvum sinuabis in orbem :
 In medio statues Catulos ; matremque vocabis ,
 Admoto prius igne : parens hortamine vocis ,
 Sed mage Natorum volat accersita querelis :
 Hos ut ab igne videt cinctos , auditque gementes
 Jam propior , casu tanto perterrita , flammas
 Insult in medias ; patuloque celerrima rictu

CATULI.

CATULI. Nunc illum , mox deinde alium , totamque periclo
 Liberat instanti sobolem : quos illa priores
 Eripuit , sepone Canes ; da cætera letho
 Corpora missa procùl , vel humo mandata ; cadaver
 Ne referat , gremioque parens gemebunda tepenti
Applicet , extinctum quærens revocare calorem.

Depulsos à Laete cibis jam pasce Catellos ,
Grandia qui foveant generoso corpora succo.

Providus arcebis rabiem , si dente revellas
 Compressum modicè nervum , qui ductus ab altis
Articulis spinae caudam prorepit ad imam.

Dentibus innocuis ludens lasciviat unam
 Mordicus in matrem Catulus : sed viribus impar ,
 Non homines non ore Feras invadat inermi ;
 Mulètatus ne fuste , Lupi vel dente , timorem
 Concipiat , quem dein plenis non exuet annis.
 Interea vigili latratu nuntiet , ætas
 Dum robusta sinat morsu prosternere furem.

Qui pecori Canis eligitur defensor ovillo ,
Acrior & longi sit corporis , atque coloris
 Unius albentisque : Lupum ne vespere Pastor
 Fuste sequens , dubio præcepis errore , Molossum
 Impetat . Ad cursum pariter rixamque paratus
 Sit pedibus velox , animisque valentibus audax :
 Raptoremque Lupum juga per nemorosa secutus ,
 Excutiat prædam ; & laceratum vulnere multo
 Furem abigat , saltus ululantem tristè per altos ;
 Atque acie redeat ne faucius , hispida ferro
 Colla gerat , quâ parte Canes apprendit inermes
 Interimitque Lupus . Cæco fur impete fertur ,
 Pastorisque dolos & torquem oblitus aduncum
 Læditur , atque suo fauces jam sanguine tingit.

Lanigeros quðcumque greges hirtasque Capellas
 Pastor agit , lateri comes & defensor amico

Usque Molossus adest , & Hero famulatur , Ovesque
 Communi regit imperio ; blanditur , amatque
 Blanditias Domini , sua gaudia dicit ab illo
 Tristitiamque : viri non est vir amantior alter ;
 Et desertores fractis quæ rebus amicos
 Sors adversa fugat , nullis terroribus aufert
 Quem Domino Canis æternum devovit amorem.

*Amor
Canum in
Dominos.*

Obstupuit quandam detrusi in vincla Sabini
 Roma Canem , nullis abigi de carcere plagiis
 Qui potuit. Præceps alto de ponte Sabinus
 Mittitur in Tyberim manibus post terga revinctis ;
 Pronus & ipse Canis saltu se jecit in amnem ,
 Et dorso exanimum sustentans impare corpus ,
 Maluit in mediis occumbere naufragus undis ,
 Quàm Domino supereffe suo : mirabile visu
 Prodigium mœrens populus spectabat , amorem
 Infraetamque fidem Cane demiratus in uno.

Nec minus ultorem Galli stupuere Molossum .
 Æternum facti monumentum Curia piëtis
 Servat adhuc muris : nudos in imagine dentes
 Exerit , & lacero victor Canis insidet hosti .
 Illius ante oculos Dominus clam vulnere cæco
 Conciderat , multo fundens cum sanguine vitam :
 Visus deinde Cani mediâ Sicarius aulâ
 Vindictam stimulat , memoresque resuscitat iras .
 Ergo virum sine more feris larvatibus urgens ,
 Indicium ostendit sceleris ; pœnamque reposcens
 Irruit ; & quanquam Sicarius iret in armis ;
 Solaque protegeret pietas spectanda Molossum ;
 Hostica vindicibus dens morsibus ilia rupit .

In Dominos peccasse Canem quoque pœnitet : ædes
 Nuper enim cùm forma viri larvata subiret ;
 Insurgit Canis ore ferox , & nescius ipsum
 Lædit Herum , qui detracto velamine tristes

Hij

Seriūs heu ! retegit vultus , & vulnerā monstrat
 Ignoscenda ; suis ignoscere si quid amantes
 Delictis possent : lucem vitamque perosus
 Delituit , certusque mori Canis horrea Bacchī
 Cæca petit , cupaque gemit sine fine sub alta.
 Indulgens veniam Dominus , compellat amicā
 Voce Canem ; sed acerbum acuit vox cognita luētum ;
 Nec nisi per lacrymas & per tristes ululatus
 Respondens , dapibusque negans producere vitam ,
 Jejunos mœrore dies absunit acerbo.

De anima brutorum animal. n. Ite modò , & quæ vana (1.) Sophi commenta loquuntur ,
 Credite quòd tantos capiunt animalia sensus ,
 Seque movent sine mente ; suis ut machina nervis
 Ducitur huc illuc ; ut acus magnetica miris
 Irrequia modis partes se versat in omnes ,
 Donec hyperboream tandem respexerit Arcton.

Instruat infidias Canis , & per aperta fecutus
 Arva Feram , spernat vestigia nota viarum ,
 Et petat obliquo compendia tramite , furtis
 Aptā suis ! Lepus ipse Canes post terga sequaces
 Ludat , & implicitos confundat odora per orbes
 Signa pedum , nullosque dolos in pectore verset !
 Expers consilii miras exerceat artes
 Simius , & fustis lateat formidine , culpæ
 Inscius ipse suæ ! capiendis piscibus aptas
 (Magnæ mentis opus) (2.) Fiber alto in flumine molea
 Aedificet ! tantâ nidos Avis extruat arte !
 Venturæque hyemis memores aestate reponant
 In commune cibos Apis & Formica ; nec ullum
 Ingenium divina regat molimina rerum !
 Hæc ut vera putas , si quis suadebit , eisdem
 Eripiet verbis humano è corpore mentem :
 Et ne plura sequar , sed ab uno exempla Catello

(1.) Carihefius , Epist. 47. (2.) Caster.

Indubitata petam ; fidas ad limina custos
 Excubias agit , & nutus obseruat heriles ;
 Ut quod jussa vocant velocior advolet : idem
 Nunc hilari congaudet Hero , nunc tristior ægro
 Assidet , & socias vindex assurgit in iras :
 Ponè subit comes assiduus , Dominique sepulchro
 Immoritur ; neque quid sit amor , quid gratia novit !

Hæc agitant secum vacuae deliria mentes ,
 (1.) Queis licitum fuit ex uno vel simplice motu
 Materiae in quadrum sectæ diffundere terras ,
 Et Maria & Cælum , & spectabile quidquid in orbe est :
 Qui potuere levi de pulvere fingere (2.) Solem ,
 Præliaque & nostros (3.) Stellis ascribere motus :
 Namque aliis alias concurrere , duraque Cælo
 Bella movere volunt , regnique extendere fines ,
 Aut subigi , alteriusque sequi per inania morem ,
 Incertasse loci propria sine sede vagari ,
 Qualis vicino jam turbine vietus oberrat ,
 Dira suo casu portendens fata (4.) Cometes :
 Qualis & astrorum quæ decidit ordine (5.) Tellus
 Luminæ cassa suo , Phœbique absorpta rapacis
 Vortice , jam Cælo sequitur victoris ovantes
 Solis equos , tentatque in pristina jura redire :
 Nam si vera canunt , fatalibus abdita crustis
 Terra potest fræto reparare putamne lumen ,
 Nosque repentinis ardens involvere flammis .

At contra (6.) Phœbo metuunt , crescentibus olim
 Ne maculis piceo radios & lumen armisti

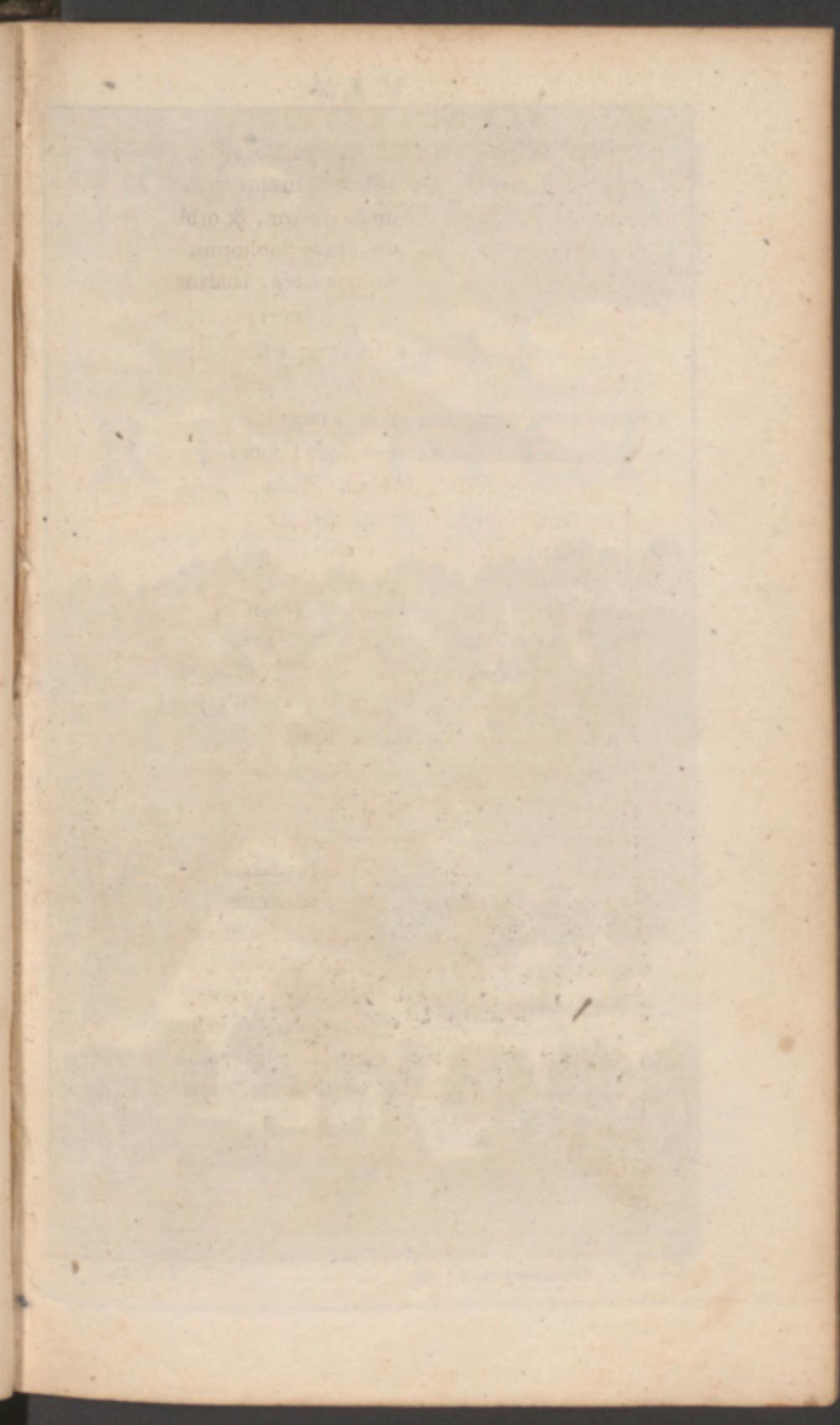
(1.) Carthesius , parte 4. princ. §. 2.
 (2.) Idem , p. 3. princ. §. 54.
 (3.) Ibidem . §. 119.
 (4.) Ibidem .
 (5.) Idem , p. 4. princ. §. 2.
 (6.) Idem , p. 3. princ. §. 94.

Contegat, & mundum tenebris obnubilet atris.

Ludat & in brutis, Cælo qui lusit in alto
Carthesius, novus Astrorum fabricator, & orbis
Egregius factor. Tu, Rustice, vana Sophorum
Somnia contemnens, animalibus utere, laudans
Ingenium rerum solers cautumque futuri;
Nec pudeat faeti memorem sociumque fidelem
Ingratis Catulum famulis, Natoque rebelli
Objestare Bovem; pueri qui jussa faceffit,
Debellare potens Ursos, torvosque Leones.
Incautæ memora tristissima fata Cicadæ,
Quæ matutino canit ebria rore, diesque
Præterit æstivos &c tempora messis; inani
Ut recreet sese strepitu: sapientior almas
Dum sterili segetes Hyemi Formica recondit.
His super Agricolam carpes, qui gaudia vitae
Vana sequens, curas extendere nescit in annum;
Et quem dira fames, Brumâ redeunte, fatigat.

Vespere ad hybernos redeant tibi sæpius ignes
Tristior atque gemens amisso compare Turtur,
Fida Columba viro, patrumque Ciconia nutrix,
Quæque diu rimata solum Gallina, repertis
Abstinet ipsa cibis, pullos ut pascat edaces.
At neque melliferæ durique laboris amantes
Prætereantur Apes, te&is quæ dulce sub iisdem
Unanimes agitant studiis concordibus ævum;
Nec sibi mella vehunt flores quæsita per omnes,
Communem referunt sed in horrea publica vi&sum.

Cætera rus oculis quæ passim exempla reponit
Prosequere; & varias animantium ediffere curas:
Gaudentes pueri circum narrantis ab ore
Pendebunt, tacitumque bibent virtutis amorem.

V. Lib.

L. M. Dumornil d.

E. E. Carr. F.

P R A E D I I R U S T I C I L I B E R V.

Arbores.

UID moror Arboribus curas adhibere colendis,
Pomorum genus omne solo depone-
re, montes
Quercubus & colles Oleâ vestire su-
pinos.

Cætera sufficiunt labor indefessus & aurum;
Longa sed annorum series pomaria fructu
Nobilitat, celsaque pigros tegit Illice campos.

Quare age si nudo placet umbram accersere fundo,
Pomaque fœcundis olim decerpere ramis
(Dulcis enim ex illa quam severis arbore fructus)
Insta operi, plantasque solo defige feraces:
Eliche vel sterili natum de stipite pomum,
Dives adoptivo pariet quod germine truncus.

Huc ades, ignaris mecum succurre Colonis;
Quæque domi servas, studii monumenta paterni,
Scripta super plantis in publica commoda profer
Lamonide: genitor nam cum tuus alta tenet

LAMO-
NIUS.
Princeps
Senatus
Parifini.

Regna fori , sacræ Themidis legumque supremus
 Arbiter , ad curas animum demisit agrestes ;
 Hyssopumque novus Salomon Cedrumque secutus ,
 Arboribus morem imposuit populisque , labores
 Urbanos blando recreans moderamine ruris.
 Quippe viro requies operum fuit altera semper
 Cura novusque labor ; vacuasque forensibus horas
 Litibus Autumno decorandos scriptor in agros
 Contulit ; ut legum sua qui frænabat habenis
 Tempora , venturis impenderet otia seclis.
 Quæ decreta tulit Pater optimus , illa Senatus
 (Judicij normam) sibi servet habenda , gravesque
 Hac trutinâ causas & jus examinet anceps ;
 Nosque Bavillæo quas idem rure ferendis
 Arboribus leges dabat & præcepta , sequemur.

OLEA.

Nostras interea quas prætermisit Olivas

Hinc canere aggrediar : neque enim est quæ pallida quan-
 quam
 Blandius agricolis arbor spe&tetur avaris ;
 Sive racemato faciat spem flore , nigrantes
 Prodigia seu foetu curvaverit ubere ramos.

Qui tepidos exilis ager conversus ad Austros
 Nec fabulo macer est , glebâ nec pinguis opimâ ,
 Ille ferax Olearum : illum concide cavatis
 Ante Hyemem scrobibus . Vicino è colle petitatam
 Sponte suâ dabit ipsa parens in semina prolem ,
 Quæ fruticat passim sub amica junior umbra ;
 Et teneram radice suâ dotabit Olivam.

Parce senescenti matrum de corpore plantas
 Tollere : longævum vexat stirps eruta truncum.
 Enatos primo frutices corrodat in ortu
 Grex Ovium ; soboli nisi fortè placebit habendæ
 Devovisse Oleam veterem ; truncoque reciso
 Vivaci de stirpe novas educere virgas.

Eruat, & Brumæ sub frigora prima Colonus
 Radicata ferat truncis plantaria ramis :
 Sed caput antè luto velet muscoque virenti ,
 Et vinclis constringat ; Hyems ne frigore venas
 Occupet , & totâ desæviat arbore pestis .

Gaudentem clivis Oleam ventoque feraci
 Ordinibus ferito laxis ; ut utrinque patentes
 Explicet , & latè quondam protendat in orbem
 Grandis Oliva comas : nam quæ caput ardua Cælo
 Coniferum tollit , raris se fructibus arbor
 Induit , & solâ foliorum exuberat umbrâ .

Altior emineat truncus , ne pondere curvas
 Grex avido possit frondes depascere morstu .
 Erecto viden⁹ ut collo sublimis in imos
 Attollit se Capra pedes ; si fortè diebus
 Æstivis humiles inter stabulatur Olivas .
 Dilue foeda Boum coenosis stercora lymphis ;
 Quasque fius per se fatis haud defendit amaror ,
 Ingrati tutare comas aspergine roris .

Si nimis agitetur iners arbuscula ventis ,
 Vel flecti facilis dorso decedat iniquo ;
 Quercus opem propè fixa dabit , rectamque docebit
 Acres stare Notos contra Boreamque furentem .
 Tempestivus ubi nimbis se fuderit imber ;
 Aut Oleas fodito circum , vel totus aratro
 Proscindatur ager ; quibus arbos excita curis
 Tarla tamen veniet , sed duratura per ævum .
 Nam veluti crescit sensim , multosque per annos
 Perficitur , subito nec prodit ab impete mentis
 Plurima durando vincat qui secula foetus
 Ingenii ; sic terra breves Ficusque Pyrosque
 Præcipitans , ubi vel Tilias vel in altera Quercus
 Cogitat aut Oleas transmittere fecla , morarum
 Jam patiens , longo pòst tempore brachia fundit ,

Prævalidis postquam truncus radicibus hæsit.

Laetea dum teneris adolescit frondibus arbor,
Et primis Oleæ incipiunt nigrescere baccis;
Durior ah! fragiles ne rumpat pertica ramos:
Carpe manu quos à terra contingere fructus
Arboris hâc ætate potes: cùm deinde sonoros
Ferre flagellatum poterit jam fortior iætus;
Rusticus adversam feriens ne cædat Olivam;
Sed quatiat gravidos obliquo verbere ramos;
Excipiens baccam telis, quam vespere sero
Jachet in oppositos spatiis per longius Euros;
Triticeas levibus segetes ut ventilat auris.

A R B O - Arbore jam nimiūm, reliquarum oblitus, in una
R U M Demoror; &c patriæ studio percussus Olivæ,
V A R I E - Non video quantam versu decurrere sylvam
T A S . Et quām dissimiles habeam vel fingere ferro,
Fœcundare novo steriles vel germine plantas.
Halanti pars flore micat: pars utilis umbrâ
Luxuriat ramis: pars nobiliore gravescens
Pondere, curvatur pomis. Juvat ire per omnes
Arboreos fœtus; quoniam fert omnia dives
Quæ colitur nobis placido sub fidere tellus.

N E M O - Principiò nemoris quæ forma, modusque serendi
R A . Expediam: neque enim Villis accedere major
Possit honos, densâ quām nubilus arbore lucus.

Sylvarum studiosa, siuos cum Gallia quondam
Vix aleret cives, patriâ migrare relictâ
Atque peregrinos aliò deferre penates
Maluit, excisis viëtum quām querere sylvis.

Hæc ubi jam nemorum reverentia tanta, bipennes
Ut teneat? nostros ubi grandior ulla per agros
Quercus ad annosam, ferri secura, senectam
Durat? inaccessis nisi confita montibus, ipso
Se defensa loco tueatur: si qua supersunt

A Patribus nemora ad seros transmissa Nepotes,
 Illa nec æstivo frondent impervia Soli,
 Nobile nec Cælo caput abdunt, qualia quondam
 Vulgus adorabat truncis procera verendis:
 Sed veteri de stirpe, novo surgentia ramo,
 Et quatuor post Iustra nigros visura caminos,
 Vix Lepori hospitium præbent, sylvestribus olim
 Quæ timidos latebris Damas Ursosque tegebant,
 Ecquis honos ruris, nemorum si gratia desit;
 Obsessusque domi maneas, cùm Sirius ardens
 Debacchatur agris; viridique sub Ilicis umbra
 Irrigo possis nec tradere fessa sopori
 Membra, nec æstivos ramorum frigore Soles
 Frangere, nec taciti per amica silentia Luci,
 Multisonos Avium concentus inter, ad aptos
 Sponte suâ veniens numeros, contexere carmen:

Quare age & extendens ventura in secula curas,
 Sylvestres serito Quercus: si pronior ætas
 In senium vergat; nec jam tibi vita supersit
 Quanta sat est, blandis tenebrosa recessibus olim
 Ut nemora aspicias; frutices gaudebis opacis
 Exultare comis, tenuesque afflurgere in auras,
 Atque peregrinam tecto invitare virenti
 Lusciniamp vernis mulcentem cantibus aures:
 Quæ si non animum sylvæ nascentis imago
 Moverit; at dulces non obliviscere Natos,
 Nec tibi sed retro venturis confere seclis.

O! mihi Loiolidae juvenes, in nostra recepti
 Castra recëns, ô si veterem fas reddere lucum
 Fletibus avulsum dolui quem nuper amaris!
 Ipse labore manum tererem, nostramque levarent
 Tristitiam caris provisa fodalibus olim
 Gaudia. Præcipites Cæli quâ parte procellas
 Molitur Boreas; domibus contermina nostris

NEMO-
RA. Vomere proscindens ter vel quater arva , sativam
Obruerem glandem ; quæ nata cacumine molli
Cùm primùm inciperet maternam findere terram ,
Jamque solo frondere , greges procul inde repellens .
Confusas ultro paterer sylvescere plantas .

Junior effusis cùm dein arbuscula ramis
Lasciviret agro , nascentes fronde levarem
Ante gelu Quercus ; & semina pauca relinquens
Eruerem malè nata , tegens loca nuda coævis
Ilicibus , procera priùs quàm sylva comantes
Altiùs aëreas truncoſ efferret in auras .
Nam Proceres ut in urbe , tenent qui culmina rerum .
Obscurant humilemque vetant assurgere plebem :
Sic nunquam ſe parva nigris in saltibus arbor
Tollit humo grandes inter , quæ vertice celo
Afra petunt , umbrâque premunt graviore minores .
Ac demum spinis ima de stirpe recifis ,

Horridulum purgare nemus plantasque tenellas
Aggrederer formare , comas & brachia ferro
Dejiciens , primo labor opportunus in ævo :
Quercus enim per ſe ramos jam grandior imos
Extit in ſylvis ; & quæ ſpatioſa per agros
Funditur , ingentem paſſis dans frondibus umbram ;
Arboribus circum crescentibus , æmula Cælo
Fert ſublime caput , Solemque affeſtat amicum :
Huc totas profundit opes , nec curat alenidis
Vitales terræ ſuccos impendere ramis .

Si placet arboribus primos ornare domorum
Introitus ; tripliſi tendant umbracula verſu
Ulmus , Ulmus opaca , leves *Tiliae* , vel tonfa *Cupressus*
Tilia , Parietiſ in morem , vel *Carpinus* ire per omnes
Cupressus , Obsequioſa modos , hortiſque virentibus addens
Carpinus , Grande decus ; ſeu tonfa comas curvamine pulchro
Gharme . Fleſtitur , & longos imitatūr forniciſ arcus :

Seu labyriathæo non observabile flexu
 Turbat iter ; quod si tenebris quis captus amoenis
 Ingreditur , vix se dubiarum ambage viarum
 Expediet ; sed per calles errabit eosdem ,
 Ambiguos referens sua per vestigia gressus.

Jucundam vicina domo quoque sufficit umbram
 Morus ; at illa comæ longum non servat honorem :
 Namque renascentes ubi misit in aëra frondes ,
 Dura puellarum manus instat , & arbore vernas
 Tollit opes , avidis dulcem Bombicibus escam.
 Triste quidem , sed non tamen irreparabile damnum ;
 Si reduci cum fronde decens quoque forma rediret :
 Sed lacera siccæ pendent ex arbore rami ,
 Quos properæ verno fragiles humore puellæ
 Decussere manu. Vos ô ! dein parcite summis
 Frondibus , & lævâ capita indetonsa tenentes ,
 Flexibiles ductâ virgas abradite dextrâ ;
 Ne præcisa comas scabrum caput horrida Morus
 Exerat , & turpi reprimens hastilia nodo ,
 Indecorem rarâ truncum vix contegat umbrâ.

Quod domibus quero , toti decus addere regno
 Lege datâ voluit Princeps ; cùm strata viarum
 Arboribus cingi positis hinc inde jubebat ;
 Grande viatori quondam solamen in æstu ,
 Nec modicum , ligno jam deficiente , caminis
 Auxilium : sed quid leges sine moribus ? arbor
 Confita si qua fuit , manibus positoris avari
 Vellitur , aut tacito perit interfecta veneno ;
 Triticeis noceant olim ne messibus umbræ.
 Insta operi , Lodoix , si mulcta levissima , Pagi
 Veftigal minuens , legem firmaverit ; annos
 Post aliquot fatis crescat melioribus arbor
 Ornatura vias ; & te si digna futuri
 Cura movet , totam nœmorum , quæ pauca superfunt ,

Morus.

Vie
publicæ
arboribus
craggenda,Refi-
tuenda
nœmora.

Anteveni cladem ; facilis labor ; arva novellis
 Ilicibus Pinuque recens vestita , tributi
 Libera sint , passimque novas mirabere sylyas.

A R B O - Fluminibus gaudent Salices & Populus alba :
R E S Lætior hinc amnis facies labentis in umbra ;
F L U Hinc pecori frondes , domibus tabulata , caminiſ
V I A L E S. Arida sufficies alimenta , solumque tenebis
 Arboreis vinclum radicibus ; amnis adesos
 Illabens ne rodat aquis mordacibus agros.

Alnos, Sæpe tibi fluvius Salices tellure revulsas
Aulne. Auferet , & teneras secum trahet auctior Alnos : !
 Nil minùs incœptos iterabis Vere labores ,
 Et nova gramineis figes plantaria ripis .
 Si semel hæsit humi radix firmata ; suoque
 Continuit se lympha diu tranquillior alveo ;
 Indomitq; & lenq; Salix & vilior Alnus
 Fraenabunt cursus ; & inexsuperabile flumen
 Quod latè premit arva sonans , & gurgite moles
 Diruit oppositas , volvitque rotantia faxa ;
 Nequicquam littus feriet nemorale , suoque
 Defensos numero truncos : torrentibus ultrâ
 Perget aquis , immanè fremens ; testemque furentis
 Diluvii spumam limumque in fronde relinquet.

Saxa. Pratorum quoque glauca Salix non indecor oras
 Cinget , & epotis crescit ramosior undis ,
 Lentaq; præbebit frenando vincula Baccho .
 Humenti figenda solo cuneatur , & (ortu
 Non morosa) citat ramos ; ac sæpe revulsus
 Exucco palus Salicum de fasce , tenellis
 Detur ut arboribus custos tutorque , renata
 Fronde viret , plantamque gravi premit improbus umbræ .
 Atque ut caca rapit mors optima quæque ; falignum ,
 Extinctis Tiliâ aut Ulmo , mirabere palum
 Fundere vicino pallentes funere ramos .

Perpetuum Buxus servat quæ frondis honorem,
Saxosos olim montes inculta tenebat :
Hortorum nunc crispa vias distinguit , & errat
Mille modis rubeos inter viridissima flores ;
Jussa vel in muri speciem consurgere , clausura
Ornat & hirsutis vallat pro sepibus hortum :
Dat thalamos eadem mollique sedilia fronde ;
Et teneros longo flectens curvamine ramos ,
Exhibit æstivis impervia Solibus antra ;
Tonsaque forficibus , rabidi nunc ora Leonis
Exprimit , aut arcu jaculantem tela Dianam :
Nunc turrita viret ; longi nunc torta Colubri
Profilat in faciem : passas nunc explicat alas
Instar Avis , superas quæ visa tenere volatu
Velle plagas , hæret pedibus tellure refixis.

BUXUS.

Ad quascumque voles magis ingeniosa figuræ
Taxus in irriguis crescat formosior hortis :
Sive rotundatur ferro , terrisque jacentem
Orbiculata globum reddit : ductisve per artem
Frondibus æthereos imitatur flexilis arcus ,
Vel Solis radios , gracilis vel cornua Lunæ :
Seu detonsus apex in acumen definit , altæ
Pyramidis ritu ; seu gnatus in ora Ferarum
Aut Hominum ramos Olitor jubet ire sequaces.

TAXUS.
II.

Quid loquar aut Myrthus humiles , aut præmia Vatum
Pierias Lauros , aut flexible vimen (1.) Acanthi , MYR-
THUS.
Hirsutamque comis Pinum tristesque Cupressos ;
Quid (2.) Platanum & ripis lætam declivibus (3.) Alnum ,
Vosque peregrino (4.) Casiae quæ nuper ab orbe
Venisti , murum dociles vestire , domorumque
Atria Vere novo scenâ decorare virenti ;
Teque susurranti quæ Popule contremis umbrâ ,
(1.) Branche urfinc. (2.) Plane ou Platane. (3.) Aulne. POPU-
(4.) Acacia. LUS.

Iij

100 PRÆDII RUSTICI
Et te Abies quæ passa truces in montibus Austros,

Ad mare descendes alios visura tumultus.

A R B O -
R E S
Invitant aliò pomis nos dulcibus horti.

F R U G I - Hic labor, hinc operum merces speranda Colonis:

F E R Æ . Ergo novo jam Vere manus adhibere cavandis

S c r o b s . Edicam scrobibus; vitium telluris ut æstas

Percoquat; & salibus gravidet sola fertilis aëris.

Scrobs autem cono similis fodiatur; ut agri

Interiore sinu radix diffusa vagetur

Laxius; & nimios humus extima respuat imbre.

P l a n t a - Semina recta leges, nullis deformia nodis
r u m d e - Ulceribusque: tripes arbor tria brachia pandet;

Ut medium teneat se firmius, atque comantes

In patulum ramos spatiösior explicit orbem.

Venali ne crede nimis: nam saepe per urbem

Vendibilis jaētata, solo deponitur arbor

Jam prope sicca, diu nimirum quia pabula tellus

Nulla dedit: spem saepe tuam frustratur, agrestes

Ingratosque ferens mentito nomine fructus.

S e m i n a - Semen agro dabis ipse tuo; primamque parabis
r i u m . Arboribus segetem: si desint semina, mollis

Arbore detrahitur ramus, claususque lagenâ

Ad tepidos alitur Soles pluvialibus undis.

Si fontes bibat usque novos; jam mense peracto

Truditur ex ima brevior radicula parte:

Robustis tum planta cibis nutritur; humusque

Trita manu miscetur aquæ: mox cortice rupto,

Cùm teneras meditatur hians arbuscula frondes,

Deponenda solo est, tractandaque molliter; acri

Ne Brumâ torpescat iners, aut Sole fitive

Ardeat, immodico vel palleat ebria potu.

Arborei porrò fœtus non omnibus æquè

Proveniunt agris: neque enim nutritius idem

Humor ubique subest; radice nec unus in omni

Contextus similesque viæ , queis pabulâ terræ
Omnia succedant. Hinc semina mutat Arator ,
Et Milium sparsamque solo committit Avenam ,
Triticeis alimenta negant ubi mesib[us] agri :
Namque novas novus insinuat se succus in herbas.

Interiit quibus antè locis vetus arbor , eisdem
Altera vix oritur : vitalem sive superstes
Præripiat succum radix ; seu rabida labes
Imbelli funesta ferat contagia plantæ.
Attamen ut paribus spatiis stent ordine longo
Arborei trunci ; vacuis ubi sedibus hæres
Restitui debet ; vasto telluris hiatu
Fossa diu pateat : tum stirpibus igne perustis
Purgatoque solo , terram de valle petitam
Et putribus pingue[m] foliis supplere memento .
Sic cum pestifero quis funere polluit ædes ;
Omnia contactu fœdo temerata fenestræ
Ejiciunt procul ; & (diræ purgamina pestis)
Nuda salutiferis inodorant moenia fumis.

*Arbores
sudisti-
tuenda.*

Observare polos juvat , & quo cardine Cæli
Conſtiterant , eidem molles opponere plantas :
Pabula ne ſubeant ægræ ; ſi respicit Arcton
Quæ ſtererat pars antè Notis obverfa : minores
Nam Boreæ de parte latent sub cortice venæ .
Parciūs hinc succum Sol è radicibus imis
Evocat : ecce vides ut in Ilice plurimus ovi
Circulus in faciem truncis inscribitur , Austros
Crassior ad tepidos , gelidamque exilis ad Arcton .
Hâc ratione plaga[m] Cæli (cum fortè per altos
Devius errasti saltus) & quâ sit eundum
Invenies , plano ramum ſi demetis i[n]du :
Aspice quâ cortex propior ſit parte medullæ ;
Frigidus hinc oritur Boreas : contrarius Auster
E regione venit . Si terga obverteris Axii ,
I. iii.

Occiduo tibi dexter erit flans Caurus ab orbe;

Lævus ab eois Eurus qui nascitur oris.

*Arborum
compeſ-
cenda in-
ſcriba.*

Junior in frondes si se profuderit arbor,

Radices obliita suas defigere terris,

Falce reſide comas; ut ſſirpem ſuccus ad iمام

Defluat, & primo truncum confirmet in Aeo.

Frugiferis ſic Vere greges immittimus arvis;

Ut ſegeſ affurgat tonsa generofior herbâ,

Nec culmus gravidae quondam ſuccumbat aristæ.

Pinguior è media cum proſilit arbore ramus,

Dulcia præripiens reliquias alimenta, fameque

Conficiens; ferro tolles, ſuccumque docebis

Permutare vias & in omnes partibus æquis

Ire comas, virgæ nimis indulgere nec uni.

{ Ubi de
Hirndini-
bus arar-
iis }

Atque utinam novus è populo cum civis ad amplas

Sic emerget opes; ſpectans ad publica vulgi

Commoda Rex, premat indecori quod in æra fastu

Altius erigitur caput; & quas subtrahit unus

Divitias regni, populum diſfundat in omnem,

Nec ferat exitio reliquorum crescere vilem

Obſcura de plebe virum, noſtræque superbis

Ædibus & luxu dapis inſultare ruineæ.

INſITIO. In teneris quanquam melius reſpondeat annis

Inſitio; ſi quos tamen emendare placebit,

Aut uno varioſ trunko confundere fructus,

Non ſimplex modus eſt alienum immittere germeſ.

(1.) Filius enim scalpro cortex aperit acuto:

Non tamen (ut Vatum princeps monſtrabat) in ipſo

Qua tunicas oculus rumpit, fit rimula nodo;

Sed potius qua ſe nullum de cortice trudit

Germen, ubi nitidus locus eſt, & nulla cicatrix,

Ex alia tener huic includitur arbore ramus.

(2.) Vel cæſo in ſcuti faciem cum cortice, gemmam:

(3.) Ente enſente. (4.) Ente en eſuſſon.

Felici natam tollit de stirpe Colonus ,
 Deque maritanda decorticat arbore , quantum .
 Abstulit ex alia corii : tum fcedere miro
 Germen adoptivum spatii equalibus aptat .
 Commissura luto tegitur , constrictaque lento
 Vimine gemma , novis inolefecit sedibus hæres .

- (1.) Arboribus demum superat cum mollibus humorib;
 Eligitur teres , & solidus , gemmâque frequenti
 Surculus : hunc accidunt ferro , cuneique figurant
 In speciem : ramis dein infelicibus arbor
 Exsiccatur : vertex refecatur ; & antè subactis
 Quam mediâ cuneis via finditur arbore , truncum :
 (Ne nimium procedat hians scissura) tenaci
 Fune ligant ; rimæque ferax immittitur altè
 Surculus ; & Brumæ nimios immobilis imbræ
 Ut toleret ventosque , luto componitur una
 Muscus , & intortis religatur fascia vinclis .
 Inclusos viridi mos est astringere ramos
 Vimine : nos juncos & mollia vincla probamus .
 Angit enim plantam , cum vimen inaruit æstu .
 (2.) Vertice præterea cæso , cum plurimus humor
 Vere subest , hinc inde frequens sub cortice ramus
 Inseritur ; truncumque novâ quasi prole coronat .
 (3.) Fistula vel salvis educitur integra gemmis ;
 Arboris alterius nudatum cortice ramum
 Ut tegat , ingratos emendatura sapore .

Quæ Pariam decorat pomis & floribus urnam
 Citrus , ad agrestes trunco delata , feracem
 Hospitio ramum sic jungit , ut ille parenti
 Hæreat , & duplice geminâ trahat arbore succum .
 Deinde novo cum jam vietu consuverit uti ;
 Tollitur avulsus matris velut ubere ramus .

Institutione nihil ruris cultura , vel usu
 (1.) Ente en pompee . (2.) Ente en couronne . (3.) Ente en fistule .

*Institutionis
utilitas .*

Uberius , visu vel pulchrius extudit : illâ
 Scilicet arte feros cogunt mansuetum fructus :
 Nobilitata novis ita frondibus arbor ubique
 Provenit ; & Cerasos , nec non gaudentia siccō
 Perfica Mala solo pingues uligine campi
 Parturiunt ; Cerasi ramum si truncus adoptat
 Humentis patiens terræ : sic hispida ponens
 Tela Pyrus , nova poma , novas miratur & umbras .
 Horridulos ita Castaneæ Nux ardua fœtus
 Lævigat ; & Prunus dat Cerea poma , suumque
 Fraxineo nomen trunko : sic insita Malus
 Fœcundat Salices ; & spinis natus alendis
 Flore micat , fructuque Rubus gravat ubere ramos .
 Ilinâ sic glande pluit frondosior Ulmus :
 Sic Ceraso mutat Laurus phœbæa corymbos ;
 Atque superba novo ramorum fœdere Morus
 Flore Citri niveo candescit ; & unde puellæ
 Bombices aluere suas , hinc aurea carpunt
 Mala sibi ; niveoque sinus hinc flore coronant
 Unde novâ calathos implebant fronde capaces .

{ Ubi de
 almo terra
 frucco .} Sic unâ varii pendent ex arbore fructus ;
 Ductus & ex iisdem radicibus , unus & idem
 Succus Amygdaleo fœtu durescit , aquosa
 Mollior in Pruno ; niveis hinc floribus albet ,
 Hinc Ceraso rubet , aut Moris nigrescit : acerbos
 Parturit , & dulces fructus ; atque omnia rerum
 Transformat se novus in miracula Proteus .
 Quin etiam varias subiens mutabilis herbas ,
 Allia qui pariet graveolenta succus , Ocellos
 Vicinamque Rosam miro perfundet odore ;
 Purgantesque ferens Malvas gelidamque Cicutam ,
 Incutiet morbos , morbisque medebitur idem .

Multiforis ut quæ tubulis fluit , una figuræ
 Millie refert , nunc in cyathos aqua concava , rectos

Nunc in aristarum fasces hirsuta , recurvas
 Tensa vel in mappas : eadem micat ardua Cælo ,
 Carbaseoque sinu tumet , aut radiantia Solis
 Lumina , cælestem vel mille coloribus Arcum
 Exhibit , aut pluvio dispergitur imbre : Draconis
 Nunc contorta modo , teli nunc missilis instar
 Ejaculata , leves aspergine verberat auras.

Arbor adoptivos primo generosior ævo
 Accipiat ramos : ut enim sanabile vulnus
 Perfacili coit in membris puerilibus arte ;
 Sic levis in tenero fit cortice plaga ; diesque
 Post aliquot trunco coalescit in hospite ramus.

Non quascumque voles plantas tamen excipit omnis
 Arbor ad arbitrium ; veteres nec vincere rerum
 Fas inimicitias , &c conciliare Pyrosve
 Quercubus , aut Vites Oleis Bacchumque Minervæ.

Natali fata trima loco mutabis , amicam
 Arboribus terram & loca commodiora requirens.
 Si quæ mutatis vel non comprenderit arvis ,
 Aut enata parum faustè successerit arbor ;
 Insta aliis ; & quære magis cui commoda tellus
 Et Cælum faveant , quæ vel divite fructu .
 Nobiliar foret , aut viridi speciosior umbrâ .
 Siccius & tepidis humus Austris prona saporem
 Commendat , molem præpinguis & humida tellus .
 Inde petes fructum qualem structura requirit
 Pyramidum , quæ non stomachum sed lumina pascunt ;
 Et quibus ut pictis gaudet conviva tabellis .

Eligitur Pomis ager opportunus alendis ,
 Cui natura magis rivus quam duætilis æquum
 Sufficit humorem : loca nec montana recusant ,
 Nec graciles , modò lympha sitim compescat , arenas .
 Attamen ut Pomi fœtum sola pingua vulgo
 Degenerem pariunt , hebetantque saporis acumen ;

*Inferend
tempus.*

PLAN-
TARUM
SATIO.

POMUS.

Sic ubi sicca nimis tellus erit , arbore passim
 Immatura cadent , & vermis obsita mala.
 Herbida convenient Pomis quoque prata serendis :
 Pomus enim , si nata suis semel haferit arvis ,
 Agricolæ non curat opem ; fine vomeris usu
 Parturiet fructus , quos mollior herba caducos
 Excipit innocuâ , vento quatiente , ruinâ.

FICUS. Ficus amat Soles , nec a pertis creditur agris ,
 Frigidior quam sœvit hyems regione ; sed urnis
 Grandibus impositam , Brumâ redeunte , quotannis
 Securam sub tecta ferunt , Cæloque redonant ,
 Mollis ubi Boream Zephyrus procul egit ad Arctos .
 Nos autem Ficum mediis vel ponimus horis ,
 Aut humiles inter Vites , nudoque jubemus
 Sub Jove dura pati brumalis frigora Cauri :
 Quanquam confisos nimium decepit atrox
 Nuper Hyems ; & Ficus agro defecerit omnis ,
 Insolitam secum stragem mirante Colono.

Incolumem gremio stirpem quæ terra tepenti
 Foverat , in partus ita festinavit , ut arvis
 Tristia vix superent tantæ vestigia cladi :
 Ficus enim subito ramos adolefecit in altos ,
 Sed brevis est quoque vita : rapit mors alite fato
 Præcipiti quidquid partu Natura creavit.

{ *Ubi de novorum hominum inflabili fortuna.* } Hunc Fortuna sequi morem consuevit : in altum
 Attollit subitis opibus , celerique rotatos
 Turbine Mortales ab honorum culmine summo
 Præcipitat ; gremioque novum depromit alumnum
 Quem pariter monstret tenebrisque recondat avitis .
 Quod fuerat domus editior , graviore ruinâ
 Concidit ; ut sylvis quam demiratus in altis
 Umbriberas Cedrum tollentem ad sidera frondes
 Viderat ; ex alio rediens mox orbe Viator ,
 Circumfert oculos ; & quæ nemus omne premebat ,

Quæritat incassum Cedri caput : una supersunt
Arboribus circùm laceris vestigia casus.

Ficulnos menor usque solo defigere ramos ,
Elige petrosum collem : loca faxea Ficum
Nobilitant. Quanquam Cœli plaga mitior ortam
Excipiat , primo tamen indulgere sub ævo
Proderit : idcirco vacua internodia cannæ
Divide ; quo capit is quasi tegmine frigoris arcens
Vim gelidam , mollis tutere cacumina plantæ.

Ut festina suos alienis mensibus arbor
Parturiat fœtus oleum Cepasque rubentes ,
Rugosumque Piper fluvialibus incoque lymphis ;
Quo radix animosa suos medicamine fructus
Præcipitet : pullam contrâ remorabere Ficum ,
Nascentes primo grossos si decutis ortu :
Nam fœcunda novis se fructibus induit arbor ;
Quos improviso nonnunquam frigore Caurus
Occupat , & dulci prohibet mitescere succo.

Mollior est Citrus , & magnis obnoxia curis :
Hanc nisi fructilibus tectis & stramine multo
Defendas Hyemem contra ; vix frigus acutum
Durat , in apricis quanquam sit confita terris .
Imbellem capit urna capax ; & mobilis arbor
Æstivos medio Soles nunc captat in horto ,
Fornicibus nunc sub longis impune furentes
Audit tuta Notos : & cum riget , atque caducis
Nuda comis deforme caput fert Quercus in auras ,
Illaſum retinet Citrus aurea frondis honorem ,
Malaque floriferis hærent pendentia ramis .

Ligneæ quæ Citros gestabunt vase , sub altis
Porticibus , serie longâ spatiisque viarum
Inter se paribus distent ; ut Vere fruaris
Perpetuo : te namque domi si quando tenebunt
In via vel tellus , aut intræcantile Cœlum .

CITRUS.

Frigoribus mediis spatia beris inter odores
Veris, & Autumni pulcherrima dona, virenti
Poma simul niveosque legens ex arbore flores.

Nux. Despectura truces olim Nux grandior Euros
Apricis adolescat agris ; ibi semina prima
Humidulas depone nuces, testamque minorem
Subjice ; radicem nascens ut latius arbor
Spargat, & insani quondam vim perferat Austri.

Terque quaterque solum primo Nux mutet in ævo :
Nam patria veluti procul à tellure juventus
Crescit laude novâ : teneris sic arbor in annis
Nativo translata solo caput altius effert,
Et ramos foetus gravat uberiore comantes.

Laxius inter se distent ; né tristibus umbris
Vexet, & alterius diverberet altera frondes ;
Depereatque tener per mutua vulnera fructus :
Et quia per vacuum passis amplissima ramis
Funditur, & nocuâ segetes interficit umbrâ ;
Occupet extremos agrorum in margine fines,
Non conjuncta viæ tamen, aut vicinior urbi ;
Præteriens matura petat ne poma viator,
Et laceros mutilet saxorum grandine ramos.

Quæ legitur, necdum fisso Nux cortice rimas
Egit hians, corium paleis permixta remitteret.

CASTA-NEA. Nativo patiere fatam confistere fundo
Castaneam ; lutea vel cum tellure revelles ;
Ut scrobibus demissa, novum vix sentiat agrum.

AMYGDALA. Triticeas inter stet mollis Amygdala messes,
Durus ubi gelidis Boreas non infonet alis,
Exuratque novo properat quos Vere quotannis
Edere præcipites arbos improvida flores.

(*Ubi de arborum floribus.*) Omnis enim verno spes est in flore : tenellum
Hinc solers Natura fovet, ramoque comanti

Dein modicè jubet explicitas evolvere frondes,
Nec totos aperire finus, sed discere sensim
Frigora nocte pati, calidoque assuescere Soli.
Inærea fructum gremio flos mollis olenti
Educat, & tenero ventos defendit alumno:
Sunt etenim flores velut incunabula pomi,
Præsidio cui sunt decorique; nec antè reliquias
Officii memores ramis labuntur; apertas
Quam cum ferre potest fructus jam firmior auras,
Frons remanet, tremulis Soles ut temperet umbris.

CERA-
SUS.

Quanvis & Cerasos & amicam Vinea Ficum
Accipiat sociasque Pyros & perfica Mala;
Frugiferis tamen arboribus propiora relinquas
Arva domo, gregis & populi secura rapacis.

PYRWS.

Intactis Pyrus affurgit liberrima ramis,
Frondentes vel tonsa comas, brevitate coacta
Deprimitur; vel per cratem prætensa, sequaci
Fronde tegit murum, fruiturque calore reflexi
Solis, & artifici decorat pomaria textu.

Pyrri pa-
tialor

Seu protensa Pyrus piæisque simillima flabris
Hæreat ad muros; vincli seu libera tendens
Brachia, crateri similem pandatur in orbem;
Imperia in ramos memor exercere fluentes
Rusticus, attonsis norit quæ gratia ramis;
Quæ potior facies primo formanda sub ævo:
Instar enim pueri, pravè cum fingitur arbos
Junior, in pejus crescit: quod primula peccat
Disciplina, sequens vix unquam corrigit ætas.

Arborum
præcis.

Cum tomet & tunieas nova rumpit gemma, Putator
Nil dubitat fructu quis submittendus habendo
Ramus erit: nodo protuberat ille frequenti,
Alteriusque recens cæsi de vertice rami
Solvitur in flores. Brevior crassiusque, ferendo
Par oneri, succo plures alet ubere foetus.

K

Si Pyrus irriguis se pumila ja^ctat in hortis;
 Provideant patulo crescens ne ramus ab orbe
 Exeat, aut muris arbor decedat, Aceras
 Jussa sequi crates: in primis ferule lignum
 Et qui spem faciunt oculi serventur; in ersque
 Et sterilis ferro ramus tollatur adunco.
 Talis erit duro nitidus qui stipite sursum
 Prosilis, & mediâ caput altius arbore tollit:
 Ne tamen hanc penitus, radix cui prodiga succos
 Pleniū immittit, pressâ rescindite falce;
 Sed medium tantum ferro succidite virgam:
 Nam sterili pro fronde, caput decisâ, feraces
 Progenerat ramos nodis ex omnibus ortos.

Non placet attonsa transversus in arbore ramus,
 Ni parat in fructum gravidis erumpere gemmis:
 Fructus enim decet in primis: sed copia floram
 Largior Agricolam ne spe deludat inani.
 Majores, moritura brevi cùm deficit, arbor
 Ja^ctat opes. Tu dona bonus suprema recusans,
 Excutes digito flores: quâ fortè remotâ
 Luxurie, succo revirescit paupere truncus.
 Ad priscum sic saepe decus laudemque paternam
 Emergit fastu domus inclinata reciso.

Infirmis falcam arboribus suppone nivosum
 Ante gelu; strictimque puta, nec plura relinque
 Germina, quām trunci vires patiuntur & ætas.
 Verēnovo validas contra succoque nitentes
 (Ne dubio properent flores educere Cælo)
 Attondere jurat, ferroque infringere vires.

Icariae cùm Sol rapidos ad Virginis astrum
 Flectet Equos, rursus folii tollenda virentis
 Luxurie; succos ut fructibus arbor alendis
 Servet, & in sterilem non fundat prodiga frondem.
 Altera continet, manus amputet altera ramos,

Et pronam ad Solem media internodia plagam
Obliquâ falce accipient : nam plana cicatrix
Rore tumens , gemmas inimico interficit imbre.

Incauto tua carnifices pomaria ferro
Ne lacerent servi, falcem tractare peritâ
Disces ipse manu ; respondebitque labori
Non ingrata tuo pomis felicibus arbor.

Namque meam propter Bliteram , quâ mitior ire
Incipit , & dudum juga per salebrosa volutus
Præcipites & adhuc pavidas horrore locorum
(1.) Obris aquas remoratus , agris hortatur amoenis
Felique frui Cælo ; vir ruris amator
Si quis erat , memini quas impendebat alendis
Arboribus curas ; quâ fausto fædere ramos
Insereret , Citros ut falce putaret , odoras
Me puerō gaudente comas attollere terrâ ,
Et plenis portare domum juveniliter ulnis.
Necdum animo effluxit quâ dulcia poma vicissim
Arva darent , Oleis ut grandibus æmula Citrus
Surgeret , & ramis pendentia mala decoris
Candidulos inter fulgerent aurea flores.

Ille meus pater est , quem mors sævissima dudum
Abstulit : at nostrum non illa extinxit amorem ;
Et patrios revocans mores exemplaque , Nato
Quæ præstat meminisse magis quâ dicere versu ,
Non alio ne Regum equidem de fanguine malim
Esse satum , ranti est pietas atque aurea vita
Simplicitas , & nuda fides , lucroque pudendo
Pectus inaccessum , & rigidi mens conscia recti.

Ut juvat in primis sub pectori volvere tritas
Usque fore in opum turmis ! ita Pagus amicam
Pauperibus mentem norat , moresque benignos

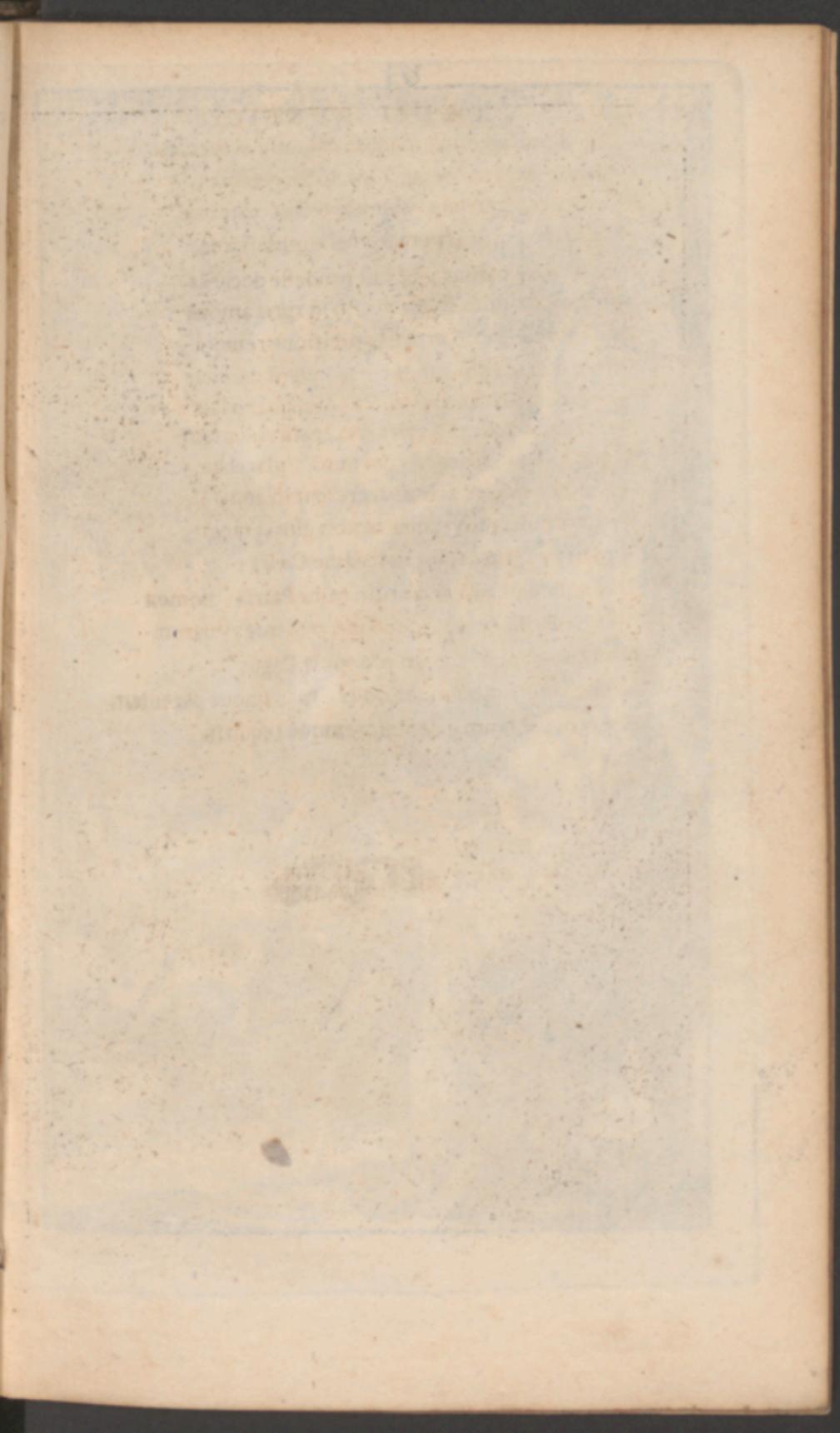
(1.) Obris , Orb. Fluvius ab altis montibus defensus Æ-
ter angue turbem alluens.

(Ulide
Antikeris
patre.)

Et promptas ad dona manus; ut quisquis egentes
Viderat, aut serâ peregrinos nocte petentes
Hospitium, fundata velut sibi tecta, paternas
Monstraret misericordia peregrinè vel euntibus aedes.

Salve care parens, &c qui prodeste docebas
Moribus agrorum studium; quid ruris amore
Nunc uno teneat, procùl ambitione remotâ,
Gaude si quid adhuc mea curas: plenus amicis
Quæ dederas monitis, fructus non quero laborum
Quam mihi quos ruris fert inculpata voluptas.
Si qua fuit quondam te vivo fama, placebat
Illa mihi, quia te pronis recreabat in annis:
Jam me nulla movet que te non gloria tangit;
Natalis nec jam capior dulcedine Cæli;
Teque absente placet tantum mihi Patria, nomen
Quid colit illa tuum, quid me veniente, tuarum
Non oblitera mihi laudum præconia Pagus
Usque canit, mecumque dolet, mecumque parentem
Luget & ille suum, defensoremque requiri,

PRÆDII
RUSTICI
LIBER VI.

ARBORUM MORBI.

Forumque cause & remedia.

IUNC age plantarum morbos ar-
temque medendi
Exequar, humana repetens ab ima-
gine causas
Atque mali communis opem: mer-
talibus ægris

ARRO-
EIS UO-
MINIS-
QUE SI-
NILES
SUNT

Arboribusque pares fert vita simillima casus.

Non dispar utrisque habitus : radicibus arbor-
Insistit veluti pedibus ; pro corpore truncus
Eminet , & longos fundit quasi brachia ramos .
Arboreas terræ succus pro sanguine venas
Irrigat ; & frondes , vitæ fons , manat in omnes .

Statrs.

Spemque metumque facit plantarum iustitia , primo
Luxurians & flore nitens juveniliter ævo ,
Sed vix stare potens crebrisque agitata procellis .

Vita.

Lactentem quanquam teneris infermet ab annis ,
Ætati tamen indulget ; ramisque Colonus
Non reprimit , donec rigidos imponere mores

Kiij.

Et luxum austera compescere falce monebunt
 Impetus, & trunci vigor inconsultus adulsi.
 Arctior effrænos tum disciplina coërcet,
 Imperiumque pati ramos jubet, atque figuram
 Induere, & curvum vel in orbem crescere tonsis
 Frondibus, aut viridem muris prætendere scenam.

Indocilis positq demum fervore juventæ,
 Subsequitur solers & idonea fructibus ætas:
 Arboribus sua nec deest importuna senectus,
 Fronde caput nudans, & arans in cortice rugas.

*Eadem
morborum
signa.*

Pallentum notat ora virûm, macilentaque membra
 Longior attenuat morbus: sic arida truncos
 Occupat invalidos macies; aliumque colorem
 Ægra trahit ramis pallens languentibus arbor.
*Eadem
causa.*
 Humanos eadem morborum causa per artus
 Sævit & arboreas frondes, quas paupere succo
 Vix alit, aut nimiâ tellus ingurgitat escâ.

Ac veluti calet indomitæ cù m febris ab æstu,
 Nec capitur venis, mortalia corpora sanguis
 Afficit; & laxis morbi grastantur habenis:
 Haud aliter nimio revolubilis impete succus
 Arboreas rumpit venas, residensque latenti
 Tabè putrem vitiat truncum: caput arboris aret,
 Brachia deficiunt, coma defluit; almaque radix
 Præclusis alimenta viis jam nulla ministrat.

*IDEM
SUCCI
CIRCUI-
TUS QUI
SANGUI-
NIS.*

*Hijus
circui-
onis ar-
gumenta.*

Succus enim tenues subit abs radice meatus,
 Pervaditque comas; & vertice lapsus ab alto
 Circuit, ac latè plantam defertur in omnem;
 Sanguis ut humanos circumvagus irrigat artus.

Nonne vides stricto compressis vimine ramis
 Desuper ut reffluo cortex humore tumescit;
 Ut pluvius frondes si tantum asperserit imber,
 Continuò vires arbos animosa resumit;
 Emoriturque trahens raimo quod sèpius uni

Morbibus inspirant animalia dira venenum.

Si facili placet exemplo cognoscere succi
Circuitum reducis, teneram cum stirpibus herbam.

Velle solo: mersæ stirpis pars altera vitam
Ducat aquis, extra cyathum pars pendeat: omnes.

Unus alet fatis paribus revolubilis humor.

Præterea si fortè (solum mordentibus undis)

Radices arbor nudas ostenderit; unam

Intercide; novâ stirpem mirabere cæsam

Fronde virere; licet non altera pabulâ tellus.

Sufficiat, quām quæ ramis transmittit ab altis.

Succosas ubi coepit Hyems constringere venas,

Deficiente cibo labuntur ab arbore frondes,

Hybernoque silent torpentes frigore rami:

Lignea dum tepidum Ver spiramenta relaxet;

Atque viâ plantas se liberiore per omnes

Largior effundat succus, quem terra solutis

Collegit nivibus plantisque impendit alendi.

Hinc nova vernantis facies telluris: in herbam

Profilat alma Ceres: viget arbor; & ubere viœ

Brumalem solata famem, se fronde virenti

Induit, & ramis crescens pubescit opacis.

Quâ ratione subit radicem succus, & altas.

Invadit frondes; ac rursus ab arbore summa

Ad stirpem refluunt, (Naturaæ arcana) docebo.

Qui Cælum tenet omne, soli quoque permeat æther

Viscera densa; suo fluidos premit ille liquores

Pondere; quos sursum, si quæ vacat aëre crasso

Semita, per tenues cogit consurgere venas:

Ut digitos inter mustum prorumpit hiantes,

Maturas pedibus calcat cùm Vinitor uvas;

Nec secus ac pannum consurgens unda bibacem

Imbuit, extremo quanvis hunc margine tantum:

Contigerit; montes eadem quo more per altos

*Ensdem
circumstatio-
nis physica
causa.*

Nititur, & vivo juga faxe a fonte recludit;
 Aut velut in tubulos, circum stagnantibus undis,
 Ascendit liquor; aëreo sic pondere venas
 Succus in arboreas protruditur: intima terræ
 Qui calor occultis meat intra viscera flammis,
 Spiramenta soli laxat, succosque tumentes
 (Quæ data porta) jubet ligni succedere venis.

Non tamen hæc alimenta caput sublime virentis
 Illicis attingent; almo nisi mixta liquori
 Latius humorem fermenta calentia pellant;
 Venaque clusilibus valvis munita regressum
 Impediat; ramos ut terræ succus in altos
 Profiliens alat & truncum frondesque; novumque
 Eluctatus iter, stirpem referatur ad imam:
 Auctior unde vias iterum decurrat easdem;
 Atque (perenne soli munus) nova pabula plantis
 Afferat, absumpti reparans dispendia succi.

Ille autem modus ac vitæ divina supellex
 Humanos oculo produnt se teste per artus,
 Arboreis qualem visum est affingere venis:
 Namque sui semper Natura simillima, textu
 Simpliciore quidem sed non diversa secuto,
 Plantarum vitam pecudumque virumque tuetur.

AQUA. *Quis medicas adhibere manus jam nesciat ægris
 Arboribus: neque enim languent, si commoda tellus
 Sufficiat succum, cui sit via libera ramis;*
*Nec subeunt alimenta, nisi fœcundior almam
 Diluat imber humum: siccis hinc frondibus aret
 Quæ nullos bibit orta recens arbuscula rivos:
 Grandis enim fibi querit aquas tellure latentes,
 Altius immisiss agro radicibus arbor.*

Hinc procul extremis Americae in finibus, oram
 Aequoream propter, medius Sol imminent urbi
 Quam dixere Limam: Phæbo propiore calentes

Temperata aura dies , quæ frigida manè propinquo
Spirat ab Oceano : cùm vespere lassa quievit ,
Succedit variatque vices adversa , nivosos
Quæ montes gelidosque madens præterfluit amnes.

LIMÆ,
In Amer-
ica arbo-
res rigan-
tis arbitrio
fructus
parium.

Perpetuo cives ibi Vene fruuntur ; & annus
Labitur usquè suī similis : filet arbor , amico
Fonte carens , flores eadem fructusque rigantis
Agricolæ parit arbitrio ; totumque per annum
Nullus ab innubi licet æthere decidat imber ,
Non arent tamen arva siti : sed hiantibus haustam.
Ut puteis lympham multo fudore per hortos
Spargimus ; in rivos ita per sata pinguia ducunt
Flumen ; & arboreos vel aquarium copia foetus
Quo placet agricolis maturat mense ; vel anni
Tempus ad extreum lymphæ penuria differt.

Irriguis ergo Pyrus altera floret in hortis ,
Altera curvatur fructu ; maturaque nullo
Tempore deficiunt fitientes poma Colonos ;
Dumque solum movet , aut sarmenta fluentia cædit
Vinitor , hinc dulces in eisdem sepibus uvas
Colligit , hinc vitis captat florentis odorem.

Felices nimiùm populi , queis prodiga tellus
Fundit opes ad vota suas ; queis contigit Æstas
Æmula Veris , Hyems sine frigore , nubibus aër
Usquè carens , nulloque solum fœcundius imbre.

Fertilibus gens dives agris aurique metallo ,
Ditior ingenii hominum est animique benignâ
Indole ; si cuncti rectè discuntur ab (1.) uno
Linguarum morumque sciens , interprete nullo ,
Europæ varias gentes qui nuper obibat ,
Hospes ubique novus , nulla peregrinus in urbe.

(1.) Don Joseph Pardo de Figueroa , nobilissimus Limæ
elvis , & Praetorianum cohortum in Mexico Dun Praefectus-
que , vir omni doctrinâ ornatus .

- HUMOR** Largior irriguo qui succus ab imbre redundat,
Arborum Officit arboribus ; venisque effusus , inertis
abundans Corrumpt carie truncos , aut gibbere fœdat.
exudat.
- Hinc** Plenior ipsa sibi nonnunquam subvenit arbor ,
Myrrha. Exudans nocuos dirupto cortice succos :
Thus. Vere magis ; largum quia Vere tepentibus agris
 Evocat humorem radix : hinc Myrrha , sacrificique
 Thura Deūm quæsita focis , fidataque ligno
O·obal- Felices Arabum ditant Opopalsama sylvas.
sama.
Mastice. Hinc Chia Lentisci lacrymas habet insula ; saltus
 Hinc Calabri rorem stillant , quem frigidus aër
Manna Congelat : è Cælo lapsum plebs credula jaçtat ;
Calabrica. Æthereamque vocat Mannam , memor illius escæ
 Quâ Deus errantem loca per deserta tot annos
 Abramidum pavit cælesti munere gentem.
- Pix.** Uberior vénis ut Pix decurrat apertis ,
 Rusticus heu ! ferro Pinum denudat : hyemsque
 Frigida jam nullo defensum cortice succum
 Consolidat ; claudensque vias , queis sp̄iritus ipsiſ
 Ducitur arboribus , cum respiramine vitam
(Ubi de Eripit : arbor enim (res noī ignota) Ferarum
respira- Instar & Alituum , Piscisque latentis in imo
tioneplä- Gurgite , vitales & reddit & accipit auras.
tarum.) Tutius est Australe latus recludere ferro ,
 Atque terebratis humorem educere truncis .
Ars Nam velut humanum , detraicto sanguine , corpus
eliciendi Sæpe valet ; nocuum sic justo lætior arbos
succos ab Exonerat succum ; sterili nec jam amplius umbrâ
arboribus. Luxuriat ; fructu sed curvos ubere ramos
 Deprimit , & dulci commendat poma sapore .
 Quare age ne dubita fabrilem adhibere cavandis
 Arboribus terebram : per iter declive canalem
 Insertum ut subeat liquor ; obliquabis adactum
 Altius in truncos vulnus ; quâ parte tepentes

Überius stillans arbor spectabit ad Austros.

Inde fluet medicas humor quæsitus ad artes ;
 Ulmeus expugnat febres , Sambuceus albo
 Languorem Hydropis de corpore pellit aquosum ,
 Fraxineus laterum mollit capitisque dolorem ,
 Atque oculos hebetes acuit , surdisque medetur
 Auribus , & membris abigit lethale venenum.

*Arborei
fructi
Ipsius in
Medicina.*

Est quoque Fraxineo sua vis & gratia ligno ;
 Sive fluens sanguis citiorve moranda sit alvus .
 Livida Fraxineæ curant quoque vulnera frondes ,
 Et prohibent mordax ne membra per integra Cancer
 Latiū emanet ; nec in intima viscera gliscat
 Mortifero virus fundit quod Vipera dente .

Anguis usque adeo est arbos inimica , sub umbra
 Illius ut metuant convolvere corpus ; & orbe
 In medio positus serpens , ac frondibus illinc
 Clausus Fraxineis , hinc prunā ardente , per ignem
 Semicremo fugiens celeres det corpore tortus .

Sanguineum Quercus succo stringente fluorem
 Compescit : stomachum Tiliæ solantur onustum ,
 Marcentemque cibis : Prunus sylvatica pellem
 Squamosisque gravi prurigine liberat artus .

Nec Betulla fluet membris minūs utilis ægris ;
 Seu stomacho diros calor erupturus in ignes
 Incubat ; infestus renes seu Calculus urit .

Humidulos etiam studiofior Anglia flores
 Pungit acu , & succum jubet exudare salubrems ;
 Mæonioſ qualem non exprimit ignis ad usus :
 Jamque Papavereo stillant quæ vertice guttae
 Ante alias promptum spargunt per membra soporem .

Humor ab arboribus (quoties nociturus abundat)
 Detrahitur cuneis pingui sub cortice fixis :
 Sed dubiâ veluti dape cautiūs abstinet æger ,
 Noxia quæ revavit medicas alimenta per artes ;

Sic nimiam , cæsis aliquot radicibus , escam
Subtrahere , & plantis velut os occludere præstat ,
Quām nocuos ruptis succos extrudere venis.

Resecan- Arbor ubi virides pandens latissima ramos ,
de radi- Pauperiem fructū miserā compensat inanis
cule Ubertate comæ , stirpis rescindere fibras
Arboris Proderit , & vegetas trunco subducere vires .
succosioris. Ut cùm luxus iners & dira pecunia sanctos
Fregerunt mores ; vitamque licentiū aetam
Ad frugem revocare Deus dignatur ; opimas
Quéis alitur vitium , qua paßim densa malorum
Pullulat abs radice seges , succidere primū
Instat opes , animum dein ad meliora referre ,
Non illaudatos tum demum extundere fructus .

ARBOR LAN- Nunc inopi contrà viētu cùm pallida languet
GUENS Arbor , & exuccas nudato vertice frondes
RECRE- Exuit ante diem ; morbi radicibus imis
ATUR Semen inest , crassoque tumet stirps obsita limo ,
Qui venas replet & succi commercia tollit :
Stercore Sparge columbinum sterlus , quod cæca relaxans
golumbino. Spiramenta , vias aperit ; succumque redonans
Arboribus , frondis revocat viridantis honorem .

Vino. Sed nulla est hausto potior medicina Lyæo ;
Arbor enim lymphæ potrix , moribunda resurgit ,
Vitigeno mutet si flumina cruda liquore .
Ante alias , ubi languet iners & pallida , vinum
Si biberit Platanus , vires animosa resumit ,
Epotumque merum viridante remunerat umbrâ .

Parcus opum pretiosa nimis qui vina fovendis
Amurc. Arboribus negat orta ; suo quam pondere pressus
Dives olivarum cumulus desudat , amurcam
Optima Stirpibus affundet ; vel quo præsentius ægris
plantarum Auxilium nequeat dare plantis , rure domique
medicina. Sordida quæque legi jubeat sale plena seraci ;

Qualia

Qualia sunt soleæ veteres , & quidquid Equorum
 Curator refecat summis ex unguibus , ossa
 Trita minutatim , plumas spoliumque Ferarum ,
 Atque columbinum sterlus , cineresque marini
 Roris ; & in grandes hæc ingerat omnia cupas ;
 Ac demersa diu pluviali maceret undâ.

Ægra salutifero potu recreabitur arbor ;
 Altius afflurgent herbæ ; meliusque nitebunt
 Purpurei flores : caput in deforme tumentes
 Vix Olior Cepas agnoscet , & Allia , quæqua
 Cætera nitratis contingit oluscula lymphis.
 In nitro vis omnis humi est ; nullaque gravatur
 Fertilitate , sales si quos absunit , amicâ
 Restituas ope : quæ ruris mihi summa colendi est.

Interdum variis Natura coloribus ultro
 Ludit in arboribus , mixtum candore ruborem
 Fructibus appingens : faciles imitabere lusus ;
 Multicolor verno si tempore succus aquarum
 Irriguo tingat latices quos ebibet arbor :
 Pomaque dulciculum referent mellita saporem .
 Indideris si mella cavo fragrantia trunco :
 Hunc adeo in geminas aude diffindere partes :
 Quæ mediâ penitus latet arbore , tolle medullam ;
 Atque salutares succos & dulcia supplens
 Mella , simo tinctum bûbulo circumline vulnus .
 Molibus incingens vincis tegumenta ; recentem
 Ne plagam Boreas vel Sol æstivus acerbent.
 Quos ultro fert nata recens arbustula ludos
 Non patitur veteris trunci morosa senectus.

Ludit & in Tiliis ars ingeniosa colentum :
 Arbor enim primo docilem se præstat in ævo ;
 Et testudineum teneram si flectis in orbem ,
 Curvatumque solo caput obruis ; ire deorsum ,
 Atque vicem stirpis fungi mirabere ramos :

De
emendan-
do pomorum
colore &
sapore.

Ludent
in
Arboribus
Agricola.

Hæc nova cùm radix genitalibus hæserit arvis,
 Eruitur vetus ; inverso confistere trunco
 Jussa , suos effert arbor pro vertice nudos.
 In sublime pedes : rami tellure sub ima
 Mutatis serpunt vicibus , stirpique rependunt
 Aëriæ primis alimenta recepta sub annis.
 Stirps autem virides nova per miracula frondes
 Parturit , & flores , & quam corroferat antè
 Vermis edax , jam nunc Apis ambit murmure blando.

Ludit ita Rebus in humanis fortuna. Quæ summos Fortuna levis transmutat honores ,
 Rebus in humanis ita sœpe jocatur ; humique
 Prosternit capita alta virûm ; subitisque vicissim
 Divitiis humili natos de plebe supremum
 Evehit ad decus : elato sed vertice quanquam
 Sidera contingent , & obumbrant omnia luxu ;
 Quæ primæ remanent stirpis vestigia , linguis
 Mordaces acuunt ; & non sua comicus actor
 Ornamenta gerens risus movet ; attamen umbram
 Illius ac tegmen captant ; & plebis opertum
 Exuvii , cultu reverentur supplice truncum.

VARIIS CASUS QUIBUS AFFLIGUNTUR ARBORES. Quid varios , quibus est arbos obnoxia , casus
 Enumerem : tristi nunc grandine vapulat , acri
 Nunc perit usta gelu , villo nunc tabet edaci .
Grando. Durior abruptis lapidosa grandinis iactus
 Diffipat humorē venis ; & hiantibus arbor
 BORES. Livida vulneribus , foedo mox tubere passim
 Prominet horridior , neque foetus educat ullos ;
 Saucia frondator nisi tollat ligna , novisque
 Nuclatum jubeat truncum revirescere ramis .
Grando minus. Grando minus damnosa cadit , cùm forte recenti
 Imbre madens hebetem cortex jam flexilis iactum
 Emollit : tanti est violento posse furori
 Cedere , nec semper rigidas opponere vires .
Celsus. Arboribus contrà clades suprema paratur ;

Cum pluvios gelidi vis frigoris excipit imbras.

Arboreas aqua vineta gelu sub cortice fibras

Dissicat ; innumeris quo more fatiscere rimis

Cogit , & in varias solvi vas fictile partes.

Tanta potest vis esse Hyemis glacialis ; in imas
Arboris ut penetreret venas , almumque liquorem
Congelet : hinc nostros & Nux & Oliva per agros
(1.) Interiit ; Brumæque truci vix restitit Ilex.

Si placidum servarit Hyems moderata tenorem ,
Laesa cadit nemorum coma : sed radicibus imis
Defendens humus alma gelu , Borealibus ultro
Frondis inane decus ventis permittit & umbras ,
Quas mox restituet Zephiris Ver molle reducis.

Durior astivo flagrat cum terra calore ,
Arboribus justum non sufficit arida viatum :
Occupat hinc ramos macies infesta : caducis
Inde comis , sylvas jures spoliassè Decembrem.

Felices populi , medio quibus orbe perennes
Sol cum nocte dies æquat ; semperque virentum
Frons nemorum toto manet inviolabilis anno :
Ille nisi decor assiduo vilescat ab usu ;
Et placeat magis alternâ vice frondibus arbor
Nunc spoliata suis , iterum nunc Vere renatis
Læta comis , cum tempus eget frigentibus umbris.

Ægra vetustatis cariem si traxerit arbor ;
Ulcus hiens ventis aperi Phœboque medenti ,
Largaque diducat truncum fissura patentem ;
Ut penetrerent intus Sol & perflabilis aér ,
Qui putre consolident corpus ; ne pestis in altos
Effundat totâ se latius arbore ramos.

In teneris etiam plantis primordia vitæ
Difficiles tentant morbi ; seu siccior aetas
Incubuit , vel frigus iners , aut largior imber.

(1. Hyeme sævissimâ anni 1709.

Nimus
calor.

Caries.

Fortunatâ
casus quos
habent
juniores
arbores.

Sæpe viatoris quassat manus improba truncum
Imbellem ; stirpes fossor vel Talpa fatigat :
Cinetaque ni tortis arbuscula sentibus horret ;
Capra venenato dentes in cortice figit.

Præmatura novis , casu damnosior omni ,
Fertilitas nocet ipsa Pyris : quot hiare tenello
Aspicis in ramo flores , tot signa salutis
Afflictæ , tot certa vides præfigia mortis.

Pallet ubi viridi frons cortice ; queritur imæ
Sub tellure mali labes ; nudataque radix
Purgatur : sed cum coepit nigrescere cortex
Aridus , invalidæ vix auxiliabere plantæ.

INFEST- Mucor (si qua fides acuenti lumina vitro)
TAN- Fungorum genus est ; fixum quod in arbore venas
TUR Occupat , & ramos inimicâ tabe perebos
ARBO- RES Intermit : succum villo quoque Muscus edaci
Mucore. Subducet ; ferro nisi tollitur horrida labes ,
Musco. Cum maduit longo cortex purgabilis imbre.

Tortilis arboreum velut ardo compede truncum
Hederâ. Implicat & frondes Hedera ambitiosa per altas
Indecores pomis audet miscere Corymbos.
Hanc , ubi rugoso primùm se cortice fundit ,
Tolle , prius morsu quam se circumliget unco
Arberibus summis ; alienoque ubere pinguis
Emaciet , strictosque premens necet improba ramos.

Eruca. Erucas quæ fila vomunt ; vincloque tenaci
Involvunt plexas , sobolis cunabula , frondes ;
Et lethale comis aspergunt virus adesis ,
Exime post imbrem : labor haud operosus : in unam
Tum coëunt pigro torpentes frigore molem.

Formicis. Formicas abiges , vñi si fæce , vel acri
Arboris obfessæ truncum contingis aceto.

Vermibus. Sæpe vel innatus vel ad interiora médullæ
Vermis iners molitus iter , furit arbore totâ ;

Brachia ni ferro cædas infesta , priusquam
Tristia vicinos lædant contagia ramos.

Dum volucrum genus omne lares suspendit opaca
Fronde super ; Picus rostro prædura laceſſens
Robora , ſecuros mediā cavat arbore nidos.
Inſidias meditare , brevem cùm Picus in orbem
Fingeret opus ; reſonisque dolens gemet iſtibus Ilex.

*Picus in
arborum
truncis
nidum
cavat.*

Fur veteri quondam ſylvâ cùm fortè lateret ,
Contemplatur avem ; ſolidoque cubilia ligno
Foffa videns , vir ad omne nefas celer , altius acto
Obſtruit angustos aditus & limina ferro ;
Suspensam foribus gaudens lugere volucrem ,
Et ſobolis tristes audire & reddere queſtus.

O natura potens & rerum provida ! Picus
Per nemus omne volans operofam viribus herbam
Attulit , & nidos ferro reſeravit abacto.
Obſtupet atque fuæ latro non immemor artis ,
Gramine (quo pullos genitrix à morte reduxit)
Utitur ut portis clavos ad furta refixos
Excutiat , tacitoque feras à poſte revellat.

Arboribus nova ſæpe tuis innascitur arbor ,
Naturæ non artis opus ; ſeu fertile ſemen
Fronde fedens Volucris laxâ profuderit alvo ;
Molliculus trunco patitur quod in hospite cortex
Radices agere , atque alieno vivere ſucco.
Sic croceos paſſim muris erumpere flores
Proceraque humiles in turre virescere plantas
Aspicimus , ſemen genitale ferentibus auris.

*Arbor
Arbori in-
nascitur.*

Arbores vitiæ ſeu dyſtilis humor
Degeneres ramos & prodigiale virentes
Parturit , utiliter peccans : hinc namque Colonus
Edidicit truncis peregrinum includere germe.

Ipsa fuis Vifcum ramis ita ſeminat Ilex ;
Diffimili qui fronde viret. Nil Gallia majus

Vifcus.

nbi de ve- Nil habuit quondam Quercu sacratus illâ,
teris Gal- Divinum partu tulerat quæ divite Viscum :
ea super- Et quanquam nemore ex alto qui fausta tulissent
sitione, Ligna domum , nec dira sibi gregibusque timerent
 Toxicâ , nec gravidis inimicos messibus Austros ;
 Germina sacra tamen ritu demessa paterno
 Per Druidas templis in publica jura locabant.
 Ergo novo surgente die , crescentia postquam
 Cornua jam sexto Phœbe reparaverat ortu ;
 Nobilitas cum plebe , viri cum matribus ibant
 Quò sua per Lucos , per & invia faxa vocabat
 Relligio ; sacrum resécabat ab arbore ramum
 Aurea falx : neque enim ferro violare licebat.
 Candenti præcinctus erat quâ veste Sacerdos
 Excipiens Viscum , populo plaudente , sub ipsa
 Grandia Taurorum maectabat corpora Quercu ,
 Ausus & humano cultros foedare cruore.

Et de
Gallie
christianæ
pietate. Parce Deus ! neque dira luant commissâ parentum:
 Secula servasti quos in meliora Nepotes.
 Numina vana colens , legumque oblita tuarum
 Gallia si tantis potuit succumbere culpis ;
 Non alia est ritus quæ gens exuta profanos ,
 Servierit cælo melius : non sceptra suosque
 Fortius est tutata lares , quam Numinis ara .

Nostris Pontificum romana potentia donis
 Regna suæ dictionis habens , dat jura per urbes
 Ausonidum , solâ quas relligione tenebat :
 Divini cui cura gregis commissa Sacerdos
 Maximus , imperii summos ut haberet honores ;
 Pastorale pedum sceptro mutavimus aureo .

Quid loquar emensum pelagus , veteresque triumphos ;
 Gallia juratis olim cùm tota sub armis
 Ibat ; & augustæ Regum quoque prodiga vitæ ,
 Viætrices Sulimæa crucis per regna forebat .

Gallorum non ille animis excessit avitæ
 Relligionis amor : Christo trans æquora Magnus
 Militat extremas Lodoix Orientis ad oras ;
 Vastaque sulcarunt jam saepius æquora naves,
 Militibus foetæ ; Jesu qui signa secuti ,
 Emenso terræ revolubilis orbe (salutis
 Pignora sacra) Cruces , non gallica Lilia portent ;
 Templa Deo statuant , non propugnacula Regi ;
 Et viatos Christo populos cælestibus ornent
 Divitiis ; nec opes referant , quæ cætera cogunt
 Navigia extremos Sinarum accedere fines.

Muneris & Lodoice tui est , quod nulla supersunt
 Hærefeos monumenta ; novos quod Gallia ritus
 Deditidic : nostras quod rursum Erinnis in oras
 Aufa subire , nigro caput icta recondidit Orco .
 Post longam Regum seriem , post secula patres
 Crediderant cultus aboleri posse profanos ;
 Et laudum sibi visa seges satis ampla , vel unam
 Restituisse Deo & priscis altaribus urbem .
 Jussit , & imperio Lodoici tota nefandis
 Templa sacris addicta ruunt ; totidemque diebus
 Exæquantur humi , quot defudaverat annos
 Hæresis usq; dolis , ferroque armata rebelli ;
 Ut populos olim patriis averteret aris .

Una fides animis , cultus concordibus idem
 Infidet ; & veterum tibi Gal'ia nulla timorum
 Causa subest : quondam exitium quæ pene supremum
 Intulit armatis in mutua funera Gallis ,
 Hæresis emoriens supremos ecce furores
 Efflat ; & ex altis fumantia tecta Gebenn's ,
 Templaque sacrilegis data flammis , corpora diris
 Gæsa modis , uno plures in funere mortes ,
 Barbaraque & sævis olim vix nota Tyrannis
 Supplicia ostentans , consolaturque dolorem

De
 Ludovico
 magno
 religionis
 Christianæ
 propagati-
 ore.

Et
 Hæresim
 extinc-
 tore.

Ipsa suum ; jamque oblitis facit impia Gallis
Utile , sed veterum documentum triste dolorum:

Perge ? novus labor ecce manet te maxime Regum,
Da populis stabilem fortunam : Gallia solam
Se timet , & sciiffos studia in contraria cives.
Effera , quæ tantum valuit suadere malorum ,
Hærefis una potest veteres renovare tumultus :
Illa voluptatis quandam spirabat apertas
Blandior illecebras ; mutato nomine larvam
Induit ecce novam , vultus mentita seniles ,
Austerosque foris habitus : non invia telis
Est tamen illa tuis : veteres quanquam advocet artes ;
Et se mira recens Proteus tranformet in ora ;
Sævaque nunc Tigris fiat , vel amica luto Suss ;
Nunc vario fœtido tortu plicet ; atque severis
Sæpius è manibus tibi lubricus excidat Anguis.

PRÆDII RUSTICI LIBER VII.

ANNI RUSTICI PARS PRIMA.

Ver & aestas.

NNUUS agricolis ordo brevior-
que laborum
Summa mihi tradenda , prius quam
singula versu
Persequar : in tenues ruris descendere
curas

Si piget , hanc mecum saltem cognoscite partem ,
Qui colitis pingues operis venalibus agros,

Id solitum vobis nunc incusare querelis
Sidera , nunc sterilem falsis incessere terram
Opprobriis ; quod cessef iners , laffataque raras
Jam pariat segetes : atqui nec sidera Cœli
Mutavere vices ; neque post tot secula mater
Alma virūm senio tellus effoeta quievit :
Sed cultu viget , æternam sortita juventam ;
Et curis hominum jugique exercita ferro ,

Primævas reparat vires ; nec inertior annis

Dedidicit veterem , nostro sed crimine , laudem.

VITÆ Quæ manibus sulcare suis gens prisca solebat ,

RUSTI- Nos avidi fructus , imprudentesque laborum ,

CÆ COM- Horrida furaci permittimus arva colono ;

MENDA- TIO. Nec pudor est Dominum servos audire docentes ,

Usque novos tentare modos , artemque colendi

Non nisi per grandes peccando discere sumptus .

Ingenium miserè torquemus , ut æquoris æstum .

Astrorumque vias studio speculemur inani .

Qua sine deficerent viduæ cum civibus urbes ,

Frugiferæ cultura jacet telluris ; & unum

Scire pudet , tacito sequimur quod ruris amore ;

Et quo regna solent armis opibusque vigere .

Alter enim culto census nec certior agro ,

Militiæ potior neque disciplina : perito

Miles ab Agricola fit strenuus atque laboris

Et famis ac brumæ patiens : agrestibus olim

Roma viris orbem domuit : duo fulmina bellî

Scipiadæ coluere solum , glebasque ruebant

Quâ versæ cecidere manu Carthaginis arces .

Non alia est sceleris magis expers vita , beato

Quâm quæ rure piis agitur longæva Colonis ,

Ambitione procul , miserâque cupidine lucri .

Hinc hominum pâtre , mundi Deus author , agrestes

Edidit inter opes : retro labentibus annis

Aurea si qua dedit mortali fæcula genti ,

Agricolis fluxere viris ; atque illius ævi

Si qua relicta manent vestigia , rure supersunt ;

Floret ubi sacra religio , cultusque supremi

Numinis ; unanimis ubi cernitur inter amicos

Nuda fides , hostes inter placabilis ira .

Hic tenui viætu studioque laboris aluntur

Justitia & pietas : irritant oppida luxum ,

Luxus avaritiam : scelus hæc prorumpit in omne.

Quare agite antiquum patrii revocemus amorem
Ruris ; & agricultas artem doceamus alumnam
Virtutis , fidei comitem , morumque magistram.

Mobilibus sunt qui numeris infletere vocem
Plaudere qui pedibus choreas , qui cædis amantes
Formantesque manus in mutua funera , promptam
Heu ! nimiùm ferro monstrent accersere mortem.

Ruris ut ipsa suo quoque disciplina magistro
Gaudeat ; & campis sua sint præcepta colendis ;
Quæ veniunt properanda novo jam Vere , quid Æstas
Autumnusque monent , quos rure domique labores
Agricolis permittit Hyems ignava , docebo ;
Annua per varias partitus tempora curas.

Æterno postquam soboles æquæva parenti
Induit humanos artus , promissaque terris
Auxilia , & teatum mortali corpore Numen
Attulit ; ex illo nobis revolubilis annus
Incipit , effundens primum quâ luce cruentum
Ingenitas homini Deus abluit hostia labes.
Inde resurgentis numerant primordia mundi ;
Et noyus à Christo seclorum nascitur ordo.

Naturam sequar ipse ducem ; Cælumque recludens
Torpentesque sinus terræ , referabit & annum
Purpureis miliis Ver manibus ; viridemque juventam
Ante canam , tristis memorem quam tarda senectas
Tempora : nam quatuor divisus partibus annus
Humanæ perfecta refert imitamina vitæ.

Vere renidentem credas juvenescere mundam :
Germina vitali turgent laetitia succo :
Nata recens , ac mollis adhuc , & roboris expers
Audet humq; vix flare seges : ridentibus agris
Blandior arridet Zephyrus ; pennaque jocanti
Mulcit odoratos flores , queis piæta decentes

ANNI
INI-
TIUM.

Quatuor
anni
partes.

Terra sinus , jam tum messi præludit opimæ.

Fortior & plenis adolescit viribus annus ;

Cùm gravis exacto jam Vere reducitur Aëtas.

Maturus fructu dein uberiore decorum

Attollit caput Autumnus ; Brumæque nivalis

Denique canities & frigora pigra sequuntur.

Ergo ubi jam propior gelidas ablegat in Arctos

Sol Hyemem , & nudis frondes Ver mite redonat

Arboribus , viridique refert sua grama terræ ,

Atque suos avibus cantus , sua gaudia mundo ;

Rusticus hyberno jam non piger igne , ligones

Expedit ; & terræ florentis imagine gaudens ,

Arva colit , cultuque novos superaddit honores.

En tumet , & gravidas laxato cortice gemmas

Palmes agit : teneras evolvens Vinea frondes

Nascentem jam tum monstrat tibi Vinitor uvam ,

Sollicitatque tuas præsenti munere curas ;

Ut sepem repares ; alimentaque pinguia ferro

Elicias , fodiens circùm , natosque revellens

Abs radice rubos & iniqui graminis herbam ;

Quam nisi fumosis sicciam procùl ignibus uras

Radices iterum terris ager , atque per omnem

Latiùs effundet se se vivacior agrum.

Aranda tellus. Intermisſa Boves redeant ad aratra , novales
Proſubigant , dum mollis ager , facilisque moveri ,
Non pluviis ramen udus aquis ; ne craſſa revellant
Terga foli ; quas dein glebas nec vomer aratri ,
Nec pluviae Zephirique putri tellure resolvent.

Difficiles cùm jam primis à mensibus anni

Sulcat Arator agros ; hominumque Boumque labores

Sæpius explora : tunc demum intellige crudi

Nil supereret foli , cùm ſciſſa per æquora campi

Inſeritur fine vi transverſis pertica fulcis .

Hyberno dum pigra gelu ſilet herba ; ſoluti

Prata terant impunc Boves : sed Vere renascens

*Curanda
prædatæ*

Grama ubi flores intermicat ; udaque verno

Prata colore rubent ; procul hinc herbosa secundum

Flumina pascatur , gravior pede Taurus inerit

Nec calcer spes ipse suas cum mollibus herbis.

At neque ferta legat , floresque Puella per omnes

Erret , & instabilis nunc hos nunc demetat illos ,

Nunc omnes effundat humi ; Violasque perosa

Quas habet in manibus , cupido molles Hyacinthos

Ungue petat , tenerasque vago pede proterat herbas.

Unus erit verno qui tempore prata Colonus

Ambulet , ut Juncos ima de stirpe revellat ;

Ac lapides , & si qua jacent obnoxia falci

Amoveat ; nudæque ruens telluris acervos ,

Æquet humum dorso quam deformavit iniquo

Effodiens hinc inde cavos sibi Talpa penates.

Ipsa etiam senio (nisi vis humana resistat)

Degenerant quæ prata , fimo recreare ; situmque

Et veterem campi maciem superate colendo .

Atque ubi nil profunt sterili lætamina fundo ;

Jam neque rivus aquis juvat auxiliaribus herbam ,

Invalidis juncos inter quæ stirpibus ægrè

Profilit , & rarâ brevis interlucet aristâ ;

Prata lacertosí subigant ignava juvenci :

Altius aut palam nitens pede Rusticus arvis

Imprimat , & versis Cælo radicibus , herbam

Extirpet penitus . Mutato semine terra

Triticeas alet ingenti cum fœnore messes ,

Atque iterum viridi se lætior induet herba .

Arenti quos prata bibant æstate , parabis

Ante diem rivos ; & decrementibus alveis

Arbores frondis tenues imitabere ductus .

Aspicis ut vena fluat è majore canales

La minimos , frondemque liquor prorepat in omnem :

Editore loco sic grandior alveus amnem

Accipit , ac rivis hinc inde minoribus undam

Dissipat , & latè fitientes irrigat herbas.

Sparge fimum , sublimis ubi se campus ad Austros

Erigit : hinc imber pluvius rivique cadentes

Acclivis alimenta ferent pinguissima terris.

SARI-
TURA
SEGE-
TUM.

Te quoque Vere manent tua cura , tuique labores

Villica : jam levibus seges edita fluctuat Euris :

Sed steriles unà Lappæ crevere ; tenellam

Jam Cererem Lolium infelix & Avena fatigant.

Fœmineam tecum rape matutina cohortem ;

Herbosam ferro segetem rimare ; nec agro ,

Quos legis , hinc illinc temerè disperge maniplos :

Cultori sed dona suo quæ terra remittit

Fer stabulis ; durosque Boum miserata labores ,

Fac niteant herbis segetes Taurique revulsis.

BOM-
BICES.

Altera sollicitis impendet cura Puellis ;

Morus ubi paritura novam Bombicibus escam

Evolut tunicis felium ; tepidoque monebit

Ova fovere sinu , tenuesque excludere fœtus ,

Cunctaque lanivomæ provisa reponere genti.

Ergo viæ situ renovant tabulata ; fenestras

Occludunt Austros contra ; mensisque paratis

In testudineos , spatiis æqualibus , arcus

Inflectunt farmenta ; quibus dein ordine pulchro

Serica fornicibus suspendat stamina Bombix.

Tum procul infestos curant avertere Mures ;

Ne penetrare domum thalamisque adrepere possint.

Maturant hæc cuncta , brevem dum luminis usum

Accipit , & primos tenui dans corpore motus ,

Oppotuna , cibi parcus , facit otia Vermis.

Nam mensas cum dein latè diffusus in omnes

Crevit , & arboreas properat depascere frondes ;

Vix operi & gregibus satiæ est domus omnis alendis.

Proceras spolient Moros , provisaque servent
 Sub tectis alimenta , nigram cum densior aér
 Cogitur in nubem , pluviosque recolligit imbreſ .
 Sedula Bombicum custos operumque magistra
 Frondea quæ saturis dispensas pabula mensis ,
 Thysbæam ne carpe comam , si fortè madebit ;
 Vel matutinis pallescet adusta pruinis :
 Sed siccā viridemque aliā procul arbore frondem .
 Dum repetas ; Suis exigua de tergore partes
 Ure foco ; pinguique leva jejunia fumo ,
 Occulte medicans , & nubila tecta vaporans .

Projice si qua jacent defuncta cadavera ; diramque
 Anteveni , thalamos mutans & stramina , cladem .
 Arrosam quoties frondem dejectaque mittes
 Purgamenta solo ; viridem superinjice Morum :
 Si quis enim folium Vermis latet inter adesum ,
 Emergit stimulante fame ; Morumque recentem
 Occupat ; & mensis cum fronde reponitur altis .
 Atque ubi jam brevior locus est , populumq; frequenter
 Vix capit ; in varias hinc illinc tota cohortes
 Gens habitet : primum qui devicere soporem
 Bombices aliis thalamis , aliisque recumbant
 Quos iterum premit alta quies : quos ultimus urget
 Somnus , ad extremas epulas operumque laborema .
 Invitans resides inter farmenta locabis ;
 Queis saturi adrepant & fila sequacia ducant .

Cætera dum vires reparant animalia , noctem
 Somniferam Bombix oculis non accipit unus .
 Vita brevis quater ignavum per membra soporem
 Irrigat : erecta placidus cervice quiescit ,
 Immotusque manet , donec lux tertia longum
 Excutiat tandem pigro de corpore somnum ;
 Evigiletque famem : vacui jejunia ventris
 Sedat ubi Bombix , tabulata per omnia lenis

BOM-
BICES. Fit strepitus ; qualem audimus , cùm nube solutâ
Depluit , & furdo strepit altum murmure teatum.

Jam satur , & vitæ Bombix pertæsus inertis ,
Cogitat exequias , & quod struat ore sepulchrum
Lanivomo : plexos croceo dans corpore tortus ,
Opportunam operi farmenta per ardua sedem
Occupat ; & crassum ramis intexere filum
Incipit , egregii fundamina prima laboris .

Tranquillos sine nube dies orate Puellæ :
Nam tenebris si fortè minax horrescit Olympus ;
Et vasto quatitur tonitru , quo moenia mundi
Diffiluisse putas ; Bombix perterritus altas
Continuâ sedes atque interrupta relinquens
Stamina , sub foliis latitat , nec fila retexit
Amplius , ignavâ moriens formidine lethi .
Ignoscenda quidem Tineæ formido ; virorum
Si stupeant simili bombicina corda pavore .

Ergo serenato dum lux micat aurea Cælo ,
Pendulus alta super Bombix tabulata laborem
Insistit ; mediusque brevi se carcere claudit ,
Ditis opes uteri fundens , ovique figuram
Sedulus effingens opifex ; & stamine quanquam
Ipse suo tegitur ; tamen , ut cùm vitrea Piscis
Stagna fecat , mediisque natans appetet in undis ;
Atria sic primum Bombix per virgea filum
Intus ubi regit ore , potes spectare viarum
Circuitus quos mille legit , quosque orbibus orbes
Impiger agglomerat ; nebulâ dum clausus opacâ
Denset opus , quod dein tranquilla per otia complet ,
Dives inexhausto mittens è pectore vellus .
Quos oculis jam non licet observare labores ,
Arrebatâ vigiles explorent aure Puellæ ;
Et cùm facta quies operum est , intusque filetur ;
Protinus avulso ramis flarentibus undâ

Folliculos fervente doment , vel Sole perurant ;
Carceris antè sui capiant quām tædia Vermēm.

(BOMBI-
CES.

Namque terebrato Bombix erumpit ab ovo ,
Impatiens reddi luci , cupidusque videndi
Adnatas humeris alas , adjectaque fronti
Cornua , & in volucrem versæ miracula formæ :
Sed non tanta novis tamen est fiducia pennis ;
Ausit inexpertas ut tollere corpus in auras :
Obstupet ipse suī memor , & stridentibus alis
Papilio fremit attonitus , nec pabula curat.
Jejunus stat pulla super velamina , mortem
Opperiens ; vel , sola sui solatia lethi ,
Confortem thalami petit ; & ne perdita secum
Intereat prorsus generis spes tota , supremis
Admittit venerem curis ; partuque soluta
Fœmina perpetuam reparat post funera gentem ,
Ovaque venturum servanda relinquit in annum.

Fumosis currente rotâ quæ duxit ahenis ,
Aurea sole procul dum fila recondit , opesque
Villica miratur fortunatosque labores ;
Gaudet & ipse novo quoque vellere Rusticus , aurâ
Jam tepidâ lanam tondens , Oviumque quotannis
Munera diripiens , & terga feracia nudans.

LANÆ
TON-
SURA.

Interea terras iterum molitur aratro ;
Falciferas herbosa manus dum prata reposcant ,
Cùm fœnum Zephiris jam lenè moventibus undans
Fluctuat , & gravidis nova semina dissipat agris.

AGRO-
RUM
ITERA-
TIO.

Mollior herba licet grandem micet inter Avenam ,
Flosque recens niveo mixtum candore ruborem
Explicit ; immitis fecat omnia Meflor ; & uno
Procumbunt & flos tener , & rude gramen abiectu :
Sic morimur fœdique Senes , Puerique decori :
Nobile plebeiumque caput sic subjacet atræ ,
Quā vitas hominum Mors demetit impia , falci .

FOENI-
SECIUM.

Fœnifeca in cumulos prostratam congerit herbam,
Confundens nítidos vili cum gramine flores :

*{ Ubi de
morte
Delphini
Ducis
Burgundia.)*

Sic ubi Mors pede proruerit Regesque superbos,
Agricolasque humiles ; & Principis atque Coloni
Indistincta jacent communibus ossa sepulchris.
Hei mihi cur Regum memini Mortisque ! cruentum
Enredit in vulnus nondum bene sana cicatrix ;
Nec nisi flere juvat , quoties funesta recurfant
Tempora , quæ tantos Gallis fecere dolores.

Funereo plenas luætæ graflata per urbes ,
Majus adorsa nefas , sacram prorepsit in Aulam
Impia Mors ; & dum peragit sol annuus orbem ,
Delphini periære duo ; senisque diebus
Interiit tenera Sponsus cum Conjuge ; Natus
Defunctum spatio sequitur propiore Parentem ;
Atque uno Conjux & Vir jacuere feretro.

Afflictæ jam dira famæ & fleibile bellum
Morborumque cohors viduarant civibus urbes.
Publica fata dolens Princeps Burgundius ultro
Se nova divinum quæ flecteret hostia numen ,
Devovet. Auditæ Deus ! at si lenior esse
Funere debueras , populo quid obire volenti
Parcere , nec tantam numero pensare ruinam.

Irarum satis est : armata in vulnera dextræ
Siste ; novoque , Deus , ne funere funus acerba ;
Et totam penitus nisi mens excindere gentem ,
Uni quod supereft capiti , quo vita salusque
Publica jam dudum pendent , placatior uni
Parce Deus ! tuque , ô Lodoix , qui magnus in armis ,
Major in adversis Numen nunc rebus adoras ,
Maëtre animis , & quam partitur Gallia tecum ,
Tristitiam fortis compesce ; tuoque dolentes
Ne Populos moerore grava : solatia nobis
Si qua licet sperare , tuum est adhibere : Nepotis

Germen adhuc de stirpe manet , spes altera Regni :
 Solvitur in lacrymas puer orbus utroque parente ,
 Adrepitque tuis genibus suspiria ducens .
 Non intelle&atum fatis heu ! tu comprime lu&atum ;
 Amplexare fovens gremio ; nec amica , sereno
 Si potes ore , nega blando Pater oscula Nato .
 Restat & ille tibi patrias formandus ad artes
 Imperii : notos iterumque iterumque labores
 Aggredere ; & magnas animo spes concipe : Natus
 Namque tuus si tantus erat , si major eiusdem
 Exemplis monitisque Nepos excultus : avitæ
 Quantus erit Pronepos virtutis tertius hæres .

Sint fatis hæc , ô Musa ! graves è corde dolores
 Si nequeas , fletus oculis absterge ; tuosque
 Fœnisecas & prata sequens operosa , labores
 Parva per ingentes solatia quæ dolorum .

Post aliquot soles , furcâ quod sæpe bicorni
 Versatum , jam nec viride est , nec Sole perustum
 Siccatumque nimis , sub te&ta reponite fœnum :
 Lanigeras neque enim pecudes , operumque solutos
 Dura fames adiget Tauros contingere morsu
 Gramina , quæ longis exucca caloribus arent :
 Quæ verd nondum fatis infolata recondes
 Imprudens , subitis pariunt incendia flammis :
 Hos stabulis ignes , hæc tanta pericula te&tis
 Villicus amoveat , nudoque sub æthere fœnum
 Coniferos struat in cumulos ; ut ad intima metæ
 Non penetret , sed per latera inclinata relabens
 Imber humi cadat , & perflabilis avolet humor .

Amnis ubi ruit exundans , & pabula lymphis
 Spurcat arenosis ; inimicam dentibus escam
 Rejicies ; nisi quod pluvius peccaverit Auster
 Emendet , fœnumque novo detergeat imbre .
 Sub juga coge Boves iterum ; pratoque reliquo

FOENI-
L.E.

- AGRO-** Transversis campum fulcis inverte , priusquam
RUM Respuat, æstivo dein tempore durus , aratum.
TER- Ingredere & rursum Vites ; primoque sub ævo
TIATIO. Molibus exturba digitis , quæ plurima circum
VINEA- Stirpis in exitium crescent , matremque fatigant.
RUM
PAMP- Germina : sic Viti nullo clementius i&tu
NATIO. Consulitur ; luxusque & inanis tollitur umbra.
 Tunc etiam memor arboreos invisere foetus ,
 Quæ ramos vitiosa gravant , interlege poma.
SEGES Laetenti cum fruge tumet , rubigine messis
 à rubigine Læfa perit , tenui si fortè supervenit imbri
 tenenda. Flammigero Sol axe furens ; seges uda priusquam
 Excutiat rorem , vento perflata salubri.
 Agricolæ longum bini protendite funem ;
 Frugiferumque cito campum decurrite pasiu ;
 Atque flagellantes spicas , Austrumque silentem
 Verbere supplentes , inimicam avertite pestem.
MESSIS. Dein ubi maturis tellus albescit aristis ;
 Dulcior Agricolas toto labor orbe manebit.
 Nascitur alma seges Cælo sub utroque ; suusque
 Ut calor Ægipto , Thracibus sic frigora prosunt :
 Ubere ditat enim foetu vis utraque terram ;
 Et quæ delicias vitae mortalis in omnes
 Partitur natura plagas , dedit omnibus agris
 Triticeas , alimenta virum communia , fruges .
 Flavis ergo seges cum fluctuat aurea campis ,
 Demissumque caput gravidis inclinat aristis ;
 Accingunt operi se se matresque virique .
 Ac velut in magnis patriæ gentisque periclis ,
 Dira tubæ cum bella canunt , ruit omnis in hostem .
 Miles ; & armatis viduantur Civibus Urbes :
 Sic ubi procera pendens ex arbore , rauco
 Messores arguta vocat stridore Cicada ;
 Falcibus armantur ; camposque resecta per omnes .

Procumbit seges ; & primo nascentis ab ortu
 Solis ad occasum requies vix ulla laborum est.
 Temperat æstivos prædæ spes blanda calores ;
 Et medio licet orbe furens messemque virosque
 Torreat , ac membris sudorem abstergat , & idem
 Eliciat Phœbus ; non umbram & mollia captant
 Frigora Messores , etiam cum fessa diurno
 Membra sopore levant : nudo sub Sole recumbunt ;
 Nec satis est radiis illos solaribus uriri :
 Ignibus adjiciunt ignes ; & odora legentes
 Allia , delicias mensæ , Cerealia tetro
 Munera contingunt succo , frictuque venenant.

Post epulas , placido sternentes corpora somno
 Messè super , vigilis reparant dispendia noctis :
 Non immunis enim est duri nox ipsa laboris :
 Colligitur seges , inque graves religata maniplos
 Devehitur curru ; noctis dum frigus aristas
 Contrahit ; in Tauros neque Sol exasperat Oestrum.

Hordea prima cadant , quæ fermen hiantibus ultro
 Folliculis , etiam venti sine flatibus ullis
 Projiciunt : fluidæ pariter cædantur Avenæ :
 Ordine tum nullo spicas vel pectine summas
 Tollite , vel ferro messos prosternite culmos ;
 Atque dies operi noctesque insistite ; flavam
 Excutiat cæco ventus ne turbine messem ,
 Alituum vel grex passis diverberet alis.

Durius heu ! patriis nuper quid contigit arvis :
 Nam segetes , & quidquid opum nutritab opimo
 Terra finu , grando immanis populavit ; & anni
 Totius immensos nox abstulit una labores.
 Tristes reliquias , frumenta jacentia terris ,
 Horrentes plagis Oleas , horrentia passim
 Excusis arbusta comis , viduata racemis
 Et multos Vineta malum fletura per annos

(Ubi de
 gran-
 fine.)

Et vidi , & dolui miserans ; solatia mecum
 Blanda fovens , tristem quod , me referente , ruinam
 Accipere , & tantæ possis succurrere cladi ,
 Lamonide juris custos , quem fecit amicum
 Musa mihi , miserisque patrem natura creavit .

Tristè quidem , nostræ sed , ut auguror , horrida grande
 Sæviit utiliter laudi , te præside rerum :
 Si quid enim de me sentire superbius ausim ,
 Stabit apud memores benefacti gratia Cives ,
 Qualis Virgilio fuit olim , qualis Homero
 Debita , qui patrios servarunt carmine fines .
 Non ego me tantis possum conferre Poëtis :
 Fautores utriusque potes sed vincere pronis
 In Musas animis quos jam virtutibus æquas .
 Te Mecænati Proavis meritisque potenti
 Äqualem faciunt Vatum tutela , favorque
 Regis , & imperii rebus mens nata gerendis .
 Neve fores (i.) alii absimilis , fecere rebelles ;
 Quos non consilio tantum , sed fortibus ausis ,
 Felici sed Marte domas . Hinc Hærefis odit
 Te fidei & Regni columen ; dudumque per altos
 Exulans montes , nil proficientibus armis ,
 Posse negat revocare suos , te sospite , cultus .

Quare age ; qui que meam tollens ad fidera Musam ,
 Virgilium dicas tibi rura dedisse ; vicissim
 Rura suum servata canant habuissè Maronem :
 Tu nisi Mecænas fueris patriæque mihiique ,
 Non ego Virgilius posthac ero : nobile nomen
 Quo dederas animo , jam nunc defende ; tuoque
 Judicio , nostræque fidem bonus adstrue famæ .

PAGA - Fertilis æstivo postquam sati area pulsu
 NALIA . Infonuit ; duroque Ceres extrita flagello ,
 Et Zephyris purgata fuit ; dum Sole tepentia .
 (i.) Alexander Homerij fantar .

Læta per apricos coquitur Vindemia colles;
 Cessandique moras humus intra&tabilis æstu
 Agricolis indulget; amat tunc otia pagus,
 Et celebrat sibi quæ redeunt solennia festa,
 Christiparæ facros anno referente triumphos,
 Felicemque diem, quo dulci morte solutam
 Æthereâ plaudens Matrem Deus excipit aulâ;
 Sanguinis ut memor illa sui, mortalibus ægris
 Adfit, & humanis faciat commercia votis.
 Hanc olim tuus ô Lodoix, felicibus armis
 Justitiâque pater celebris, sed stirpe relictâ
 Clrior, edixit lucem servare, tuenda
 Christiparæ dans sceptræ; pii nec inania Regis
 Vota docent, quæ matre Dei geris auspice bella,
 Quosque triumphorum fructus extendis in ævum,
 Hæreticas abigens, cladum mala semina, pestes.

Ergo dies ubi festus adest, splendentia primùm
 Templa gravent opibus Pagi; pictisque recentes
 Accumulent aris flores. Vos illa, Puellæ,
 Cura manet: niteant vestris altaria donis.
 Tuque juventutis Princeps, qui publica ruris
 Gaudia, qui choreas moderaris; sacra Sacerdos
 Dum peraget, cave ne lituum clangore moreris
 Effusam circum vicos & compita plebem.
 Libaferens, sanctas cytharis comitantibus ædes
 Matutinus adi; & donis precibusque memento
 Sacra vovere Deo festæ primordia lucis.
 Cælitum voces inter, qui carmen amavit
 Pastorale Deus, tuguri sub tegmine nascens,
 Agrestes cælo non dedignatur ab alto
 Et cantus, & juncta rudi pia carmina nervo.
 Plurimus interea vicinis hospes ab oris
 Confluit: apponunt epulis Porcumque bimestrem,
 Et Leporem, & Pullos, & pingui jure natantum

Par Anatum ; nec abest pressi bona copia lactis :
 Et quanvis hilarent multo convivia Baccho ;
 Quòd strepitus tamen , & fidibus sociata canoris
 Tympana plausa vocant , mensis juvat ire relictis ,
 Et posito cratere leves agitare choreas.

Choreæ. Ordine nunc longo manibus per mutua nexis
 Circumeunt vicum ; mediâ nunc sistere gaudent
 In platea , populoque cavis spēstante fenebris ,
 Ad numeros & verba pedes agitare manusque ,
 Et malè compositos torto dare corpore motus.
 Nunc virides inter sinuosis flexibus Ulmos
 Currere , nunc manibus laxis , & fune soluto
 Se fugere , & binos sibi dein occurrere , terga
 Nunc dare , nunc subito vultus obvertere saltu .
 Sæpe , monente lyrâ , juvenum manus omnis , ovans
 Spestantas populo , levat in sublime Puellas .
 Sæpe sedent lassi ; sua mox velut otia damnent ,
 Exiliunt , iterumque solum pede vindice pulsant ;
 Atque iterum redeunt ad vina ; novisque vicissim

Convivia. Instaurant animos epulis , & corpora curant :
 Jamque coronatum faustis cratera salutant
 Cantibus ; & spretâ laudant Amaryllide Bacchum .
 Inque scyphos rerum curas & tædia mergunt .

*Specta-
cula.* Agrestes præter choreas cantusque tubarum ,
 Sunt quæ multa tenent avidam spectacula plebem .
 Hinc mercès inhiant Pueri cupidæque Puellæ ;
 Ante sacras vafer explicuit quas venditor ædes .

Fascinat hinc oculos subtilibus Histrio nugis ;
 Et fieri quæ posse neges , per mille novarum
 Expedit ambages vocum : plebs inscia rerum
 Prodigium stupet , & magicas immurmurat artes .

Mutatâ dein fraude Polum trans vitra micantem ,
 Aut roseæ telluris opes , pelagive tumultus
 Exhibit ; & Reges idem Regumque superbos

Objicit

Objicit aurata stantes in veste Ministros.

Nunc aciem & rutilas eadem post vitra cohortes.

Explicit; aërias longo nunc ordine Quercus.

Ponit; & horribiles Ursos, fævosque Leones,

Errantesque Iupos sylvis frondentibus addit.

Hinc plaustro super & post linteal tensa, cachinnos.

Gens Pygmæa movet, pede quæ non altior uno.

Emergens, & visa loqui, rixatur; & hostem.

Fuste sequens, sese ex oculis mirantibus aufert.

Inde Boëmarum vaga gens atque horrida cultu.

Fata virûm manibus relegens inscripta, Colono.

Spem facit, & dubios Augur fortunat amores.

Ramosis alii plaustris per compita vœcti.

Ruris delicias & Paganalia versu.

Concelebrant. Alii cornu patuloque Ferarum.

Horrificant ri&tū faciem; quos rusticus infans.

Quærat, & inventos fugiat, matrique reportet.

Ora virûm medio quæ viderit horrida vico.

Exoritur novus en strepitus: vicina juventus.

Rustica rivalem vocat in certamina Pagum;

Sive trocho, pi&tis senos seu ludere chartis,

Sive pilâ, rapidoque juvat contendere cursu.

Et sua proponit trabeatus præmia Consul.

Concurrunt in Equis juvenes: stat penilis alta.

Annulus ex Ulmo; cursu quem si quis equestri

Abstulit, inferuitque hastæ; vi&toris honores

Consul adornatum vittis dat ferre galerum.

Hinc epulis dulcique datur lux cætera vino;

Sed non longa manet pax inter pocula: Vitis

Rixarumque fator linguas in jurgia Liber

Solvit, & agrestes nodosis fustibus armat

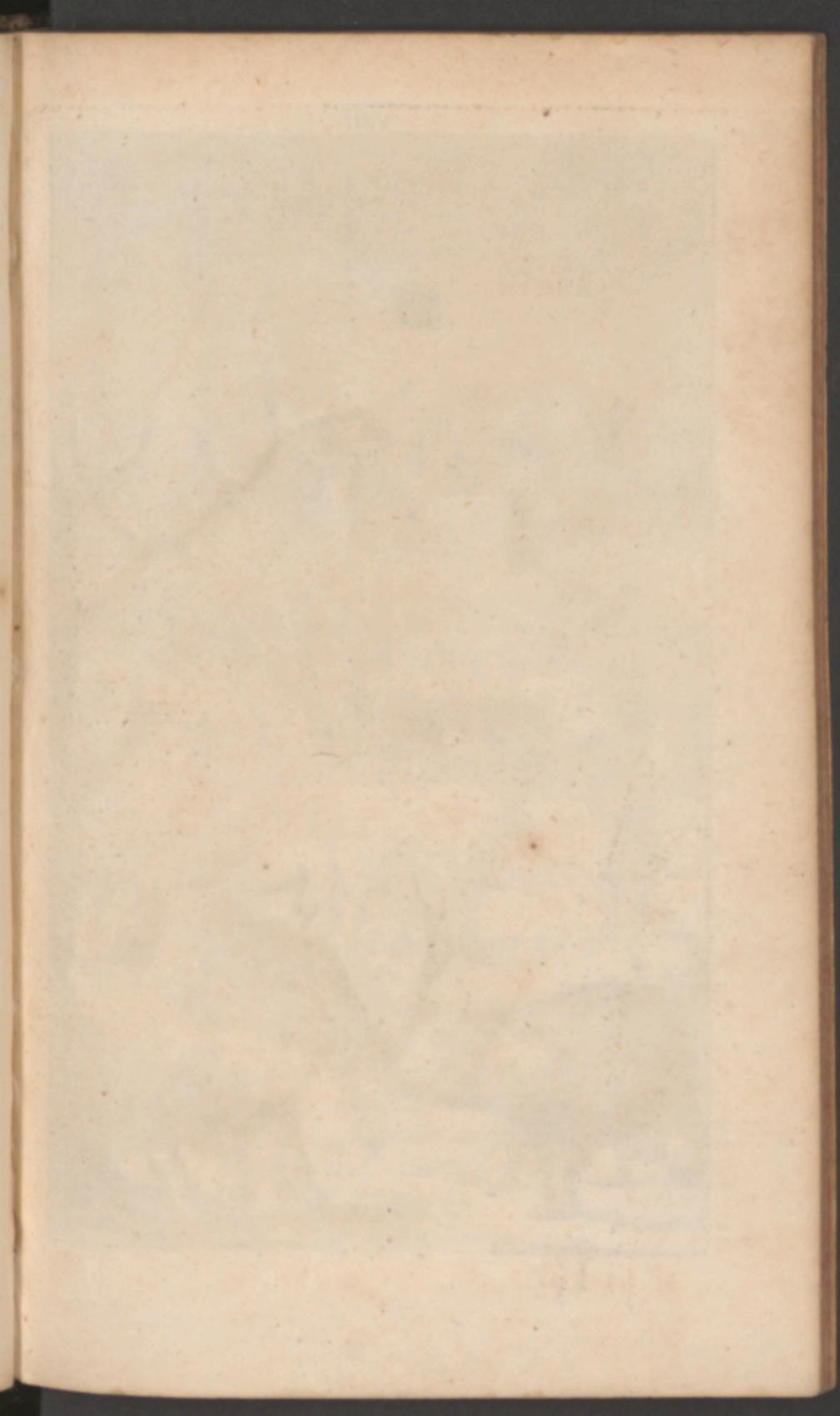
In fera bella manus; festivaque gaudia lu&tus

Occupat, & misero contristat funere Pagum.

Quid seras memorem lunâ quas teste choreas

Inſtaurant, teneros quid amica per oſtia cantus
Provectā jam nocte; ſuam cūm Phyllida clamat,
Et ſurdas jacet ante fores, abiensque Menalcas
Denigrat ingratis memori fuligine poſtes.
Quid cytharas loquar atque tubam jam tristē canentem,
Cūm lux orta refert hominumque Boumque labores.

PRÆDII
RUSTICI
LIBER VIII.

ANNI RUSTICI
PARS SECUNDA.

AUTUMNUS, HTEM S.

LTERA pars anni supereft agi-
tanda : recessit
Et procul aſtivos trans æquora fervi-
dus ignes
Ardenti vomit ore Canis : quo creve-
rat auctu

AV-
TUM-
NUS.

Decedens , medioque iterum stans Phœbus Olympo ,
Lance dies æquat justâ cum noctibus ; horas
Dans operi ſomnoque pares , blandisque calorem
Frigoribus miscens , lenes attemperat auras .
Fampineis pater Autumnus de collibus uvas
Oſtentans & poma graves oncrantia ramos ,

Nij

AU-
TUM-
NALIS
RUSTI-
CATIO.
 Urbibus hortatur cives migrare relictis.
 Ite viri quod res, quod formosissimus annus,
 Dives opum quod vos tellus vocat, ite volentes;
 Inque sinu villa positis requiescite curis.
 Et vos Agricolæ, Domino veniente, Penates
 Instruite; & famulas jugi sit cura labore
 Exercere manus; ut rure domique nitescant
 Omnia: curvatis passim pendentia ramis
 Invitent hinc Poma manus; hinc lumina flores
 Confusus teneant variorum errore colorum.
 Obstrepat, & læto se ferat obvia plausu
 Altilium numerosa cohors; egressaque teles
 Densa Columbarum nubes obscuret Olympum;
 Nec tantas Herus inter opes desideret urbem.
 Totos ille dies rus ambulat, omnia latè
 Collustrans oculis, & pinguia culta revisens.
 Manè legit flores, sibi quos nox humida laxis
 Explicuit tunicis: lento pomaria gressu
 Circuit; & varios truncos miratur in uno
 Crescere suppositos fœtus; quos infacia fudit,
 Non invita tamen vel succi parcior arbos
 Educat. Interea Phœbo nascente loquaces
 Dulcè sonant passim volucres; & cantibus aures
 Oblecant, dum læta novus flos lumina pascit.
 Frondiferis se ferat condit post prandia sylvis,
 Aut virides umbras nemorumque silentia leni
 Permutat rivi strepitum; somnosque susurro
 Invitante leves, placida dat membra quieti.
 Vespere molle jugum pedibus conscendit; & alta
 Rupe sedens, oculis sequitur mirantibus amnem,
 Culta per arva fluens, alias qui semper & idem,
 Præcipites volvit magno cum murmure fluctus.
 Gramineum videt inde Boves depascere littus;
 Hinc ovium gaudere gregem Pastoris avenam,

Phyllida vel ripas cantu resonare docentem.

Hæc inter sylvis Avium se millia condunt:

Nidorum memores repetunt sua tecta Columbae:

Perdices, quas sparsum agris Venator, acutâ

Voce parens vocat, & disjectum colligit agmen.

Aërias urbis turres & tecta domorum

Occiduo procul asperat clarescere sole;

Urbanosque, fruens securâ pace, tumultus

Cogitat; & velut è specula, civilibus undis

Emersus portumque tenens, videt ire per altum

Mille rates, ferrique alias fallacibus Austris

In scopulos, alias gnavi ductoris egentes,

Quod venti quod fata vocant, fluitare regentis

Arbitrio Pelagi, multas sine remige, velis

Vel laceris malisque, dari ludibria Ponto,

Tristibus hærentes alias in syrtibus, omnes

Debacchante quatì fluētu, paucisque subire,

Quod properant cunctæ, felicibus ostia ventis.

Hæc agitat secum, oblitus decedere nocti:

Quanvis non odium non cura domesticâ tectis

Absterrent: fero nam vespere latior ædes

Ingreditur; caraque sedens cum conjuge, narrat

Quas culto spes rure refert; auditque vicissim

Commoda quanta domi, facilis quam vietus agrestes

Inter opes, pleno fundit quas copia cornu.

Irriguis parcis hortus dat oluscula mensis,

Chors Apates Pullosque; suis ab ovilibus herbæ

Insclus Agnus adestr, ab hara Porcellus, ab agris

Et Lepus, & plumbo Perdix quæ constitit uno.

Formosus quoque grex puerum sua gaudia vultu

Explicat; & quo poma loco matura rubescant,

Pendeat aut ficus quam mollior arbore, totis

Quærit agris: vacuas studio venatibus horas

Fallit; & insidias Turdo molitus edaci,

AU-
TUM-
NALIS
RUSTI-
CATIO.

Gaudet & ipse suam mensis apponere prædam.
 Ut juvat Autumni soles ita condere rure,
 Oppidaque & vanos animo contemnere fastus,
 Naturamque sequi, non famam & triste decori
 Servitium, quod in urbe jubet tenuare voraci
 Divitias luxu, turbâ famulante fragosos
 Angustare lares, auro fulgere, siuosque
 Pascendis aliorum oculis absumere census.
 Quod satis est vitæ poscenti pauca ministrat
 Terra virūm nutrix: non pulmentaria, raras
 Non volucrē frugi stomachus, non orbe petitum
 Ex alio vinum fitis ambitiosa requirit.
 Sed facili servos usū, sed frigore vestes,
 Et comitum lāto mensi convivia coetu,
 Non pompā fastuque, sibi constantia parvo
 Gaudia magna parant; secumque habitare potentes,
 Non aliena vagi concursant iimina, tempus
 Ut pluvium, nimio vel adustum sole crepantes,
 Mutua se rerum vacuo sermone fatigent.

Non tamen obscurum subeunt ignava recessum
AU-
TUM-
NALE
FOENI-
ZECIUM. Tædia; sed solidos operosa per otia soles
 Condit Herus. Fœnum jubet autumnale secari,
 Et purgata novis religari dolia vinclis.
 Tēcta fragore tonant resōno; nec durius aures
 Obtundunt reducis prænuntia murmura Bacchi.
ULTIMA Instantis memor interea fementis Arator
AGRO-
RUM
MOLI-
TIO. Arva parat, facilique exercet vomere terram.
 Si prius ingruerit ruptis è nubibus imber:
 Durior infractis ne vix humus eruta glebis.
 Lasset anhelantes vano sudore Juvencos;
 Quos ego maluerim pratis errare solutos,
 Arida durati quām terga revellere campi.
 Messis enim quanquam sub iniquo pondere glebæ
 Nascitur, & varios circum dat acumine tortus,

Vix tamen æthereas iter eluctatur in auras.

Stercora purgatis ab ovibus antè Colonus;

Egerat, exiles iteret quām vomere colles.

Vertat agros, inaretque simum; nec dissipet uno

Plus quām sole potest altis abscondere sulcis;

Siccior in tenues vanescit inobrutus auras.

Arva Juvat vetus & satur imbre, recentior (herbas

Qui generat) pratis simus injicietur aquofis.

Sæpe nec Immodicè saturet sola macra Colonus;

Et lassi vires reparet non opprimat agris.

Larga vel in crudos abeunt lætamina succos;

Arva vel exurunt; alimentaque pinguia tellus

Cōcipiens, fuso virides citat impete fœtus;

Luxuriansque seges fallacibus enitet herbis;

Nec genibus se deinde suis sustentat; humique

Prona jacens, cassis mendax spem fallit aristis.

Arva putri non posse simo saturare, Coloni

Desidis est: Pagi sordes, cœnosaque Villæ

Purgamenta, comas nemorum, frondemque caducam,

Et paleas, & quidquid aquis spumantibus amnis

Invehit ad ripas torrentior, omnia fossis

Ingerite; & totum veterascere jussa per annum,

Autumno redeunte, pigris affundite campis.

Florentes inarate Fabas pro stercore; siccios

Vel cineres, sterilemque, simi vice pinguis, arenam-

Fundite, si fuerit gravior cretosaque terra:

Rarioꝝ at contrà fabuloque simillima, densam

Accipiat cretam; quas emendata per artes

Auxilium sibi dona feret per mutua tellus.

Ast ope vix aliâ magis exultabit, aperto

Sub Jove pernoctans quām si pecus incubet agris;

Mollior hybernis parcer dum flatibus Eurus.

Quas matura refert dulces vindemia curas

Prætereo; nec Bacche sequar te Vite cadentem,

STER-
CORA-
TIO.

VINDE
MIA,

Et gravibus vēctum plaustris , nudisque fluentem
 Sub pedibus , missumque cadis , intusque furentem ;
 Quanquam animus læto velit indulgere labori .
 Nam primā seu luce petant vineta cohortes
 Fœmineæ ; curvâ tollant seu falce racemos ;
 Plenosve exonerent calathos ; aut Vite sub ipsa
 Instaurent epulas inopes ; nec gaudia cessant ,
 Effusique joci ; quibus agmen agreste Bubulcum
 Imperit , & Dominos petulans lascivit in ipsos .
 Vitifero ne carpat iter sub colle viator ;
 Argutos quicumque sales & jurgia linguae
 Oderit ; & turbæ metuet jocus esse procaci .

Non minor est strepitusque domi plaususque , Lyæo
 Adventante : mero fordens , mustoque fluentes
 Nuda pedes , furasque altè succincta juventus
 Cursitat ; & plaustris venientibus obvia , fausto
 Cum clamore trahit dulces ad præla racemos ;
 Insiliensque super , gaudet manare rubentes
 Sub pedibus fluctus ; versisque in pocula palmis ,
 Prælibat latices blandos ; mentumque Lyæo
 Humentesque sinus patulosque irrorat hiatus .

S E M E N - Hæc aliàs : cælo interea dum vēctus aperto
T I S . Tis. Aëra purpureo vestit Sol lumine ; necdum
 Humidus in terras effundit Aquarius urnam ;
 Solenni semente solum gravidemus ; arandis
 Succedens iterum campis , leviore Bubulcus
 Vomere scindat humum ; neque fulcis obruat altis
 Semina , vix almas dein eruptura sub auras .
 Cratibus æquet agros , glebasque infringat inertes ;
 Atque ubi perpetuis madet imbribus humida tellus ,
 Rusticus aurito liras attollat aratro ;
 Ut pluvios fulcus derivet aquarius imbres ,
 Nec seges intereat stagnantibus ebria lymphis .
 Festinata nimis fermentis sæpe Colonum

SEMEN-
TIS.

Decipit : at votis nunquam respondet avaris

Serior : anniculum semen quod pondere præstat

Robustumque nitet , sicco repetatur ab agro :

Semina degenerant humentibus optima terris.

Prima solo farrago putri mandetur ; ut Agnis

Herbescat teneris maturior : Hordea siccis

Collibus , & pingui jaciantur Adorea campo.

Nocturno quod rore madens committitur arvis

Emicat in molles semen velocius auras.

Singula quot modios spargas in jugera , campi

Vis habitusque docent ; quod enim jejuna recusat ,

Accipiet satiata fimo requietaque tellus.

Quin etiam vasto semen qui dissipat agro ;

Pro varia tellure , manus nunc laxat ; & idem

Parcius effundit presso nunc semina pugno ;

Nec plus credit humi quam reddere possit , & ipsi

Nil etiam supra vires bonus imperat agris ;

Et Milium aut Vicias hic obruit , unde Juvencos

Triticeam plaustro segetem vexere gementi.

Namque aliis velut à studiis ad Apollinis artem.

Musa vocat ; veteresque levat nova cura labores ;

Sic viget in partus mutato semine terra :

Omnis enim plantas non truditur humor in omnes ;

Et sua robustæ ducunt hinc pabula mesiles ,

Aret ubi , fucco jam deficiente , Legumen.

Hoc odium est , & amor tacitus , quo dicitur herbam

Herba sequi , versis retro vel cedere fibris.

Inde Rosis gaudent propioribus Allia , Rutham

Ficus amat ; diversa trahunt quia pabula terris ;

Atque eadem contrà vicinam Rutha Cicutam

Emaciat , Rorique nocet Saliunca marino ;

Communem rapiat quid edacior altera succum :

Herbam non aliis interficit herba venenis.

Omnia post imbreis gravidis felicius arvis

{ Ubi dicitur
feminis
mutatio-

ne ,

Et de
mutuo
plantarum
edio .)

SEMEN- Semina nascuntur : fudo tamen æthere nubes
TIS. Si steterint ; nec curet humi sitientis amicum
 In gremium læto descendere Jupiter imbre ;
 Nil dubita siccis committere semina campis.
 Prædabunda quidem Volucris , nigroque ruentes
 Agmine Formicæ levibus malè condita terris
 Grana legent : sed & illa levis jaætura ; pigrumque
 Major Aratorem labes , damnumque manebunt ,
 Humida si pluviis , aut horrida frigore , serum
 Accipiat semen tellus ; primumque sub ortum
 Palleat , & glacie seges infestetur iniquâ.

Versatis properate viri dare semina terris :
 Nam quod inoccatum est agris sitientibus , imbre
 Cum putruit modico , viridem confurgit in herbam ;
 Quæ tereti molles ubi rupit acumine terras ;
 Hæret , & hyberni contra vim frigoris , imam
 Confolidat stirpem ; dum mollior aura silentes
 Evocet , & quasi vaginis emergere culmos
 Cogat ; & insidias contra , volucrumque rapinam ,
 Vallet aristarum tutas munimine fruges.

Medicata
Severina. Si quo fortè placet contingere semina succo ,
 Atque salutiferis segetes urgere venenis ;
 Expertas ultro tradam non invidus artes.

Nuper enim cum dira famæ invaderet urbes ;
 Jamque (nefas) vitæ mallent præsentibus uti
 Auxiliis , fidæ quæm credere semina terræ ,
 Venturumque adeò curas extendere in aënum :
 Cautior ipse locos adii , quibus arte recenti
 Conficitur pyrius castrorum pulvis in usus ;
 Et nitrum sal inde tuli : fatiataque pingui
 Flumina deinde fimo tetris haurire cloacis
 Non puduit , crassoque humore resolvere nitrum ;
 Turgidaque infuso medicari semina potu.
 Inde solo mittens , iterumque iterumque Colonum

Admonui lolito sereret ne more, manumque
 Sic premeret spargens; ut quod dare sueverat uni,
 Quatuor auderet partiri in jugera semen.
 Muffit et ille licet, tacitoque obmurmuret ore,
 Objiciens secum: parcè qui seminat, idem
 Parcius & metet: ancipiti formidine pressus
 Obsequitur tamen; & non intellecta facestens
 Justia, per ingentes spargit rarissima campos
 Semina: nec fallax lusit spem messis inanem;
 Latius in plures sed ab uno germine culmos
 Luxurians, texit sulcos ita densa feraces,
 Villicus inventae diffusus ut artis, opimas
 Dein segetes inhians, demiraretur egenis
 Quantum rebus adeat doctæ solertia mentis.

Pòst ubi disjunxit Tauros, semente peracta,
 Cessatura diu suspendat aratra Bubulus;
 Et resides (hyberna gregi ne pascua desint)
 Injusso pariatur agros revirescere foetu.

Interea tu dum terræ, tibi terra vicissim
 Dat requiem, non pigra domi tamen otia duces:
 Eviatos senio lucos invade securi:
 Depositisque comis ubi Vinea terruit ægros
 Nuda Senes, fluxæque tulit non irrita vitæ
 Omina; tunc ferro farmenta fluentia cædes;
 Dum tepidi fulgent soles, tentetur iniqua
 Ne glacie ventisque, recens à vñlnere Vitis.

Prima quoque Autumni sub frigora consere foetus
 Arboreos; seu glande fatas educere sylvas,
 Seu longo mavis Ulmos deponere tractu,
 Vel scrobibus mandare Pyros, Hyemique rigenti
 Credere felices alieno germine Pomos.
 Tunc & Olivetum juvat instituisse, priusquam
 Sæviat hyberno Boreas bacchatus ab Arcto.

Sed neque plena tamen piger ad prælepsia Taurus

*Peracta
semente
caduntur
ligna.
Putantur
Vites.*

*Seruntur
Arbores.*

Stabit; in herbo vel gramine festus oberrans
 Triste jugi dediscet onus; sed in oppida vinum
 Triticeasque vehet segetes, dum nūbila pendent;
 Roboreis necdum tellus madet invia plaustris.

Vehuntur Rusticus interea pluvias hyememque nivalem

in urbem Antevenit: plano cavat altius æquore fossas:

frumenta Invalidos ad plaustra Boves ducenda macello

vinum & Villicus Destinat, & pingui curat laxare saginā.

in hyemem Vendit Oves senio fræcas, gregibusque futuras

providet Praefidio Salices & glaucam tonder Olivana.

rebus ne- cessariis. Ac veluti custos urbis (cùm proximus armis

Intonat infestis Mavors) urbana reponit

Ruris opes sub tecta; fame ne viētus inerti

Cedat, & integris admittat moenibus hostem.

Non aliter cùm tristis hyems Aquilonibus atris

Mugiet, & niveis teget arva rigentia floccis

Villicus ignavæ nil curat frigora Brumæ,

Obsessumque solum nivibus: bona copia triti

Faris adeſt: sua ſunt saturata foenilia Tauris,

Atque ſuæ gregibus paleæ, frondesque Salicti:

Cædua ſunt & ligna foco, promptique labores,

Queis hyeme ad largum ſervos exerceat ignem.

Cibariis Provida consuluit parcis quoque Villica mēfis:

providet Pressit enim calathis paſſos de Vite racemos;

Villica. Molliit & dulci saturata Cydonia melle;

Muſtaque decoxit lentis ſpumantia flammis:

Condit & virides Oleas, & ſalgama vasis

Indita fiſtilibus; neque preſſi copia laetis

Nec teretes napi nec poma fragrantia defunt;

Caſtanæaque nuces, tumidoque cucurbita ventre;

Et jam flavus Anas, adipi jam pinguior Anſer

Innarat ipſe ſuo, clauſisque reconditur ollis,

Ante levi ſale conſpersus: jam, maxima mensa

Gaudia, fumofis hærent immania muris

Terga Suum , siccique pedes , & viscera tritis
 Farta cibis ; longo quæ torta volumine , fumus
 Explorat suspensa focus ; ut ad ultima Brumæ
 Frigora , & ad seros durent sincera calores.

Illas inter opes ventos impune furentes
 Accipiunt , Boreaque famem stimulante , Coloni
 Divitiis totâ partis æstate fruuntur ;
 Parvaque curantes hilari convivia Baccho ,
 Stramineo lætos agitant sub tegmine soles ;
 Sit licet hyberni facies tristissima Cæli .

Horret enim canis tellus hirsuta capillis : HYEMS.
 Prataque &c indecores ventis glacialibus horti
 Tristè rigent ; sylvis Aquilo pallentibus instat
 Acrior ; & capitis postquam decussit honorem
 Arboribus , gelido calvas exsibilat ore .

Stant clausi tecta homines : deserta Colonis
 Terra filet , sylvisque latent sine voce Volucres ;
 Ipseque Sol alibi blandâ regione moratus ,
 Tardiùs exoritur : mox pallida nubis amictu
 Ora tegit , vel si puro nitet aëre tristes
 Obliquis terras oculis transversa tuetur ,
 Et currum gyro breviore fugacior urget .

Solvitur in pluvias Cælum : stagnantia latè
 Rura natant ; pigrisque seges latet obruta lymphis ,
 Aut nivibus quas sparsit Hyems . Color unus & una
 Telluris facies : montana cacumina vestit ,
 Et lapsa pro fronde tegit nix pendula sylvas .
 Pondere tecta labant ; terrâque latente Viator
 Errat ; & in foveam lapsus , nive naufragus altâ
 Mergitur , aut planum credens decurrere campum ,
 Flumina vineta gelu pédibus proculcat Equinis .

Indignentur onus montes ; Austrumque morantem
 Auxilio juga cana vocent ; nive pinguior almâ Nix agros
facundat.
 Luxuriat , spicisque seges gravioribus horret ;

Algida quò fœtis nix longius incubat agris,

Desuper & plures durans assurgit in ulnas.

Orta Ceres niveo seu defendatur amictu

Duram hyemem contra , nivium seu pondere preſta,

Nec potis æthereas assurgere messis in auras ,

Altius immisſa tendat radice tepentis

In gremium terræ , quo pinguia pabula ducat ,

Latius & fruticet ; Zephirisque vocantibus olim

Pluribus in frugem crescat seges herbida culmis.

Sive sales secum nix advehit æthere toto

Collegetos ; quos deinde , Noto resoluta madenti ,

Pinguibus immiscet glebis ; & stercoris instar ,

Cruda coquit salibus mixtis alimenta ; viasque

Laxat ; ut uberior stirpes se succus in imas

Insinuans , totam revolubilis irriget herbam.

H Y B E R -
N I L A -
B O R E S
R U R I S .

Interea pigro dum frigore segnis ad ignem

Civis in urbe riget , generoso exercita ferro

Rura fatigantes , operum sudore caleſcant

Agricolæ : si terra gelu durata ligones

Abdicat , annosas sylvis evertere Quercus

Frigora nulla vetant , saxoſaque viscera montis

Eruere , & plaustro lapides vectare gementi ,

Horrentesque rubos totis excindere campis.

Tunc & lenta Salix , & cædua Sylva bipenni

Dejicitur : truncos & brachia cæſa Juvenci

Contentâ cervice trahunt ; glaciemque terentes

Sub pedibus , calidas evolvunt naribus auras ;

Fumososque Boves fumosus & ipſe Bubulcus

Ponè ſequens , craſſo frigus defendit amiſtu ;

Rugoſoque manus alternas ad movent ori ,

Vivificum captans animâ ſpirante teponem.

Olli rore madet cum veftibus horrida barba ,

Et coma concretis incanuit hirta pruinis :

Raucaque vox mento vix eluctata trementu

Jam non terrificat junctos ad plaustra Juvencos.

Pastor Oves curat stabulis ; pecorisque misertus
 Tædia longa sui (blandâ si fortè serenat)
 Hybernum Sol luce Polum) recludit ovile ;
 Grex ut in aprico spatiatus colle , latenter
 Sub nive rimetur pedibus frigentibus herbam ;
 Pasca nec clausus querulâ dein voce reposcat ,
 Cùm semel horrentes glacie conspexerit agros ,
 Et rigidâ tremulis perceperit artubus auras.

Agricolam si quando domi tenet imber ; adaftis
 Robora vel findit cuneis , vel aratra , jugumque ,
 Et stivas ferro dolat ; obtusosque ligones
 Et rastros incude novans , agrestia Veri
 Arma laborifero jam tum provisa reponit :
 Nec vacuas operum noctes traducit , inertis
 Tempora longa trahens somno : sed vimine corbes
 Conficit , aut virgis crates ; Vitique caducæ
 Exacuit vallos : ipsas quoque Palladis artes
 Exercere viros , nocturnaque carpere pensa
 Non pudet , & crassum fuso devolvere linum :
 Thestilis in faciem quanquam permulta jocetur ,
 Accingique virûm lateri sua rideat arma ;
 Mutatisque ministeriis velit ipsa vicissim
 Et Tauros regere , & currus agitare jugales .

Fert alias glacialis hyems tibi Villice curas :
 Stringenti coit unda gelu ; gravibusque rigentes
 Stridula plaustra rotis fulcant impune lacunas .
 Algidus ignavo stat frigore rivus ; & amnis
 Ad pelagus teatas volvit sine murmure lymphas .

Ergo nives glaciemque , quibus ferventia quondam
 Pocula restinguant , terris occlude sub altis .
 Quique novas Hyemi fruges Æstate recondis ,
 Æstivis Brumæ pœnas servire jubeto .
 Deliciis ; ut Sole fatim referente , gelata

DOME-
TICUS
LABOR
FLUVIO
TEM-
PORE .

VES-
PERTINI
LABO-
RES .

GLACIES
ÆSTATI
REPO-
NENDA .

Restituat tepidis aqua frigus amabile lymphis.

Sed ne depereat primis labor irritus Austris,
Antè locum cape, qui conos imitetur; & imbre
Derivet pluvium; ne, si penetraverit intus,
In fluidos glaciem doceat tabescere rivos.
Altius effodies terras; & faxea circùm
Moenia molitus, camerato fornice Solem
Defendes; positâque supèr tellure, cavatum
Obcæcabis iter latus ad boreale; nec uno
Limine contentus, solido tres robore portas
Constitues; ut cùm nivibus loca plena coactis
Matutinus adis, rupem cæsurus aquofam,
Non subeat tecum madidis Notus igneus alis.

Hæc ubi facta; gelu terras dum Bruma rigentes
Asperat, & ventis frænat borealibus undas;
Ad fluvios & stagna manus adhibeto: bipennem
Ingemina: ferro glacies sonet icta; novoque
Tegmine nudentur fluëtus; uncoque natantes
Hinc illinc depresso trahens ad littora crustas,
Stridentes onera currus; & grandia lymphæ
Fragmina duratae repetitis ictibus, ipsas
Ante fores, nivis in morem tenuare memento,
Pulvereamque iterum glaciem quatere intus; in usam
Ut coëat massam ventis adstricta Boreis.

Mitis ubi decedit Hyems; si frigore nondum
Conficit unda; nives spatiose per arva volutas
Impiger agglomera; fossisque immite paratis,
Proculcans gravibus soleis, & robore tundens;
In solidam donec jubeas coalescere molem.

Proderit egelido puros è fonte liquores
Injicere, & lymphis gravioribus aëra sursum
Trudere: si quid enim latitaverit aëris inter
Algida congestæ glaciei fragmina, ventos
Audiet æstivos; & iniquis proditor Austris

Se socium adjungens adjutoremque malorum,
Vertet in obsecnam nivibus loca foeta cloacam.

Munera qui duræ legitis glacialis Brumæ,
Quærite quæ nullo sint turbida flumina coeno,
Vel puras à forde nives; ut deinde Colonis
Fraæta securiferis glacies in vitrea torno
Pocula fingatur; quibus ignifer ipse Lyæus
Algeat infusus cyathis; unoque bibantur
Et calices ipsi vinumque meracius haustu.

Hæc sunt quæ gelidi per inertia frigora passim
Excent opera Agricolæ: tu dives aristis
Sera sub extremos, Arvernia, demetis æstus;
Et leætas raptim segetes sub teæta reponis,
Instanti femente: gelu cum deinde rigentes
Stringit Hyems terras; eadem intra teæta flagellis
Excusis, & nitidas tua mittis in horrea fruges;
Extricasque Nuces resoluto cortice fraætas;
Pumiceoque terens saxo, præloque madenti
Subjiciens, oleum ferventibus elicis undis.

Nos tepidas foriti Hyemes Australis ad oram
Oceani, prolem celimus felicis Olivæ;
Segnia per totam neque novimus otia Brumam.
Ubere nam dives fœtu cùm Palladis arbor
Brachia jam curvat nigros induita colores;
Longa fatiscentes excussis pertica baccis
Exonerat ramos; tensæque sib' arbore telæ
Excipiunt Oleas, baculo pulsante, caducas.

Quanquam hyberna dies nox urgeat, atque labores
Præcipiter, non antè tamen stringentur Olivæ,
Quam gelidum Phœbus deterserit arbore rorem;
Nocturnoque rigens à frigore ramus, amicis
Lentescat Phœbi radiis; ne fissilis iðu
Diffiliat, frangi patiens, sed cedere plagis
Nescius; egelidæ nisi molliat aura diei.

*Hyberni
labores in
regionibus
frigidis.*

*In tepi-
dioribus
OLIVI-
TAS.*

Frigora dum patitur glacialis rure Colonus,
Excutiens ramos Oleæ ; ne teſta focumque
Villica ſegnis amet , grandi ſed & ipta gelatas
Corbe manus armata , legat quas pertica longè
Diffipat , & ſparſas hinc illinc jaſtat Olivas.

Olei con-
ſellur.

A foliis fero purgantur vespere baccæ ,
Delataeque domum tritaeque molaribus , ultro
Exudant , quem virginem dixere , liquorem.
Nec mora preſtandis Oleis gens horrida cultu
Proſilit : undanti pars ligna ministrat aheno ,
Pars cophinis Baccas , calidam pars ingerit undam :
Pars fumosa refert plenos ſub præla canistroſ ,
Quos ſtruit in muri faciem : dein impete facto
Conjunctas adhibent ad torcularia vires ;
Et manibus primūm , laterum.dein pulsibus instanc
Unā omnes ; querulis dum congemat iſtibus arbor
Utraque , tranſverſum quæ ſuſtinet ardua prælum.

Aureus interea liquor effluſit undique rivis ,
Quem conchâ levis excipiet capulator ahenâ ;
Torquendæ dum nigra cohors operata Minervæ .
Pauperibus vires ebulis recreabit , & ipsâ
Caulibus è cupa non parcum insperget Olivum.
Non ſatis eſt preſtiffé ſemel : bis terque quaterque
Inſtaurant opus , & pinguem de face liquorem
Eliciunt iterum atque iterum , laticesque reponunt
Uſquè novos : oleo quæ ſubjacet unda natanti ,
Haud procul hinc in labra fluit , prunisque tepeſcit
Appositis , ut & ipta quies atque ignis aquofos
Expediant nexus , Oleumque teþore reſolvant.

Palladius quem tangit honos , olearia tergit
Vafa manu ; testasque bibax exſiccat olenentes
Spongia : ne fundo quæ fæx ſubſederit imo
Nativum inſiciat veteri rancore ſaporem.

Sed quæ vana cano vobis præcepta Coloniæ

Heu patriæ telluris opes ! heu grandia Divūm
 Munera ! felices Oleæ , dum vita manebat ,
 Quæ vestris inimica lues decussit honorem
 Frondibus ? & truncos post secula viæta verendos
 Jam senio , paucis mors abstulit atra diebus ?
 O Blitera ! ô Divūm sedes ! quis squalor amœnis
 Arboribus quondam vestitos obsidet agros ?
 Stant equidem campis Oleæ ; sed morte recenti
 Horrent indecores ; nostrumque ut visa dolorem
 Acrius extimulent , stant fixa cadavera terris ,
 Quo periere situ : stat iners sine cortice truncus :
 Defluxere comæ capiti ; nudataque Cælo
 Brachia tolluntur , non placatura Tonantem ;
 Qui desolatos videt immiserabilis agros :
 Nec movet hunc , functa quæ subter matre renascens
 Progenies imbellis adhuc , casuque parentis
 Tristior emergit , tantæ spes sera ruinæ .

Audiat hæc , diuersisque fidem ne sera recusat
 Posteritas ; & si qua premant adversa Nepotes ,
 Hac discant à clade suos compescere luctus .

Festa dies aderat prisco sanctissima ritu ,
 Quæ Christi cunas & inops præsepe quotannis
 Nobilitat Regum donis , & supplice cultu :
 Nos affusi aris , sacro dum thure litamus ;
 Atque Deo genitore fatum , matrisque prementem
 Ubera , dum Christum colimus , meliora precantes ,
 Forfitan heu ! animis non utiliora superbis ;
 Sarmaticis Aquilo nobis invectus ab oris ,
 Sithonias secum glacies , & acuta Getarum
 Frigora convectans , glacialibus evolat alis ;
 Et Cælum terrasque gelu constringit inertes .
 Intremuere viri ; totasque ardentibus Ulmos
 Advolvère focis ; positoque labore , suâ se
 Quisque domo sepfit , largo vix igne trementes

(Ubi t.
 Hyeme ri-
 gidiſſima
 anni
 1709.
 & de
 olearium
 interitu .)

Frigore defendens multis sub pellibus artus.
 Palluit ægra seges, fulcisque rigentibus acri
 Decubuit moritura gelu; sylvasque per altas
 Insonuit magno Quercus discissa fragore.
 Diffiluere jugis, & quæ durissima sensu
 Hac caruere tenus, frigus penetrabile faxa
 Per medias sensere nives; sensere sub altis
 Gurgitibus Boream fluvii; frænique moræque
 Impatiens Rhodanus gelidis consistere ripis
 Jussus, & ignoto sua jungere littora ponte,
 Sustinuit tergo ferratos pervius orbes.
 Ipsum etiam in cellis sub opaco fornice Bacchum:
 Aspera vincit hyems; & stantia vina securi
 Caduntur; neque jam liquido fitientia potu
 Ora rigant; sed dente, cibos imitata, teruntur.
 Torpentes aër Avibus non æquior alas
 Illigat; & rigidæ, timidissima turba, columbae
 Hospitium querulo gemitu petiere; cibique
 Et famis immemores, positâ formidine, nostris:
 Accessere foci: que mox exempla fecutæ
 Perdices Turdique, fidem violataque jura
 Ingemuere, manu capti: subit ipse penates
 Oblitâ feritate Lupus; nemorumque reliætis
 Hospitiis, fugere vagi per compita Cervi.
 Communes habuere casas pecudeisque virique;
 Nec potuere tamen sœvum defendere frigus.
 Lanigeræ non vellus Ovi, non feta Capellis
 Profuit, aut forti pellis durissima Tauro.
 In stabulis perierte greges; perierte Ferarum
 Per sylvas armenta; vagæ perierte Volucres:
 Quos & opum vesana fames decidere teatis
 Impulit, & rigido fæse committere Cælo,
 Occubuere viri, aut pedibus vixere minores:
 Auxilium neque enim præsentius horrida passis

Frigora, quām ferro sēvire salubriter; imos
Cædendo, quos acre gelu nodaverat, artus.

Perstigit hæc Hyemis solidum vis improba menſem.

Intermissa virūm commercia; rure labores

Cessarunt & jura foro: sacra ipsa quierunt:

Nam neque fas illis vinum libare diebus.

Non miror potuisse morā durescere dios

In glaciem latices, licet additus ignis ad aras;

Si tepido de fonte, cavis qui flumina palmis

Hauserat, admovit labris fitientibus amnem

Frigore concretum; proiectaque lympha per auras

Insomnit terris, lapidosa grandinis iectu.

Diffugere nives tandem; vinclisque solutis

Deseruere toros fluvii; dorsoque rigenti

Portarunt gelidas, onus intraetabile, moles.

Fluctuat, & pontes ruit insula vitrea, secum

Obvia quæque trahens, pelagoque licentior errans,

Fert ratibus Nautisque novos infracta timores.

Aspera ponit Hyems; & cùm jam Thracius ultrâ

Nil habuit Boreas, gelidâ quod perderet aurâ,

Vastatis excessit agris; ventosque tepentes

Africus inducens, terrasque domosque reclusit.

Sed velut ancipitis cùm nox certamina Martis

Solvit; & affulget terris lux postera; cladis

Nescius ipse suæ, mersum Dux sanguine campum

Lustrat Equo; cæsasque acies, & morte peremptos,

Quos metuit reperire, viros & funera quærit.

Sic timuere pedes teatris efferre Coloni,

Et segetes spectare suas, Oleasque eaducis

Nudatas foliis: trepidi formidine pigros

Increpue Notos; dubiaæ qui certa ruinæ

Signa ferant, miseris solatia tristia rebus.

Quis dolor heu! luetusque fuit! quæ cura futuri!

Extremo jam Vere, fides cùm certa malorum:

Cùm neque vastatis seges ulla repullulat agris ;
 Alta nec in sylvis Quercus revirescit ; ademptas
 Nec reparant Oleæ frondes ; nec Vinea trudit
 Germina ; nec flores Nux induit ulla renatos.
 Horret adusta seges glacie ; pallorque rigentes
 Qui deformat agros , idem notat ora colentum.

Numine Mortales discant in vindice patrem
 Placari facilem. Rigidæ vis horrida Brumæ
 Quæ popularat agros , eadem genitabile terris
 Indiderat robur : nova semina rufus abaftam
 Post hyemem quanvis alieno tempore fulcis
 Obruta sint , tamen Agricolæ non irrita fallunt
 Vota pii : seges æstivo properata calore
 Pene simul crescit , floret , fetuque gravatur.

Non Oleæ non Vitis erat reparabile damnum :
 Utraque perstat humi siccis demortua ramis .
 Quid steriles dubitatis adhuc excidere truncos :
 Hic labor , hæc maneat lacrymosos cura Colonos ,
 Quas Hyeme uberibus spoliabant fructibus , illas
 Nunc ferro totis Oleas evertere campis.

VITIS
PROPA-
GO.

Aprico defensa loco , si Vinea tantis
 Indejecta malis steterit ; vastoque superfit
 Ex obitu vivax hinc illinc truncus ; ab uno
 Stipite ducantur , scrobibus demersa , vacantes
 Ad palos farmenta : parens alimenta tenellæ
 Pinguia transmittet soboli ; totumque per annum
 Hanc adeò gravidæque novas propaginis uvas
 Nutriet : exæcto quo tempore , summa flagelli
 Curvatura levi resecetur falce ; suâque
 Paulatim radice trajant plantaria succum ;
 Materno dum bima sinu tollantur ; & almâ
 Vite cadens palmes penitus tellure prematur.

Extremæ sub finem Hyemis , cùm juncta piorum
 Agmina Christiadum fletu precibusque minaces.

Numinis expugnant iras ; animumque dolore ,
 Et sceleris socium poenâ quoque vindice corpus
 Excruciant , levibusque cibis jejunia pascunt ;
 Tempus erit duras Tauris aperire Novales ;
 Effodere , & spinâ Vites sepire rigenti ,
 Vel luteos humili muros componere formâ ,
 Et procûl infestas gemmis arcere Capellas.
 Tunc etiam longis , anni spes altera , fulcis
 Obruitur Milium , calidâ quod pulte Colonos
 Sustineat : tenui Lentes , & edacia pingui
 Cannaba dantur humo : tunc opportuna Fabarum
 Et Ciceris fatio : tunc & juvat Hordea terris ,
 Arboreasque iterum scrobibus deponere plantas.

EXTRE-
MÆ
hyemis
labores.

Festinate viri : neque enim cessare Colonos
 Naturæ novus in partum finit impetus : agros
 Affiduâ versate manu : date semina terris :
 Fronde levate nemus ; vanumque recidite luxum ;
 Et teneris jam tum ramis imponite morem.
 Nam n̄eque relligio , nec quadraginta dierum
 (Ritibus addixit pietas quos publica sacrâ)
 Jura vetant terræ curas adhibere colendæ.
 Nos inopi tunc longa domant jejunia vietū.
 Hæc quoque sit vobis poenæ pars magna , labores
 Sustinuisse graves. At ubi celebranda recurrent
 Paschata ; terrenas ultro deponite curas ,
 Cælorum memores : animus , pars optima nostri ,
 Hanc saltem longi partem sibi vindicet anni.
 Ut segetem gravis herba premit ; virgultaque tonsas
 Deformat malenata Pyros ; ut agrestia longus
 Inquinat arma situs : pejora sequentibus instat
 Sic animis purganda lues , atque insita rectis
 Moribus improbitas , redivivaque semina labis
 Illius , unde seges nova pullulat usque malorum.
 Si pietas , si sensus inest ; abstergere fletu

FESTI
PASCA-
LIS
CELE-
BRATIO.

Ne pigeat maculas , fuso quas sanguine Christus
Abluit ; & flammis non devoveamus Avernus ,
Quam superis animam moriens Deus asserit oris.

Sacros ergo dies pius aras ante , silenti
Curarum strepitu , sub peccatore Rusticus alto
Præteritæ noxas vitæ labesque revolvens ,
Excutiat se se , scelerumque redarguat intus ;
Exoneretque gravi confessam pondere mentem ,
Auribus & tutis ulro , quæcumque remordent ,
Deponat peccata , dolens , & crimen acerbans
Ipse suum : dextrâ quatiat tum peccatus iniquum ,
Suppliciter tristis ; veniamque exoret amaris
Cum lacrymis ; atque hanc dederit si rite Sacerdos ;
Nil dubitet sacris purum se sistere mensis ,
Præsentemque Deum vesci sub imagine panis
Excipiat Christum , non immemor hospite tanto
Muneribusque frui , & divinæ Numinis auræ
Explicitos aperire sinus , nec parcere votis.

Has epulas celebrate viri quâ luce , Ferarum
Antiqua pro cæde , litans se viætima Christus
Instituit sacras morti jam proximus escas.
Hæc in honore dies : ritus servate vetustos
Agricolæ ; precibusque sacram producite noctem ,
Numen adorantes templis tunc omnibus astans.

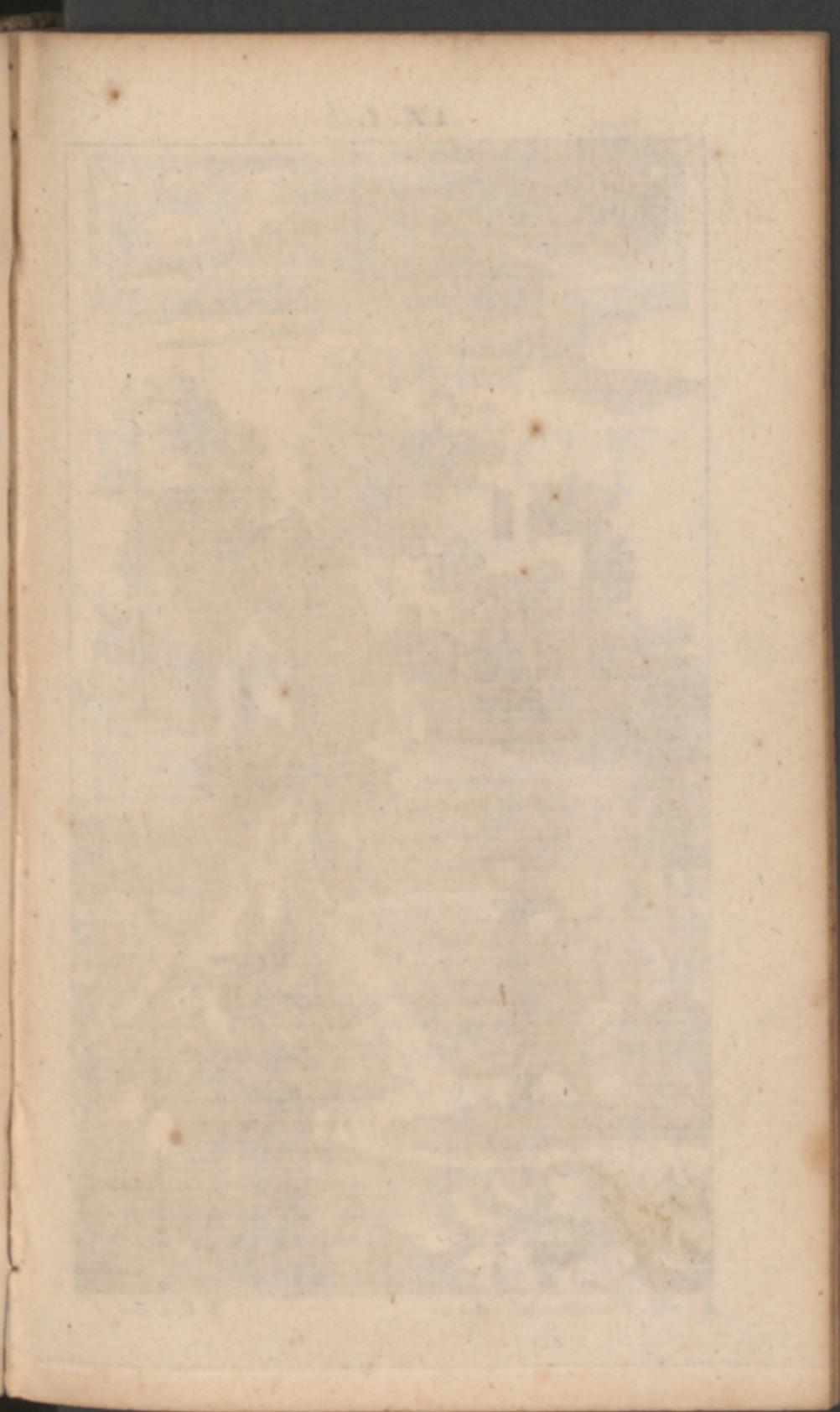
Quò vos sæpe vocant leviora negotia , festam
Suadeat & pietas natis comitantibus urbem
Vifere : Rhedarum strepitu non illa sonoro
Fervet , at effusæ plebis Procerumque silenti
Agmine ; nec capiunt rutilis ardentina flammis
Templa viros : pia proh ! quantùm laudaret Agrestis
Oppida , si toto non cerneret amplius anno.

Postera lux , diro Christi cum funere , luçtum
Tristitiamque refert : nigros induitæ colores
Templa silent , nullus sacris honor additur aris ,

Nec facibus pinguique calent altaria thure :
Jamque movent pavidas tenebrofa silentia mentes ,
Cùm subitò Crucis ostentans venerabile lignum ,
Et pullâ lugubrè canens in veste Sacerdos
Prodit , & ostensâ morientis imagine Christù :
En , ait , infonti nostras qui sanguine culpas
Eluit , expendens poenas & debita nobis
Supplicia : en duræ quondam Crux hospita mortis .
Nunc spes certa virûm : sacro procumbite ligno ,
Quo mundi stetit empta salus. Hæc pauca profatus ,
Depositâ Cruce , summissis prior ipse Sacerdos
Procumbit genibus , sacroque dat oscula ligno .
Poplite tum sequitur flexo plebs tota , manusque
Transfixosque pedes clavis , & pectus apertum ,
Sacraque profuso fletu rigat ora , suisque
Objicit hanc vitiis mortem , nec obire vicissim
Abnegat , antè novo malesanam criminè mentem
Quàm sceleret , tantosque Dei frustretur amores .
Promissam servate fidem ; nullaque , redemptam
Hoc pretio , posthac animam submittite culpæ .
Non habitanda diu tellus : æterna beatos
Regna manent ; longoque manus à sole rubentes .
Sceptra regent ; & quos nunc importuna fatigat
Pauperies , major votis à morte sequetur
Copia , cùm luteas Cælo mutabitis ædes .
Christus enim , rediens ad vitæ munia , clausas
Per nostrum scelus , ecce fores perrumpit Olympi .
Et secum eductas , tenebroso victor ab Orco ,
Æthereis animas , nostrum genus , invehit oris .
Nos quoque Cælituum felicibus inferet olim
Conciliis ; vitam interea tueamur egentem ,
Sperantes meliora : vocant en mollia rursum
Arva manus : palo suspensa resumite fortis
Arma viri , meritasque Deo persolvite grates .

Qui nostrum bonus exilium solatur agrorum
Muneribus, curas addens operumque labores,
Tristia ne vacuae capiant nos tædia vitæ.

IX. Lib

L.M. Dumesnil d.

I.F. Caro f.

P R A E D I I
R U S T I C I
L I B E R I X.

Olus.

UR P U R E I S alii redolentes flo-
ribus hortos
Principibus cecinere viris ; ego rusti-
ca trāctans
Prædia , divino quondam meditata
Maroni,

Tenuia diffīcili complextar Oluscula versū.

Lamoniana suos flectens per tempora flores ,
Jam tulit hortorum primos Rapinus honores .
Tu quem Lamonius Regi populisque reliquit
Nominis hæredem meritique , virentibus hortis
Adde novum decus, atq; (1) Apii cum (2) Bacchare tortis
Frondibus , agrestem capiti patiare coronam .
Si speetas mollemque Rosam & sacrata Parenti
Lilia , (3) Laetucas & humi nascentia (4) Fraga

(1) *Perfīl.* (2) *Gans-notre-dame* , herbe odoriferante
que les anciens mettoient dans leurs couronnes. (3) *Lai-
tné.* (4) *Fraise.*

Despicias : at inest oleri sua cuique voluptas ;
 Et placet ipsa sibi rerum Natura creatrix ,
 Seu picto formosa novos in flore colores
 Miscuit , hortenses seu protulit utilis herbas.

HORTI. Delicias & ruris opes qui præparat hortum ,
POSITIO. Arva domo vicina colat : sit commodus aër ,
 Pinguis humus , facilisque : firmo telluris iniquæ
 Corrigitur vitium , sed inemendabile Cælum est.
 Prona per areolas aqua derivabitur omnes ;
 Nec Boreas affliget olus , si colle sub alto
 Molliter ad tepidos ager inclinabitur Austris .
 Nuda sit arboribus tellus : vernantibus herbis
 Una laborantis non officit umbra Coloni .

Maturas æfliva procul terat area fruges ;
 Infestas oleri paleas ne ventus in hortum
 Deferat , & moto conspergat pulvere plantas .
 Ne pigra vicinis fœdas imitata paludes
 Torpeat unda locis ; inimica nitentibus herbis
 Stagna calescenti generant animalia limo .

AQUA. Si veſtigales amnis devexerit undas ;
 Seque , loci mirâ captus dulcedine , plures
 Dividat in rivos , totoque perambulet horto ;
 Solve memor Superis tanto pro munere grates .
 At si nec medio fons obſtrepit ullus in horto ,
 Nec procul hinc aliis venit advena rillus ab oris ;
PUTEUS. Quod supereft Olitor terræ cava viscera ferro
 Tentet , & uberibus circumpluet undique guttis ;
 Ac Mulo versante rotas per mutua nexas ,
 Non labor est imo latices educere fundo .

Ne gravior fossorum animas extorqueat aër ,
 Accendant pingues opera inter iniqua lucernas ,
 Et vitæ metuant , cùm pestifer halitus ignem
 Protinus extinguuit : directas undique circum
 Ad latera objiciant tabulas ; quas lignea veſtis

Sustineat transversa ; solo conclusa ruent
Corpora ne tristi donentur viva sepulchro.
Qui fodiunt puteos siccissima tempora querant :
Cum madet imbre solum , fallacibus omnia lymphis
Rura natant : dubios Aestas probat arida fontes :
Si maneant , inopem neque Sirius hauserit undam ,
Nil tardes muro puteum vestire perennem ;
Mordaci sensim tellus exesa liquore
Ne labet , & subitam faciat mollita ruinam.

Quid mage conveniat vel circumducere murum ,
Claudere struthilibus , vivis vel sepiibus hortos
Tecum mente agita : sepes armenta , rapacem
Et populum , sed non hyemes avertit iniquas ,
Nec radice parum propioribus officit herbis.
Utilior contra paries , seu quod minus agri
Occupet , & teneris defendat frigora plantis ;
Sive quod in plures duret reparabilis annos.

His ubi provisum fuerit , tum vertere terram !
Principio , multoque rudem describere campum
Tramite , qua rivum fulcos partitus in omnes
Ducat , & areolas dextrâ lavâque Colonus
Accessu faciles ferro rimetur , & herbâ
Purget Olus , gravibus neque calcet semina plantis.

Grandia si virides quis in oppida transferat hortos ,
Tonilibus distincta Pyris extrema viarum
Ornet , & hinc illinc longo serat ordine flores ;
Indecores ne se (1) Porri , (2) Caulesque videntum
Protinus objiciant oculis . Tu seria rerum
Semper ama , modicasque vias prætende (3) Thymoque *Herbigene*
Et gratis Baccho (4) Cinaris , & (5) Rore-marino. *odoris.*
Humentes quoque mollis amat (6) Satureia ripas ,

HORTI
SEPI-
MEN-
TUM.

AREÆ
INFOR-
MANDÆ.

Et
cingendæ
arbustilicæ

(1) *Porrean.* (2) *Chon.* (3) *Thym.* (4) *Artichan.* (5) *Rero-*
marin. (6) *Sarriette*, plante odoriferante , *l'ordure.*

(1) Serpillumque solo repens, (2) Apiumque Pelasga
Quondam frontis honos, & crassis (3) Salvia ramis.

*Et
fioribus.*

Non tamen omnigenis inimicus floribus, illos
Ejicies, quorum facilis cultura, nec usus
Nullus erit, quales Violæ, nigrumque Papaver,
Et Rosa supposito quæ si calet igne, caduci
Solamen tibi floris aquam stillabit odoram.
Liliaque, & (4) Calthas, & hiantem flore decoro
Narcissum, (5) Clytienque seres; festisque diebus
Serta parans, donis Superos placabis inemptis.
In tenues hominum curas descendere gaudent
Cælicolæ, tantumque boni pietate Coloni,
Quantum operâ, quantum largis viget imbribus herba.

Mopsus enim & Coridon hortis cum pinguis olim
Contiguas habuere domos: magis iste lacertis,
Ille Deo confisus, humum sudoribus iisdem
Nec fructu coluere pari: seu venditor urbem
Mopsus adit, ferro docilem seu cultor agellum
Sollicitat, plenis respondent omnia votis.
At Coridon inopes vix colligit unde Penates
Sustineat, miseramque trahat cum conjugé vitam.

Æstus erat, festisque dies; amboque sub umbra
Gramineis sedere toris. O Mopse beatos
Miror, ait Coridon, uni tibi surgere soles?
Semina diversis en ut communia fatis
Confurgant? atqui non ingeniosius alter
Excolit, aut lymphis juvat uberioribus herbas.
Mopsus ad hæc. Alia, ô Coridon, sed cognita paucis
Te quoque cura latet Superos in vota vocandi:
Infantes cum voce manus fer ad astra, priusquam
Admoveas operi, fortunatasque videbis
Intus ali, & succo meliore tumescere plantas.

(1) Serpolet. (2) Persil. (3) Sange. (4) Soncy. (5) Tonner-
neföl ou Heliotrope.

Obsequitur monitis Coridon ; nec vana precandi
Rellgio : redeunt animæ languentibus herbis ,
Fœcundosque sinus laxans , se messe coronat
Uberiore pias humus emendata per artes .

Rusticus ancipites hyberna per otia marras ,
Ferratamque paret cratem , duroisque ligones ,
Capreolosque , quibus glebas exerceat armis .
Tum quoque vicino quærat sibi semina rure ,
Et varios Oleris generatim ediscere cultus
Non pigeat : neque enim plantis ager omnibus unus ,
Non eadem cultura placet , tempusque ferendi .

Pars amat æstivos soles , pars frigus , & Euri
Aspernata minas , illæscæ frondis honorem
Per medias hyemes servat ; pars condita terris
Non sursum prodire pigris radicibus audet ,
Torpentes non ante comas evolvere Cælo ,
Quam reducem audierit Prognem , Zephirosq; vocantes .

Sæpe sua pubens Olus ab radice revulsum
Mutatis adolescit agris ; & mater eodem
Sæpe sinu tellus quo parturit , educat herbas .
Sunt aliæ semel excisis quæ frondibus arent ,
Demessâque comâ stat truncus inutilis agro .
Sunt quibus usquè redit nova frons , multâque Colonum
Messe beant . Molli nunc figit oluscula terræ
Intractis Olior foliis ; nunc fronde resectâ ,
Succus ut uberior stirpem cogatur ad imam ,
Mandat agris . Plantas unâ ratione nec omnes
Evocat in fenen , generique immittit habendo .

Preterea genus haud unum (1) Betaeque rubenti ,
(2) Candidulæque : suas mensis alit altera frondes ,
Altera radicem ; genitalibus utraque fulcis
Danda , coronato cùm vertice (3) Punica malus

INSTRU-
MEN-
TUM
OLITO-
RIUM .

VARIA
OLE-
RUM
CULTU-
RA .

VARIA
SPECIES
Betae .

(1) Bete-rave . (2) Poirée . (3) Grenadier .

Prodiit, & roseo procul emicat ignea flore.

Lactucæ. Nec tibi (1) Laetucæ faciem nascentur in unam.

(2) Altera quæ Cochleas foliis imitatur, aquosam
Fert hyemem: (3) medium per se caput altera plexis
Frondibus involvet, solidumque tumebit in orbem
(4) Dentatas crispata comas; hæc Vere tepenti
Nascitur; æstivos tolerat (5) Romana calores.

Sunt etiam (6) Napi teretes, (7) Raphanique, sativus

Cucurbitæ. Et ruditis (8) Asparagus, capitatum & sestile (9) Porrum,
(10) Longior & (11) patulo visenda Cucurbita ventre.

Longa super cameras reptat, vel ab arbore fructum
Demittit, docilem pueri quem cortice preffo
Funiculis cogunt in quilibet ire figuras.

Nunc Solis radios fingunt, tortosque Dracones;
Nunc super inscriptum gaudent concrescere nomen:
Dein humeris vacuas aptant, nudique per undam
Flumen inexpertis audent pulsare lacertis.

Scandit in arboreos ventrosa Cucurbita truncos;
Sed tu multiplici per gramina repere flexu
Coge, fatigentes rumpat ne pondere ramos.

(12) Tertia quæ brevior, medioque coercita nodo
Exoritur, Baccho dabit opportuna lagænam,
Quam lateri accingas operumque viæque ministram.

Spinachii. Ipsa adeo geminum referunt (13) Spinacia sexum:
Quem dixerit marem, generofior unus acutum
Profilit in semen; tristi propè pallet amictu
Fœmina, quæ steriles effert sine semine frondes.

Brassica. Quid memorem quantâ jaetet se (14) Brassica laude,
(15) Sive volubilibus redit in se frondibus, orbesque

(1) Laituë. (2) La coquille, Laituë. (3) Laituë pommée.
(4) La Crepe blonde, Laituë. (5) Laituë Romaine. (6)
Navet. (7) Rave ou Raifort. (8) Asperge. (9) Porreau.
(10) Courge longue. (11) Citronille. (12) Calebasse (13)
Epinard. (14) Chou. (15) Chou pomme.

Oribus agglomerans , capitis sub mole laborat ;

(1) Tornato similes ebori seu candida flores

Ediderit (2) seu coniferas imitata Cupressos

Seque suas plicat in frondes , & acumen in album

Definit , ac tenui venit haud ingloria mensæ ;

(3) Sive hyeme in mediâ , cùm cætera frigore torpent ,

Læta viret ; Boreamque trucem , Caurosque malignos

Despiciens , vacuis ultro dominatur in hortis .

Ut variae species oleris , sic plura serendi

Tempora sunt : putribus mandantur pleraque sulcis

Cùm pluviosis tellus mader autumnalibus , & cùm

Sithonias Hyemes reducis fugat aura Favoni .

Tunc eadem est anni facies , & sæpe subortæ

Autumno Violæ falluntur imagine Veris .

Tempestiva autem fatio , seu frigore terram

Fermentarit hyems ; seu coxerit acrior Æstas .

Utraque vis solvit glebas , & inutile gramen

Enecat : insani quanquam post frigora Cauri

Vere fatus annus clementior excipit herbas .

Bruma tamen licet usquæ comas affligat adustas ,

Securam patitur stirpem coalescere terris ,

Et messem Cælo dein maturare calenti .

Quare age decidua cum nuda ex arbore frondes

Frigidulis volitare vides ludibria ventis ,

Insta operi longos plano duc æquore fulcos ,

(4) Alliaque in plures spicas divisa , refofio

Conde solo ; fatuumque (5) Blitum (6) Cretasque marinas ,

Et (7) Cinaram , Cinaræque rubras intersere (8) Betas .

Optima tunc etiam fatio (9) Menthæque virenti ,

Et (10) Cunilæ , & (11) Fragis nemorum gaudentibus
umbrâ .

(1) Chou-fleur. (2) Chou-frisé. (3) Chou vert. (4) Ail.
(5) Blette. (6) Crête-marine. (7) Artichan. (8) Bête-ra-
ze. (9) Baume , herbe odoriferante , fourniture de sala-
de. (10) Sarriete , plante odoriferante. (11) Fraise.

OLE-
RUM
SATIO
AUTUM-
NALIS.

- (1) Idæisque Rubis, (2) Inulaeque, (3) Crocoque rubenti.
 (4) Fungus, & (5) Anisum, gratoque (6) Lavendula
 fucco

OLE-
RUM Et (7) Sedum minus, & medicos (8) Hyssopus in usus,
SATIO Et (9) Sifer, atque (10) Rumex, & inertì grata palato
AUTUM- (11) Intyba, & (12) Atriplices, & (13) Pastinaca ferantur,
NALIS. Atque (14) Cicer telluris edax, dulcisque (15) Locusta,
 Et foliis asper (16) Raphanus, (17) Condryllaque crure
 Laetitia, quæque hilares faciunt (18) Nasturtia mentes,
 (19) Napusque & minimo quæ semine nata (20) Sinapis
 Arboris in faciem ramis frondescit opacis.

Vos quoque jejunaæ quondam solatia mensæ,
 Casia minutatim & cerealibus abdita crustis,
 Ante hÿemem molles (21) Spinachia pandite frondes.
 Et teneris aude (22) Laetecula surgere fibris:
 Te stipulis, cùm frigus erit, te stercore multo
 Immites hyemis contra tutabimur auras.
 (23) Erucas etiam, rectoque (24) Dracontia caule,
 Atque (25) Bipinellas, (26) Oximque, brevemque
 (27) Melissam,
 Quas oleo, & veteri, cùm Bruma remittet, aceto
 Perfundas, tunc tempus erit committere fulcjs.

Nosse juvat quas siccus ager, quas humidus herbas

(1) Framboise. (2) Année. (3) Safran. (4) Champignon.
 (5) Anis. (6) Lavande, bordure. (7) Tripe-Madame,
 fourniture de salade. (8) Hyssope. (9) Chervy, racine pota-
 gere. (10) Espece de patience. (11) Chicorée blanche. (12) Bonne-dame ou Arroche, petite plante annuelle dont on
 se fert en potage & en farce. (13) Panais, racine potage-
 re. (14) Pois chiche. (15) Mache ou Duncete. (16) Rave.
 (17) Espece de chicorée sauvage. (18) Cresson Alenois ou Na-
 sturce, fourniture de salade. (19) Navel. (20) Montarde.
 (21) Epinard. (22) Petite Laitné. (23) Roquette. (24)
 Estragon, fourniture de salade. (25) Pimprenelle. (26)
 Alleluya, fourniture de salade. (27) Melisse, fourniture
 de salade.

Respuat, ut toto nullus vacet angulus horto.
 Quæ steriles fundo tellius imitatur arenas,
 Laetucæ, Cicerique favet: Spinachia longam
 Non pauciura sitim, Caulesque, & orentia latè
 Allia felicis gaudent uligine terræ.
 Sunt quibus & profint umbræ; murosque vel ipsos
 Occupat effusis (1) Anguina Cucurbita ramis.
 Et testudineo prope murum Vinea dorso
 Flegetur, arcendos circumfita Solis ad æstus.

Nudus erit tepidos paries conversus ad Austros,
 Optima semenibus statio; si mollier altâ
 Instructitur (2) pulvinus humo, qui Vere reducetur
 Sufficiat pangenda novis plantaria fulcis:
 Murus enim franget Boream, Solisque reflexi
 Quæsitus favor algentes solabitur herbas.

Quantum Oleri prodest ager opportunus alendo
 Vidi & obstupeuit nostro qui primus ab orbe
 Cantaber australes Americae semen ad oras
 Transtulerat: (3) Raphanus tener egregiique faporis
 Corporis humani molem superabat; & Indus
 Grandior arboreo poterat vix carpere summas
 Caule Fabas: onus uva viri pendebat ab Ulmo;
 Nec tumidum cervix (4) Peponem nervosa tulisset.

Longa nivalis Hyems & inertibus otia terris
 Et pigro facit Agricolæ: filiet herbula primis
 Frigoribus contracta; gelu vel terra rigenti
 Clauditur, aut longo mader intraetabilis imbre,
 Jam neque fundit opes; Olitor nisi frigora flammis
 Vicerit occultis, multo vel stercore molles
 Evocet (5) Asparagos; & quas natura negabit,
 Præcoce Laetucas emergere jussierit ortu.

Hunc olim prior induxit Quintinius usum.

(1) Courge longue. (2) Conche ou petite planche dans
 jardin. (3) Rave ou Raifort. (4) Melon. (5) Asperges.

OLERI
 CUIQUE
 LOCA
 OPPOR-
 TUNIS-
 SIMA.

OLERIA
 PROPE-
 RATA.

Quippe Hyemes inter medias felicibus armis
 Oppida cùm Galli quaterent inimica , nec anni
 Tempestas effet non fertilis ulla triumphis :
 Ille suâ ne non Brumam quoque vinceret arte ,

(*Ubi de Nullo Hyemis Verisque fatas discrimine plantas
 Versaliis.*) Versaliæ riguis educere cœpit in hortis :

Nam quid humus Regi non deferat , excita tanti
 Principis aspectu , posito qui pondere rerum
 Quos oculos aperit populis orbique regendo ,
 In tenues amat interdum demittere plantas.

Si , loca jam toties mihi decantata , beatos
 Versaliæ colles videam ; non ipsa tenebunt
 Augustæ me tecta domûs , non lympha per altos
 Obsquioſa fluehs montes , non totius orbis
 Dives opum variarum hortus , non denique nostrum ;
 Quanquam non pigeat tantos Olius inter honores
 Aspicere : at molles latis cùm perleget herbas
 Luminibus Lodoix ; ero Principe totus in uno ,
 Quem procùl attonitus stupet Orbis , & ultima retro
 Venturi post secla velint vidisse Nepotes .

**IRRI-
 GANDI
 TEMPUS.**

Cùm venti posuere truces , & Oluscula leni
 Jam Zephyrus fovet afflatu , non Sole cadenti
 Non oriente , recens haustos diffunde liquores ;
 Humor inépertam ne frigidus occupet herbam .
 Cùm medium Cæli Titan conscenderit orbem ,
 Tunc bibet irriguos tellus lætissima rivos .
 Dein anno mutante vices , tu tempora muta :
 Namque superfusis plantas à Sole calentes
 Ureret imber aquis : æstivo tempore pronos
 Hesperio Phoebus seu mergat in æquore currus ,
 Eōis redeat seu matutinus ab undis ,
 Educas puteis querulâ compage rotarum
 Tempus erit toto lymphas dispergere campo .

Vere novo lactens viridem cùm messis in herbam
 Tollitur

VERNA
MORTI
FACIES.

Tollitur; & Zephiris hiscens Rosa mollibus auras
Implet odore novo; floresque induita recentes
Ipse suis arbos inhiat pulcherrima ramis;
Venturæ recreat segetis spes una Colonos:
Ait Olitor jam nunc operum mercede diurnâ
Dives erit: breve (1) Chærophilon, & (2) Amaracus
umbrâ

Lætior in messem crescent; & olenzia Fragis
Arva rubent, uvisque (3) Ribes arbuscula crispis.
Jamque caput plexis involvere (4) Brassica ramis
Cogitat, & tardi surgunt (5) Buglosa saporis.
Occultas per faxa vias alimentaque (6) Cappar
Inveniens, scabris tegit obsita rudera baccis.
Cæsa semel (7) Lapathi brevis herba virentibus usquæ
Luxariat rediviva comis: crispantur olenzis
Flexibiles (8) Apii frondes, & acumine mollem
(9) Cepula findit humum, tonsisque repullulat (10) Oxis
Frondibus, & dulces spargit (11) Melilotus odores.
(12) Fœniculum, (13) Raphanusque tener, mordaxque
(14) Sinapi,

Lætaque nascuntur (15) Puleia, quæque domorum
(16) Ocima sublimes decorant palpanda fenestras.
Eruitur (17) Staphilinus humo, (18) Sifaronq; brevesq;
(19) Buniades, & quæ fruticat spatiofior (20) Hirci
Barbula, & hyberno gaudentia frigore (21) Rapa.
Sylvescunt (22) Cinaræ, pomoque vidente superbæ.
Mille modis variant cœnas; torpensque palatum

(1) *Cerfeuil*, fourniture de salade. (2) *Marjolaine*, bordure. (3) *Groseille piquante*. (4) *Chou pommé*. (5) *Buglose*.
(6) *Capre*. (7) *Patience*, espece de fort grande Ofeille.
(8) *Perfil*. (9) *Ciboule*, espece de petit Oignon. (10) *Alletuya*. (11) *Melilot*. (12) *Fenoüil*. (13) *Rave*. (14) *Mustarde*.
(15) *Poisson*, Bordure. (16) *Basilic*. (17) *Carote*.
(18) *Chervy*. (19) *Navet*. (20) *Scorsonere ou Salsifis*.
(21) *Rave*. (22) *Artichau*.

Exacuu nt dulci (1) Cicer (2) Asparagusque sapore.

(Ubi de
prisca fru-
galitate.) Quas epulas tantum lectos & ab arbore fructus
Prisca Patrum norat virtus atque aurea frugi

Simplicitas : hinc illa virūm felicior ætas

Usquè valens tenui superabat secula vietu.

Nunc spatio vitam finit breviore ciborum

Implacata fames : neque enim in convivia tantum

Jam veniunt agris animalia nata colendis :

Itur & in medias , pretium faciente periculo ,

Oceani syrtes : educitur æquore Piscis :

Nec medium tutis Ales fecat aëra pennis ;

Totus & est jam pene gulæ contraëtior orbis.

Dum viget hyberno tellus animosior imbre ,

VERNA Ne sterili vernalis in alendo gramine vires

OLE- RUM Insumat ; properemus humo dare semina (3) Tymbræ

SATIO. Atque (4) Apii, (5) Betæque rubræ, (6) Pisiq; virentis :

Tunc quoque (7) Cervinum cornu , (8) Coriandra ,
(9) Blitumque

(10) Et Seris , & dulci (11) Borrago flore seruntur ,

Et coctu (12) Faba difficultis , vilisque (13) Fafellus ;

Aureaque (14) Andragne, atque humili (15) Saliunca ,
fiuumque

A longo quæ nomen habet (16) Lactuca cucullo ;

Mutatumque solo , radicibus antè recisis

Detonsâque comâ cantoribus utile (17) Porrum

Pangitur , & (18) Cepe lacrymas factura secanti.

Vos etiam(19) Lupuli, brevibusq; (20) Cicerbita ramis ,

Et primâ (21) Pepo difficultis cùm pubet in herbâ ,

(1) Pois. (2) Asperges. (3) Sariete, bordure. (4) Persil.
(5) Bête-rave. (6) Pois-vert. (7) Corne de cerf. (8) Corian-
dre. (9) Blette. (10) Chicorée blanche. (11) Bourrache.
(12) Fève. (13) Haricot. (14) Pourpîé. (15) Lavande ,
bordure. (16) Laitné capucine. (17) Porrean. (18) Oignons.
(19) Honblon. (20) Espece de Chicorée sauvage (21) Melen.

Teque (1) palustre Apium , te semen olentis (2) Anethi
Accipient sulci , (3) Crithmumque , & amica Lyxo
(4) Hormina , quæque manus inodorat (5) Ruta legentes .

Quid jubeat , quid Luna vetet , plebs nescia rerum
Inspiciat , Lunasque meras , atque arbitra ruris
Astra crepet ; tu Sole tuos metire labores .
Si qua fides oculo , plantas Sol adjuvat unus ;
Et quod in humanas possunt vaga fidera mentes ,
In teneras id juris habent non amplius herbas .

Seminibus positis inimicam avertite Talpam ;
Ne deformat agros , & iniquo dente sativum
Depopulet olus . Longos telluris acervos
Si quando aspicias sensim confurgere , gressus
Fer tacitos , crassamque togam super injice : summum
Talpa solum fulcans , positis caput in scia pannis
Inseret , & meritas tenebris dabit eruta poenas .

Agricola , contra Mures aviumque minorum
Insidias & furta , solent defigere vepres ,
Et teneras rigidis defendere sentibus herbas .
Non equidem per dura petit Mus vulnera prædam ,
Occultum sed querit iter tellure sub ima ;
Armatasque rubis sepes , & inutile vallum
Trajicit , & teneras depascitur helluo frondes :
Sint tibi fallaces foribus sata propter apertis
Muscipulæ , quibus invitet succedere furem
Pendula nux : avido malefidam credulus escam
Ore petit , clausoque vorax se latro teneri
Carcere conspiciens , jam non semesa resumit
Frusta nucis , sed non cessat captivus iniquas
Tollere vel pedibus , vel dente laceffiere valvas .

Vidi ego qui Talpas (6) Ricino maleolente fugaret ,
Atque venenatâ (7) Cinaræ radice pararet

LUNA-
RIIS
SUPERS-
TITIO.

OLEA
INFES-
TANT
TAL-
PA.

MURS.

(1) Hache. (2) Anet. (3) Crete-marine ou Fenouil-marin. (4) Ormin. (5) Rue. (6) Tique. (7) Artichau.

Muribus insidias. Si quando frondibus hærens

Campe. Infestabat olus Pulex , hirsutaque (1) Campe ,
(2) Marrubii latices super injiciebat amaros:

Formicæ. Et Formicarum flammis abolere recessus
Sueverat, ut fumo durisque exterrita pœnis
Impigra gens ultro maletutis cederet agris ,
Nil fruges hyemi lecta , nil horrea curans.

(*Ubi de Ciconia*) Providere Dei nobis meliora : Pyrenes
Nuper enim celos peregrina Ciconia montes
Dum superat , ferturque humili super arva volatu ;
In castæ sibi non positos cadit , atque resectis
Continuò pennis custos imponitur horto.
Oblatas captiva dapes fastidit ; at Anguem
Inter-vidit olus , vacuanque immisit in alvum ;
Quanvis ille diu luætatus , corporis imos
Implicitit nodos , & torta volumina rostro.
Quæsitura novam Volucris per oluscula prædam ,
Herbarum genus omne sagax scrutatur , & hortum
Muribus , & Campe purgat , Talpisque ; nec ipsos
Dedignatur edax , veteri quos evocat imber
Pariete , Limaces fractâ consumere conchâ.

OLE-RUM-CULTU-RA. Non satis est procul infestas avertere pestes ,
Affiduo nisi sollicites plantaria cultu :
Nam sine vi quæ sponte rubos & inutile gramen
Indulgens sibi terra creat ; nisi viæta labore
Continuo , nec Olus nec munera blanda Lyæi
Nec segetes pariet . Sic nos ad inania fortes ,
Deficimur nervis ad honesta ; viâque pedestri
Qui passus vix mille , suum visurus amicum ,
Conficeret ; vaga post Leporis vestigia totos
Itque reditque dies , faciente cupidine vires.

Radar humum rastris Olitor , gramenque renascea :
Eruat , & siccas riguis alat imbribus herbas.

(1) *Chenille.* (2) *Marrubium.*

At Peponem in primis ab iniqua vindicet aura :
 Mollis enim seu primævo juveniliter ortu
 Luxuriet, seu jam cœpit grandescere, cultu
 Indiget æterno. Sudoribus omnia vendunt
 Di superi, & magno stant optima quæque labore.

PEPO.

Veris ubi reducem Volucres cecinere teponem,
 Laete novo vel aquâ medicatum fossula semen
 Excipiat saturata fimo. Quâ parte nivalis
 Flat Boreas, Olitor mixtâ cum stercore terrâ
 Imbellem luteo præmuniat aggere plantam.
 Si quid adhuc sœvasque vices mutabilis auræ,
 Et reducem medio Brumam jam Vere timebit,
 Coniferi Peponem finat intra concava vitri
 Crescere; dum ventos ferat, & jam fortior aurâ
 Liberiore frui malit, nudusque relinquï.
 Vitrea transmittunt tepidum specularia solem,
 Et sœvas arcent hyemæ; at grandinis iæsus
 Non tolerant, nisi vimineis defensa cucullis.

Uni plura simul mandentur semina fossæ;
 Nam neque vis eadem cunctis est insita granis.
 Maternæ qui solus humi superaverit hæres,
 Si nimius succi Pepo caudice longior uno
 Funditur, interdum molli caput ungue putator
 Demetat, & primâ luxum compescat in herbâ.
 Tum digitis terram terat; & quæ pessima circum:
 Nascitur herba, manu tollat ferroque bicorni;
 Nec super effundat largos aspergine rores:
 Languentem vitiant lymphæ contagia frondem.

Irriguo Peponi fas est inducere fontes,
 Donec in oblongum tumidus grandescere ventrem:
 Incipiat: dein & sitis, æstivique calores
 Dant pretium: tamen exuccam miserabere plantam;
 Si coquat arentes infana Canicula glebas.
 Sed cave ne fluidum Pepo cortice combibat imbræ:

Qijj.

P E P O. Tegula subjicitur, Solem quæ sicca reflexum
Augeat, & terræ nocuis afflatibus obstet.

Duxit ubi croccos pellis rugosa colores,
Jamque relieturus plantam dirumpere collum
Nititur ipse Pepo; cultrum suppone, priusquam
Marceat, & terris putrefaciat inutile pondus.
Hunc legitio qui mole gravis, cute durus, & auro
Concolor est, gustuque refert & odore Lyæum.
Non alia est (1) Cucumis cultura: (2) Cucurbita Cæli
Difficilis patiens minùs est obnoxia curæ.

Cætera quæ passim nascuntur oluscula, versu
Quid memorem: si pinguis ager, si plurima lymphæ
Copia; non tempus non disciplina ferendi
Quæritur ulla: sibi tellus nil indiga nostrî
Sufficit, ut largâ diter mercede Colonum.

(3) Fraga tamen, (4) Cinaramque juvat purgare, re-
vulsâ

Prole, suam circum fruticat quæ plurima matrem.

LACTU- In teretem (5) Lactuca comas quæ circinat orbem,
C A. Candidior fit operta solo; prodire nec ausit

A P I U M. In mensas (6) Apium majus, nisi Rusticus altâ
Vestierit terrâ jussas albescere frondes.

E N D I - Candescit pariter crispas (7) Endivia molli
V I A. Vincta comas junco, & genitalibus obruta sulcis.

R A P H A - Mollior & (8) Raphanus terris innascitur, imbrés
N U S. Si biberit salsa (asper salvagine gustus
Corrigitur) durus contrâ si caudice nudo

Tellurem super emergat, folioque frequenti
Luxuriet, vel fortè sitim sit pasius iniquam.

C A P - (9) Capparis exefis quæ se circumligat ipsa
P A R I S. Parietibus, veteri plantis de stirpe revulsis

(1) Concombre. (2) Citroisille. (3) Fraise. (4) Artichau.
(5) Laitue pommeé. (6) Celery. (7) Chicorée blanche, (8) Ran-
ve ou Raifort, (9) Caprier.

Conseritur ; quanquam viridis cùm bacca tepentes
Oscitat ad soles , fœtam det semine glandem.

CICER.

Debilior tellure (1) Cicer ne repat aquosâ;
Ramosas appone sudes , quas sponte volatis
Claviculis veluti manibus comprehendit , humoque
Erigitur latè fruticans , albisque nitescit
Floribus , & folium partes diffundit in omnes.
• (2) Allia si pedibus calcas , injuria laudem
Afferet , & capiti dabit incrementa tumenti.
Cùm pallent , & humi flexâ cervice recumbunt ,
Vellere tempus erit : vinclis de more maniplis ,
Purgatoque solo , duros tractare ligones
Incipe , ut infestum tellus exhalet odorem ;
Qui teneras , si vera ferunt , interficit herbas.

ALLIA.

Grandia quæ longo jam macrior Allia parta
Terra tulit , largo reparatas stercore vires
Colligat , antè novo quâm semine fœta , labores
Instituat primos. Id in hortis dulce colendis ,
Quod messem tellus alit irrequieta perennem ;
Agricolasque beant & spes & fructus avaros.

De
HORTO
OLITO-
RIO.

Et dubitamus adhuc tantis ditescere donis ,
Atque Oleri curas impendere. Buxea nobis
Sylvula , non hortus colitur : procùl utilis herba
Exulat , ut vani florum captentur odores ,
Et totum sterili rus absumatur in horto.
Atqui nil cedunt hortenses floribus herbæ.
Una dies florem nasci videt , una caducis
Effoetum languere comis : quæ manè rubentes
Explicit frondes , lapsò Rosa vespere flore
Tristibus horreficit spinis : at oluscula durant
Semper , & in fulcos rectè digesta , virenti
Nil Buxo cedunt , nil coniferae Cypariso.

Si rapidos Olitor Soles , si frigora Brumæ

(1) Pois-chiche. (2) Ail.

Mollit ; & arte juvans Naturam , præcoce partu

Cogit humum natos alieno tempore fœtus

Edere , quæsitas mensis regalibus escas ;

Ad quantas emerget opes ! quæ nominis ibit

Fama sui ! quâm forte suâ contentus avitum

Vertet agrum : neque enim longi spe pendulus anni

Eventus pavet ancipites : serit usquè metitque ;

Plenaque nil ad vota deest , si sedula conjux

Obtigit , & duri proles studioſa laboris :

Fortior ipſe ſolum palâ , duroque ligone

Sollicitat ; puerique ſuis pro viribus adſunt

Aſſidui comites operum : pars frangit inertes

Malleolis glebas , pars gramen inutile raſtris

Inſequitur , ſpargitque firum , plantisque calores

Æſtivamque ſitim properantibus excutit undis.

At calathis Olus exportans adit oppida conjux :

Sera domum redit ære gravis , dapibusque diurnos.

Nec non urbano recreat rumore labores.

Pauperibus mensis non affidet invida Cura ,

Nec trepidus Pavor ambiguis circumvolat alis :

Nam neque bella timent , nec jura forenſia : vanos

Non horrent strepitus : non irrequieta tumultus

Excitat internos tacitæ mens conſcia culpæ.

Lite carent , neque nota domi vadimonia : nunquam

Lictoris ſubiit facies inviſa Penates ;

Et niſi ſpem fuerit ſegeſ ementita , dolorem

Nullum corde premunt ; oritur neque triftior agris

Ulla dies , niſi quam Soles fecere maligni.

Nil ſibi cum Medicis , vanâque Machaonis arte ,

Et tamen uſquè valent ; lecto nec plumbeus Auster

Languidulos affigit ; iners nec Bruma , nec Æſtas

Ulla nocet : nec membra ligant nodofa podagræ :

Non ſtomacho gravis esca : febrem non lethifer afflat

Autumnus ; neque deliciis properata ſeneclus.

DE
OLITO-
R.E.

Instat, & extremam præcox denuntiat horam.

Ipse salutares herbas, quarum indiget usus,
Hortus habet, (1) Rutas, (2) Althæam, (3) Absynthia,
(4) Malvas,

Et quæ concilient crispata (5) Papavera somnos.

Fert & opem medicis labor ipse potentior herbis.

Et ne fortè gravent opera indefessa Colonos,

Septima quaque dies ludos, & amica Lyæi

Dona refert; meritique loco & virtutis habetur

Suspensis resides cessare ligonibus agros.

Mutua qui festum vocat in convivia Pagum,

(6) Laëtucas, (7) Cinaramque dapes apponit inemptas;

Nec Cyathis parcit: post prandia ducit in hortum

Convivas, & multa docet, discitque vicissim

Re super hortensi, longo sermone secutus

Herbarum casus varios, usumque medendi;

Pallida seu vitio telluris oluscula languent,

Infestis seu vermiculis obseßa tenentur.

Nec filet herbarum vires; seu pigror alvus,

Seu fuerit citior, tussi seu fortè frequenti

Excutiat latus illabens pulmonibus humor,

Aut intermissis furit æstibus arida febris;

Indicat hortensis si quæ ferat herba salutem.

Tum majora crepans, ridet potuisse Deorum

Elle loco quondam Porrum Cepasque, suisque

Mortales coluisse satum sibi Numen in hortis.

Et veteris famosa refert mendacia famæ,

Pluribus enarrans, ut (8) Brassica nata (9) Licurgi

De lacrymis, Vites etiam nunc oderit almas:

(1) Rnæ. (2) Gnimane. (3) Absinthe. (4) Manve. (5) Pavot. (6) Laitue. (7) Artichau. (8) Chou. (9) Lycurgus
Thracia Rex Vites toto regno excidi iussit; quod Thracas vino
immoderatè deditos animadverteret. In furorem deinde actus
cruor sibi succedit, Vites pntans excidere: cum præ dolore steret
larginis, ab illius lacrymis natam fabulantur Brassicam.

DE Vitis (1) ut ipsa retro tendentibus usquè flagellis
OLITO Diffugiat, ferrum velut in frondosa Licurgus
RE. Brachia rursus agat, veteresque resuscitet iras.

Ipsa (2) Meliphylon humili de cæspite rufo
 Flore micans, Apis (inquit) erat, quam Flora latentem
 Nescia cum premeret dīgitis, se vindice laedi
 Cuspidis indoluit punctu: neque lenta Volantem
 Poena secuta ream est: in odoras utraque crescit
 Ala comas, subitaque pedes radice tenentur;
 Herbaque fit, quā non jucundior altera tristes
 Curat Apes, medicata vocans in tecta fugaces,
 Et dulci fractas reparans spiramine vires.

Interea pueros Olitor famulumque sequentem,
 Si quid displiceat, verbis castigat amaris;
 Nec laudes reticet meritas: nam laude vel ipsos
 Agricolas stimules. Tunc si quis ab arbore fructus
 Decidit ante diem, legit ipse, domumque reportat,
 Si qua solo jacet herba, gravi si pondere ramus
 Flebitur; è terra relevat, furcaque bicorni
 Sustinet, inque dies opera instituenda sequentes
 Designat, licito apponens etiam otia lucro.

Felices hominum curas, quas inter iniquo
 Non sceleri non invidiae locus: unus & horto
 Et desideriis est terminus; una Ferarum
 Furta timent: vicinus amans virtutis & æqui
 Incustoditum formidine liberat agrum.
 At neque tranquillos amor insatiabilis auri
 Sollicitat: lucrantur opes, partisque fruuntur;
 Sola relinquentes pueris hæredia, rastros,
 Jugera pauca, domum luteam, cultumque supremi
 Numinis, & sanctos mores, studiumque laboris.

(1) Vites, à Caulibns Brassicis, si propter sati sint, ut à
 pestiferis & nocentibus refugere dicuntur, nec eos nulla ex parte
 contingere. Cic. de natura Deorum. (2) Melisse.

X. Lib

L. M. Dumesnil d.

J. P. Carr. sc.

PRÆDII RUSTICI LIBER X.

Vites.

VITIS ament alii succum : cultura
Poëtam
Me juvat ; effossis seu Vinitor ordine
longo
Semina deponat scrobibus , cultuque
frequentū

Hortetur teneras foetū turgescere plantas ,
Sive laborantes Ulmos pendentibus uvis
Exoneret , condarque cadis spumantia vina.

Observata sequar Latii vestigia Vatis ,
Pampineos peragrans colles ; atque unde Maroni
Jam prærepta fuit vindemia dives , eādem
Neglectas sectabor inops in Vite labruscas.

Felici meditatus agros vestire Lyæo ,
Ante rudis ferro tentes quām viscera terræ ;
Quare prius Viti faveat quæ commoda tellus ,
Quo melior veniat sub sidere : Vitibus omne
Dat pretium Cælo tellus subiecta salubri.

OPPOR-
TUNA
VITI
PLAGA.

OPPOR- Qui populi septem patiuntur acuta Trionum
TUNA Frigora , bacchæum redimant Halece liquorem ,
VITI Pocula vel pressis imitentur vitea pomis :
PLAGA. Vitiferos neque enim sperent affurgere colles
 Quâ regione minas Aquilonis , & horrida Cauri
 Flamina vix Pinus rigidis assueta procellis
 Ferre potest , niviumque riget sub pondere tellus .
 At neque Phœbæo quæ semper aduritur igne
 Barbara gens , curas uvis impendat inanes ,
 Nec Bacchum steriles invitum accersat in agros .

Inter utramq; plagam, Scythicum quâ mundus ad axem
 Consurgit , melior jacet arcto limite tellus
 Frigoribus nec foeda , siti nec hiulca perenni ,
 Sed Boreæ alternis vicibus Zephyrique tepentis
 Et pluviâ , & leni mollita salubriter æstu :
 Hic Baccho locus , his ultrò bonus imperat arvis ,
 Nec regni ulteriùs curat protendere fines .

Non interjetas uno tamen ordine gentes
 Bacchus habet : belli studiis clarissimæ quondam ,
 Marte meroque parem fecit sibi Græcia famam .
 Romanos rerum dominos Deus inde sequutus ,
 Vina Falerna dedit : lapsâ tum mole potentis
 Imperii , musto ffordentia plaustra per Alpes
 Egit , & optatis Gallorum constituit oris ,
 Despiciens populos Boreæ de parte vocantes .
 Scilicet invictis quæ gens effloruit armis
 Visa placere Deo est . Tantum ne Gallia munus
 Sperne : latet cæcis argenti copia venis ,
 Ærisque , chalybisque latent , aurique metalla :
 Parcite sed Baccho loca commoda parcite cives
 Destrudere , & teatas , irritamenta malorum ,
 Divitias ferro sub eisdem querere terris ,
 Queis auro melior , vitæ solamen amaræ ,
 Exoritur contra curas & tædia Vitis .

Opportunus

AGER.
VITI
COM-
MODUS.

Opportunus ager , tepidos qui vergit ad Austros ,
 Et sàbulo levis est : hic pessimus , unde furenti
 Eruta sylva manu regnis excessit avitis ,
 Invisura focos : infamem strage recenti
 Odit humum Bacchus , nec sponte hinc pabula carpens ,
 Tristior ingratum degit sine viribus ævum :
 Vivit enim Truncos radix ultura recisos ;
 Et quanvis caput in tenues non efferat auras ,
 Interiora tamen dominatur , agrumque per omnem
 Serpit , & immeritos ad se rapit improba succos .
 Äquior est Cereris multos que terra per annos
 Paruit imperio , & pingues nutritivit aristas .
 Nam spicis redimita Ceres , & Vite nitentem
 Pampineâ Bacchus frontem præcinctus , amicis
 Conspirant animis , ut vitæ gaudia mensis
 Hæc segetes , alter lenis det pocula vini .

Optima jejuni colles , largissima campi
 Vina dabunt ; & in arbitrio est , vineta serentis .
 Uberius cellis vinum meliusve reponat .

Pendenti malè firmat humo vestigia Bacchus ,
 Ni paries humilis toto discrimina clivo
 Crebra facit , limum retinens ; ne defluus imber
 Auferat , & vallem secum deducat ad imam .
 Quin & vitiferis juga per devexa theatris
 Læta repercussio coquitur vindemia Sole ,
 Uvaque vicinis Phœbum non invidet uvis .
 Tales dum rapido Rhodanus petit aequora cursu
 Miratur passim ripis assurgere colles ,
 Et fugiens nutu dextrâ lœvâque salutat .

Tres facies , totidem vulgo sunt nomina Viti ,
 Prima Tolosanis latè celeberrima campis
 Colligit ingentes non longo in stipite vires ;
 Brachiaque huc illuc tendens , media ipsa tenet se ,
 Aspernata trucem Boream Cælique furores .

TRY-
PLEX-
VITIS.

Arbutus
cordata

jngata.

Altera quæ trunco gracilis caput altius effert
Pondere viæta suo jaceat delumbis , arundo
Ni doceat stantem rabidos contemnere ventos.

*Arbu-
ſiva.*

Tertia frondenti Vitis requiescit in Ulmo ,
Quam tenet amplexu ; ramosque effræna per omnes
Serpit , & elatum caput inter nubila condens ,
Otentat curvos pretioso pondere ramos :
Unde Gigantæ Vitem de stirpe creatam
Græciaque & vani quondam cecinere Poetæ.

*Meta-
morphofis.*

Jupiter Anguipedum postquam temeraria fratrum
Confilia & structos disjecit fulmine montes ;
Phlegræis resupinus agris per quinque jacebat
Jugera centimanus Briareus : qui conscius ausi
Supponens humeros nitentem ad sidera fratrem
Juverat Enceladus , repetito fulminis iœtu
Stratus humili , nigro quoque tinxerat arva cruento.

Terra suæ prolis sortem miserata , Tonantem
Orat ut arborea sub imagine rufus alendam
Accipiat gremio sibolem ; quæ redditæ vitæ
Serviat humano generi , nec rufus in altum
Possit , humo defixa pedes , se tollere Cælum.
Protinus Enceladi de corpore nascitur Ulmus :
Figit agro plantas Briareus : rugosior artus
Contegit elumbos cortex : quot brachia bellum
Intulerant , totidem repunt farmenta ; jugalem
Queis veluti manibus stringens amplectitur Ulmum ,
Erigiturque solo ; ramosaque brachia jactans ,
Nunc quoque sidereas affectat Vinea sedes ,
Atque Giganteo de sanguine nata , liquorem
Sanguineum fundit ; motoque laceffere bello
Si nequeat Superos , cyathis mortalia plenis
Corpora sternit humili : quas foverat , addit inanæ
Spes animis , ipsosque docet contemnere Divos .
Cùm tonat , expertum media inter dolia fulmena

Horret adhuc , mutatque metu pallente colorem.

Qui tali potuere fatas ab origine plantas

Fingere , quid mirum nova per mendacia Græcos

A Superis duxisse suæ primordia gentis.

Vitibus una licet species , non unius omnes

Vina dabunt pretii : melior de Vite pedata ,

Quò propiore solo fruitur , vindemia pendet :

Caudice quæ brevior , terræ vicina , reflexi

Auxilio Solis feliciùs excoquit uvas.

Quæ nubunt Ulmis , Baccho cellaria vincent

Ubere , sed tristi qui torqueat ora sapore :

Arbor enim , Solem sub fronde latentibus uvis]

Eripit , & dulci prohibet mitescere succo.

Si tamen est Ulmo Vitis conjuncta maritæ ;

Ne muta patrios mores , habitumque locorum :

Sunt & inexperti metuenda pericula cultis ;

Atque aliis aliam in faciem feliciùs arvis

Nascuntur Vites : longo Burgundia traçtu

Sustinet elatas sudibus furcâque salignâ ;

Ne vitiet putres agri vapor humidus uvas.

Allobrogum verò cæcis in vallibus , uva

Vix fruitur viso nisi summa ex arbore Phœbo.

Itala gens (seris usus quia venit ab annis

Non vitio terræ) Vites socialibus Ulmis

Jungit , & æquali geminas ætate maritat :

Confita namque locum fusis ubi stirpibus arbor

Anticipat , succum nascenti præripit uvæ :

Atque Ulmus , cum Vite , pari nisi pubeat ævo ,

Non tolerat sponsæ ramos & pondus iniquum.

Si morbo gravis arbor obit , vel segnior annis ,

Connubio tu parce novo , furcâque bicorni

Et fixo viduam solare pedamine Vitem.

Horto etiam Vitis decori est , cùm proxima tectis

Nascitur , & scitè muros hinc inde per omnes

QUE
VITIS
OPTI-
MUM
VINUM
FERAT.

VITIS
PERGU-
LANA.

Fle&tutur, atque jugo primis assūescit ab annis:
 Tum latè intendunt contos, ramoque sequenti
 Vitem ad vincia vocant: mordacibus illa salignas
 Claviculis stringit crates, latèque virenti
 Palmitis obtentu muros, & limina vestit.
 Sæpe per irriguos Olitor non inscius hortos,
 Dum fle&ti dociles virgæ, dum mollior ætas,
 In testudineum farmenta sequacia dorsum
 Ire jubet, contra æstivos umbracula Soles.

VITIGI- In quamcunque velis faciem se tollere Vites,
NEI Optima quæ culto figas plantaria colle
SUR- Eligito: si quid vitii delectus habebit;
CULI
DELEC- Arte dehinc nullâ generis reparabile damnum est.
TUS. Non habet empta fidem Vitis, fallitque Coloni
 Spes avidas, alio sibi quæ transpittitur orbe:
 Nescit enim peregrina novis assūescere terris,
 Amititque suam mutato fidere famam.

Cùm rubet, ac torto mitis vendemia collo
 Extremis fruitur jam solibus; elige Vitem
 Quæ peperit plures, modò fit fapor optimus, uvas.
 Inde petes farmenta tuos pangenda per agros:
 Atque ut nōsse queas; jam tum vel summa flagella
 Demete, vel trunco rubeos inscribe colores.

VITIS Quæ verò potior satio, quæ forma serendi,
SATIO. Omnia divino dudum vulgata Maroni,
 Dicere nil opus est: at quâ ratione recentem
 A teneris Vitem informes, doceasque labori
 Respondere tuo; paucis hæc omnia Vates
 Perstrinxit, rerum fastigia summa sequutus.
 Ac velut egregia pingendi quisquis in arte
 Nomen habet, primis habitumque situmque figuris,
 Et quaecumque operi seu vis seu gratia postquam
 Indidit ipse, rudi permittit cætera dextræ.
 Sic majora movens animo, quæ multa parabat

Præterit, atque aliis Maro commemorauda relinquit.

VITIS
CULTU-
RA.

Ergo rudes huc, Musa, manus: jam pullular agris,
Jam nova primævo vestit se Vinea ramo.

Eia agite Agricolæ, rastris duroque ligone
Prima juvate novi partûs conamina, terram
Vertite, & obliquas effossis altius agris
Cogite radices meliorem accersere succum.

Plura simul primos crescant impune per annos.
Germina; nec Vitis spes tota recumbat in uno
Palmite: post ternas hyemes manifesta vigoris
Signa patent: fluxas molli tunc denique frondes
Decuties digito: neque enim quos parturit, omnes
Educat, & succo fœtus alit ubere Vitis.

Quæ ratio, quæ causa rei, quâ lege per omnes
It succus ramos, & frondes explicat arbor:
Imò age nutricis quæ tanta potentia terræ
Auget in immensos sylvestria semina truncos
Expediam, & causas (1) iterum tentabo latentes.

Tota recens nati sub cortice germinis arbor,
Ut perhibent, latet in tenuem contracta figuram:
Ipsum adeo vincis si vis humana solutis
Poscit in exiles germen diducere fibras,
Continuò teneris ramos miretur & uvas
Involvi tunicis; atque ut puerilia membra
Explicat humano decurrens corpore sanguis,
Non aliter pinguis terræ nutritius humor
Paulatim insinuat sese radicibus imis,
Et Sole eductus tepido, venasque per omnes
Diffusus, ramis animos vegetumque vigorem
Sufficit: at Phœbi cùm se vis blanda remittit,
Deceditque Nyemi; tum nec se porrigit ultrà,
Nec tumet in florem, nec partus educat arbor;

(1) *De plantarum nutritione carumque morbis sua. Lib. 6. pag. 114. & sequentibus.*

Languet iners , cecidere comæ , sylvasque per omnes
 Horrent indecores nudato vertice trunci.
 Quippe pigrum toto fundit se cortice frigus ;
 Nec via per ramos nativo libera succo.
 Mota autem tellus , & crebro exercita cultu
 Arboreosque juvat frutices , & graminis herbam :
 Molliti seu cæca soli spiramina laxet
 Affidui labor Agricolæ , terrâque solutâ
 Uberior veniat nascentes humor in herbas :
 Seu quæ terra diu tergo vim pertulit æstûs ,
 Versa manu , nova det fibris alimenta , supinas
 Plurimus in primis glebas si diluat imber.

VITIS
PUTA-
TIO.

Ergo vocet pluviam votis , durrataque Fosfor
 Affiduis discat renovare bidentibus arva ;
 Atque putans Vitem duræ post frigora Brumæ ,
 Provideat matrem ne germina plura fatigent.

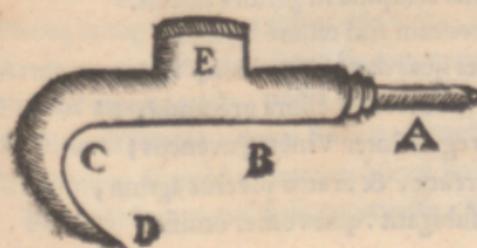
Si quem digna manet Lenæi gloria , Lunam
 Consulat ; agrestes moderatur Luna labores ,
 Illius & vario pendet res rustica vultu.
 Viribus exultans quæ Vitis inutile lignum
 Et steriles fundit succoso caudice gemmas ,
 Cæditur , amissos Phœbe cùm colligit ignes .
 Informi contrà macie confecta putatur ,
 Cynthia cùm lucet juncto plenissima cornu.
 Ancipiti mècum dubitat qui credere Lunæ ;
 Et terram spectare , Poli quâm sidera , mavult ;
 Effœtas reparat Vites , breviora recidens
 Sarmenti capita ; & pingui de Vite racemos
 Elicit , in largum submittens brachia fructum .

Vitales æquis succos dispenset utrinque
 Muneribus , neutrâ Vitis neque parte laboret ;
 Sed quatuor pansum caput in duramina truncus
 Explicit , unde novâ reparetur fronde quotannis .
 Ne laceros hebes immitti fâlx vulnere ramos .

VITIS
PUTA-
TIO.

Sauciet, & nisu penetrans majore moretur.
Delassetque manus, scabram rubigine nigrum
Cote novet; Viti nec Rusticus arma requirat.
Altera fingendæ. (a) Capulo vicina saligno-
Pars (b) acies cui recta, sinu falcata recurvo.
Flectitur; ut duetu frondator simplice Vitem
Amputet obliquis eadem in vestigia plagis.
A (c) flexu sinus in (d) rostrum procurrat aduncum,
Si quid in angusto purgandum; putria truncis
Si qua cavis adimenda: (e) minax in terga securis
Prominet, ut cæsim feriat; ductimque putator
Vincere si qua nequit duramina, defecet iætu.

Plaga solo sit prona, gravem ne combibat imbre,
Vel gelidam accipiat Cælo resupina pruinam.
Ni procul à gravidis media internodia gemmis.
Sedulus obliquâ rescindat falce Colonus;
Interimet super illacrymans nova germina Vitis.
Æthereas cum palmes agens se lætus in auras,
Occupat angustas inter duo brachia fauces;
Vinitor hunc ferro metat; & quodcumque feraci
Profilit è trunco, pedibusque innascitur imis,
Mollibus exturbet digitis, nisi vertice cæso.
Cogitat enatis Vitem reparare flagellis.
Sed quoniam vel Sole, gelu vel adusta rigentia
Latiùs emoritur; truncum succidere malim,
Atque superjeætis stirpem defendere glebis.
Vinea transmittit caules, palumque vacantem

- A Capulus.
- B Culter seu
recta acies.
- C Sinus seu
flexus.
- D Rostrum.
- E Securis.

Contegit, & pingues fructu gravat ubere ramos.

Iliceas qui Vere sudes mediove retrahet
Vinito Autumno; sincera pedamina vertat,
Submoveat cariosa, solo pendentia figat
Altius; & Vitem nodis ne strangulet arctis,
Sæpe locum mutet stringens; Vinetaque purgans,
In tenues collecta liget farmenta maniplos.

VITIS
FOSSIO.

Nec mora post Vitem Saturni falce putatam,
Ante novas gravido trudat quam cortice gemmas;
Fosso adest, duroisque opera ad majora lacertos
Exerit. Umbroso Fagi sub tegmine vestis,
Doliolumque, & nigra Ceres, vilisque suppellex
Abjicitur; fidus servat Canis omnia: primus
It senior, glebasque movet: subit ordine longo
Indistincta cohors, & passibus aequat euntem.
Ille animos regit, atque interdum lumina flectens
Admonet herbarum versas ostendere Cælo
Radices, urgere operam, dum nubila pendent,
Altius & ferro penetrare in viscera terræ.
Fervet opus: mora nulla viris: allisa bidenti
Saxa sonant: levis in cumulos confurgit arena;
Nudaque, defossâ circum tellure, Lyæi
Crura patent, Phœbo melius fruitura calenti.

Testilis interea Cepas, & olentia latè
Allia fert, Rapasque viris: discumbitur Ulmo
Sub patula: facit herba toros; nec lignea cessat
Amphora perque manus, per & ora calentia ferri,
Purpureos fundens resupina in guttura fluetus.
Cœna brevis: revocant fixi tellure ligones:
Surgitur; & vires quas dant sibi pocula, Viti
Impendunt, ac vina ferat meliora precantur.
Sunt qui laxa regant inter Vineta Juvencos;
Sumptibus ut parcant, & aratro parcis agrum,
Si non utilius, subigant: quæ vomer omisit.

Prosequitur Fosfor spatia interjecta bidenti.

Vitis ubi vernos sentit rediviva calores,
Continuò lachrymis oculos suffusa tumentes
Stillanti rigat imbre solum, noctesque diesque
Collacrymat. Fluidos in vascula cogite fletus
Agricolæ: morbos oculorum viteus humor
Sanat, & æstivo vultus fervore perustos
Restituit; potuque juvat quos calculus, hærens
Visceribus, miserè cruciat: si largius olim
Hausta nocent quæ vina dabit; præfaga futuri
Providet auxilium succo lacrymosa salubri,
Vulnus opemque ferens uno de stipite Vitis.

VITIS
LACRY-
MÆ.

Arva licet tepidis Zephyrus laxaverit auris,
Et læto Philomela novum Ver ore salutet;
Gaudiaque invitet facies pulcherrima mundi:
Parce tamen lacrymis imponere Vinea finem;
Et longo metuens oculos corrumpere fletu,
Ne propera dubio gemmas committere Soli.
Hanc laudem imprudens sibi servet Amigdalus, anno
Nascenti primos, spem vanam, ostendere flores.
Ipse Aries quanvis aurato in vellere molles
Et Zephiros agat, & Veris præfagia portet;
Nulla tamen Zephiroque fides Verique tepenti:
Namque ubi cessit Hyems glaciales pulsa sub Arctos,
Indignata fugam, retro vestigia torquet
Interdum; sævoque furens circum undique flatu,
Depopulatur opes, quas fuderat infacia tellus.

REPAS-
TINA-
TIO.

Cùm regnat Cælo Cancer; nascentis & uvæ
Florea lanugo divinum spirat odorem;
Arma manu rursum tractet, summumque ligone
Vinitor æquet agrum, nudis radicibus almam
Restituens terram, quam Fosfor ademerat; imbre
Ut pluvium & tepidos captaret Vinea Soles.
Proderit & que multa virent injussa, nec ullam

PAMPINATIO. Germina spem faciunt, digitis rescidere: Viti
Majores dant plagæ animos; totumque relictæ
Partitur soboli radix uberrima succum.

At sitiens ubi torret agros Leo, tollite frondis
Luxuriem, quâ parte breves altissimus umbras
Efficit, & rubeis quâ matutinus ab undis
Aureus exoritur Titan: à Sole cadenti
Densior immites defendat pampinus uvas:
Nam vespertinum si senserit uva calorem,
Æstibus arescit nimijs, tostique racemi
Vina injucundum referent austera saporem.
Præterea gelidis Hyemem revocantibus auris,
Longa licet duros tardent sarmenta ligones,

VITI NOCENT Exercete viri terram; totumque per annum
Qui vineta manent tristes avertite casus.

Gelu. Sæpe ferox insurgit Hyems: & in intima gliscens
Membra gelu, Vites interficit: ut quid inanes
Vinitor effundis lacrymas! non fletibus istis
Tempus eget: vano Mulier terat otia questu;
Cura tibi melior, medicas ad vulnera Vitis
Ferre manus, culpamque omnem compescere ferro.
Semineces imo Vites à caudice cædens,
Infere fissilibus sarmenta feracia truncis.
Vitis adoptivum gremio lætissima germen
Accipiet; tum post aliquot mirabitur annos
Et plures uvas, emendatumque saporem.

Grando. Sæpe sonans agris ruit aëre grandinis imber,
Laetentes nil tale timens cum Vinea frondes
Explicit: mollis repetito cæditur iætu
Pampinus, & longi melior spes concidit anni.
Tarda quidem, sed non præsentior ulla medenda
Ars erit, infensi quæ si Jovis adjuver iras
Vinitor, & ferro tollat quæ germina tantis
Indejecta malis steterint: melioribus orta

Pampinus auspiciis tibi mox emerget ab ipso
Vulnere , maternos tamen haud oblita dolores.

Eruca.

Tunc etiam cùm lœta novis jam Vinea ramis
Pubescit , plexa Eruca sub fronde latentes
Oya fovent , turpique incestant fêmeine Vitem :
Semerasque comas Limax cornutus inertis
Obducit spumâ : geminam pede contere pestem.

Formica.

Si teneræ Viti Formica illudit ; avaræ
Gentis opes , parcasque domos , atque horrea verte :
Nec mora seculo fodiens granaria campo ,
Farris inexhaustos aliò convectat acervos.

Capra.

Capra venenatis nascentia morsibus urit
Germina , ni petulans pecus arceat horrida sepes.
Audent & timidi Lepores sub luce maligna
Molliculas Vitis furtim depascere frondes.
Sulphuream prætende facem , fumoque sequaci
Tetram averte luem ; vel ada&to in viscera plumbo
Auritam Bacchi regnis procul ejice gentem.

Lepores.

Annosis instat quoque Vitibus ægra fene&ctus :
Hoc ubi ; languet iners effceto corpore Vitis ,
Nudatumque comâ tollit caput , aspera rugis
Brachia fulcantur , nodoso tubere tota
Prominet , & raris onerat farmenta racemis.
Fumoso det ligna foco quæ debita cellæ
Vina negat ; propiorque novâ propagine palmes
Pressus humili , vacuis succedat sedibus hæres.

Senum.

VITIS
PROPA-
GATIO.

Cùm jam purpureas varians trahit uva colores ,
Musto dum tumeat maturior , ima Lyæi
Instruitur domus ; & vinaria vasa parantur.
Ille omnes labor unus habet : pars mundat olentis
Hospitii fordes , & torcularia tergit :
Obductas squalore lavat pars altera cupas :
Empta recens alii medicantur vasa , cavisque
Depromunt cellis jam dudum exercita vino

VINDE-
MIÆ
APPA-
RATUS.

VINDE- Dolia : frænando renovat pars vincula Baccho.

MIÆ Molli pars stupâ rimas obducit hiantes;

APPAT- Tum puras infundit aquas , intusque catenâ

RATUS. Fæcem agitat : putres verso cadus ore liquores

Evomit , & ventrem repetitâ aspergine purgar.

Instantem Bacchæo operi ne fœmina sponsum

Contempletur iners , uvis sed cuncta legendis

Conditam paret ante diem : de vimine textos

Expediat calathos , Vitemque perambulet omnem ;

Imbribus ut nullis corruptas prælegat uvas ,

Provida quas Hyemi servet mensisque secundis.

Interea duplicit pia vota , Deumque precetur

Sit tranquilla dies , sudumque per aëra purus

Sol eat , & madidis aliò Notus avolet alis.

Maturas pluvius quid sœviat Auster in uvas

Vidimus heu ! animis necdum dolor excidit ægris :

Nuper enim dulces cùm jam matura sapores

Uva daret ; nigro concrescit in aëre nubes ,

Quæ trepido , magis atque magis densata , Colonos

Exanimat terrore : finu quid devehat atro

Nescia plebs , Cælum gemitu , raucoque fatigat

Aëre ; sed obscuros non æra sonantia nimbos ,

Non gemitus , non vota fugant : furit horrida nimbis

Tempestas : tonitru montes quatuntur ; & aër

Non intermissis micat ignibus : omnia passim

Imbribus arva natant ; nec dira tonitrua , Cæli

Turbida nec facies , neque plaustris invia tellus

Venales tenuere animas. Pluvialibus uvæ

Pene putres miscentur aquis ; magnoque labore ,

Sed tenui legitur fordens vindemia quæstu.

Tristis erat vino facies , ingratus in ore

Tentantum sapor , & vires in pectori nullæ.

Si quis ineft lento elicitur nunc spiritus igne ;

Stillatum sed & ipse vapor densatus in imbre ,

Frigentisque

Frigentisque fluens sinuosa per ora lebetis,
Signa luis manifesta refert : nam nec sapit ori
Nec stomacho calet , admotos nec suscipit ignes.

VINDE-
MIA.

Ne properate tamen dubii formidine Cæli :
Et vos in populum quibus est permissa potestas ,
Invitis etiam date pocula læta , gravesque
More Patrum poenas indicite , si quis acerbos
Præproperus legat ante diem de Vite racemos .
Mox ubi tempus erit , notos det buccina cantus ,
Imperet & toto Baccheos rure labores .

Ac veluti miles , cùm proximus imminet hostis ,
Intentus belli signo parat arma , nec audet
Injussas miscere manus , & vellere signa ;
Ante canat quām rauca fero tuba murmure pugnam :
Sic ubi jam matura vocat vendemia Cives ,
Et Dionysiacum cecinerunt cornua bellum ;
Ferrum omnes dura subigunt in cote , virique
Et matres armantur : eunt diversa manipli
Per loca : stridentes subeunt , & agrestia currus
Arma vehunt : collo cava tintinnabula jaetans
It Sonipes , latèque sonantibus ilia vasis
Verberat , & resono ferit aurea sidera pulsu .

Urget amor præde : structum procedit apertis
Agmen agris ; jamque apparent Baccheia longè
Castra , racemiferas quadro queis ordine Vites
Explicit , viridique Deus munimine sepst.
Pampineis speciosa virent tentoria velis ,
Et matutinum fudo bibit æthere rorem
Uva suâ sub fronde , mali secura futuri .

Rusticus interea propior jam Vitibus instat ,
Foscarumque moras superat , ferroque recurvo
Pandit iter , sepes & propugnacula rumpens
Spinea : (1) Feciniam , Rhodias , Mareotides albas .

(1) *Variarum species.*

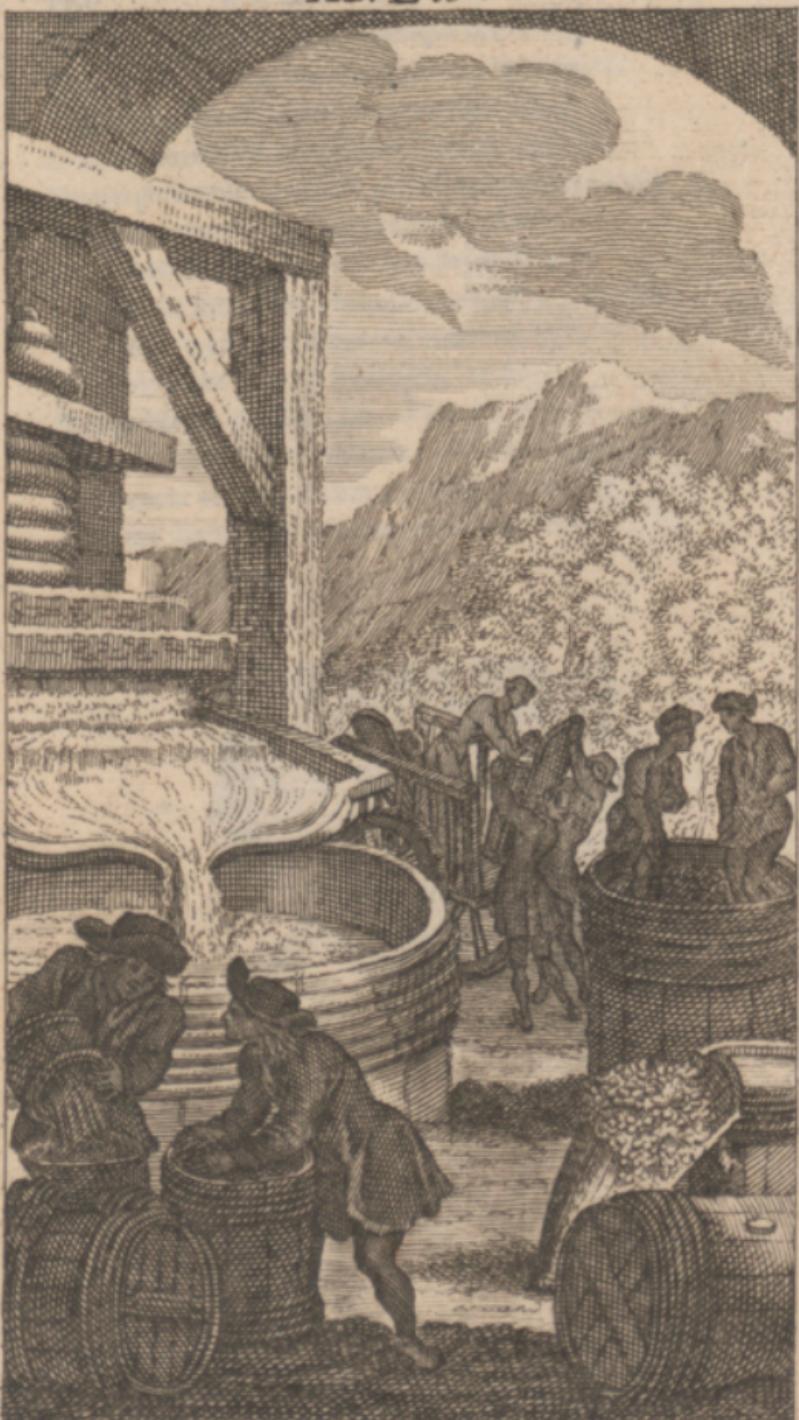
Cædit, & Argites, Psythiamque brevemque Lagæonum
Altera comprehensas manus attinet, altera curvo
Colla supina secat ferro: non parcitur ulli;
Non omnes tamen una manet fortuna: calent
Demerguntur aquâ, queis grandior intumet alvus;
Atque ut longa levent olim jejunia, Soles
Ad tepidos siccantur; agris non pejor in ipsis
Pars teritur sub dente: domum pars fertur, & altâ
Vel pendet trabe, fictilibus vel conditum ollis.

Uda trahunt alias ad calcatoria: nudis
Stat pedibus, palisque manus armata Juventus;
Inque Chorum super insiliunt, avidoque fluentem
Jam potant animo laticem, mersisque bibaces
Delibant digitis, & in annua pocula servant.

ΑΛΕΞ

PRAE DII RUSTICI LIBER XI.

Vinum.

A C T E N U S in sterili satis eluc-
tatus arena,
Et fodere, & ferro lata compescer.
Vites
Edocui, falcem tractans, durosque
ligones.

Nunc cratere manum armatus, nunc fordida musto
Vasa gerens, cellas & subterranea Bacchi
Hospitia ingredior. Proh quanta silentia! quantus
Horror ineſt! lato pendet curvamine fornix
Luce carens, fumoque niger: stant ordine longo
Dolia, quæ Culicum globus obſidet; atque bibaci,
Guttula ſi qua meri costis dependeat, ore
Sugit, & in variis circumvolat ebrius orbes.

CELESTE
VINA-
RIA.

(1) Bacche soporiferos qui languida membra per utres
Proiectus, strepitu procul otia ducis, inertem
Excute quem proflas alto de peccore ſomnum:
Fare age dic iterum, quæ ſenſibus hauerat imis,
Cum te ſepofita quondam de rupe docentem

(1) Bacchi nomine vinum ipsum intelligitur.

C E L L A Audiit Aoniae contemptor Horatius undæ.

V I N A - Tu quoq; (1) Phœbe pater, mecum per opaca locorum
R I A . Ingredere, ignotos audax recludere fontes :
Non te Baccheis Pindi sacra calmina cellis,
Pieriosque mero latices mutasse pigebit.

Imâ parte domûs sub fornice lignea primûm
Vasa, racemiferis & calcatoria plaustris
Obvia constitues. Uvis iligna premendis
Surgat utrinque arbos in spiram torta, gematque
Transversi valido nitens sub pondere præli.
Grandior accipiat calcatos cupa racemos,
Et per multifores manantia vina canales
In vacuas operâ facili defunde diotas.

Horrea sub terris lateant, quò Sirius ardor,
Insanæ quò vis Hyemis, Cælique tumultus
Non penetrent : nam si tonitru concusia tremiscunt
Dolia, pallentem Bacchus formidine vultum
Induet, & nullâ color emendabitur arte.

At neque fulmineos tormenta imitata fragores
Imperturbatus cellis Lenæus ab altis
Audiet, emoto neque plaustra sonantia vico :
Illiū & vires franget novus hospes ab Ulmis
Descendens, ævoque ferox, qui murmure cæco
Perstrepit, impatiens vinclis arctoque teneri
Carcere : fumosus spurco vapor exit ab ore;
Spumaque Roboreas circumfluit albida costas.
Hunc aliis sepone locis, dum concoquat iram,
Et posito clausus discat requiescere motu.

Horrea sint stabulo procul & torpentibus undis;
Nec putris Arvernos propè caseus afflet odores :
Neve cados suppone cadis : admittere possint
Intervalla manum, subitis quæ casibus adsit,

(1) *Phæbius sumitur profurore Poëtico, quem vino excitari
secebat Horatius.*

Inserat ut rimis stupam ; cùm plena Lyæo
Dolia laxatâ laterum compage dehiscunt.
Cæfareis , si vera fides , data meta triumphis ,
(1) Urbs claro quæ nomen habet de monte , sub ipsa
Digna mero meliore cavat cellaria rupe.
Non opus hîc gelidis restinguere pocula lymphis :
Ipsa suo stupidos exurdant frigore dentes
Vina recens deprompta cadis. Devota Lyæo
Explicat in cellis totos Germania luxus.
Estubì Tænario fulgentia marmore Bacchi
Tecta micant , auroque nitet vestita supellex.
Læta procùl piëtus præbet spectacula fornix :
Hinc tremula Ebrietas , & Inertia mollis , edaces
Sub pedibus curas , Regumque negotia calcant.
Hinc furor in montes Bacchus agit ; inde biformes
Centauri Lapithis vacuo craterem minantur.

Hinc acino spretæ pœnas dat (2) Anacreon uvæ.
Faucibus hærentem multo conamine pestem
Extrahere incaſlum tentat : Lenaus amori
Posthabitos passâ cyathos ulciscitur uvâ.

Parte aliâ flexâ in cubitum cervice recumbit
Ennius , & secum dicenda recognitat arma :
Stat scyphus ante oculos ; & turgida vena Lyæo
Carminibus fluit. Ipse adeo cratera rubentem
Democritus media retinens in morte , cadentis
Supremos animi quærit mollire labores.

At Bacchus positis medio sub fornice mensis.
Affidet , ornatus frontem pendentibus uvis :
Olli venter obefus iners abdomine turget ;
Et micat os qualis vento rubet aurea Phœbe :
Hinc positi calices , hinc cantharus : ebria circum-
Turba sedet , nudata sinus , similisque canenti :

(1) Clermont dans l' Auvergne. (2) Anacreon Poëta Lyri-
cus acino ſangulatus interiit.

CELLA-
RUM
ORNA-
MENTA
IN GER-
MANIA.

Pars crinali Hederā , vernis pars floribus udum-
Implicuere caput : rubeis baccata renidet
Frons papulis , oculi languent , it gutture flatus
Crassior , & læto color enitet igneus ore.

Vana loquor : cellis alias impendite curas
Agricolæ : neque enim auratis meliora diotis
VINUM Vina fluunt : decora ipsa loci sint dolia leni
Plena mero , non argento perfusa nec auro.

Gallium. Noste juvat quo nata solo , quos fordida tinxit
Uva pedes ; aliis aliam dat Gallia terris.
(1) Cociacis oritur Liber generosus in agris ,
Firmus Burdigalæ , Bliteræ mitissimus , asper
Lutetiaz : (2) rupes ab Eremo dicta saporem
Conciliat viresque facit : Campania mollem
Educat , austерum Burgundia , (3) Belna severum.
Lene merum (4) Ripis nomen quo dicit ab altis
Cruda coquit nimium pransis alimenta : Cadurci-
Vina probant succosa , quibus tabentia pallor
Ora notat : si cui placeant (5) Velauna , (6) Neracum
Oderit , atque tuos amet idem , Arvernia , colles.

Gracum. Gracia floret adhuc , quanvis abstemia , Bacchi
Muneribus ; si cura virum telluris avitam

Italicum. Excierit cultu laudem : creat Itala tellus
Ut (7) molles animos , sic mollia vina : feroceſ

Hispaniæ. Et Baccho & populis inspirat Iberia mores.

Germanicæ. Robur utrisque facit Germania ; corpora bello ,
Vinaque progenerat mensis generosa , senectam
Quæ servata-ferunt , laudemque ætate merentur.

**VINUM
rubrum.** Altera vina rubent , albescunt altera : multus
Inter rubra color distinguitur : optima sunt

(1) Concy. (2) Vin de l'Hermitage. (3) Banne. (4) Rivesaltes. (5) Le Velai. (6) Vln de Nerac. (7) Vinum molle dicitur quod nave est & nihil habet asper. Virg. Mollis animus aspero & difficiliter opponitur apud Ciceronem & Ovidiu.

Quæ carbuncleo ignes imitantia , plenis
Scintillant pateris , & lætam suaviter acri
Afficiunt sensu linguam . Vehementia tristis
Calculus , & querulae in primis odere podagræ.
Vafibus , & placidæ se&tantibus otia vitæ
Mollia vina placent , stomachoque facilima vincit
Muskeia continuè tentant caput , aspera fraudem
Dissimulant , & ubi linguam vinxere pedesque ,
Vix reddit exactâ libertas nocte : palatum
Tenuia delectant , sed habent mutabile semper
Ingenium : via longa mari terrisque colorem
Fuscat , & imminuit robur : vestura severo
Dat vires pretiumque mero . Sic debile corpus
Obruit & validos labor idem roborat artus.
Æquoreos hinc per cursus , exercitus astu ,
Ad sua nobilior peregrè reddit horrea Bacchus.

Dulcia languentes morbo , generosa valentes
Vina beant , violenta viros , mollissima matres :
Candida non tolerant longos æstate calores ;
Frigoribus , positâ vix fæce , bibuntur : ab albis
Optima sunt quæ vina fluunt (1) Apiana racemis :
Dulcis in ore sapor vivaxque in pe>tore virtus.
Non humus hanc omnis feliciter educat uvam
Quæ genus & nomen servet : frigentibus agris
Humentique solo , mellitum obliita saporem
Exoritur : favet huic regio Bliterensis , & orbis
Jam canit extremus quos (2) Frontiniana racemos

Præla domant : miti Baccho mitissimus aér.
Dulciaque arva placent : atqui Bliterensis oris
Cæli seu faciem spe&tes terræque , virûmque
Ingenium , nihil est toto clementius orbe.
Hinc vetus est vulgi dictum , si rursus Olympi
Affectet superas humana superbia sedes ,

*Album.**Apianæ.*(*Ubi de
Blitera
Urbe.*)(1) *Vin Muscat.* (2) *Muscat de Frontignan.*

Providisse Deos Bliteram , donisque vicissim
Ornavisse suis . Dat Jupiter aëra purum ,
Sol lætas sine nube dies ; nascentibus ultro
Terra parens toto se floribus induit anno .
Non satis est Oleis campos vestisse Minervam ,
Jussit inexhaustos oleum quoque currere (1) fontes ,
Ipse suas animos hominum formavit ad artes
Delius ; & si quid sapiunt mea carmina Vatem ,
Hanc mihi cara dedit cum fanguine Patria laudem .

Littore Neptunus medios ab utroque per agros
Ad Bliteram sibi fecit iter , mirante Colono
Ire novos campis fluëtus , montesque per ipsos
Eōis gravidas opibus transnare carinas .
Laudatum mihi nuper opus ; nec gratia laudum .
Nulla fuit : visus sibi carmine clarius Alveus
Respondet meritis ; veëtigalesque Poëtæ
Sternit aquas , & vina vehens Apiana , tributū
Libera , divino gravidam mihi neftare navem
Accelerat ; quanquam Zephyrus spirantis ameno .
Captus odore meri positis flat segnior alis .

VINA

MEDI-

CATA.

Quām varios discant mentiri vina sapores
Quis referat ? sunt qui cupis uvamque , pyrumque .
Et pomum jubeant mixtos confundere succos .
Sunt qui prævalidum faccīs mollire Lyæum
Non dubitent : alii contrà languentia calce
Vina movent ; viresque , & dulce faporis acumen .
Idæâ stimulant pice , mordacique Synapi .
Ille cadiis Arabum messes infundit odoras ,
Atque novum Casiâ medicatur & Iride vinum .
Pelliculis alias citreis , moroque rubenti
Quem Baccho natura negat , facit arte colorem .
Fagineis Matres vittis , acinisque racemi
Austeros didicere meri compescere gustus .

(1) Gabianus fons in agro Bliterensi oleo fistillat .

Divitibus quicumque volet fucata venenis
 Dolia corrumpat : tu purum à Vite Lyæum
 Semper ama: medicata placent , sincera ruentent
 Vina fovent stomachum , pallentes corpore morbos
 Et fraudes animis &c edaces pectora curas ,
 Foedaque vaniloquis abigunt mendacia linguis ,
 Et retegunt mentes dubia sub fronte latentes ;
 Illimi velut ora refert fons vitreus undâ.

Humanas scelerum labes ultricibus undis
 Eluerat quondam legum non irritus author ;
 Cujus adhuc monumenta manent insignia cladi :
 Monspelii nam faxa solo qui dicit ab alto ,
 Aequoreis mixtam Conchis agnoscit arenam
 In lapidem riguissimè : alvei regalis ad oras
 (Amnis ubi fluit effosso sub monte) patescunt
 Hæc quoque cedentis retro vestigia ponti ,
 Signaque diluvii : neque enim Conchisque marinis
 Et fabulo , quod utrinque vides , superaddita tellus
 Huc aliunde vehi potuit. Cum naufragus olim
 Orbis aquâ latuit ; nostris defedit in agris
 (Qui tunc pontus erant) de montibus undique limus
 Debacchante mari raptus ; congestaque Gallis
 Terra plagis , humiles pelagum inclinavit ad Afros.

Omnia vastatis ergo cum cerneret arvis
 Desolata Deus ; nobis felicia vini
 Dona dedit ; tristes hominum quo munere fovit
 Reliquias , mundi solatus Vite ruinam .
 Illius edocuit cultus usumque Noëmus ;
 Quem superis male grata Deis ascivit , Iacchi
 Nomine , posteritas . Primus de Vite recisas
 Fixit humo plantas ; farmenta fluentia ferro
 Abscidit , & largo jussit pubescere fastu ,
 Calcatisque pedes hominum fordere racemis.
 Felices Asia primùm sata Vinea colles

(Ubi de
diluvio ,

Et de
Noëmo
primo
vitis
cultore .)

Vitis ex Vestiit : Argolicos illinc propagine fausta ,
Asia in Mox Italos ditavit agros : Baccheia nondum
Greciam
Italiamq;
ac demum
in Galliā Munera noscebant Galli , cùm prima tulerunt
 Bella per Ausonias , superatis Alpibus , oras :
propa- Qui primi venere , suos spe divite Cives
gata. Ut patriâ procul elicerent tellure , nec aurum
 Nec reliquas telluris opes , sed nobile vinum
 Devexere : scyphis , rauco non ære , vocarunt
 Magnanimos ad bella viros , non signa ferentes
 Altera , quām calices : illâ mercede placebat
 Ire nives inter medias , & sanguine fusō
 (Præmia militiæ) generosum quærere vinum :
 Tanta scyphis inerat vis & facundia plenis .

De Infido tamen , ah ! nimium ne crede liquori :
moderato Vina repertori nocuere , suoque Noëmus
vini usq. Exemplo docuit donis cælestibus uti
 Parciūs , in cyathos ipsam neque mergere mentem .
 Africa gens capit immites dulcedine vini ,
 Quas neque fraude Feras potuit nec retibus ullis
 Fallere : non alias amor insidiosus ad artes
 Vertitur , ut captos in vincula ducat amantes .
 Tu puer inprimis moderatiūs iterē vino ;
 Nec mala pallentum juvenilibus infere nervis
 Semina morborum , quibus affictabere quondam .
 Pocula mista seni fas est odiſſe , meroque
 Corporis effœti vires retinere fugaces :
 Affusis sed ament pueri frigentia lymphis
 Vina , nec adjeſtis irritent ignibus ignes .

DE
E BRIE-
TATE. Qui diras acies & Martia bella sequuntur ,
 Musarum qui caſtra colunt , fallacia vina
 Formident : nugas Vates effutit aniles
 Ebrius , at contrà parcè cùm potus ad arma
 Profiluit dicenda , facro ceu Numine plenus ,
 Nil mortale sonat , grandi sermone fed altos .

Eloquitur sensus animi , secumque quietā
 Pace fruens , ciet audentes in prælia dextras.
 Projicit & vitam fortis post sobria Miles
 Pocula , confertosque ruit metuendus in hostes ;
 Atque idem nimio venas inflatus Iaccho ,
 Vix gladium manibus tenet : intra viscera pestis
 Indigesta furit , fumosque obducit inertes.
 Fluēt ut in varias sibi mens malè conscia partes :
 Stantque , labantque pedes : humeris languentia pendent
 Brachia ; deformique graves sub fronte tumescunt ,
 Et geminos oculi mirantur in aëre Soles.
 Vulgus ad hæc stupeat rerum portenta , latentes
 Musa doce causas , &c si licet erue verum.

De
EBRIE-
TATE.

Quâ se vi moveat , quâ stet compagine corpus :
 Dissipet humanos ut se cibus omnis in artus ,
 Omnia jam vulgata : dapes à face solutas
 Sanguinis hospitium vehit in commune canali
 Laetitia vena brevi : cor dein cum sanguine vitam
 Diffundit , totique facit commercia moli.
 Tum veluti lentis Bacchi dum Massicus humor
 Decoquitur flammis , lateri frigentis aheni
 Hæret , & in tenuem se colligit halitus imbre :
 Non aliter toto fertur dum corpore sanguis ,
 Atque per anfractus & tenuia cola meando
 Perficitur ; levior cerebro pars hæret , & illinc
 Mentis ad arbitrium nervos effusa per omnes ,
 Corporeos artus movet , & fidissima rerum
 Nuntia , supremam resilit quasi mentis ad arcem ;
 Ut vario doceat pulsū (quo molle cerebrum
 Concutitur) quæ res affecerit extera sensus.
 Scilicet has animis æterno fœdere Numen
 Imposuit leges : aures & lumina , vitæ
 Sic dedit esse duces : at munera si quis Iacchi
 Transfiliat ; nimius vino qui spiritus hausto

DE Elicitur, nervos præcepis irrumpit in omnes,
BERRIE- Itque reditque frequens, turbataque fœdera rerum
TATE. Miscet agens; & dum nullis per membra recurrit
 Imperii, cerebrum sine lege sine ordine pulsat,
 Fallacique vagam deludit imagine mentem:
 Hinc animos post vina brevis dementia mutat,
 Atque incompositos dant ebria corpora motus.

Ingeniis etiam tormentum lene Lyæus
 Admovet, & mores hominum recludit opertos:
 Nam facili bilis quibus intumet acrior irâ,
 In furias & in arma ruunt: qui siccus inanes
 Mente jocos agitat, tremulo quatit ilia risu
 Ebrius, & lacrymis oculos humectat obortis.
 Balbutit sine fine loquax, & inebriat aures.
 Quippe suas sequitur leges Natura; viasque
 Quas solet ire, novo sanguis violentior auctu
 Ingreditur nervos; neque mens obsistere contrâ
 Jam valet: ut quando tumet imperiosius æquor,
 Remigis officium cessat; nec vela magister
 Arte regit: ventis discordibus aœta phasellus,
 Ludibrium maris, incerto vaga fluctuat æstu.

Uda Rosis veteres Danai per tempora nexit
 Corycium vel dente Crocum Raphanumque terentes;
 Quæsierint riguos solamen inane per hortos;
 Tu si quando mades vino, numerumque lucernis
 Accessisse vides, & teœta trementia volvi;
 (Dum stomacho Bacchi tacitus deferreat ardor,
 Et membris mens fana tuis commercia vitæ
 Libera restituat) si quid sapis, occule cœcâ
 Nocte probrum, facili dans languida membra sopori.
 Poena tamen manet usquè: vigil flacceſſere nervos,
 Et torpere gravi caput experiere dolore.

(*Ubi de Cafeto.*) Ut medeare malo, non est præsentius ullum
 Auxilium, quæsi si terris faba missa Sabæis

Intumuit

Intumuit nitidos sartagine tosta per ignes,
Tritaque mox validis intra mortaria pilis,
Diluitur lymphâ, facilique parabilis arte
Vulcano coquitur; donec vas pulvis ad imum
Venerit, & posito mansuerit ollula motu.
Fictilibus rufos pateris defunde liquores:
Addo peregrina dulces ab arundine succos;
Ora sapore calix ne tristia lædat amaro.

Divinos alium latices adhibebis in usum;
Seu longas opus est studiis traducere noctes;
Sive graves capiti tenebras induxerit Auster;
Seu nocuere dapes: illo medicamine Vates
Ingenium emendet, lætusque infecta resumat
Carmina; nec fontes alios, quibus ora Poëtae
Proluerint, fluxisse solo malè credat Achivo.

Græcia felices Arabum dominata per oras,
Castalium nobis non invidiosa liquorem
Huc dedit usque: lucri nunc dira cupido repressit
Aönios fontes, quorum vice currere jussit
Ingratos sine vi latices; quæ pocula terris
Barbariora suis America remittit, ademptas
Occultis, ni fallor, opes ultura venenis,

Cùm dederit fluidos ultro vindemia succos:
Injectâ ne rursus aquâ turgere racemis
Folliculos jubeas: lucrum non artibus illis
Grande paras: malè potus obit malè munia servus.
Antiquos imitare modos, præloque madentem
Subde racemorum facem: quæ vina supersunt,
Crassâ quidem, duro sed non ingrata Colono
Purpureis ibunt per torcularia rivis.

Non longum post tempus ubi diffusa laceffent
Musta cados; levibus stupis, & subere summum
Os operi, si vincla tenent fortissima Bacchum;
In tenues levior ne spiritus avolet auras,

VINUM
TORTI-
VUM.

OCCLE-
DENDA
DOLIA.

Depereatque mero robur. Cùm vina quierunt
 (Ne spatum sit inane cadis) supplere recentem
 Non pudeat lympham ; fundum quæ trudat ad imum
 Quidquid inest fæcis , nimiosque attemperet æstus.

Robur & ambrosium dabit ætas una saporem.

Ac veluti puer , in primis quasi musteus annis
 Nil sapit ; at veros ævi maturus honores
 Consequitur , calidus postquam deferuit ardor :
 Sic nisi desierint bullire , vel aspera promes
 Vina cadis , dulcive rues præcordia mulso.

DOLII. Haefurus rubeos latices , ubi dolia ferro

SPIRA- Quis terebrat , superis aperit spiracula costis ;

MEN- Circuitu quæ se facilis circumfluus aër

TUM. Infinuet : nam cùm solido plenissima Cælo

Omnia claudantur : spatiis nisi prompta relictis

(Ubi de Aura subest ; stant vina cadis suspensa foratis :

vacuo.) Usque adeo natura locis ab inanibus horret ;

Ut cecinere Sophi veteres ; ænigmata rerum

Qui tacitis odiis & amoribus omnia solvunt.

Sed quia transmissio corrumpitur aëre vinum ,

Spiramenta cadi crasso salis obstrue grumo :

Ut si quid labis Cælo collegerit , omnem

Exuat aura , salis per acerbos torta meatus.

VINUM. Perfidus an mixta Caupo jugulaverit undâ

AQUA. Lene merum , si nosse velis ; lita prodet Olivo

MIXTUM. Cannæ tenax hærentis aquæ , juncusque palustris

Qui cyatho mersus lymphâ se proluit unâ ,

Vivaque calx mixtis ignem quæ concipit undis.

VINI. Vere novo cùm terra sinus tepefacta renatas

TRANS- Arboribus frondes , animamque virentibus herbis

FUSIO. Suscitat ; excitâ turbatur face Lyxus ,

Mutatis nisi curâ fuit transfundere testis.

Hanc etiam cellis inimica Canicula pestem

Allat , ubi tepido tenebrosa volumina Cælo

Torquet ab australi spirans Notus humidus axe.

VAPPA.

Continuò facies appetit lurida , tristis

Fragrat odor , neque scintillans volat ignea fursum

Flammula , sed pateris languet sine robore vinum.

Humida face gravem purgant vinacea Bacchum ;

Sed non longa salus : furit immedicable morbi

Semen , & in tetros recidit mala vappa sapores.

ACE-TUM.

Si medicas adhibere manus contemnis ; acere

Sponte fines , acidi nonnulla est gratia vini.

Quos curare nequit potuit prævertere morbos

Vinitor , ad Solem nudas , exudet ut humor

Noxius , ostendens uvas , collovo retorto

Maternâ pendere sinens de Vite racemos.

Æquoreis prodest cupas detergere lymphis ,

Defæcare merum fassis , accendere sulphur ,

Et suffire cados , & fundere vina , priusquam

Sulphureos Cælo spargant nova dolia fumos.

Tempestiva tamen nisi carpitur uva , medendo

Non tolles quos cruda feret vindemia morbos :

Hinc laudem sperate viri : cùm semina fulcis

VINDE-

Credere tempus erit , lætas vel in horrea fruges

MIAS

Condere , rem totam liceat permittere servis :

ADMINI-

Dulcia sed rauco spumant cùm musta fusurro ,

STRARE

Tunc Domini vigiles rus & vinaria cella

DEBET

Depositunt oculos . Toto labor utilis anno

PATER

Paucorum minuat , si quæ sunt rure , dierum

FAMI-

Tædia : non aliâ rus tempestate voluptas

LIAS.

Purior exhilarat : nunquam vel ditior annus ,

Mitior aut Cæli tempesta : frigore corpus

Nec riget ignavo , nec inertis solvitur æstu ;

Urbanisque gravem curis lætiſſima mentem

Exonerat ruris facies : non divite cultu

Villa nitet ; sed divitior Natura per agros

Explicit passim , multo quod in urbibus emptum

Tij

Ære, coloratis ars dederit æmulæ tectis.

*Ubi de
Rustica-
tione &
amenita-
te Rumis.*

Rure vides quæ picta placent, audisque canentes
 Quas urbanus hians Volucres in imagine mutas
 Aspicit: ille rudi sylvarum imitamine pascit
 Lumina; tu nemorum gaudes viridianibus umbris;
 Vel Cælum terrasque oculis emensus, & aurâ
 Liberiore fruens, soles aut frigora captas;
 Fumosa nec in urbe latens, & totius orbis
 Exul agis tristem, clausus quasi carcere, vitam.

Turba salitantum resonas non obsidet ædes:
 Sed neque tranquillos subit anxia cura penates.
 Nullus adeſt teneros recitet qui mollis amores
 Musicus; Alium sed vocibus omnia latè
 Arva sonant, animis non insidiosa voluptas:
 Nulla tibi festis pendent aulæa theatris;
 Sed nemus in scenæ faciem cum monte virenti
 Descendens, & rivus agens cum murmure lymphas,
 Flumina sylvosas vel decurrentia valles
 Blandiūs oblectant oculos animumque vacantem.

Vos, animæ mundo natæ, quos juris & æqui
 Publica cura tenet, vestri quæ furta licebunt
 Temporis, hac vobis patrioque impendite fundo.
 Cum primùm rubet uva mero; mutate silenti
 Rura Fori rixas, implacatosque tumultus;
 Otia permittit Themis autumnalia vestræ
 Quod liceat Viti cellisque imponere leges.

Præsidium CAULETE Fori, facrique Senatus,
 Laus & amor, quam specto libens te rure quotannis,
 Pondere cum rerum posito, nec murice tintâ
 Veste nitens, oris sed majestate verendus,
 Baccheum moderaris opus; vinaria legum
 Te neque tutorem pudet inter labra videri,
 Palladis & plenum studiis Themidisque, Lyra
 Patris ad agrestes animum demittere curas.

Deliciae populi , circumstat , fordida musto ,
 Sed formosa tamen soboles ; patriæque docetur
 Invigilare rei , discat dum grandior olim
 Edictis vitâque magis defendere leges .

Tu quoque Musarum sequeris qui caltra , relictis
 Dolia pro libris agita : quæ vina parabis
 Ingenium facient , & perdita tempora (chartas
 Cùm repetes urbeinque) tibi cum foenore reddent .
 Forsitan & ruris dulcedine captus , amabis
 Lene viri studium , quem fortunata colendis
 Sors addixit agris ; & qui sibi cognitus uni ,
 Obscuros numerat riguis in vallibus annos ;
 Permittitque suis humana negotia fatis .

Purpureas musto madidus dum vinitor uvas
 Colligit , & validi fordentia plaustra Juvenci
 Contentâ cervice trahunt , strepitique resultant
 Fœmineo colles ; hinc atque hinc lumina volvens
 Urget opus ; curis vel fessus agrestibus altam
 Ingreditur sylvam , viridique recumbit in herba ;
 Vel legit obnixus trunco ; vel carmina condens ,
 Miratur faciles secura per otia Musas .

Vespere si Turdus , si se ferat obvia Perdix ,
 Occurravite Lepus canibus ; quam gaudet inemptas
 Ferre dapes , Leporisque dolos narrare ; per orbes
 Implicitos seu signa pedum turbavit , anhelum
 In sua five redux vestigia lusit Amilcham .

Cætera quid referam nostro malè cognita seculo
 Gaudia , semotis uni sibi vivere curis ,
 Dicere nil quod paeniteat dixisse , maligno
 Non carpi sermone , metu pallescere nullo ,
 Spœ nullas agitare , graves nec volvere curas ,
 Nec steriles hominum laudes , nec vana morari
 Præmia , secretos ruri sed degere Cælo
 Teste dies , atque ipsa inter spelæa Ferarum

Et sapere , & pravos urbis dediscere mores.

O ! mihi si placido solari rure sene&tam!

Si liceat blandas , doceo quas versibus , artes.

Exercere manu ! nec in urbe superba Potentiam

Regna pati , neque ja&tari civilibus undis !

Quàm pia vivendi capiam præcepta , caducas

Res hominum breviore legens in flore ; Deique

Admiratus opes , reduci seu Vere per hortos.

Floribus in pictis rerum Natura creatrix

Ludat amabiliter variorum errore colorum ;

Seu viridi in luco , vel culta per arva , laborans

Utilius , tenui magnos de germine truncos

Erigat ; aut uno plures è femine culmos :

Expediens , flavos tegat albis messibus agros.

Quid si Naturæ fas explorare sagaci

Mente vias , alias & conciliare sapores

Fru&tibus , aut alium dare floribus arte colorem ,

Arboreos fœtus vel maturare , vel atræ

Frigoribus Brumæ vernos transmittere flores !

Hæc ego quàm lætos opera inter agrestia condam

Rure dies ! quò nondum auri sitis improba secum

Et scelus & fraudes , inimicaque jurgia duxit ;

Ales ubi timet una dolos ; ubi turbida foli

Bella movent toto discordes æthere venti ;

Martia nec somnos abrumpunt æra ; nec alter

Auditur gemitus quàm Turturis ; alter ad aures

Nec strepitus venit , æquorei quàm sibilus Austris ,

Somniferum vel aquæ murmur per saxa fluentis ,

O ! nullo turbata metu pax hospita ruris !

Quando dies erit illa , volans quâ liber ab urbe ,

Carcere ut ex longo , puras se&tabor agrorum

Delicias ; & in obscuro tranquilla recessu ,

Omnibus ignotus , nulli gravis , otia ducam ;

Meque fruar , nec fata timens , suprema nec optans .

L. M. Dumesnil d.

L. F. Care f.

PRÆDII RUSTICI LIBER XII.

Aves chortales.

XEGI quæ ruris erant : stat Villa
salubri
Ædificata loco : sius est cerealibus
arvis
Cultor , & agrestum pecus auxiliare
laborum.

Arboreis jam Poma rubent pendentia ramis ;

Emicat irriguis Olus hortis : florea rivos

Prata bibunt : nitet alma Ceres : socialibus uvis

Exultat gravis Ulmus. Habes jam Rustice plenis

Condita vina cadis , missas & in horrea fruges.

Nunc ut inempta parem festis opsonia mensis ;

Chortis Aves , & Apum cellas , ac lustra Ferarum ,

Atque Columbarum turres , piscofaque versu

Seagna sequar. Mihi proh! volucrum proh!quanta Ferarum .

Obvia fert se turba ! sua de turre Columbae

Dulcia certam lœtis dant murmura rostris.

Binus Apum rutilis exercitus obstrepit alis ,

Bella ciens , iterumque cani sua prælia gaudens .
 Piscis ad extremas pinnis adremigat oras :
 Erigitur , tensasque Lepus mihi surredit aures ;
 Plurimaque abjecto Fera libertatis amore
 Mitis adest , placitoque volens se carcere claudit .
 Se piætæ cervicis Anas , & garrulus Anser ,
 Tardâ mole movent : habitu Gallina modesto
 Progreditur : collum Gallus cristaſque rubentes
 Erit , & motis plaudit sibi lætior alis .

PAVUS. Sed primos opere in tanto sibi Pavus honores
 Postulat : en piætas ut in orbem gemmeus alas
 Explicat ; & caudæ longo quasi syrmate verrens
 Atria , Gallinas inter Gallumque minorem ,
 Atque humiles inter Capos Anatumque cohortem
 Fluëtivagam , cunctis mirantibus , altior unus
 Ingreditur ; plumisque tumens cristâque superbus ,
 Regia fastosæ jaætat diademata frontis ;
 Seque amat in primis , cum per vernantia caudam
 Prata rotat ; variosque trahens à Sole colores
 Emicat , & flores rutilo fulgore laceffit .

Condecoreret Pavus stellatibus atria plumis ,
 Et vigiles agat excubias , suprema domorum
 Culmina nocte tenens ; piætas det gemmea caudæ
 Ornamenta Ducum galeis ; det & aurea flabra ,
 Quæs molles animant Zephios æskate Puellæ ;
 Romulidumque fames licet ambitiosa decoras
 Quæsierit Volucres epulis ; tu pone superbæ
 Fræna gulæ : neque enim propter convivia Pavus
 Nascitur , at blando recreet qui lumina visu .

Huic laudum cupido mage quam dapis , hordea tantum
 Vel Milium dabis , aut Vicias , aut vile Cuminum :
 Odit enim campos avido pede nobilis Ales
 Scalpere , & indigno vietum sibi quærere furto .
 Catera nil cures : quid enim tibi proderit ædes

Ponere, vel matri certos affingere nidos.

Hospita Pavonem ramis frondentibus arbor

Excipit; atque alios avis ambitiosa penates

Non habitat, magnas veteri quam robore Quercus

Aut Platanos, quarum sub tegmine tuta quiescit;

Nil metuens; cæcā nisi cum caligine terras

Nox operit: pavidè nam claritat, excita somno;

Atque per obscuras, quem non videt amplius umbras,

Amissum queritur plumæ fulgentis honorem.

Pava suos sylvis nidos abscondit, & ultro

Incubat, ac mediis appareat rarius agris;

Ut modicam cererem properataque pabula raptim

Carpat; & ad caros redeat, sua gaudia, Natos.

Nequicquam rutilis se se fert obvius alis;

Et rotat in varios corpus revolubile gyros

Pavus amans; pennæque levis blanditur amico

Verbere: nil formæ, querulo nil murmure, blandis

Nil agit illecebris; & inexpugnabile peccus

Conjugis haud alio quam proliis amore tenetur:

Illius indignans curas, viduosque maritus

Impatiens sic ire dies, flagrat excitus una

Jam rabie: non ore tamen, non vindice pennæ

Audet in oblitam thalami confurgere Pavam:

Obstat enim pia fœminei reverentia sexus,

Ignibus ova suis inimica requirit, & atro

Funere semianimes, & vixdum munere vitæ

Donatos perimit foetus; Natisque reclusam

Ostendens lucem, lucis pater impius usum

Eripit: effræno tantum est in amore furoris.

Id metuens dulcem fruticosis fœmina partum

Abscondit latebris, & longâ ambage viarum,

Circitu longo, nemorum per inhospita veros

Dissimulat calles; oculosque per omnia circum

Erigit, observans ne Pavus & ipse vicissim

PAVÆ

INCUB-
ATUS.

Occulta timidos speculetur ab arbore gressus.

PAVO-
NINI
FULLI.

Mox ubi Pullorum pars edita lucis in auras
Prodiit; exultans successu Pava, laborumque
Impatiens, reliquis non amplius incubat ovis:
Nec magis ardet iners malenata poëmata Vates
Edere, quam Pullos Avis ambitiosa recentes
Gestiat è latebris in apertum educere Cælum.

Continuò nemorum cæcos scrutare recessus;
Ovaque si reperis, formosa Puella, teponem
Ne pudeat calidas intra supplere papillas,
Maternasque vices pulchræ conferre Volucris:
Cæfareo sic ova sinu tepefacta fovebat
Livia, regales gaudens excludere Pullos.

Nutricis partes etiam si forte subire
Te pigate; Pavum reliquis adjunge novellum:
Accipiet, numeroque Parens lætabitur aucto.
Aspice maternam quam dulcia gaudia mentem
Pertentant; ut amat sobolis stipante catervâ
Prodire, & totâ plausum sibi quærere villâ.
Tum digressa domo per florea prata, per agros
Agmen agit, seroque redux jam' vespere, tutos
Sedula componit viridi super arbore Pullos;
Quod fallax nequeat Vulpes adrepere noctu.
Debilibus si non valeant concendere pennis,
Ipsa Parens oneri succedit, & explicat alas;
Attollitque humeris: ortâ jam luce volantes
Desiliunt ramis; & turba si quis ab omni
Hæret iners, etiamque tremens, etiam inscius alis.
Possit an invalidis se credere; mater ab alto
Dejicit, & primos jubet exercere volatus.

Cristula cecepit ubi capiti succrescere, Pavus
(Ut pueri cum gingivas aperire tumentes
Denticuli nituntur), humili jacet æger, opemque
Voce petit querulâ: manibus Villica blandis

Accipies; vincensque cibi fastidia; pressum
Lac dabis; & molli (neque enim fomenta dolorum
Altera) languentem vietu solabere Pavum.

Non furtim Gallina fuos villatica Puilos
Sic pariet; tota glociens sed chorte dolebit,
Et gemitu tristi nidis ablata reposcer
Ova, quibus Genitrix vitam transfundat; & artus
Informes animet, blandoque calore resolvat.

Non tamen has nullo discrimine mater in artes
Eligitur; suspecta tibi sit junior ætas:
Ingenium primo mutabile semper in ævo est;
Nescit & ipsa diu Pillastra immobilis uno
Stare loco: solers, usque exercita longo
Accipitur veterana: novem, vel plura Parenti
Subjicies, si plura sinu complectitur, ova.

Si quid te miseret glocitantum, merge salubri
Flumine: maternos vanis cum questibus ignes
Fluminis excuties ope frigidioris; inani
Nec mœrore feres desiderioque cubandi
Ovorum à partu matres cessare diurno.
Per rostrum quoque pluma joco trajecta, querentis
Gallinæ cohibet gemitus; & proliis aventem
Divertunt aliò dolor aut injuria mentem.

Hybernus gelido Boreas cùm spirat ab Axe,
Irrita Gallinæ suppones ova cubanti:
Appositâ matrî licet auxiliabere prunâ;
Imbellis tamen intereunt à frigore Pulli.
Sed neque venturæ soboli felicior ætas:
Nam tonitru molles, operum primordia, fibras
Confundit, magno quatiens aviaria motu;
Et si fortè silent nubes, non parcer iniqui
Stella proterva Canis. Naturam imitare magistrum;
Et cùm Vere novo per opacos pendula saltus
Tecta parant gravidæ Volucres, luteoque cubili

GALLI-
NÆ IN-
CUBA-
TUS.

GALLI-
NÆ IN-
CUBA-
TUS.

Intexunt molli junctas cum vellere plumas;
Tu procul à strepitu nidos compone, recenti
Substratos paleâ : largus jace pabula circum,
Oblitasque sui matres hortare paratis
Ut vitam dapibus tueantur, & otia longo
Immiscere velint operi, nidoque reliquo
Incolumem Pullis animam servare fovendis.

Ova parens pedibus rostroque invertit acuto;
Ut partes fundat sese calor æquus in omnes:
Ni faciat; tu saepe rubro signata colore
Versabis memor ova: tuis cave Villica Natis
Tale ministerium, & tenues injungere curas.
Incautis puer imprudens, avidusque sciendi
Omnia contrectat manibus, matrique cubanti
Deformis Vetulae magis ossea dextra placebit,
Quam pueri formosa manus. Gallina protervum,
Voce ferox oculoque, nisi deterreat, ipsos
Afflit in vultus iratior, oraque rostro
Figit, & ungue manus notat implacata cruentas.

PULLI
GENE-
RATIO
ET CON-
FORMA-

Dum moror & nimio per singula versor amore,
Vitalem interea senserunt ova calorem:
Solvitur, & spatiis ab inanibus humor in auras
Avolat, inque dies magis ac magis insita rerum
Semina concrescunt, formas habitura morando:
Ac primùm varios genitabile germen in arcus
Dividitur, vivumque rudi molimine fœtum
Ædificat: geminas albo jam turgida succo
Bulla duplex oculorum acies meditatur: utrumque
Jam cerebrum emergit, mox unde medullula tracta
Continuo totos sese diffundet in artus:
Sanguinei jam rubra micant primordia cordis
Adjacet hinc illinc compages ossea quondam,
Nunc moles informis, iners, similisque carinæ,
Quam trabibus manus artificis contexit acernis,

Nil appetet adhuc Volucris; mox omnia soles

Post quatuor manifesta : pedes & mollia crura

Profilunt, humerisque duplex adnascitur ala.

Prorumpunt oculi ; caro contegit ossa ; caputque

Prodigiale tumet : cerebrum calvaria mollis

Induit ; & longo facies producitur ore.

Jam rubet, & luteis differt arteria venis :

Jam rami truncō plures oriuntur ab uno,

Et toti faciunt vitæ commercia moli.

Ordine tum duplice costas Natura carinæ

Adjicit ; & ne quid spatio claudatur iniquo,

Tegminibus nullis opera imperfecta coarctat :

Corda micant adaperta : suos hinc pulmo recludit

Folliculos, hinc cola jecur ; dapibusque coquendis

Ardet inextinctis mediâ focus ignibus alvo :

Nam croceum Pullus molli bibit ore vitellum :

Hinc alitur, rupto donec se carcere solvat.

Longa cibum plexo defæcant ilia tortu ;

Primaque laetèolum trudunt in vascula succum,

Unde novos iterum vitæ purgatur in usus.

Hæc ubi jam confecta ; suis accommoda membris

Pellis adestrat : stomacho cordis numerosa supellex

Contegitur : cæco velans abdomine venter

Intestina capit. Teneram dum pluma Volucrem

Vestierit, gelidis nondum committitur auris,

Sed jacet in ventrem medioque liquamine Pullus

Innatat ; huic caput & truncus fleantur in arcum,

Atque fatigentes pendent cum cruribus alæ ;

Claustraque jam rostro rupturus iniqua, putamen

Agreditur, frætoque emergit latus ab ovo :

Miratur lucem insolitam, linguaque solutâ

Pipilat, & teneram cognoscit voce Parentem,

Inque sinus refugit tepidos, alimentaque gustat

Mollia vel matris rostro confracta molari.

PULLI
GALLI-
NACEI.

Ah ! ne se nimiis ingurgitet helluo granis :
 Indigestus obest cibus ; & tu Villica molli
 Sæpe manu pressans , duram palpabis edacis
 Ingluviem Pulli : si plenior intumet escâ ,
 Frænabis per longa gulam jejunia ; donec
 Confectus cibus in totos se dissipet artus.

Ipsam autem cævæ clathris include Parentem ;
 Ne procul abscedat villâ , prolemque tenellam
 Longius herbosos agat errabunda per agros.
 Non feret impatiens arcto Gallina teneri
 Carcere : ludit enim circùm , gremioque fovetur
 Progenies ; humerosque super lasciva Juventus
 Assilit , & rostro maternas vellicat alas ;
 Bellaquè si qua vigent , fratribus certamine gaudet ,
 Auxiliis genitrix jam tum præfaga futuri ,
 Regnandam accipient Galli siquando cohortem.

GALLI- Exacto dein mense Parens cum prole sequaci
NÆ IN Libera vicinis circùm spatiatur in agris ,
PULLOS Rimaturque dapes quas eruit ungue ; famisque
AMOR. Inmemor ipsa suæ , Natos partitur in omnes.

Interea vigiles , proliis studiosa tenellæ ,
 Circumfert oculos ; & ubi super evolat , alto
 Pullorum exitium meditatus ab æthere , Milvus :
 Continuò sparsum clamosa recolligit agmen ;
 Itaque suis excors bellique ignara periclis ,
 Pro sobole affurgens animis , & prodiga vitæ
 Demissis ad humum pennis (quo tegmine Pulli
 Securi lateant) horrentibus hispida plumis
 Colla caputque ferox levat in sublime ; duellum
 Nec refugit , sed voce minax , interrita lento
 Provocat & diris abigit clangoribus hostem .

Improvisa novo redeant si frigora Vere ;
 Villica flexibili calathos è vimine textos
 Mollibus infinternat plumis ; quis sedula mater

Frogeniem foveat pennis amplexa rigentem.

At non nulla magis teneræ metuenda Volucris
Pestis erit , quām si fauces pituita rigentes
Obsideret , & linguam crustā vestivit inertī.

Rumpe moras , Pullum manibus cape ; molliter ægrum
Os aperi , fīcilemque sequi radicitus aude
Pelliculam sumimā trāctim divellere linguā.

Mox ubi jam teneros nutrit Fullaster amores ;
Bellaque discordes surgunt in mutua fratres ,
Jurgia componens , ferro se Villicus armet ,
Spemque maritalis thalami blandumque parentis
Nomen & officium tollat ; mensesque saginet
Post aliquot grandem mutato nomine Capum :
Hunc arctis clausum spatiis , & luce carentem
Molle super foenum statues , dilutaque lymphis
Hordea prosubigens , teretes formabis in offas ,
Et largâ dabis usquè manu , dum mole laboret
Ipse suâ ; & flavum niteat pinguedine dorsum.

Si qua suæ capiunt Gallinam tædia prolis ;
Jam neque demissis riget amplius horrida pennis ,
Nec sobolem crebris singultibus anxia mater
Compellat glociens , neque circumducere gaudet :
Ad nova semimarem formabis munia Capum ,
Orbatos qui matre greges nutritor adoptet.
Urticas adhibe , & plumis sub ventre revulsis
Punge cutem : tacitâ impatiens prurigine Capus
Admittit molli tectos lanugine Pullos ,
Qui gremium de more tepens , & amica sub alis
Tecta petunt , plumisque fricant nascentibus alvum.
Pruritum stimulosque levi mitescere taetu
Sentit , & (ut Volucres quoque mutas inter amorem
Utilitas parit) officii non immemor , orbam
Accipit in prolem matris cum pectore curas ,
Jamque suos gaudens per prata virentia Pullos

PITUI-
TA.

CAPUS.

CAPUS
PULLO-
RUM
DUCTOR

Ducit agens; &c qui dominari matribus ipsis
 Debuerat vir & custos, uxoria spado
 Plurimiger officia, & maternas excolit artes:
 Mollior & vocem glociens effeminat ipsam;
 Nec pudet immemorem generis, ridente Colono,
 Galle tuam matres inter deducere prolem.

A N S E - Anser Anasque suos quanvis excludere Pullos
R I N I S Optarint, tales neutri committite curas:
E T A N A - Æquoreæ languent Volucres, nisi corpora lymphis
T I N I S Abluerint: & ubi pigras adiere paludes,
O V I S Vitalém reduces inimico rore calorem
I N C U - Extingunt; ruptis exit nec Pallus ab ovis,
B A T * Ast odor infestas fatè qui polluit ædes.
G A L L I -

Anates Gallina tenellos
 Pascit agris, donec turmæ piscina vaganti
 Obvia nativos fluviorum invitet amores:
 Protinus & gressu præceps humilique volatu
 Desiens, strepitu læto sua regna salutat,
 Ingrediturque vadum. Passis exterrita pennis
 Clamat & alternas volitat Gallina per oras,
 Audaces depressa vocans ad littora Pullos.

Nil minùs æquoreis pergunt colludere lymphis,
 Et mergi, & fluidos humeris infundere rores,
 Remigioque pedum, rostroque agitare procaci
 Flumen; & exiguis caput objectere procellis.
 Diversum stupefacta genus tum denique noscit,
 Et tacitum sub corde premens Gallina dolorem;
 Ad proprias ultro reddit incomitata Volucres.

A N A S Illa licet focium jam non agat amplius agmen,
E T A N - Arva tamen jam grandis Anas herbosæ gregatim
S E R . Pascitur, & Cælo Milvum si fortè volantem
 Suspiciat, casus habilis prævertit acerbos:
 Garrulitatis enim fibi conscius, ore lapillum
 Mordicūs apprendens celerat, tacitusque salutem

Amne petit , quo dum fluētu suspensus oberrat ,
Per resonas lāto clamore tumultuat undas ;
Ac Milvo veniente , caput demittit in amnem ,
Et procul extat aquis , hostem frustratus ab alto
Delapsum , & madidis revolantem tardiūs alis.

Culta vagetur Anas per rura ; sed Anser alatur
Præfecto custode : fatos nam morsibus agros
Demolitur edax , & adurit stercore prata ,
Atque obluētus solidis Anserculus herbis ,
Abrumpit miserè collum , moriensque voraci
Gramen in ore tenet nondum tellure revulsu.

Mutuus amnicolas constanti fœdere Pullos
Jungit amor : simul herbiferis spatiantur in agris ,
Turmatimque lacus & dulcia balnea quærunt.

Non ea pullastros pax & concordia Gallos
Colligat : æternas exercent unguibus iras ;
Atque ubi rivales inter majora moventur
Pro gregis imperio , dulci pro conjugे bella ;
Nec dominum nec habere parem cristata Volucris
Jam patitur ; fixumque manet vel sanguine regnum .
Quærere , vel claro vitam committere fato ;
Non sylvas non antra petunt secreta , sed ipsas
Inter chortis aves , quarum præsentia vires
Extimulat , placet ancipiti contendere bello.

Colla rigent hirsuta jubis , palearia mento
Dira rubent : pugnæ præludia nulla , sed ambo
Partibus adversis factō simul impete duris
Pectora pectoribus quatiant , hostilia rostris
Rostra petunt , strictosque repulsant unguibus unguies ,
Avulsa volitant plumæ : crux irrigat artus ;
Necdum odiis , iræque datum satis , horrida neclum
Bella cadunt , domitum viator dum straverit hostem ,
Ductaque pulset ovans plaudentibus ilia pennis ,
Et sublimè caput circumferat , atque triumphum

GALLO-
RUM
PRÆ-
LIA.

Occinat, & vacua solus jam regnet in aula.

GALLI Olli grande decis majestate inque verendam
GALLI- Conciliant & qui fronti supereminet altæ
NACEI Fastigatus apex, calcaria quæ simul armant
HABI- Exornantque pedes, & quæ per colla per armos
TUS. Aurea splendescit late juba, quæque rubentes
 Barba tegit fauces, & non dejecta, sed altum
 In caput, inque humeros ercta volumina caudæ.

Acer & in Libycis Leo formidatus arenis
 Horret ad asperatum Galli; nec fistere contrâ
 Ausit, ubi fævas se martius Ales in iras
 Et plausu laterum cantuque hortatur acuto.

Nil sibi sed pavidae Volucrum timet omnia turbæ;
 Et vigilem dubius si quis fragor impulit aurem;
 Circumfert oculos, levat ardua colla, suoque
 Securas jubet auxilio confistere matres.

Ille suas etiam euras impendit alendis
 Conjugibus; pedibusque solum rimatus aduncis,
 Abstinet inventâ vir & pater optimus escâ,
 Et teneræ vietum soboli sponsisque ministrat.

GALLUS Majores habitu Galii, quibus Indica nomen
INDICUS. Fecit humus, potuere novum dediscere Mundum
 Non patrios mores & libertatis amorem:
 Nam Dominos odere duces, odere Tyrannos;
 Et si fortè jocos agitans in valle reducta
 Alituum custos, quasi Regni insignia, chartam
 Alliget ad Galli collum; plebs excita circùm
 Infremit, intentatque minas, & candida mordax
 Colla petit; vanos rostro dum vindice fastus
 Auferat, & raptis per mutua vulnera clarus
 Exuvias, alto circumferat ore papyrum.
 Inda sui nec amore viri Gallina nec illis
 Tangitur illecebris; cupidus licet ille placendi
 Voxem, qua gramen humi detondet, amanter

Circumeat, plumis visus sibi pulchrior hirtis;
 Contra quoque tumens collo, rubeaque superbus
 Ingluvie, curvum pendente proboscide rostrum
 Contegat, & partes tumidus se verset in omnes,
 Dein ululans longis singultibus aera rumpat.

Pava fuum contrà sic diligit anxia Pavum,
 Coniuge defuncto moriatur ut ipsa; tuosque
 Phædra, tuos Sappho Graii soror addita Musis,
 Atque tuos æquet Dido vel vincat amores.
 Hæc animam laqueo præclusit: in æquoris undas
 Se præceps saltu dedit altera: tercia moestum
 Conscendit moritura rogum; strièroque recludens
 Ense latus, vitam morti non creditit uni.
 At Pavam necat unus amor, violentior igne,
 Durior & ferro, salmis & amarior undis.

Non ita lugubres amisio compare Cygni
 Foemina dat fletus: canit exequalia primùm
 Justa viro, tum certa mori, per fluminis oras
 Errat, & ipsa sui cantatrix funeris, horam
 Provocat extremam, festivo carmine fluëtus
 Attestata, comes quām gaudeat ire marito.
 Chortales inter volucres ne querite Cygnum; juxtaga
 Littoreas habitat ripas, loca sola, vagamque
 Piscatu tolerat circum pigra flumina vitam.

Mæandri tacito sed gaudeat ille recessu,
 Et liquidis tenerum modulis foletur amorem.
 Tu mensas ornare cibis non cantibus aures
 Pascere sollicitus, Capis instabis alendis.
 Æquoreus non deerit Anas, nec garrulus Anser,
 Quem largo sale continges: è ventre revulsam
 Ille toris plumam dabit, & Scriptoribus alas,
 Sæpe quibus pigrâ non altius alite Vates.
 Surgit humo, cantuque novus strepit Anser inepto.

Gallinas alat in primis; hinc Villica laudem

CYGNUS.

AVIUM
CHOR-
TALIUM
UTILI-
TAS.

DE Hinc & speret opes , lautisque opsonia mensis.
PASCEN- Bis det larga dapes , primùm cùm manè cubili
DIS Defiliere , priùs quām diffundantur in agros :
ALTI- Dein ubi clamoras revocat spes certa ciborum ;
LIBUS. Invitatque cadens placidos Sol vespere somnos :
 Nam cum Sole (breves spatiis seu contrahit arctis
 Bruma dies , nova seu demit de noctibus Aestas)
 It cubitum Gallina . Suo cùm lumine nuper
 Defectus , medio Titan latuisset Olympo ;
 Deceptas memini venientis imagine noctis
 Chortis Aves intrasse domum ; mox deinde cubili
 Decessisse , diem Phœbo referente ; priusquam
 Intempestivo clausissent lumina somno .
 Obstupuere breves tenebras , & Solis oborti
 Præcipitem , Gallo non compellant , recursum .
 Hordea vel Milium spargat , vilesque minutim .
 Villica Laetuscas truncet , Cauleque virentes ;
 Pennatamque vocet noto clamore cohortem :
 Plumiger expansis exercitus affluit alis :
 Nec secus ac Domini cùm limina prima potentis
 Obsedere greges inopum , sperataque prodit
 Sportula ; circumstat cubitis plebs sordida pressis ,
 Confusoque fores strepitu precibusque fatigat .
 Sic ubi vel cererem vel oluscula trunca refertis
 Villica fert calathis ; circum genus omne Volantum
 Irruit ; ardentique licent ut plura juventæ ,
 Insiliunt gremio Pulli , dextramque in orantem
 Sollicitant , plenis ut pabula larga canistris
 Expediat : jicit illa dapes ; nec voce querentum
 Amplius , at legulo Volucrum strepit area rostro .
 Porticus æstivos defendat frondea Soles ,
 Aligerumque gregem pluvio tueatur ab imbre .
 Hic cineres affunde , quibus se læta voluet
 Pulvereo Gallina solo : sit & obvia lympha ,

Quam non prena vadis , sed tenso ad fidera collo
 Hauſtibus abſorbet crebris Gallina : foratis
 Alveolis hinc inde bibens caput inserat ; alvi
 Proluvies liquidam ne foeda coinquinet undam.

GALLI-
NARIUM.

Sint Procul à Domini tectis aviaria ; Pulli
 Nec ſubeant imam nudā niſi pelle culinam ,
 Membraque porcino vefiti pinguia lardo :
 Pullus enim mundoſque fimo Gallina penates
 Sordidat ; & Muſis ſi dulcibus otia ruri
 Oblectabis , Anas & garrulus Anfer acutis
 Uſquē laceſſitas rumpent clangoribus aures .

Contiguos furno nidos (tepor unde ſalubris
 Perveniat) compone tui prope tecta Coloni :
 Audiat ut vigilem Gallum , qui manē canorā
 Voce diem citat , & ſomnos abrumpit inertes .

Tutius eft crasso paleata cubilia muro
 Indere , quām calathos fixis ſuſpendere clavīs ;
 Præcipiti quos ſepe ruit Gallina volatu .

Matribus in ſobolis ſpem parturientibus , Ova ,
 Putria ſint licet aut gypſo conſiſta , relinques .
 Sedibus in mediis crates ſuſpende , dolatis
 In quadrum baculis ; ne quos ſopor altus habebit ,
 Lubrica decipiāt titubantes pertica Pullos .
 Ut thalamos itērum , ſi qui labuntur , in altos
 Confurgant , muro proclivis adhæreat aſſer
 Formatis aſper gradibus : par ſcandula matres
 Adjuvet ē paſtu reduces , ut ad alma quietis
 Munera ſuccedant domibus . Sed vespere ſero
 Applicita remove ſcalas ; ne vafra ſubintret ,
 Et vertat placidos Vulpecula funere ſomnos :
 Omnia tentat enim Fera poffima , ſanguine ſiccas
 Ut ſatiēt fauces ; & gallinaria , tristi
 Cæde furens , miſerae funefet imagine cladis .
 Tu quoque necte dolos ; & fi nil retia proſint

AMO-
VENDA
VULPES.

Infandum proscribe caput ; raptisque Juventas
 Venandi studio properet collecta sub armis ,
 Exanimamque ferens læto cum murmure Vulpem ,
 Circumeat villas ; & adhuc à cæde rubentes
 Matribus ostentans fauces & crimina furis ,
 Accipiat meritas paecto cum munere laudes.

UBI DE MASSERACA VILLA. Hæc ego Masseraco meditabar rure , quietâ
 Tarnis ubi , ripis jam decrescentibus , undâ
 Lambere gaudet agros , &c demiratus ab alto
 Gurgite nascentem Villam , camposque jacentes ,
 Hæret iners , nectitque moras , & prædia circum
 Lentis errat aquis , studiosus & ipse locorum
 Et placidi , quo nos quoque vix avellimur , otî.

Amnis ubi flexis redit in se pigrior undis ,
 Mollia prata jacent ; adverso littore rupes
 Erigitur , ramis quam multa virentibus arbor
 Contegit in scenæ faciem : de culmine rupis
 Fons oritur , quem dura parens enixa , rigentes
 Præcipitem jacit in scopulos : dolet ille quod hortos
 Masseraci riguis nequeat decurrere lymphis ;
 Vicinumque petens magno cum murmure Tarnim ,
 Indecores queritur volvi sine nomine fluëtus.

Ad strepitum labentis aquæ cùm saepe solerem
 Gramineis recubare toris ; Anatumque cohortem ,
 Pullorumque greges per florea prata viderem ;
 Novi quām faciles veniant in carmina Musæ ,
 Tranquillus quas urbe procul strepitique receflus
 Invitat ; pariterque placent & dulcia rura ,
 Hospitis & facies jucundo blandior agro.

L. M. Dumornil d.

I. F. Cars f

P R A E D I I R U S T I C I L I B E R X I I I .

Columba.

U Æ juvet , & lætas faciat quæ cura
Columbas ,
Quos præbere cibos , quæ præstet po-
nere tecta ,
Quæ studia & mores , quæ sit clemen-
tia gentis ,

Lamonide (tua iussa) canam. Dum tenuia conor ,
Tu regni interea curas & pondera rerum
Indesessus obis ; tu sufficis omnibus unus ,
Visus & imperium majestatemque verendam
Atque animi magnos hausisse à principe sensus :
Tantus ad agrestes nugas descende , tuique
Vive diu similis : votorum hæc summa meorum ,
Cætera Rex æqui justissimus arbiter ultro
Deferet , ac meritis summos æquabit honores.

Chaoniis primū sedes ponenda Columbis ,
Urbe domoque procul : Volucrum ne dulcia turbet
Otia vicinus fragor ; aut in septa domorum
Furtivo insinuans sese lapsu exiguis Mus
Nidorum populetur opes ; pastuque reversa

COLUM-
BARI
SITUS.

Incaſsum vacuis mater super incubet ovis.

Præterea ſylvas, fluviosque odere propinquos
Idaliae Volucres: aſpeſtum ſylva patentem
Eripit, & ramis prædo defenſus opacis
Subſidet; Accipiter, Cæloque frementibus Austris,
Importuna ciente concuſſæ murmura frondes.

Obſtrepit ingratum flumen, blandaque Columbas
Temperie propioris aquæ, ſtudioque lavandi
Invitat dorſo puras infundere lymphas:
Unde ſuum repetens mater poſt balnea niđum,
Incubat; atque ſinus madefacta, tepeſtibus ovis
Vitalem tollit, quem foverat antè, calorem.

Quâ molli ſenſim tumet altior aggere tellus;
Unde patet latè liber proſpectus in agros,

COLUM- Seu Baccho veſlitur humus, ſeu meſſibus albet:
BARI Illic pone larem, locus optimus ille Columbae.
STRU- Marmoreis domus affurgat ſuffulta columnis:
TURA. Sin alios rarum marmor ſervetur in uſuſ;
Impenſæ parcus, communibus utere ſaxis,
Undique circumdans murum modò lubrica fallat
Lamina nitentes teſta ad ſublimia Mures.

Ipsa autem ſpatiis domus haud claudatur iniquis:
Anguſtos odiſ Volucris Cytheræ penates.
Lux nimia invalidos pullorum laedit ocellos;
Sufficiuntque duæ, juſto tamen ore, fenestræ.
Ad medium converſa diem minor altera Solem
Excipit hybernum, medio patet altera teſto.
Neve ſubire domos Milvus queat, utraque clathro
Munitur, cribrum forulis imitante rotundis.

Multi adeo muros lapidum cinxere coronâ;
Quâ piger hyberno recreari Sole Columbus
Poſſit, & ex leges aptare ex ordine plumas.

Parietibus niveam ſublimibus illine calcem:
Qualis enim nitidis vulgo color inſidet alis,

Talem pura suis Ales lætatur inesse
Mœnibus ; hospitium seu candida mœnia monstrant ;
Seu magis allicitat carentis gratia teſti.

Attamen & curas , primumque impende laborem

NIBI.

Interiora domus nidosque parare decentes.

Quot fibi nidorum formas novus extudit usus

Quis numeret : lento textos de vimine clavis

Suspendunt alii calathos : fabrilia multi

Ligna adhibent ; truncis etiam , faxove cavato

Sæpe columbinos alii fodere penates.

Frigidiora ferunt nodosam faxa podagram ;

Lignaque vermiculos , molli importuna Columbo

Monstra , fovent : quod tu pestis genus omne cavebis ,

Si teretes sicco fingas ex imbrice nidos.

Cocta focis levat æstivos argilla calores ,

Et teneris eadem defendit frigora Pullis ,

Nec lento lapidum in morem sudore madescit.

Stabit ubi perfecta domus , penetralibus hospes

COLUM-

Succedat , qui spe curas non fallat inani :

BARUM

Namque Columbarum duplex genus ; altera major

VARIE

Corpore , naturâ clementior , alba colore :

SPECIES

Aligeros habet illa pedes , ocreataque tardè

Crura movens , imis verrit vestigia plumis ;

Colleæisque redux à fonte cubilia foedat

Sordibus , & teneros inimico flumine Pullos

Lædit ; quodque magis miserebere , sedula mater

Dum caro fovet ova finu , propiusque tepenti

Admovet ; offensas si quis fragor impulit aures ,

Sese præcipiti fert in sublimi volatu

Immemor , & geminos agit extra limina fœtus .

Hæc metuens , pedibus quas Jupiter addidit alas

Tondere , & vanum poteris rescindere luxum .

Huic non absimilem fert Cypria terra Columbam ,

Quæ circumpositis cristato vertice plumis

Altior ingreditur , Regumque insignia ja^ctat.

Utraque fœturae est habilis : nam seu furit agris
Sirius , aut Hyemis redit inclemens , nunquam
Cura cedit sobolis : vix nido abidere gemelli ,
Cùm redit ovorum primus labor . Hanc ego cunctis
Anteferam , si parcat Heri curisque reique ,
Et gentis de more cibum vestiget in arvis.

Altera mole minor , nec tam foecunda , domorum
Alta petit , gaudetque locos habitare remotos .
Cùm fruges tulit æstivas , vel semina rursum
Cepit humus ; toto volitans rimatur inemptas
Rure dapes , parvisque parat convivia furtis .

Non illi cicur ingenium , non candida vestis ,
Sed cineri color est affinis : nulla moratur
Pluma pedes : nec celsus Apex in vertice surgit .
Vere parit , pergitque novos educere fœtus ;
Algida frigus iners dum Bruma reducat : ab omni
Dein paftu pigra cum sterili tellure quiescit .
Plumipedem hanc dicunt , Saxatilis ista vocatur ,
Quod türres & saxa habiter . Si feceda secum
Ambæ ineant , iisdemque agitant sub mœnibus ævum ;
Densiō & patribus meliore simillima parte
Mox tibi commilto surget de sanguine proles ,
Quæ parcat vi^ctu ; & fœtus cum mensibus æquet .

FRE- Ergo age , quas in spem statuis submittere gentis
QUEN- Elige ; & ut populi selecta colonia ponat
TANDUM Fundamenta novi , captivam clade paratis
COLUM- Ædibus , & quanvis tristem ne carcere solvas
BARIUM Imprudens , donec primos oblita penates ,
Et jussis habitet testis , & amoribus expes
Audeat indulgere novis : tum libera toto
Rure volet , portis uno post mense reclusis .
Ne tamen à domibus Calo invitante recedat
Longius , atque suas sub noctem nesciat ædes

Oblitâ remeare viâ , mittatur in auras
 Cùm fuerit subfusca dies , vel proximus Hesper.
 Excursus tunc illa breves proprioribus agris
 Tentabit , neque se i granti credere Cælo
 Ausa , novis discet paulatim assuescere tectis.

Quas ne fortè domos mutatis transfuga signis
 Desereret Cyprius Volucris , nova castra sequutus ;
 Moris erat veterum foribus suspendere Murem
 Pennatum , cæsique caput deforme Juvenci ,
 Nec non Balfameos , Storacisque incendere odores ,
 Ostentare Lupi caput , immundosque rapacis
 Ardeolæ cineres medicatis spargere tectis.

Confilio melior tu larga cibaria præbe ,
 Alliciatque tuas saturum præsepe Columbas .
 Cùm trucibus fera sævit Hyems Aquilonibus , almam
 Unguis incassum terram rostroque fatigant :
 Pasce libens , vanumque pius miserere laborem ,
 Et quacumque die bis mensam appone vocatis ,
 Primùm ubi nona famem Cæli collegerit hora ;
 Blandaque turre super miscentes murmura , viðum
 Sollicito poscunt strepitū ; rursumque vocabis
 Ad coenam labente die , cùm teſta Volucres
 Idaliæ , Cælo jam frigidore , revisunt.

Ast ubi Sol mediū breviores fecerit umbras ;
 Parce subire domos , intempestiva daturus
 Prandia : nam thalamis , curent ut corpora , sese
 Componunt iterum , & mediā quasi nocte filerunt .
 Si quæ fortè dapes magis arrisere Columbo ,
 Ut Viciæ , & Milium , & pallentis grana Cumini ,
 Vere dabis : nam Vere cibis melioribus altrix
 Mater eget , sobolesque : Hyemi serventur Avenæ
 Et cribris excreta Ceres , glandesque minutæ .

Sunt mediā gaudent qui pascere chorte Columbis ;
 Seu peçus aligerum placeat numerare ; cubantum

COLUM-
BARUM
VICTUS.

Seu matrum dulcem nolint turbare quietem.
 Si mos ille juvat, certam doceantur ad horam
 Urgentem tolerare famem; dum sibila mittas
 Exspectata diu, clamosave cymbala pulses;
 Aut allisa manu repetito verbere faxa
 Dent sonitum, totamque vocent ad pabula gentem.
 Paret, & auditio circumfluit undique signo,
 Quamque potest escam rapit impigra quæque Volucris.

Dum reliquæ pasci satagunt, si videris unam
 Fastidire cibos, tristemque infistere tectis;
 Sal appone: cibi primum sal reddit amorem.

PUR- Ni procul & fordes, & functa cadavera mittas;
GANDUM Incassum tua tecta gemes deserta Columbis:

COEUM- Namque placet mundæ Volucri mundissima sedes.
BARIUM Sæpius ergo domos purga; nec stercoris usum.
 Sperne columbini: generosior inde Lyæus,
 Lætior inde Ceres: languentibus inde medentur
 Pastores Ovibus: parcus tamen utere, Vitem
 Sive foves, seu sterlus humo cum semine condis:
 Urit enim Vites simus igneus, urit Aristas.

AVER- Quod supereft, Milvum inprimis averte rapacem:
TENDUS Milvus edax, quo non prædo crudelior alter,
MILVUS. Nec qui fallendi plures exerceat artes,
 Moliri infidias populo non cessat inermi.
 Nunc medio sefe sublimis in aëre librat,
 Perniciem meditans, & idonea tempora captans:
 Obscurâ nunc fronde latens, super arbore prædam
 Asperat longè venientem: saepe per auras
 In variis volitat, quasi nil malè cogitet, orbes.
 Heu! malè tunc Volucris Cælo se credidit audax.
 Tectave defessis remeavit pigrior alis.
 Despiciens vafer, ex alto per inane volantem,
 Impedit, & pedibus comprehensam eviscerat uncis.
 Quin etiam si quando dies ad pascua totam

Lætior invitet plebem, Cæloque feratur
 Grex densus; medium ruit improvisus in agmen,
 Attonitamque ferox fugat in contraria turbam.
 Pars latet umbroso saltu: pars summa domorum
 Tecta petit; multæ dumos subiere, nec ipsos
 (Tantus amor vitæ, tantus timor hostis) apertos
 Defugere sinus hominum. Tu criminè tanto
 Offensus, cape faxa manu, cape spicula vindex,
 Observansque ferum, plumbo transfige volantem:
 Armaque si desunt; gestu, aut clamore minaci,
 Infensus terre, & diram procul ejice pestem.

Annofas etiam Matres præsepibus arce:
 Nam, placidum quanquam genus, exitiabilis urit
 Invidiæ livor steriles ætate Columbas:
 Et, si vera fides, insanos mente furores
 Concipiunt; Juvenum nidos atque ova, benignæ
 Indolis immemores, populantur, & omnia vastant:
 Quod multi ut caveant, ubi vidit Cyprius ales
 Quartam hyemem (nec enim est plus quatuor utilis an-
 nos)

Dant & avos, proavosque neci, nec parcitur ulli;
 Totaque mutatis cum civibus oppida mutant.
 Insanum ne tu præceps imitere furem:
 Parce, nec insontes uno pro crimine multos
 Dede neci: tanto minor est injuria damno.

Atque Columbarum pateat quò certior ætas:
 Unum, dum teneros retinent cunabula Pullos,
 Unguem adime, atque alium pariter rescinde quotannis.
 Quis quatuor cecidere ungues, seclude; tuique
 Non emptis dapibus faciant convivia Vernæ.

Nunc age qui mores, quæ sit natura Columbis
 Expediam, levium spectacula grandia rerum.
 Nam solæ sylvis, hominum de more, relictis
 Vitam agitant simul; atque ut habent communia cives

AMO-
VENDÆ
SENIO-
RES
COLUM-
BÆ,

COLUM-
BARUM
MORES.

Oppida , sic illæ confortia tecta frequentant.

At nulli Proceres , nulli placuere Tyranni ,

Qui reliquum vulgus dura sub lege tenerent.

Sed velut in prima nascentis origine mundi ,

Cùm scelerata trucem nondum Discordia vultum.

Extulerat , neque Mars rastros mutarat in enses ,

Nec scelus ediderat Styx horrida ; quisque paternos

Exercens agros , nullo livore feraces

Alterius segetes , vicinaque rura videbat ;

Haud secus unanimis , in eidem turre Columbae

Innocuos sine lege dies sine crimine ducunt.

Omnibus una domus , quæ sola impervia rixis

Permanet , unus inest amor omnibus , una voluntas.

Et quæ sæpe fero populos discordia motu

Exagitat , nunquam civilibus otia bellis

Turbavit Cypriæ volucris ; nec dulcia pacis

Vincula , plebis agens mentem in diversa , resolvit.

Nec modò pacatis penetralibus arma quiescunt

Civica ; sed studium tot convictoribus unum est :

Turmatim longinqua volant ad pascua : fontem

Si sit tuna , petunt omnes : si tecta revisit ,

Tecta placent : tum si tristes pertæsa penates

Arva petit rursus , Volucrum per inania nubes

Ponè subit , totoque volat densissima Cælo ,

Quà dux cumque viam monstrat : si segnior una ,

Vel tecti vel prolis amans , comes ire recusat ,

Huic reliquæ nullâ nidos formidine credunt ,

Non fraudem , non infidias , non furta timentes ;

Annofas si cura fuit removere Columbas ,

Quas aliena volunt furialibus ova vel alis

Dejicere in terram , vel iniquo frangere rostro .

Sed neque corruptos etiam livore maligno

Hoscadit in mores scelus exitiale : ministra

Turpis avaritia cædisque calumnia damnat.

Nil profecturas effacta a tate Volucres.

Cum gravibus spicis flavos redimita capillos
 Diva potens frugum faciles querentibus escas
 Suppeditat, latæ campis tunc omnibus errant:
 Donec amor sobolis, noctis vel nuntius Hesper
 Suaserit ire domum, dulcesque revisere Natos.
 At cum terra riget glacialibus usta pruinis,
 Conclusæ varios tunc intra septa domorum
 Excent ludos, tempusque, & tædia fallunt.

Sævitiem si fortè suam, si frigus & imbræ
 Intermittit Hyems, Cælumque serenat Apollo;
 Tunc Avis aprico spatiari Cypria tecto,
 Ungue fricare caput, rostroque laceffere plumas.
 Gaudet, & instabiles adverso sole colores
 Fingere: nam rubris passim intermixta Pyropis
 Nunc roseo credas gestare monilia collo,
 Nunc Carbunculeum videas ardere nitorem,
 Moxque sinu glauco virides miscere Smaragdos.

Sæpe etiam steriles, Cælo invitante, vagantur
 Per campos, & humum vanis conatibus ungue
 Scalpentes, tardam Cererem, frugesque morantes
 Increpitant: si quas alia de Turre Columbas
 Abduxere, novis instructæ cubilia cedunt
 Hospitibus, vitamque sub iisdem degere tectis
 Invitant, secumque cibis communibus uti.

Quæ semel invasit per amœnos herbida campos.
 Pascua non sociat Perdix; sylvasque per omnes
 Defendunt sua regna Feræ; Cythereia contrâ
 Gaudet avis remeare suas comitator ædes.

Nulla tamen patrios nisi sollicitata penates
 Deserit, & clauso procul exportata canistro,
 Reddit inoblitis ultro se libera nidis.

Utilishinc bello Volucris; cum proximus hostis
 Imminet, qæstam necdum premit arctius urbem.

HOSPITI-
TALI-
TAS.

Cursores parat aërios Præfctus , Avesque
 Idalias fert rure domum , conditaque mittit
 Ad loca detraetis urbana è turre Columbas ;
 Ut dubium per tuta regat commercia bellum.
 Obsessis tellure viis , it nuntia Cælo ,
 Sub pennis nexas ultro citroque tabellas ,
 Telorum secura ferens : quæ rure penates
 Urbanos remeat , spem civibus addit ; ab urbe
 Misla , docet clausis quæ sit fiducia turmis.

SOBOLIS Quid referam prolis studium : cùm Fœmina partu

CURA. Jam propior , nido sese non continet ; ovis
 Cuncta timens , gravidam sequitur Mas usquè Columbam ,
 Oblitamque suî pennis & murmure blando
 Increpat , & tutos hortatur amare Penates .

Undecimo matura die feliciter ova
 Mater ubi peperit , nunc Mas nunc Fœmina curis
 Incubat alternis ; rupto dum carcere Pullus
 Exeat , & teneros lanugine velliat artus .
 Mollius ut jaceant Nati , fibi vellere plumas
 Instat amans Pater : at falsos ut in ora sapores
 Inspuit , atque cibi primum inspiravit amorem ;
 Nec mora nec requies , labor unus utrique Parenti
 Largas ferre dapes & edacem pascere prolem .

Laetitia principio Pullis alimenta ministrant
 Quæ revomunt ipsi : mox indigesta , calenti
 Sed stomacho mollita , ferunt cerealia grana .
 Sponte nisi fluat alba seges , plaudentibus alis
 Excutiunt gravidas , queis horret campus , aristas .

Furta Columbarum minus ignoscenda videbam
 Nuper humo viridante sedens : namque ordine longo
 Grandia cùm mollem rostro frumenta per herbam
 Formicæ veherent ; hinc Mas hinc Fœmina tritis
 Obsedere vias ; & onustis triste ferentes
 Auxilium , Cererem tollunt ex ore : rapinam

Haud tamen infamant majori crimine : raptis
Indulgent vitam spoliis. It rursus, & agrum
Vestigans Formica , gerit non in sua prædam
Horrea venturam : lapsæ nam turribus altis
Ad nova continuò revolabant furta Columbæ.

Grandibus ut primùm , pennâ non impare , pullis
Aërias tentare vias , & quærere viētum
Vis ætasque sinunt ; nidis tum mater adultos
Ejicit , atque novæ jubet incunabula proli
Cedere : demigrant tristes , & foedere paecto
Conjugii inter se subeunt sacra vincla , novisque
Prima novæ genti ponunt fundamina nidis.

Incorrupta sui conservant foedera lecti ;
Et nunquam , nisi conjugium Mors impia solvat ,
Quam nidi sociam semel admisere , relinquunt.
Si supereft , sponsaqæ videt vir tristia fata ,
Longa memor damni viduo fuspicio nido
Tristis agit , lacrymis sponsam gemituque requirens.

Post ubi connubii , mortisque excessit imago ,
Innuptam tota quærit de gente Columbam ;
Atque ut certa sui det amoris signi , volantem
Afidiuus sequitur : querulo tum gutture flammæ
Explicat , & rostro petit oscula , datque vicissim .
Tum levibus duram , simulatâ percitus irâ ,
Increpitat pennis , & amico verberat iectu .
Sæpe solum verrens alâ pendente rotatur ;
Sæpe gemit , teneroque Procus blanditur amore .
Queis tandem vieta illecebris si Fœmina cedat ,
Castra ineunt pariter stabili connubia paecto .

Quos cecini , tales alia sub imagine mores
Ingeniumque habuit , cùm Cypria sceptræ teneret :
Nam Cypro fama est quondam regnasse Columbam .
Pristera nomen erat : primam cognoscere formam .
Si juvat , atque omnes audire ab origine casus ,

FIDES
CONJU-
GIALIS.

META-
MOR-
PHOSIS.

250 PRÆDII RUSTICI
Accipite; & tristem mecum miserescite sortem.

Formosæ sibolis mater formosior olim
Pristera spectabat placidos è littore fluëtus :
Mite fretum , sudusque dies , navesque paratæ
Invitant pelago terras mutare silenti :
Vicinumque solo metiri puppibus æquor.
Jam decrescentes sylvas miratur & urbes
Ire retro , subitâ cùm tempestate minaces
Insurgunt venti : demittere cornua rector
Imperat & tutos appellere remige portus :
Jussa sed impediunt ventusque potentior arte ,
Fœmineusque pavor : refugi maris æstus in altum
Abripit , & socias agit in contraria naves.

Puppe vehebatur Natis comitata duabus
Pristera ; quassatam post mille pericula pinum
Excipit ignotis portus sine nomine terris.
Ut Regina solum tetigit , vultuque sereno
Spem simulans , nonnulla dedit solatia Natis ,
Ipsa oculos sensit propiore tumescere fletu.
Ut secum gemat & lacrymis effundat habenas ,
Seposita fractos sub Quercu projicit artus ,
Multæ movens animo quas vento acceſſerit oras ,
Quæ sibi spes vitæ , sponſo quis mceror amanti.

In mediis fruticum tenebris tum fortè latebat
Milvus , inhuimanâ latro feritate timendus.
Vidit , & ex facie mentem cognovit iniquam ,
Accessusque viri metuens fugit ipsa , fugamque
Accelerent tristes hortatur Pristera Natas.
Sed quid agant , pede nam melior jam proximus instat
Milvus , & in tantis supereſt spes nulla periclis.
Sollicitant votis Superos , vitâque pudorem
Ut redimant , subitâ perimi vel morte precantur ;
Aut alio , si fas , in corpore ducere vitam ,
Alite mutari , pennisque revisere Cyprum.

Non vanæ cecidere preces , non irrita vota :
 Protinus in plumas crines , velamina , vittas
 Ire vident : os in rostrum producitur , alis
 Candescunt humeri , queis se per inania tollunt.

Milvus ut erectam nova per miracula prædam
 Vedit inexpertis se ferre per aëra pennis ;
 O ! si Mercurius furum pater adjuvet , inquit ,
 Humanisque suas humeris accommodet alas !
 Adfuit interpres Divum , virgâque potenti
 Tacta superfusis dat membra nigrescere plumis ;
 Quem manibus tentans divellere Milvus amictum ,
 Pro manibus pennes habet : eheu ! clamitat amens ,
 Eheu quid volui misero mihi ! plura parabat
 Dicere , sed verbis jam deficientibus unco
 Imperfecta lipit rostro , quâ territus ipse
 Voce fugit , prædamque iterum per inane volantem
 Insequitur : nec quas rabidus conceperat iras
 Nunc cecidere : manet sub eodem nomine Milvus ;
 Sanguinis idem amor est , eadem feritatis imago ;
 Nec volucrum fatis est , hominum quoque sanguine gau-
 det.

Interea Cælo volat anxia Præstera , Natas
 Vestigans nequicquam oculis : jam tuta tenebant
 Saxa procul . Cyprum Mater cognovit , & ædes
 Non procul esse suas meminit : videt atria Regis ,
 Nec dubitat Sponsi , quanvis ignota , penates
 Intrare , & tangi manibus , nomenque suosque
 Dicere si possit casus . Pro voce quot artes ,
 Quot scit inire vias industria : si quis obortis
 Reginam absentem lacrymis gemituque requirit :
 Huc volat , & dulces tristi cum murmure miscens
 Blanditias , rostro prodit se pene loquenti .
 Quâ Natos videt ire suos , plaudentibus alis
 Insequitur , tangi patiens , caroque foveri

Læta sinu , & blandas iterans gemebunda querelas.
 Accipiunt pueri Volucrem ; fatumque Parentis.
 Dum crudele dolent ; gemitus incognita mater
 Temperat , & lusus eadem est , & causa doloris.

Sponsum autem in primis circumvolat ægra , marito
 Assidet ; & si trita manu det crustula Princeps ,
 Aut Volucri blandè palpaverit ; oscula caris
 Dat manibus , gemitumque imo de peccatore ducit.
 Nil gemitus , nil alta juvent suspiria : nulli
 Noscitur , & tacitum cunctis inspirat amorem .
 Quanquam ignota , tamen Cypris vitam egit in oris :
 Hinc habet à Cypro sibi nomen . Pristina Græcis
 Dicta fuit , veteres Latii dixere Columbam .

Illa dedit toti nomen cum sanguine genti ;
 Signaque regalis generis manifesta , Coronam
 Vertice gestat ovans , regaliter ambulat , altas
 Queis habitat prisco turres splendescere luxu
 Gaudet , & ingenti sociarum fervore turbâ :
 Et , quod fœmineum vitium est , formosa videri
 Nunc quoque mutato vult corpore ; namque superbam
 Altius ire vides , & circumducere collum ,
 Atque recomposita sub lege reponere plumas .
 Munditia studiofa , lutum deterget ab alis ,
 Si quod ineft : puras gradiens affectat ab omni
 Sorde vias ; & sola avium nec in arbore fidit ,
 Nec cæcum nemus ingreditur , non immemor olim
 Sylvestres fleterit quanti subiisse latebras .

Servat adhuc mites animos & pacis amantes ,
 Et veterem non est obliita pudoris amorem :
 Nam neque concubitu Volucris castissima novit
 Indulgere vago : nubit sanctamque Marito
 Praestat Sponsa fidem , nec vincula jugalia solvit .

A P E S. AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM DE FLEURI.

Inclite Romano fulges qui murice Praeful,
Nobilitasque tuis clarum virtutibus ostrum,
Si tibi fausta placent aequi moderamina Regni,
Sacra Fides, amor in Regem, reverentia legum,
Genis operum studiofa, sagax & strenua; nostras
Praeful amabis Apes, quas Conditor orbis in usus
Sed magis ad populi Regumque exempla creavit.

Aspice tranquillos ut certâ lege labores
Exercent, mitique dies sub Principe condunt:
Illiū ut vitæ plebs excubat, ille saluti
Plebis; acerba vocent seu bella; domive regenda
Sint opera, aut Hyēni primo jam Vere cavendum.
Felices illâ Gallos in imagine, rerum
Te duce, cognosces: nullis æraria Fucis
Expilanda patent: in publica commoda cedit
Quidquid opum confert populus, nec bella lacefit,
Nec metuit Gens Marte potens: qui flebit habendas
Imperii, docilem te Praeceptore juventam
Sic coluit Princeps, ut quo vix tempore norunt

Imperitare suis aliis ; maturior annis
Arbiter Europæ sedeat ; belloque tumente
Suadeat armatos pacem componere Reges.

O ! si dum releges per florea rura vagantum
Agmen Apum , subeat mentem studioſa juventus
Pervolitans libros, & mella Poëtica condens ;
Te nostrî miserescet , Apes ut Vere recenti
Si videoas blandâ subitò spe messis opimæ
Destitui , floresque sibi quos aura Favonî
Mollior ediderat , Boreæ subeuntis acerbo
Flamine vel perdi penitus , clausosve teneri.
Grex miserandus Apum , quibus irreparabile messis
Tempus abit , strepitus & inania murmura miscet ;
Dum sibi Veris opes Sol luce recludat amicâ.

Hæc eadem nos fata premunt : scis , optime Präful ,
Millia Bercherius selecta volumina dono
Quot dederit : nobis hæc interdicta librorum
Copia ; quos dudum clausos fatalibus arcis
Vis inimica tenet : Lodoïco Judice causam
Vicimus : huic tantum placidas fac commodet aures.

Ecce vides per acerba sequor vadimonia (1) versu
Quæ facili tuleram ditissima munera Vates.
Litibus implicitum Musis me redde ; nec ultra
Indigno patiare situ putrescere , rodi
Vel Tineis monumenta , tui (dum vita manebat)
Ultima quæ mittent in secula nomen amici ;
Nostraque sit tandem nobis donata , novemque
Decertata (nefas) jam Bibliotheca per annos ;
Teque favente meæ rursum sit debita Musæ.

(1) Vide in Opusculi's Anthoris Epistolam , quâ lectâ Illu-
strissimus Dom. de la Berchere , Collegio Tolosano suam dedit
Bibliothecam , pro qua vindicanda liti se molestissima obtulit
Author.

PRÆDII RUSTICI LIBER XIV.

Apes.

RETIFICES cano mellis Apes,
ad Tibridis oras
Quas cecinit Vatum princeps : ignof-
cite Manes
Romulei , si quod calamis agresti-
bus olim

(1) *Mollins annuerant gaudentes rure Camane*
Carmen adhuc moveo : priscis incognita seclis
Eloquar ; & mirâ quantum dulcedine versus
Virgilius , rerum tantum novitate placebo ,
Veridicæ magis historiæ quam carminis author.

Principio montes Apis & deserta locorum
Vel nemorum tacitas , uni sibi commoda , sylvas
Incoluit : dabat hospitium vitiosa vel Ilex
Aut cava & infestis rupes impervia ventis.
Dulcibus hanc herbis & odoro flore vocantes
Suasimus antiquos ultro contemnere faltus ,
Urbanas & amare domos . Mel in oppida secum

(1) *Horatius de Virgilio in Poëtica.*

APES
E
SYLVIS
IN PRI-
VATAS
DOMOS
ABDUC-
TAE.

Et ceras , & dona tulit majora , laboris

Exemplum , purumque rei communis amorem.

**A P U M
I N G E -
N I U M
E T
L A B O -
R E S
Q U A
A R T E
C O G N O -
V I T D .
M A -
R A L D I .**

Melliferæ tamen haud promptum est cognoscere gentis
Ingenium , & certas in publica commoda leges :
Nesciri sese gaudent ; lucemque perosæ
Flava tenebroso sub cortice mella reponunt ,
Nec speculatores oculos arcana domorum
Explorare sinunt ; sed in ora manusque volantes ,
Visendi cupidos abigunt ; monitosque tumenti
Vulnere deterrent , artes quin amplius ausint
Attentare suas : atqui tamen agnità magnam
Ferret Apis (tanta est operum solertia) laudem ;
Una nisi moveat generandi gloria mellis.

Cætera qui norat rerum miracula , folers
(1) Naturæ scrutator , Apes ut disceret , ædes
Effinxit vitreas ; &c in interiora penatum
Luiminibus subiit tutis : secreta sub auras
Quæ tulit , Ascræo mens est comprehendere versu.

**A P U M
S E D E S
E T
R E S P U -
B L I C A**

Non incerta laris , Volucrum de more vagantium ,
Errat Apis , victum querens sibi rure diurnum ;
Fortuitaque levem noctu super arbore somnum
Fessa labore trahens : homines imitatur , & urbis
Consimiles eadem colit intra mœnia sedes ;
Privataeque rei studio ne publica damnum
Res , ut in humana patiatur gente , reponit
In commune cibos ; venturæ provida Brumæ ,
Quos Æstate legit : populum coalescit in unum
Quo neque justitiæ , nec amantior ordinis alter.

Totius hoc spectant leges & foedera gentis
Cerea divitiis vigeant ut regna ; novâque
Auxilium sibi prole parent ; maneatque Nepotum

(1) M. Maraldi . Histoire de l' Academie Royale des Sciences . 16. Nov. 1712. sur les Abeilles. pag. 299. & suivantes.

Ab hoc Anthore acciteratissimo excerpta sunt quæ prodigio similia de Apibus narrantur in hoc libro.

Immortale genus : studiis concordibus uni
Incumbunt operi ; sed non labor omnibus idem.
Exercetur agris animosa Juventa : domorum
Interiora Senes moderantur , & horrea complent
Exuviis florum , quas advexere Minores.

Rure domique sagax agmen cum Sole diurnum
Æquat opus : molli reficit nox corpora somno.

At roseis ubi vœta rotis Aurora laborum
Admonuit ; Vetulæ (somni quæ parcior ætas)

Evigilant , & signa canunt plaudentibus alis ;
Quo Juvenum rumpant pigram stridore quietem ,
Emicat , & reliquum pennâ vibrante Juventus
Excutiens somnum , se prædæ accingit agresti .
Ac veluti quò bella vocant , canor æris inertes
Extimulat turmas , & in horrida prælia mittit ;
Non aliter strepitu sonitus imitante tubarum
Florigeros se turba rapax hortatur in agros .

Protinus erumpunt portis ; Casiamque Thymumque
Omnibus ut circùm populentur latius arvis ,
In diversa volant , acri quò nare fagaces
Invitant odor & certæ spes blanda rapinæ.

Si cui fortè seges felix & copia florum
Ditior occurrit , reliquas per inane volantes
In partem vocat ; & numero recreante labore ,
Acrius incumbunt , ut ab omni flore legatur
Melleus effluxit calicem qui sudor ad imum .

Nectareo cùm plena tumet vesicula succo ;
Quæ flavos , velut utre , ferunt in tecta liquores ;
Floribus insidunt iterum , ceramque recidunt ;
Quæ foliis , villi vel pulveris instar , adhæret .

Decisam subigunt pedibus pressantque comanti .
Flore super ; Cælo vel turbidoire quietum
Haud procul inde locum querunt , ubi cerea possit
Materies , raptim flores collecta per omnes ,

APUM
VARII
LABO-
RES .

-RA X
-INOS
-AUE
-LUTIA
-TNUIS
-MUA
-ANNOX

APES
MELEX
IMO
FLO-
RUM
CALICE
HAU-
RIUNT .

CERAM
E
FOLIIS
RECI-
DUNT .

In tenues cogi massas , loculisque reponi ,
 Quos pedibus Natura dedit : cùm plura pilosis
 Cruribus amplecti nequeunt ; in flore madenti
 Membra voluntates hamatis hispida villis ,
 Quidquid inest ceræ rapiunt ; tantoque gravatæ
 Pondere , cælestes carpunt non segnius auras .
 Vere magis celeratur opus , dum roscida totis
 Mella comis sudant Quercus Tiliaeque ; priusquam
 Neotareus radiis solaribus avolet humor .

- EX AR-** Si neque mella dabunt sese neque cera ; tenacem
BORI-
BUS Eradunt Piceis viscum ; quo munere rimas
- GLUTEN** Obturare gelu contra , cerasque domorum
- REVEL-** Ad latera &c sumnum possint suspendere tectum .
- LUNT.** Sunt Apibus veluti duo brachia proxima collo ,
APUM Et digitata manus ; quâ detondetur ab herbis
- FORMA.** Cerea lanugo , lendum de cortice gluten
 Vellitur , & struitur crates operosa favorum .
- VECTU-** Collecto qua melle gravis cerâque Penates
RA. Vimineos Apis ingreditur , redolentia primùm
 Infert mella favis ; dein cerea tecta prehendit
 Unguiculis ; mediâque domo stat pendula , raptas
 Non ut jaetet opes ; gravidam sed ut agmine facto
 Expediant sociæ , seque in sua regna remittant .
- Involitat numerosa cohors , ceramque revellit
- APUM** Ex humeris , operi cœpto quam protinus addit ,
SENIOR-
RUM Molitura favos : neque enim dum junior ætas
LABO-
RES. Florea rura metit , Veteres ignava sequuntur
TICI. Otia : venturæ soboli cunabula ponunt :
 Horreaque ædificant ita festinata , favorum
- DONES-** Ut nascente die si fundamenta locarint ,
TICI. Vesperè cellarum quatuor stent millia , quales
- Dædalei manus Artificis vix æmula fingat .
- Quæque suum fôrtitut opus ; pars moenia condit ;
 Pars moiles subigit ceras ; operumque labores

Pars imperfectorum emendatura, revisit
Alveolos, ceras aptans aut ungue revellens;
Ne tenuis nimirum paries vel crassior extet,
Angulus aut abnormis: Apem comitantur euntem.
Per forulos veluti famulae, quae fragmina ceræ
Exportant, introve ferunt, ut postulat usus.
Sunt quibus incumbit structas solidare frequenti
Verbere pennarum crates, uteroque polire.

Cerea non temerè surgit structura favorum:
Oppida nulla viis melius descripta, labores
Ut quocumque vocant, Apis huc breviore feratur
Circuitu; & liber multis sit transitus: unum
Quippe iter insistunt omnes, & in horrea prædam
Una vehunt. Fervente liquor ne diffluat æstu,
Obturban aditus, hyemique cibaria condunt,
Mella relinquentes imis tamen obvia cellis
Totius ad gentis viëtum, mensasque diurnas.

At neque munditiæ magnas par cura per urbes
Privatasque domos: nil fordis in ædibus, alvi
Proluvies nec fœda jacet; consumptaque morte
(1) Si qua peribit Apis, multis subeuntibus ulro
Triste ministerium, tecum exangue cadaver
Exportant; odor infestus ne polluat ædes.

Excubias vigilum fallens, impune penates
Cùm semel intrasset Limax cornutus, eosque
Turparet fluidæ crasso lentore salivæ;
Obstupuere domi geralum, stimulisque frequentes
Invasere fero retrahentem corpus ab iætu,
Seque suæ vallo testæ spumisque tegentem:
Irrita jam cùm tela forent; Apis advocat artes
Ingeniosa suas; & ceræ prodiga totam
Incrustat Cochleam, monstrum fatale recondens
Hoc veluti tumulo, ne tetrum afflaret odorem.

MUN-
DITIÆ
STU-
DIUM
IN AL-
VEARI.

(1) Plin. Lib. 11. Cap. 18.

VIGI-
LUM
EXCU-
BIAE.

Pestis acerba domos vix unquam invadit , Apesque
Occupat incautas : neque enim , cùm proximus hostis
Imminet , ac diris urbem circumsonat armis ;
Fida magis tenet obseffas Custodia portas ,
Quam quod Apum sibi commissis alvearibus agmen
Excubat , horrificâ defendens cuspide limen.

Vermis ubi vel Papilio temerarius audet
Sese inferre domo , centum cadit iætibus ipsas
Ante fores : monstrum magis exitiale , penates
Stellio si subeat ; raucum Custodia murmur
Edit , & auxilium magno stridore reposcit.
Cessat ubique labor : turbatis agmina castris
Circumfusa volant ; & in unum millia figunt
Spicula ; præcipiti dum Stellio territus iræ
Cedat , & aëfugiens solvat formidine cellas.

APES
ÆGRÆ
CURAN-
TUR ,
PIGRÆ
PUNI-
UNTUR.

(1) Si qua domi confixat Apis vel fessa labore ,
Vel morbo tentata ; volant & odora dolenti
Mella ferunt comites : (2) sed desidiosa severis
Otia castigant pœniss ; & funere culpam
(In vulgus mala ne serpent exempla) recidunt .
Quid majora loquar tantæ miracula prolix

APUM Virginum genus inter Apum : ter millia quinque
FOETU- Missa favis aliò migrare , novamque quotannis
RA. Coguntur sibi per sylvas inquirere sedem :

Et fieri quod posse neges , tot fœmina Natas
APUM Una parit : (3) Regem Veteres dixere ; sed acres
REGI- Inter Amazonidum veluti Regina catervas
NA. Imperium exercet , Scythicos dominata per agros ;
Plebeias sic inter Apes dux fœmina regnat ,
Quam eolit & miro vulgus dignatur honore.

(1) Ægris cibos ministrant. Plin. L. II. Cap. 18.

(2) Cessantum inertiam puniunt morte. Plin. Lib. II.
Cap. 10.

(3) D. Maraldi. p. 313.

(1) Ut major foret imperii reverentia , membris
Majorem Natura modum dedit : albida frontem
Distinetam maculis decorant insignia Regni ;
Et micat in pennis color aureus : (2) unica toto
De grege nulla gerit diro metuenda veneno
Tela ; laboriferam regat ut sine sanguine gentem ;
Nec terrore sibi , fido sed amore fôdales
Subiectas habeat : spes & fortuna penatum
Illi ex vita pendent : opera omnia cessant
Reginâ languente : dolens plebs affidet agræ ;
(3) Et si fata ferunt ut morbo concidat ; uno
Exequias luctu decorant , nec funera ducunt :
Exanimum circa corpus glomerantur in orbem ;
Et tristes querulo gemitus dant murmure , donec
Has quoque vel tollat mœror , causamve dolorum
Auferat ex oculis manus officiosa cadaver.
Ultima Reginæ post fata , juvencula Princeps
Matris in imperium succedit læta ; novoque
Cincta satellitio , vacua dominatur in aula.
Majestate suâ tantum , reliisque Clientum
Reginam armari voluit Natura ; suasque
Cùm procul à teëtis agit in certamina turmas ;
Bella regens , Ducas officium non Militis implet ,
Ne totam secum trahat in discrimina gentem.

Pertæsam si fortè domi Sol luce serenâ
Aureus invitat Cælo colludere ; nunquam

(1) Regis forma duplo quam ceteris major : celsior ingressus : in fronte macula quædam candidans . Plin. Lib. 11. Cap. 16.

(2) Rex vel nullum habet aculeum , vel nulum ejus ei Natura negavit . Plin. Lib. 11. Cap. 17.

(3) Rege pessie consumpto maret plebs ignavo dolore , non cibos convehit , non procedit , tristì tantum murmure glomerantur circa corpus ejus , subtrahitnr itaque : alias spectantes exanimem , inictum non minuant . Plin. Lib. 11. p. 18.

Indefensa volat : lateri se multa (1) Satelles
 Agglomerat : non ad pompæ regalis honores,
 Promptior auxilio sed ut adsit ; humique jacentem
 Attollens dominam famularibus invehat alis.

Sat Comitum Regina licet sit amore fuarum
 Tuta domi ; numerosa tamen Custodia circum
 Excubat , & vigiles agit ad Praetoria noctes.
 Illius & stipant latus , atque hinc inde frequentes
 Involitant , (2) quoties oculos per cerea Princeps
 Regna ferens , urget praesens recreatque labores.

FUCI. Othomanis autem veluti non una Tyrannis
 Conjugio stabili sociatur foemina ; plures
 Sic habet in venerem præcepis Regina maritos ,
 Quos Fucos dixere : pecus speabile mole
 Corporeâ , sed iners & in otia segnia natum :
 Queis mala regnandi veniat ne fortè cupidus ,
 Uxorique viros pudeat servire , quotannis
 Invadit furibunda mares plebs omnis inermes ;
 Hos & Amazonio ritu vel morte peremptos
 Sternit humili , trepidosve suis procul ejicit alveis.

REGI-
NÆ
APIS
PARTUS. Explorans paritura toros Regina paratos ;
 Inserit alveolis caput , ut quæ nixibus edet
 Unis ova parens deponat singula nidis.
 Circumstat stipata cohors , uteroque dolentem
 Reginam mulcet pennis ; & murmure blando
 Hortatur duros partus tolerare labores.
 Illa retro gradiens averso corpore nidos
 Ingreditur : parientem abdit sexangula cera ;
 Turba ministra tamen pennas ad limina tensas
 Explicat , obducens foetæ quasi vela Parenti :
 Virginibus tantum pudor atque modestia cordi est.
 (1) *Fessum Regem humeris sublevant , portantque. Plin. Lib. 11. Cap. 17.*
 (2) *Rex intus opera circuat , similis exhortanti. Plin. Lib. 11. Cap. 17.*

Non intermissio Regina puerpera foetu
 Ova decem vel plura parit , totidemque reponit
 Alveolis; & Matronas imitata potentes ,
 Plebeis Apibus sibolem committit alendam.
 Accipiunt illæ curam , quâ publica pendet
 Res & gentis honor : toti carissima Regno
 Pignora maternis studiis & amore foventes ,
 Auxilium sibi grande parant operumque levamen.

Immutata dies quatuor stant ova : moveri
 Partus in Erucæ faciem dein incipit , artus
 Nascentes glomerans : quarto nutricula sole
 Candidulum defert niveo pro laetè liquorem :
 Mox docet Hyblæo gentis consuescere vietū ,
 Mellæ diurna ferens. Oētavo sole figuram
 Parvula mutat Apis ; pellemque exuta (tenellum
 Quæ fovet , ac veluti puerilis fascia , corpus
 Involvit) fit avis turpi de verme ; pedesque
 Exerit , atque humeris quatuor mox induit alas.

Naturam si frigus iners tardaverit , auras
 Unà omnes agitant pennis ; quem dura negabunt
 Tempora , supplantentes motu fervente calorem.

Mollibus obturant nidorum limina ceris ;
 Invalidam ne tentet Apem penetrabilis aér :
 Sed priùs hanc nigro claudant quām carcere , victum
 Apponunt , bis sex alitur quibus illa diebus.

Consumpto tunc melle , fores Apis ungue lacescens ,
 Angustum molitur iter ; portisque reclusis
 Egrediens , lucem insolitam numerumque fororum
 Ac strepitum , & mirâ suspensos arte labores
 Obstupet attonitæ similis : mox fervore tectis
 Cuncta videns ; ne sola domi stet pigra , sodales
 Consequitur primâ nidum quâ lucereliquit.
 Hortorum reddit exuvii onerata , suaque
 Continuò solers excellit in arte , magistrâ

ATUM
ULLI.APIS
NOVEL-
LA.

Et duce Naturâ ; dum nos imitabile quantûm
Vel docet exemplum , vel tardior erudit uetus ,
Rebus in humanis scimus ; longoque paratas
Tempore , vix ævi spatium breve perficit artes .
Interea nidos Apis una domestica mundat ;
Restituensque fores sexangula limina fingit.

A P U M *Aucta novis cùm jam fervent examina turmis ;*

E X A - *Plenaque vix tantam capiunt alvearia plebem :*

M E N . *Sedibus emigrat patriis , aliâque Juventus*

Sub Duce prima novo ponit fundamina Regno.

Æ V I . *Ævi flore nitens tectis Regina sub iisdem
Crevit , & imperio jam sefe intelligit ortam ;
Regnandamque alibi meditatur cogere gentem .*

*Ergo multisonis civilia classica pennis
Manè dies aliquot canit ; hortaturque sodales
Ut vetus hospitium fugiant , sua signa secutæ.
Reginam circumstat Apum plebs tota canentem :
Hanc oculis , hanc aure bibunt , dulcedine bombi
Et rutilis captæ pennis blandâque juventâ.*

*Cerea confuso strepitu studiisque faventum
Tecta sonant : illis nec florea rura diebus
Pervolitant , nec mella legunt , urgentve labores
Intra tecta suos : vitæ concordia plebem
Nil antiqua movet ; privatis publica cedit
Res studiis ; trepidat domus interiore tumultu ;
Et fremit ad portas incondita turba volantum.*

*Ut cùm bella tument civilia ; foedere necdum
Abrupto coëunt Cives &c in arma feruntur :
Sed dubias gliscens studia in contraria mentes
Sollicitat , tacitosque serit Discordia motus .*

*Instaurat Regina sonos ; iterumque sodales
Præcipitare fugam monet ; inclinataque vulgi
Pectora si videat , tum denique signa revellens ,
Egreditur prior , & vocat agmina fida suarum .*

Prima ruens portis Fucorum turbā morantes
 Excitat, & rauco cogit velut ære catervas.
 Stat Regina domūs super ardua tecta, cohortem
 Exspectans; magno quæ protinus agmine circūm
 Involitat, stridensque novâ se principe jaetat.
 Amplexu gens tota fidem testatur; & arcti
 Fæderis in signum, pressum glomeratur in orbem.

Haud mora, cunctando ne frigeat ardor eundi,
 Dissipat amplexus Regina, jubetque penates
 Deserere: obscurant Cælum quæ multa sequuntur
 Millia, natales ultro fugientia cellas.

Non procul hinc viridi juncta super arbore fidunt,
 Innectuntque pedes pedibus; tumidique racemi
 Agmen in effigiem lento stat pensile ramo.
 Inde gravi vocat alarum stridore sodales,
 Incertas animi satius ne relinquere nidos
 Et saturum præsepe, novis an fidere regnis.

Antiquis emissâ favis non una Juventus
 Digreditur: Veteres aliquot migrantibus addunt
 Se comites, ut cuncta novo moderentur in alveo.
 Egregio plures Juvenum de flore vicissim
 Blanditiis Verulæ retinent; ut olentia latè
 Rura metat, cerâque domos ac melle Juventus
 Instruat; agrestes artas neque fessa labores
 Desuetos repeat, longæ vel condita Brumæ
 Ante diem vieti consumat mella diurno.

Sæpe sibi non visa satis comitata, vel imbreu
 Præmetuens, redit ad patrios Regina penates,
 Deleetus factura novos: plebs omnis euntem
 Subsequitur: Veteres noctem non amplius unam
 Hospitio indulgent; nisi longior ingruat imber.

Si piget incepti reduces; nec sponte relinquunt
 Orto Sole domos; vi protruduntur & armis.
 Si steterint ille contrâ; paribusque resistant

APUM
EXA
MEN.

Viribus ; & veteres neque possint pellere turmas,
 Nec teſtis abigi ; quos agmina neutra duello
 Evicere lares , ſimul utraque partibus æquis
 Aufſiciſque colunt communibus : alta domorum
 Pars habitat , pars ima tenet ; fed nulla laboris
 Nulla duas inter vitæ commercia gentes.

A P U M Mox eadem bini velut intra moenia longam
B E L L A Non fervant populi pacem ; teſtoque ſub uno
C I V I L I A . Vix consanguineos inter ſtat gratia fratres ;
 Haud fecus aligerum ſtudia in contraria ſcindit
 Seſe vulgus Apum , factis ubi partibus ædes
 Diyifas habitant : privatæ publica rixæ
 Bella trahunt ; fed ne cæco per opaca domorum
 Marte truces ineant pugnas ; cum prælia bombo
 Terribili cecinere , foras pars utraque latos
 Aëris in campos acies producit apertas.

Involitant hinc inde , mori vel vincere certæ ,
 Et rabidas aciunt diris ſtridoribus iras.

Agmen agunt binæ pennis fulgentibus auro
 Reginæ , mediisque volant in millibus : ingens
 Turba Duces cingit , neque miſcat prælia , donec
 Ancipitis ſuprema vocent diſcrimina bellii.

Antevolat , Martemque ciens utrinque Juventus
 Effera prorumpit ; mox agmina tota ſequuntur :
 Immifcentur Apes Apibus ; vibrataque figunt
 Spicula , & horrendum dant accipiuntque venenum ,
 Lethifer inspirat fixæ quod cuſpidis iætus.

Mutua cognatæ paſſim per vulnera turmæ
 Civili pereunt acie : labuntur utrinque
 Corpora læſa , nivis ritu , quæ nube ſoluta
 Decidit , hybernis Aquilonibus aæta per auras.
 Necdum iras animoſa phalanx & prælia ponit :
 Dun medio belli cum robore foemina Princeps
 Concidet ; grandi quæ ſtat viatoria clade :

Agmina Reginam promptis fortissima telis
 Circumfusa tegunt ; & ad unam mille venitur
 Funeribus : sed ubi semel occidit illa ; quiescunt
 Arma recompositis animis ; nec longius ira
 Procedit quam Martis atrox furor : unus utrique
 Terminus est ; & si positâ formidine vietæ
 Indecorique fugâ sparsæ vietricibus ausint
 Adderé se comites , non exturbantur : eisdem
 Fas dapibus testisque simul communibus uti.

Exitium & tantas vulgo gens provida rerum
 Antevenit clades : nam dum virguncula nullo
 Septa satellitio servit Regina Parentis
 Imperio , neendum meditatur condere regnum
 Ipsa sibi , sociamque fugæ deducere turmam ;
 Hanc tacitâ nec clam tollunt ; gentisque ruinam
 Unius interitu redimunt ; quo more Tyrannos
 Barbaricos inter manet hæres unus in aula ;
 Divisi ne bella gerant civilia fratres.

Reginæ parcunt juveni , numerosior arctis
 Cum populus teatis habitat ; rerumque suarum est
 Laxet ut angustas emissâ Colonia sedes.

Publica sed poscunt ubi commoda rursus inanes
 Mollibus impleri ceris ac melle penates ;
 Reginam perimunt juvenem : Duce namque peremptâ
 Natales vaga non fugiunt Examina cellas.

Melliferis ergo caveis exire Juventam
 Non patiuntur Apes ; quoties pars maxima morbo
 Aut improvisis perit imbris : optimâ quanquam
 Augur Apis norit ventos & nubila Cæli ;
 Nec procùl excurrat pluviâ impendente , vel ædes
 Præpetibus repeatat pennis ; inopina fugacem
 Sæpe tamen subito tempestas occupat imbre ,
 Ad terram miserè affligens ; ubi naufraga vitam
 Demersas inter segetes amittit in undis.

APES
 CIVILI
 DISSI-
 DIO
 OCCUR-
 RUNT
 JUNIO-
 REM
 REGI-
 NAM
 INTER-
 FICIEN-
 TES.
Ex Plin.
Lib. 11.

Ejnsdem
 interitus
 migratu-
 rum
 examen
 continent.
 Quoties
 vel magna
 contigit
 Apum
 clades.

Fatalem mœret fortē domus anxia ; clauso
 Cūm raras ad tecta videt se reddere Cælo.
 Felices quas fortē cavo vel robore Quercus
 Excipit aut Platanus frondentibus hospita ramis.

*Vel cūm
 Apiarius
 Alvear
 amplia-
 vit.*

Sæpe migraturas Apiarius ipse dolosā
 Fraude retentat Apes , spatiis majoribus ædes
 Amplificans : vacuas sedes stupet inscia turba ;
 Et subitum miratur opus ; Juvenumque catervam
 Stare jubet Duce sublatā ; gaudetque capacis
 Intrā septa domūs posse horrea plura , novosque
 Ædificare favos , queis larga cibaria condat ;
 Cura laboriferam tangit quæ maxima gentem.

*Ant cūm
 fera Apes
 Alvear
 spolia-
 runt.*

Nec semel ambrosio cellas ubi melle replerunt ,
 E sylvis erumpit Apum fera turba , domique
 Congestas populatur opes , atque omnia vastat.
 Nam veluti gelido quondam fundebat ab Axe
 Barbara terra viros ; queis longior annuus agri
 Cultus erat , facilesque sibi per furta , scelusque
 Quarere malebant fruges & vivere rapto ;
 Prætabunda cavis nemorum sic Quercubus adfune
 Agmina , quæ gentis proprios exosa labores ,
 Non ceras non mella Hyemi provisa reponunt ;
 Horrea sed subitis vastant aliena rapinis ;
 Et toto quem Vere cohors operosa coëgit ,
 Unius expeditiunt viëtum per furta diei.

Effera gens & mole valens & viribus audax
 Nil dubitat plenos Apibus tentare recessus ,
 Expilare palam diffraëtis horrea ceris ,
 Atque novum , si quæ musflat , scelus addere furto ,
 Et raptis opibus dulcem quoque tollere vitam.
 Mella vident impune rapi , cerasque recidi ,
 Corruere & muros , desolarique penates ;
 Nec cuiquam est animus furaci obfistere turmæ .
 Cogeret hæc miseræ facies tristissima cladis

Maturare fugam , nova quam Regina parabat :
 Illius at tantis mors luctibus additur ; unamque
 Interimunt Vetulæ , cellis ut tota novandis
 Permaneat , cerasque ferens ac mella Juventus ,
 Acrius incumbat , propior quò Bruma , labori.

Interea vacuas flavo dum nectare cellas
 Implet Apis , non pigra sequi pudet otia Fucos :
 Tecta fovent ; vel si qua dies invitat amicâ
 Luce frui ; pecus ignavum spatiatur in horto ,
 Nil faciens operis , sed inania murmura miscens ;
 Et quanvis habeat validas ad pondera vires ,
 Nil tamen afflictis curat succurere rebus ,
 Obvia vernantes neque fugere mella per agros :
 Molliter in teneris recubat sed floribus , escæ
 Immemor , ad saturum donec præsepe recurrit ,
 Servatas Hyemi gaudens consumere fruges .

Indignantur Apes ; sibolis sed amore creandæ
 Fervida gens iras in idonea tempora differt .
 Autumno redeunte , tonans cùm Jupiter imbres
 Comparat ; & steriliis monet annus parcere vieti ,
 Unanimi tunc bella ciente a' perrima motu ,
 Et stabulis abigunt Fucos , aut (1) funere tollunt ,
 Non secus ac urbem propior cùm teritat hostis ;
 Obsidio ne longa famem ferat , oppida vulgi
 Fæce levant , mittuntque foras quod inutile bello est :
 Sic ubi pulsat Hyems jam proxima , frigore pigram
 Obsessura domi gentem ; præsepibus arcent ;
 Interimuntque Mares ; & quæ pia turba sororum
 Exequias celebrat , cæfos ad limina Fucos
 Projicit ; extremo seu non dignatur honore
 Funeris ignavum pecus , aut speare peremptum
 Vindiæque frui post fata novissima gaudet .

Obscuris si fortè locis , turbante tumultu ,

(1) Certum est Apibus Fucos interfici , Plin . L . 11 . C . 17 .
 Z iij

FUCI
INER-
TES

*ab Apibus
interi-
muntur.*

Delituere aliqui ; non horrida bella resumunt
 Pacatis jam rebus Apes : trepidantibus ultro
 Indulgent vitam Fucis ; sed ab ædibus illos
 Protinus exturbant , & junctis viribus unum
 Attollunt tres vel quatuor , raptumque per auras
 Extra limen agunt : procul effugit ille , fameque
 Confectus moritur : tanti est , aliena secutum
 Pabula , frugifero non assuevissæ labori.

FUCO- Extinctos reparat Fucos Ver ova recludens ,
RUM Integra quæ nidis Hyemem mansere per omnem :
REPA- Quanquam adeo exosum genus est , ut saepe tenellam
RATIO. Progeniem & clausos intra cunabula Fucos
 Aggrediantur Apes , & acerbo funere mergant.
 Non errant in cæde truci : cunabula Fucos
 Majores majora fovent ; parituraque mater
 Ova suis æquo ponit discrimine nidis .
 Hos foribus subeunt fractis , formataque nondum
 Membra trahunt cellis , & humi morientia fundunt.

APUM Altera pars supereffet Apes curare ; sed inter
CURA. Et Volucres , & nostra Feras in tecta receptas
 Utilis est Apis una , virum nil indiga curæ :
 Depopulatur enim florentia rura , favosque
 Sponte replet ; ceras direptaque mella labore
 Indefessa novo reparat ; rerumque suarum
 Ut status est , auctam pellit retinetve Juventam .
 Emisslis nova tecta para ; Casiamque Thymumque
 Et flores prope castra serenæ , occurre labori ;
 Ne faciat via longa moram laetiisque vagantes .
 Præterea solare famem Brumæque nivalis
 Acre gelu . Vigili permittens cætera genti ,
 Et magis exemplo gaudens quam melle potiri ,
 Pacificum pecus observa : miserabere fortem
 Degeneresque animos humanæ gentis , amicæ
 Demiratus Apes tectis in pace sub iisdem

Vivere concordes , & nos in mutua natos
Commoda , flebilibus miserè contendere bellis.

Antiquæ mentem subeat pietatis imago ,
Cùm sua Christiadæ sic in commune ferentes
Omnia , condebant placidos sine crimine soles.

Et veteris ne vana putas præconia famæ ,

(1) Nunc etiam Mare trans altum jacet angulus Orbis ,
Quem qui norit , Apum credat me nomine gentis
Illius ingenium & varios celebrasse labores.

DIGRES-
SIO DE
PARA-
GUENSI
POPULO,

Non certis armenta notis non limite signant

Arva ; sed in medium quærentes omnia , fruges

Horrea convestant in publica : nulla politos

Disciplina viros later opportunæ tuendis

Imperii rebus : terram pars scindit aratro ;

Pars niveos fœcunda greges ad pascua ducit :

Pars frumenta terit faxis , aut excoquit igne ;

Atque alii falces , alii fabrilia tractant

Arma ; domique suæ timuit qui manè labanti ,

Sole cadente redux ab aratro , cuncta Colonus

Sarra videt , teatisque nihil formidat apertis.

Confilio non jure Senes dominantur : ab annis

Una potestatem facit experientia rerum ;

Unaque lex est juris amans sua cuique voluntas .

Non homines (proprium qui nil potiuntur , & usq;

Cuncta tenent) auri fulgor capit : una per illos

In pretio est pietas ; alii nec peccata torquent

Invidiæ stimuli quam quos movet æmula virtus .

Erudiant quanquam pueros exempla Parentum ,

Formandæ tamen haud desunt præcepta Juventæ :

In commune placet fingi communia gentis

(1) Le Paraguay ; Voyer la Relation du R. P. Florentin Capucin , inserée dans le treisième Recueil des Lettres édifiantes & curieuses , écrites des Missions étrangères , où est rapporté tout ce qui suit .

Pignora ; ne patrum privatæ publica curæ
 Totius incumbat spes & fiducia Regni.
 Quos populi legere Duces rerumque magistros
 Ille manet labor , ut Juvenum quam quisquis ad artem
 Aptior est , primis hanc edoceatur ab annis.
 Æqua pares inter sunt omnia ; nullaque primas
 Obtinet , aut aliam gravat ars insignior artem :
 Cuique decora sua est , si recte facit : agris
 Rustica vertendis , bello vel sumpta gerendo
 Arma parem faciunt , si par industria , laudem.

Quanquam habitat pax alta locis ; nec bella laceſſat
 Gens æqui iustique tenax ; tentare nec ausint
 Finitimi Populi terras , quas fama tuetur
 Roboris invicti ; tamen arma Ducesque paratos
 Semper habent , Martisque truces formantur in usus ,
 Non belli studio , longæ sed pacis amore.

Hæc operum requies , Sacris jam ritè peractis ,
 Tympanaque & lituos festis audire diebus ,
 Et Peditum turmas Equitumque videre sub armis
 Innocuae inter se pugnæ simulachra cientes.
 Sic juvenes ensem pariter durumque ligonem
 Aſſueti tractare manu , nec corpora caſtris
 Fluxa ferunt , nec cæca rudes in prælia dextras.

Felicem ditione tenens Hispania gentem
 Ad subitum novit bellum quam prompta Juventus :
 Nuper enim magno rerum discrimine jussi
 Regis in auxilium socias adjungere vires ,
 Nobile continuo juvenum coit agmen ad arma ;
 Et totis acies veluti Cadmeia terris
 Extitit : egregias miratur Iberia turmas ;
 Obſtupuitque magis , medium cum vidit in hostem
 Fortiter ire viros , celeremque referre triumphum ,
 Altera nec præter laudem ſibi præmia velle.
 Compositis redeunt armis ad aratra , ſenumque

Imperio lăti parent qui bella regebant.

Fortunata minùs veteris quæ secula Romæ
Carminibus celebrant Vates. Hic fortis Arator
Castra sciens agrosque pari disponere curâ,
Vomere permutat Fasces plastrumque Curuli:
Pauca relinquebat patrii quæ jugera fundi
Viētrix Roma colit, Bellatorique Senatus
Villicat; & reduci, Viētorum præmia, cultos
Reddit agros: quantò satiùs communibus arva
Publica Bobus arat pinguis novus incola terræ.

Omnibus unus enim vel servit Miles, agrestem
Rusticus aut operam confert; unique vicissim
Rure suum impendunt omnes & in urbē laborem.
Alterius sic messie fruens & forte locorum,
Cui segetes periere suæ, nec ditior amplias
Inter opes, nec egens in paupertate, secundis
Non rebus tumet, adversis neque frangitur; æquam
Fortuna mentem servans in utraque, minùsque
Damna dolens sibi cum toto communia Regno.

Nescia gens nōstrī vivit; nec ab hoste tuerit
Sed magis externis à Relligionibus oras:
Appositas struxere domos ad littora; portus
Ut peregrina suos intret si navis; amicè
Hospitio excipient, sed ad interiora venire
Regna vetent homines cupidos audita videndi.
(1) Inde Caledonias vulgavit fama per urbes
Loiolidas dare jura viris, sceptrisque potiri,
Qualia fortè dolent dites Orientis ad oras
Sacrilegis erepta dolis sibi regna: verendam
Hærefis ausa Crucem pedibus calcare, patentes
Una subit Japonum portus: nil quippe profanis
Vana Deūm simulachra timent hac hospite templis.

Non gentem imperio, sed Relligione tenemus.

(1) *Voyages de Correal.*

Consiliis hominum parent , hanc vivere vitam
Qui docuere ; Deum sancte venerantur , amantque
Christi dulce jugum , cui gens sanctissima subdi
Tum magis atque magis gaudet , cum cogitat olim
Ut nemorum per opaca vagi vixere Parentes ,
Religio queis nulla fuit ; rituque Ferarum
Contiguis ut vivit adhuc gens impia sylvis ;
Fausta sibi dum secla fluunt , regnantque per illos
Alma fides , pax & pietas ; & copia rerum.
Semina nos colimus faustis quæ jecimus agris ;
Atque per immenos Christo nova Regna labores
Quærimus , hac operum solâ mercede , quod emptam
Sanguine divino gentem cælestibus oris
Afferere , & rigidæ placeat virtutis alumnos
Reddere , quos homines fieri vix posse putares.

Fortunata nimis gens , in commune beatos
Si pergent agitare dies ; Apibusque magistris
Commoda magna sibi pariant , dum publica quærunt,

PRÆDII RUSTICI LIBER XV.

Stagna.

ERT animus mea stagnicas ad
Prædia Pisces

Addere , quos olim teneris medita-
bar in annis.

Accipe , Lamoni , paucis meliora
lituris

Carmina , quæ nomen quondam fecere Poëtæ ,
Quæs sine nec Vites nec haberet fortè Columbas ,
Nec quæcumque tibi maturior extudit ætas.

Quas ego (1) fabellas mutataque Numine Divum
Corpora gaudebam puerili ludere versu ,
Forsan & his animum poterit recreare Nepotum
Nobile par , faustis qui sub penetralibus altæ
Semina mentis alunt , nondum exemplaria græca
Vel romana manu versantes , teque tuosque
Sed proprius mores , atque aurea dicta legentes ,

(1) *Huit Libro , quem primum omnium junior scripsit ,*
multas intexui fabulas ; Rapinum quem merito laudari vi-
debam decem secutus . Nondum ab hac aulitate omnino resi-
pueram cum paucos post annos Columbas , Vites & Olus in
lucem edidi .

Dulce rudimentum virtutis , & optima quondam
Fratribus ingenuis ad avitam hortamina laudem.

Officia & regni partes implere secundas
Cursoniam postquam docuisti , longius olim
Ut patriæ profis etiam post fata , colendam
Aſſumis Nati ſobolem , longamque Nepotum
Dum ſeriem Lodoix orbi parat , ipſe vicifim
Regibus æquævos gaudes formare Ministrōs ,
Exemplis monitiſque tuis qui pondera rerum
Sufſineant , patriumque ferant in ſecula nomen.

Stagna gregi qui rure paras habitanda natanti ,
Irriguis præcincta tibi ſeu montibus arva
Absorbent reſideſ immenso gurgite lymphas ,
Naturæ non artis opus : ſeu vallis in arētum
Sic coit , ut facili frænentur pariete rivi ,
Uttere fortunæ donis & forte locorum.

Camporum qui plana colit , licet aggere multo
Vix bene contineat graviorum pondus aquarum ,
Nil desperet : opum viſ & labor omnia vincunt.

Flumineos ubi terra jacens imitatibus alveos ,
Sit ſegeti quanvis ager ingeniosus alendæ ,
Stagnet aquis ; fulcentque rates quod vomer arabat
Æquor ; & amnicolæ depaſcant humida Pifces
Gramina , quæ ſimæ rondebant antè Capellæ.

Pòſt ubi ſquamigero luſtrum non amplius unum
Servierint pecori , lymphis exhausta , viceſque
Stagna per alternas annorum quinque Colono
Reddita , majori parient cum fœnore fruges.
Triticeam ſic vallis opum ditissima messem
Educat & Pifces ; & in æquore fluēt uano
Lympha ſegeſque Notis undans ; eademque vicifim
Regna tenent & flava Ceres & candida Naïs.

Hofpitium rivis alii , Pifciique futurum ,
Stagna parant mediis in collibus ; unde virentes

Defiliens

Desiliens prono pede lympha perambulat hortos,
 Arboribus vel clausa cavis tellure sub ima
 Clam fluit; & subito tollens se ludicra jaētu,
 In pluvios recidit latè resonabilis imbris.

Sæpe manu factas aqua vincit pondere moles
 Eluctata viam; & magno cum murmure secum
 Squamosam per culta trahit cerealia gentem.
 Undisonos rivo cum desertore secutus
 Transfuga Piscis agros, latè spatiatur, & almas
 Nunc segetes nunc prata tenet; nunc æquore mersas.
 Carpit ruris opes, & liberiore vagari
 Flumine gestit ovans; sed aquâ fugiente lutosis
 Immoritur fulcis, & vota miserrima damnat.

Qualis ubi raptus Juvenis popularibus undis
 In vetitum ruit, & fines perrumpit honesti;
 Jamque per omne scelus fertur, quodcumque furentem
 Dulcibus illecebris trahit imperiosa voluptas.
 Illius at postquam, Torrentis more, fugaces
 Effluxere dies & gaudia vana; relictus
 Jam sibi, nec coeno (primos quo polluit annos)
 Avelli potis, hæret iners; mortemque sub ipsam
 Irrita vota facit vitæ melioris amore.

Piscis amat tacitos alta sub rupe recessus,
 Queis lateat timidus, vel frigus amabile capter.
 Tu gentis studio indulgens, imitare cavatos
 Quos Natura sinus scopulis informat ades.

Sed quia contortis latebrarum anfractibus, intrâ
 Torpet iners pigroque situ corrumpitur humor;
 Arboribus circùm positis umbracula Pisci
 Tendere maluerim, secum modò larga caducas
 Devehat unda comas nemorum; ne tabida putri
 Subsidat cum fronde lues, & flumina foedet.

Ergo peregrinos juga per declivia rivos
 Duc age; stagnantes ut aquas nova lympha perenni

STAGNI
 AGGER
 DIRU-
 TUS.

STAGNIS
 LATI-
 BULA

UMBRA-
 CULA.

Submoveat cursu. Ripis quæ labitur altis
 Äquoreum ciet unda pecus, strepitque sonoro.
 Invitat lacubus sese subducere clausis.
 Tu crates oppone fugæ, quibus altior amnis
 Effluat; & nisu quibus oblucentur inani
 Squamigeri cives; indignantesque teneri
 Præcipites oculis fluëtus post claustra sequantur.

CAS- Nulla gregi statio magis opportuna natanti,
TELLO- Quam quæ lymphia fluet Villarum mœnia circum
RUM Defensura tuos atque ornatura penates.
F OSSÆ Piscis enim sinuosa vagos per flumina cursus
PISCI- Exercens, Hyemis foles nunc captat amicos:
BUS Nunc iterum nigram teëti spatiatur ad umbram,
OPPOR- Dum calet, & fluvio violentior incubat Ästas;
TUNÆ. Te neque jejunæ capient obllvia gentis:
 Quippe sui Piscis meminisse jubebit, ab undis
 Redior emergens, & hiante voracia pandens
 Ora fame: patulis cerealia dona fenestris
 Mellitasque puer, quibus abstinet ipse, placentas
 Projicit, & spectat gaudens hinc inde Natantes
 Una trahunt plures avido qui crustula morfu.
 Reliquias coenæ mensis dat Verna remotis:
ENDAT Intestina Coquus Leporum, Piscesque vorandos
ATTA Piscibus, & Patrum quoque projicit ilia Natis.

Tu quoque certa docens ad signa venire vocatos
 Triticeam sparges segetem, ludosque Natantum
 Bellaque despiciens; vel adacto in viscera plumbo,
 Vel sub aqua missis nervo pulsante sagittis,
 Venandi studio, Solis securus & imbris,
 Indulgere domi poteris; seu flumina Piscis
 Summa secat, sive in vacuum micat aëra saltu.

FRE- Stagna pares ubicumque, novos accersere cives
QUEN- Tempus erit; primos cum Vere cupidinis ignes
TANDA Sensit amans, ipsaque calens quoque Piscis in unda

PISCI-

BUS
STAGNA.

(Ubi de
piscatu.)

Mutatas vix sentit aquas ; prægnansque tumenti
Fert utero secum numerosam Fœmina prolem.
Quare age vicinos humentia lina per amnes
Tende, dolis instructa : rubros innæcte colores,
Vitreus quos cupidus sequitur per flumina Pisces.
Præterea captâ velut Alite callidus Auceps
Utitur ; ut plures vocet unius ore Volucres,
Quas positis fallat laqueis, viscoque tenaci :
Retibus implicitus sua sic in vincula Pisces
Pisces agit : tantum possunt exempla, timorem
Ut minuant. Non sponte tamen studioque nocendi
Cives ille suos, nostrâ sed perfidus arte,
Decipit ; & mutæ scelus excusabile gentis ;
Agmen ab insidiis si non absterrret amicum.
Unus homo est proprii generis qui proditor, ultro
Illaqueat, sibi quos similes Natura creavit.

Si qua jacet medio rupes in flumine, multus
Pisces ineft : quod nosse potes cum gurgite ab imo
Tollitur in bullas efflata Natantibus aura.
Quos non faxa dabunt, imitaberis arte recessus,
Demergens cæsâ vinetas ex Ilice frondes.
Pisces ubi dape pellestus consueverit uti
Ramorum hospitio ; suspendes retia circum,
Iliceasque trahes alto de flumine virgas,
Humida squamigeros agitans ad lina Natantes.
Rursus aquis fasces & frondea testa repones ;
Insidiisque novam struetis secessabere prædam.

Captivos ad stagna ferunt que dolia Pisces
Accipiunt superis lumen spirabile costis ;
Et tibi si fluvius, si fons occurrat eunti,
Amnicolam bonus amne gregem solare recenti.

Omnia non omnis nullo discrimine Pisces
Stagna colit : nam lympha situ vel torpet inertis,
Vel graciles fundo tellus imitatur arenas ;

Egeriturque novo fluētu mutabilis humor.

- PISCES Si stagnis jacet unda pligris immota , palustrem
 QUIN Iminittes (1) Album , & (2) Percam , timidosque (3)
 AQUIS Sarachos
 TOR-
 PENTI- Qui toridem referunt , dorso variante , colores ,
 BUS Adverso quot sole trahit Thaumantias Iris.
 ALUN- Sequanicos addes (4) Epelanos , atque minorem
 TUR. (5) Chalcidem , & elingues , vulgi folatia , (6) Tincas ,
 (7) Anguillasque capi faciles , cùm flumine ab alto
 Ubi de In mare descendunt : ut enim peregrina quotannis
 Anguill- Australes sequitur Progne trans æquora Soles ;
 lis.) Sic ubi tristis Hyems Aquilonibus asperat undas ;
 Frigoris impatiens fluvios Anguilla rigentes
 Deferit , & Pelagi tepidis hybernat in oris ,
 Æstivosque redux gelido levat amne calores ,
 Littoreas captans umbras & frigus aquarum.
 Ergo locum fraudi capies , ubi faxæ moles
 Fluminis angustat fauces ; per iniqua viarum
 Influat ut Cereri violentior unda terendæ ,
 Versandisque molis : medio quas aggere pandunt
 Crescenti portas fluvio , coëuntibus arctum
 In spatum cannis sternes : declivis arundo
 Præcipites rimis effundet hiantibus undas ,
 Vimineoque cadens ultro se carcere claudet
 Quæ sequitur pronus Anguilla volubilis amnes .
 Opportuna fugæ captabit tempora , tutum
 Cùm dabit amnis iter brumali turbidus imbre .
 Sed velut armigeras si quis devolvere turmas
 Noëte parat ; tenebris quoque callidus utitur hostis ,
 Ut ruat incautas inopino Marte cohortes .
 Retia Piscator sic indeprensa lutofis
 Fluminibus tendens , fugitivum intercipit agmen ,
 (1) Able, petit poisson. (2) Perche. (3) Sarache (4) Eperlan. (5) Celerin. (6) Tanche. (7) Angnille.

Versutusque dolis vincit fallacibus astus.

Torpenti quoque gaudet aquâ (1) Ballerus oberrans
Littoribus, nec non Itali (2) Pigus incola Larî,
(3) Alburnusque vorax, veterique simillima Trutæ
(4) Umbla, minax rostro sed iners ad prælia Piscis:
Nam licet armatas triplici dens ordine fauces
Muniat; innumerat tamen irruit unus in Umblas
(5) Lucius, & passim fluëtus impune cruentat
Cæde ferox: adeò est animus præstantior armis.

Ausoniis etiam veniet peregrinus ab undis
(6) Carpio, ramentis fulvi qui vescitur auri,
Atque alio priscos in corpore servat amores:
Exul enim Latiis olim Saturnus in oris
Cùm fugeret Jovis arma, ratem concenderat, ultra
Benacum facturus iter; pretiumque vehendi
Solverat, atque dato scelus irritaverat auro.
Jamque gubernator navis, cognomine Carpus,
Omnia furaci quod carperet ungue, parabat
Vincla Deo: mentem ex vultu præfensit iniquam,
Ulturisque nefas puppi Saturnus ab alta
Reftorem Nautasque maris dejecit in undas;
Naufragaque in Pisces mutavit corpora, naves
Qui seftantur adhuc, aurique cupidine flagrant;
Seque adeò humrana testantur origine cretos.
Dives aquæ si fortè lacus interfluit amnis,
Provenient melius maculofo tergore (7) Barbus,
Et (8) Leuciscus, aquam scindens quo more per auras
Excusium nervo jaculum volat; unde (9) Sagittæ
Nomen habet: vivo gaudent quoque flumine (10) Mullus,
Perpetuusque tumet venter cui fertilis ovis

Metamorphosis.

(1) *Bordeliere.* (2) *Pigo ou Carpe pignante.* (3) *Allete..*
(4) *Umble, Chevalier.* (5) *Trechit.* (6) *Carpion,* espece de
Saumon qu'on trouve dans le Lac de Garde. (7) *Barbeau.*
(8) *Gardon ou Siège.* (9) seconde espece de *Gardon*, qu'on
appelle *Vandoise ou Dard.* (10) *Sainte-Hélène ou Berleau.*

(1) Phoxinus , & rostro fodi cat quæ (2) Barbota limum ,
 (3) Lota que fetos pendet cui barbula mento ,
 Et (4) Squalus , & Ranæ riētu (5) Mustella supernæ
 Turpis , in Anguillam quæ definit , atque (6) Thymallus
 Fontis amans , referensque Thymi fragrantis odorem ,
 Et graciles avidus qui (7) Gobio sorbet arenas ,
 (8) Perca que duritie carnis gratoque sapore
 Aequoreos referens (9) Mullos , (10) Capito que minutis
 Fartus aculeolis , riētu que (11) Silurus hianti ,
 Et quæ Truta foret , nisi rostro obtusior , (12) Umbra .

Utraque stagna volens habitat , mensaque per omnes
 Ubere (13) Cyprinus torrentia flumina partu
 Torpentesque lacus opulentat : Cypria nomen
 Quo Venus ipsa suum pro fertilitatis honore
 Imposuit . Carpam Galli vertere vocantes .
 Aequoreos inter non cautior altera Pisces ,
 Obsessas ubi sensit aquas , mediumque teneri ,
 Nunc scopulis latet exelis , nunc flumine summo
 Enatat , atque levi transmittit retia saltu ;
 Nunc sub aquis immota manens , vel mordicūs herbam
 Ore tenet , mersumve luto caput inferit altè ,
 Invitam ne lina trahant ; & si ppe sub ipsis
 Cassibus effodiens , res observata , saluti
 Non tantum cavet ipsa suæ ; sed retia dorso
 Sustinet , & captum vulgus miserata , patentes
 Officiosa vias aperit , queis turba Natantum .
 Diffugiat minor , & casles frustretur inanes .

Non aliis qui durando tot secula vincat

(1) Phoxine ou Veron . (2) Barbote . (3) Lote . (4) Mus-
 ter , parce qu'il se tient près des moulins , ou Villain ,
 parce qu'il se nourrit d'ordures . (5) Lampraye . (6) Espece
 de Truite dont la chair fait le Thim . (7) Gonjon (8) Per-
 che , poisson qui vit aussi dans l'eau dormante . (9) Muge ,
 poisson de Mer . (10) Cabot . (11) Silure . (12) Umbre .
 (13) Carpes .

Piscis erit : Cyprinus enim vetus incola fontis
 Bellaquei , vidit qui Gallica sceptrta tenentes
 Valesios , vitreis idem miratur ab undis
 Borbonios rerum dominos ; patribusque Nepotes
 Aspicit absimiles habitu : proh ! tempora quantum
 Obstupeat mutata magis , si gentis honores
 Noverit , & toto partos sciat Orbe triumphos.

Jamque licet senio squamis canentibus albent ,
 Régia longævæ fulcant quæ flumina Carpæ ;
 Non sterilis , non fræcta tamen , nec inertior ætas ;
 Nam vetulæ ludis agitant juvenilibus undas ;
 Præsidioque loci tutæ , non gurgitis alti
 Ima tenent ; vastâ littus sed mole legentes ,
 E manibus carpunt escas , & cætera fese
 Bellaquei produnt inter miracula ruris ;
 Exultantque magis , Lodoix cum Magnus ad amnem
 Ambulat , & quales habuit florente juventâ ,
 Haud alias animi vires & corporis effert .
 Imperii non lustra putes ter quinque peracta ;
 Ni partos numeres terrâque marique triumphos ,
 Vel grandes Atavo videoas astare Nepotes.

Gloria divitibus quanquam non ultima mensis
 Accedat , ne quære tamen quos Lucius amnes
 Incolat : hunc Stagno si quis concluserit , idem
 Et Milvo placidas in eadem turre Columbas ,
 Gallinisque potest socias adjungere Vulpes ,
 Atque trucem stabulare Lupum cum mollibus Agnis .
 Sævit enim in Piscis dirus regnator aquarum ,
 Nec proprio parcit generi ; nisi fortè paludes
 Obscœnas habitans , clamofis expletat atram .
 Ingluviem Ranis ; cœno quas eruit alto
 Multa coaxantes nequicquam , obitumque sub ipsum .
 Irrita jactantes patulo convicia riœtu .
 Quin & cœruleis ubi garrulus Anser in undis .

LUCIUS.
Brachet.

Ludit, & instantis pluviae certissimus augur,
 Mergit aquis retrahitque caput, fluidumque supinis
 Infundens humeris rorem, se proluit amne;
 Lucius incautam rabido trahit ore Volucrem
 Improbus, & fluvii deducit ad ima vorandam:
 Audet & in Pueros, vitreis cùm fortè fluentis
 Mollia membra lavant, sceleratos stringere dentes.

TRUTA. Truta vagos amat obscuris in vallis amnes;

Et pigris injæcta vadis, oblita decorum
 Ipsa suum, partus & amorum nescia, vitam
 Tristis agit, tardumque refert in carne saporem.
 Tædia tanta levat, fessas errore viarum
 Qui Stagnis affundit aquas; Trutæque vaganti
 Providet hospitium labentis ad ostia rivi,
 Et mollem meminit ripam vestire perenni.
 Gramine, fulgenti fabulo conspergere fundum,
 Saxorumque morâ lympham irritare loquacem.
 Talibus auxiliis vix Truta carebit: aquarum

Gaudet enim strepitu: nec, queis inclauit olim,

(*Meta-*
morpho-
sis.) (Cùm tacitos coleret virgo procul urbe recessus)
 Deditidit priscos, mutato corpore, mores.

Purpureos inter flores Quercusque virentes
 Ibat, & ingenti labens cum murmure pronas
 Rivus agebat aquas, nemorisque silentia rauco
 Turbabat strepitu. Sub opacis frigora captans
 Ilicibus, vitreique sedens in margine rivi
 Truta verecundos gaudebat fingere vultus,
 Aureolosque levi crines innectere nodo.

Illa sibi dum sola placet, faciemque venenis
 Inficiens, maculis variat nigrantibus ora;
 Haud procul hinc per densa latens fur lustra Ferarum
 Lucius è latebris oculos in virginē figit,
 Incertum est opibus captos an amore: decora
 Nam facies vestisque pari fulgore nitebant.

Proxima sensit ubi nemoris virgulta moveri,
 Pavit ad aspectus hominis perterrita virgo;
 Et toto fugiens hinc illinc littore, Divos.
 Clamat, & in tantis duplicat pia vota periclis.
 Præruptæ suberat rupi nitidiissimus altæ
 Gurges aquæ: cursu virgo confundit anhelo
 Saxosum moritura jugum; vitâque pudorem
 Servatum bene credit emi, si vertice prono
 In medias se mittat aquas: pede fervidus instat
 Lucius; & tristi peritoram funere Trutam
 Apprensâ dum veste tenet, communibus ambo
 Præcipites obeunt fatis, vitamque refumunt
 Consimilem; Piscisque nova sub imagine servant,
 Lucius audaces animos & cædis amantes,
 Trutaque foemineos trepido sub corde pavores.
 Purpureis remanet guttis stellata: decorus
 Virgineo sedet ore pudor: flat gratia vultus;
 Quæque fuit socias inter pulcherrima Nymphas,
 Nunc inter reliquos est formosissima Pisces.

Cæde furens non unus erit qui stagna cruentet
 Lucius; amnicolas agitat Discordia fratres:
 Alter in alterius meditatur fata perennes.
 Infidias: premit imbellem qui viribus audax;
 Majoresque, virûm de more, minoribus instant
 Terribiles; & quæ saltus infamat & urbes,
 Vis eadem Martisque furor dominantur in undis:
 Nec potuit bona Pax, terris ejœcta, sub ipfis
 Fluminibus, placidos inter remanere Natantes.
 Mutua sed quoniam Pisces per funera vitam
 Suffinet, alternæ nonnulla est gratia cædis.

Quid memorem clades alias, quibus effera Lutra
 Depopulatur aquas. Inter falicta penates
 Ædificat cæcos; & littore spectat ab alto
 Æquorei pecoris ludos & prælia, tristi

MUTUA
PISCUM
CÆDES.

VARIÆ
STAG-}
NORUM
PESTES.

Lutra.

Quæ dirimit nece bellantum : nam sævior hostes
 In medios celeri ruit improvisa natati.
 Pauca fami , sed non odiis cæcoque furori
 Corpora sufficiunt : Pisces eviscerat ; atro
 Sanguine tinguntur fluëtus ; semefaque passim
 Turbatis fluitant resupinâ cadavera lymphis.
 Exultans animis , & cædis imagine gaudens ,
 Lutra cavis laceros Pisces taboque fluentes
 Congerit , ac tetros inter pernoëtat odores.

Fallaces alii pedicas & retia tendant ;
 Vel faturâs Lutram invitent succedere nassis :
 Tu cape tela manu ; densisque absconditus umbris :
 Dum tacito struet ipsa suâs è littore fraudes ,
 Cæde fatigatas referet vel ab aquore fauces ;
 Sterne solo ; dulcesque tuis da Pisibus escas ,
 Vulnere confosam mittens in flumina Lutram .
 Ne faciat quoque cæsa metus ; huic detrahe pellem ,
 Quam Matrona potens multo mercabitur ære.

Si nidum tenerosque Feræ deprendere Pullos
 Contigit ; absenti sobolem furabere matri ;
 Et dum mollis adhuc ætas facilisque doceri ,
 Piscandi cicurem Lutram formabis ad artes ;
 Atque ubi transverso steterint suspensa fluento
 Lina ; cavernosos rimabitur illa recessus ,
 Ejectos specubus Pisces in retia trudens :
 Ut Canis excitos agit in venabula Cervos ,
 Et tacito sequitur Leporum vestigia rostro.

(Ubi de
 Prædio
 D. de
 Resse-
 gniac.) Hoc ego pifcatu tecum Autumna nuper
 Tempora fallebam , rerum ô suavissime , fessum
 A studiis &c ab urbe , tuo qui rure , disertis
 Sed salibus recreas magis , ingenuoque lepore :
 Namque suum à rivo nomen fortita propinquò
 Villa licet mihi præ reliquis tua rideat agris ;
 Si tamen absueris , jam me non floribus hortus ,

Aurigerā non amnis aquā, non mollia verno
 Prata colore juvant, non rauco murmure mecum
 Visus & ipse queri nemora inter frondea rivus.
 Ipsa etiam studii hortatrix, eademque levamen,
 Laurea sylva vagam tua post vestigia mentem
 Vix revocare potest, & amicis reddere Musis.
 Sæpius ergo tuo cùm te veniente redibant
 Deliciæ ruri, placuit piscoſa secundum
 Flumina, nunc timidos Lutrā famulante Natantum
 Exagitare greges; nunc ad vivaria, sumptu
 Quæ tibi regalī Patres constrūta pararunt,
 Stare simul, docilemque vadis immittere Lutram,
 Illius & pisces educere fauce trementes.

Æquoreos etiam Mures, Fibrumque voracem,
 Qui desolatas populantur cædibus undas,
 Aggrediēre dolo: subeuntem in flumina Fibrum
 Si quando proculaspicias è littore, telum
 Ne quicquam expedes pharetrā, mortemque parabis:
 Gnarus enim fraudum, fur enatā usque sub amni;
 Nec quibus ingreditur, ripis emergit ab iisdem.

Jam si Canna virens & juncea sylva palustres
 Obsedere lacus, medios ne cædite culmos:
 Qui remanet ytiabit aquas putredine truncus;
 Et nova vivaci seges abs radice resurget.
 Commoda yellendis adhibetur cymbula Cannis:
 Pellitis alii manibus capita alta tenebunt;
 Atque alii remis lebūm contoque saligno
 Adversum impellent, contentaque brachia ducent;
 Donec arundineam moveant ad littora sylvam.

Piscoſa sed nulla magis metuenda paludi
 Pestis erit, quām dira fames: cerealia lymphis
 Spargite dona viri: morbo sublata latenti
 Si qua peribit Ovis, si quis Bos inter arandum
 Conciderit, subitā prostratus morte; vorandum

Mures
Aquatidi.

Fiber
ſeu
Cifor.

Arundī-
nes.
Junci.

Fames
(ubi de
cibo
Piscium.)

Mittite squamigeræ, convivia grandia, genti:
 Projicite &c tritas Glandes, vilemque Faselum,
 Et Ficus longo corruptas imbre, suisque
 Poma sub arboribus passim quæ strata jacebunt:
 Piscis enim stimulante fame crudusque (Ferarum
 More) vorat carnes, Ovis instar gramina tondet,
 Et ritu Volucrum depascitur helluo fruges;
 Nec jejuna suis à civibus abstinet ora.

Nequicquam (1) Cobites, (2) Cottusque & (3) Gobio
 tutum

Littus amant: Anguilla vorax vada tranat, & atram
 Pisciculis replet ingluviem. Cùm turba Natantum
 Cætera grandescat; nullis cur Phoxinus annis
 Et Cottus minor & Cobites ac Gobio crescant,
 Dicite Pierides namq; primordia gentis.

(*Meta-
 morphosis*) Oceano propior pigris ubi tardius undis
 Voltitur Eridanus; Juvenum manus inclyta quondam
 Dum recreant animos ludo; placidumque per amnem
 Conjiciunt lapides, qui summa per æquora cræbro
 Subsiliant saltu, metuentes flumine mergi.

His tum fortè locis alto sub gurgite Clio
 Naiades æquoreas dulci sermone tenebat,
 Deceptos narrans Ephires absentis amores.
 Turbari vitreas saxonum grandine lymphas
 Audiit, & mediis Ægle caput extulit undis;
 Jussit & hinc pueros procul esse; minasque severas
 Intonuit, nisi paruerint: risere minantem,
 Saxaque mutato jaculantes impia ludo,
 Digna tuis refer hæc, aiunt, responsa querelis.

Exanimi perculta metu se protinus Ægle
 Reddit aquis; totumque replens ululatibus amnem;
 Proh scelus! & nobis illuditur! ausque sacrum
 Hoc caput & dictis saxisque laceffere, vivet

(1) *Loche.* (2) *Cabot.* (3) *Gorjon*, petit poisson.

Turba

Turba procax : est quod teneris ignoscitur annis ;
 Nulla sed in Divos artas sine crimine peccat.
 Eia agite , & nostræ Monstrum quod serviat iræ ,
 Monstrum immane , ferox , vicino accerfite Ponzo .
 Dixit , & Oceano votis famulante Sororum ,
 Terribilis visu facies emergit ab undis.
 Prospexere simul , simul intremuere , fugamque
 Tentarunt pueri ; sed iners fugientibus inflat
 Membra ligans timor : exanimis sternuntur ; humique
 Prostratos laniat , feseque in flumina Monstrum
 Projicit ; ac tristi rorantes sanguine fauces ,
 Quassans turpe caput , fluvialibus abluit undis.

Horrendam Nymphæ cladem gemitusque cadentum .
 Audierant ; irasque placet satiare videndo.
 Femineo quid non possunt in corde juventus ,
 Et decor , in pueris etiam post fata superstes ,
 Qualis ineft flori , qui cum succifus aratro est ,
 Pulcher adhuc , languente licet cervice , recumbit.

Credula res amor est : spe&tant hinc inde cruorem
 Effusum , ac Juvenes sparsim tellure jacentes ,
 Et dubitant metus an mors straverit : altera molli
 Tentat corda manu , digitisque recludit ocellos :
 Altera in extremis querens num fortè labellis
 Halitus erret adhuc ; os molliter applicat ori ,
 Oscula prætexens pietate : sed irrita feram
 Cura requirit opem : nam quos in littore versant
 Impia mors animâ gelidos spoliaverat artus ;
 Jamque tenebrosas fauces inamabilis Orci
 Flebilis Umbra tenens , trucis implacata Charontis
 Pectora pene movet precibus fletuque decoro .

Tristia Naiades miseratae fata jacentum ,
 Oravere Deos , ut vivus in ima rediret
 Offa Calor : nullis sed flebunt Numina votis ;
 Et precibus plus in poenam valuisse dolentes .

Frigida membra trahunt alto tumulanda sub amne.
 Post ubi cæruleos terigere cadavera fluætus;
 Fit puerum nova forma: brevi manus utraque pinnæ
 Contrahitur: squamis riget aspera pellis: in unam
 Crura pedesque simul caudam falcantur; & undas
 Jam secat adversas fluvii novus incola, priscam
 Ingenio referens membrorum & mole juventam:
 Nam genus hoc nullâ crescent atate, perennes
 Exercent ludos, rixantur, amantque vicissim;
 Et nequeunt prisco puerum de more, nec unâ
 Vivere, nec sociâ sese divellere turbâ.

- PISCES** Nocturno supereft Pisces à fure tueri,
A FU- Armataisque trabes imo demergeré fundo,
RIBUS Retia quæ teneant uncō furacia morsu.
TUENDI.
- CALX** Damna ferunt graviora, malis qui mixta venenis
ET Pabula, vel vivam jaciunt in flumina calcem.
DAPES Hausit ubi pestem, violentior enatat undas
VENE- Pisces; & in varijs amnem secat ebrius orbes,
NATE Æquora summa tenens; cælestis ut aëris haustu
INJEC- Compescat furiale malum, quod viscera torret:
TÆ Sed stomacho magis usquæ furit teterrima labes;
PISCI- Et jam deficiunt vires animique natantem;
EUS. Jam trahit extremas a græs pulmōnibus auræ;
 Et fluitat resupinus aquis: dölet ipse malorum
 Author, & exigui vastata cupidime lucri
 Stagna videns, diras sceleris reus improbat artes.
- PISCIMUM** Ut pingues facileisque capi vivaria menfis
RECP- Sufficiant Pisces; angustum pariete duæto
TACU- Claude locum, pleno quâ defluit amnis ab alveo:
LUM. Murmur enim labentis aquæ, vel odora Natantes
 Esca trahens, dulci coget succumbere fraudi.
 Viapineæ pandent iter irremedabile nassæ;
 Captivumque gregem largo solabere victu,
 Ut pinguem clauso ducas è carcere prædam.

Post aliquot messes , verno cùm tempore longa
 Christicolæ pascunt uno jejunia Pisces ;
 Tempus erit stagnis emittere flumen apertis ,
 Squamigerumque pecus plenis efferre canistris .
 Laxatis infrà portis erumpit aquæ vis ,
 Per valles per sa xa sonans , viresque ministrans
 Fluminibus nullo mirantibus imbre tumentes
 Ad pelagus solito ferri violentiùs undas .

Interea turbatur aquis : vagus undique Piscis -
 Cursitat , & lymphâ jam deficiente , supremos
 Consequitur fluctus : stagnis sed lapsus ab altis ,
 Vimineos cadit in corbes ; vitamque relinquens
 Cum fluvio , tenues animam diffundit in auras .

Ne pereat gens tota ; vagæ miserere Juventæ ;
 Pisciculumque vadis haerentem tolle , futuræ
 Spem sobolis ; vivumque novæ demitte paludi :
 Enatæ ; & rerum trepidus , latèque vacantes
 Admiratus aquas , lacubus dominatur avitis .

Exhaustis remanet stagnis Anguilla , palustri
 Mersa luto caput & sinuosa volumina torquens :
 Repentem per stagna manu comprehendere tenaci ;
 Ne fluat ; & vacuam , cùm jam cepisse putabis ,
 Fortunæ similis , frustretur lubrica dextram .

Fertilibus dites scateant dum Piscibus undæ ,
 Retia nulla trahes ; prima tibi messis in herba
 Ne pereat : nassis poteris fallacibus uti ,
 Littoreumque nigris accendere noctibus ignem :
 Piscis enim novitate rei percussus , ad oras
 Proximus accedit rutilus ; avidusque sciendi
 Dum stupet & flamمام crepitantem concipit aure ,
 Retibus incatum supera , vel fige tridenti .

Curarum vacuas aliis fas artibus horas
 Fallere , piscesum quibus haud populaberis amnem .
 In primis viridante sedens in margine ripæ ,

STAGNA
 EXHAU-
 RIENDA

PISCA-
 TUS IN
 STAGNO
 NONDUM
 FRE-
 QUENTI .

Fatalique vagos invitans munere Pisces,

Objicies dapibus teatum lethalibus hamum.

ENNEA
PISCA-
TORIA. Gramineam nuper, memini, Puer amnis ad oram
Sederat, ingenti juvenum spectante catervâ.
Tortile procerâ pendebat arundine linum :
Æquoreæ objiciens genti celata dolosis
Æra cibis : tacito puer alta silentia nutu
Imperat, infidum jaciens in flumina ferrum.
Conspicuus barbâ vitreas tum fortè per undas
Grandior errabat Mullus : videre volentem
Nolentemque dapes morsu contingere, prono
Nunc labi fluvio, caudâ nunc remige fluâtus
Ire per adversos; & quò revocabat edacem
Notus odor, flexis iterum se reddere gyris.
Qualis ubi tædam pœctis circumvolat alis
Papilio, gaudens quo mox periturus ab igne est.
Interea presso Pueris vix spiritus ore
Ducitur : alternâ fluitat spe mobile pectus
Ambiguoque metu : prædâ lætantur opimâ,
Amisânamque dolent; & in uno pisce sub undis
Defixis hærent oculis, ardente tuendo.
Imperiosa metum vincit gula : credulus escam
Corripit, & fuso sorbens cum sanguine Barbus
Sentit inesse dolos : sed quò magis ore venenum
Expuere, & ferro tentat subducere fauces,
Altius æra manent læso defixa palato.
Protinus elatâ piscator arundine Barbum
Exrahit, & siccâ moriturum extendit arenâ.
Ille suum spectans fluvium, dat in aëra saltus
Terque quaterque leves, animisque cadentibus udâ
Cùm nequeat grave corpus humo jam tollere, pulsat
Indignante solum caudâ ; mox ilia dicens,
Infectas animam moriens exspirat in auras.
Nullus erat tanto spectantum ex agmine, Pisces.

Qui barbam pinnasque manu contingere noller.

Hic tum fortè puer fabellam aggressus anilem : (Meta-
Barbus , ait , carnosā dedit cui barbula nomen , morpho-
Vir quondam letho propior fessusque senectā . sis .)

Jam propè centenos vitæ compleverat annos :

Frons erat antiquâ rugosior Illice , primum :

In terram caput , ora cavo deformia rictu ,

Excusī dentes , manus ossea , fusca comantis

Cæsaries barbæ mento demissâ jacebat ;

Nodosusque gradum baculus firmabat inertem.

Fluminibus teneros afflueverat ille per annos ,

Humida lîna trahens ; atque ut proiectior ætas :

Debilitat veteres , sed non extinguit , amores ,

Sestabatur aquas ; & quanvis obsitus æyo ,

Piscibus infidians gaudebat adunca dolosis

Æra cibis tegere , ac puerilem ducere prædam.

Cum semel extrémâ senior consisteret orâ ,

Percutiens baculo lambentem littora Piscem ,

Nec titubata tenens lœvi vestigia ripâ ,

Pronus in undosum miserè devolvitur amnem ,

Cum rapidis luctatur aquis ; & fluminis dudum ,

Ingustata bibens , languentia brachia plausis ,

Jaçet aquis ; precibusque magis quam viribus usus ,

Vota facit , nihil hæc quoque profectura roganti.

Jamque ferebatur lymphis exangue cadayer ,

Cum senis interitum miserans Regnator Olympi

Vive , sed æquoreos Pisces ait inter , aquarum

Incola vive novus : neque enim quæ vita manebat ,

Est tanti , primos cures redivivus ut artus ,

Effœtique brevem mavis tibi corporis usum .

Dixit ; & in tenues panduntur brachia pinpas ;

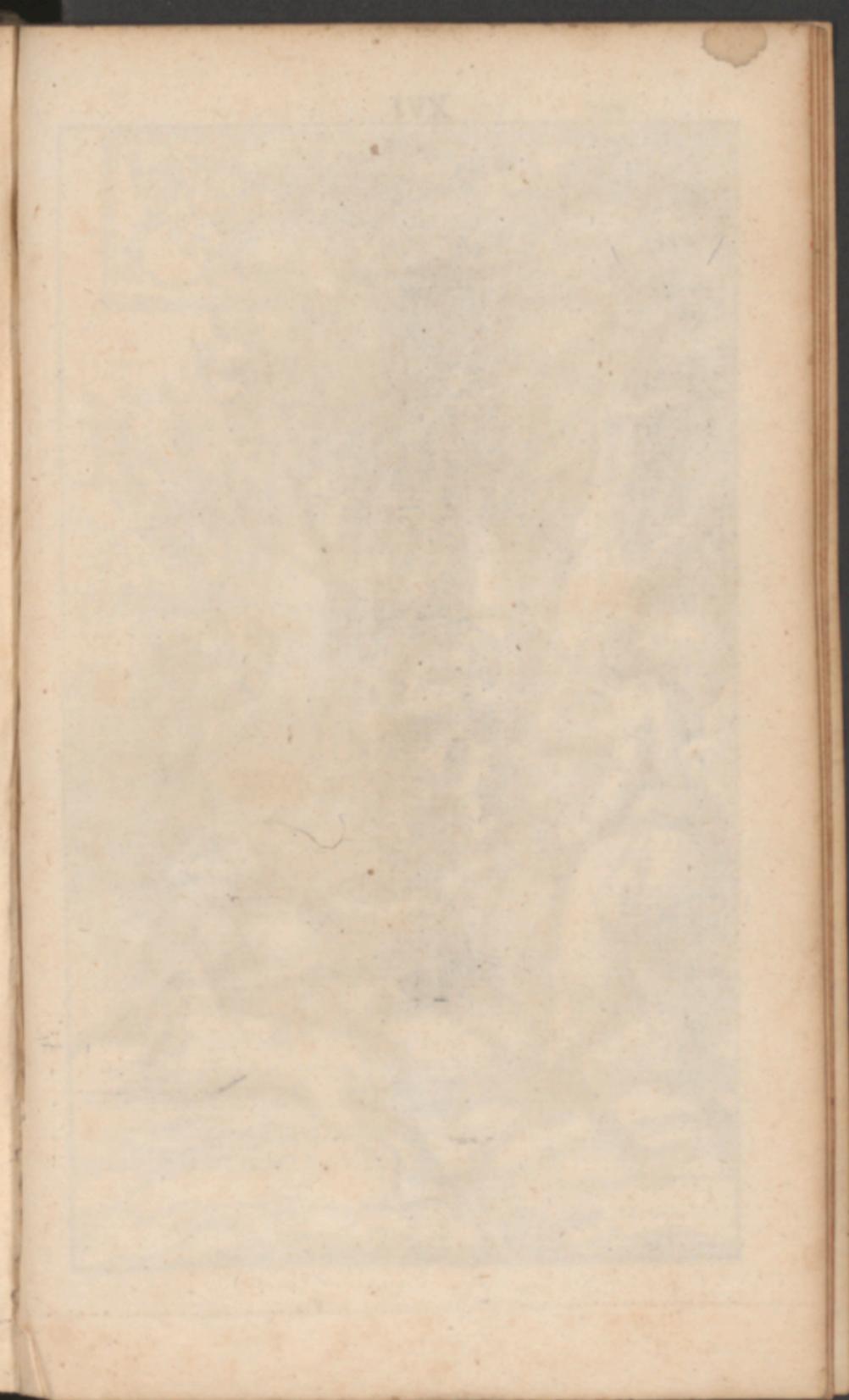
Contractique pedes caudam junguntur in unam :

In squamam toga panniculis confusa rigescit ;

Et propè qualis erat , spinæ manet arida crates ;

Barbaque pendet adhuc mento concreta senilia;
Exciderant dentes : gingiva remansit inermis :
Omnia quæ prisca referunt in Piscæ fene&tam ;
Ipsaque maturos ævi prove&ctior ætas
Nobilitat Barbos ; & queis mortalia passim
Cætera depereunt , sibi laus accedit ab annis.

Præbueram vanis pueri sermonibus aures ,
Incipio queis pauca super ; variasque secutus
Piscatorum artes , & tristia fata Natantum ;
Sors eadem , dixi , vos ô lectissima turba ,
Insidiæque manent similes : nam piscibus unis
Extuderat quos prisca dolos industria ; pejor
Fallendis adhibet jam nunc mortalibus ætas ;
Virque virum capit , insidi vel muneris hamos
Objiciens avidis nimium , vel retia tendens
Indeprensa parum cautis , aut oppida miscens ,
Turbidiora suis profint ut tempora rebus.
Hac ætate capit vos insidiosa voluptas ,
Melle linens sua dona , gravi quæ tristia quondam
Peccora torquebunt sensu. Vidistis ut escam
Deliciasque breves vitæ mercatus ademptâ ,
Interiit Piscis , dulci malè credulus hamo :
Non aliter fraudem blandis inimica voluptas
Occulit illecebris ; quibus inconsulta Juventus
Si capit , jam non magis hausta venena tenaci
Egerit ex animo , captus quām Piscis aduncum
Sanguineis potuit divellere faucibus hamum ;
Sed longo mœrore brevem dulcedinis usum
Atergisque luet vix cognita gaudia poenis.

PRÆDII RUSTICI LIBER XVI.

Vivarium.

A MONIUS, peragrata prius quam
rura relinquam ;
Sylvestres agitare Feras jubet : ardua
quanquam ,
Jussa facescentes , ponamus tenuia LEPO-
PRIMUM RARIUM :

Claustra domosque tibi , Villæ Lepus hospes agrestis ;
Septa paraturi sylvas majora per altas
Et Capreæ , & Damæ timido , Cervoque fugaci .

Seu parvas habitet laxasve Cuniculus ædes ;
Sive domi captivus agat ; seu liber apertis
Expatietur agris ; densam mirabere prolem ,
Natorumque greges ; quos indefessæ laborum
Mater alit , partus anni cum mensibus æquans :
Pendet enim foboles Nutricis ab ubere , ventrem
Cùm nova prægnantis tendit foetura tumentem .

Captivum vasto Leporem juvat æquore cursus
Exercere vagos , & aprico ludere campo :
Indulge spatiis ; græti ne tædia norint

CUNICU-
LORUM
FOECUN-
DITAS.

CUNICU- Carceris ; & testem referant in carne saporem.
LORUM Vix poteris muro gentem cohibere fugacem ;
CLAU- Ni quantum æthereas paries assurgit in auras ,
STRA. Obruta sint imis tantum fundamina terris.
 Fosso humum cavat ungue Lepus , muroque sub ipso
 Quærit iter ; tristi quo se subducere claustro
 Posset , & immensis errare licentiūs agris.
 Liberioris enim vita spes blanda Ferarum
 Sollicitat genus omne : famem pluviasque nivales
 Atque Hyemem nudo tolerare sub æthere malunt ,
 Arctius amissâ quam libertate teneri ,
 Et saturis lare sub certo præsepibus uti.
 Sunt qui struētilibus ducunt pro moenibus undam ,
 Et præcincta cavis vallant Leporaria fossis :
 Dant & aquis Pisces ; ludens ut pascat uterque
 Grex oculos , mensaque cibis exornet inemptis ;
 Littoreque ex uno jaciant & missile plumbum
 In Lepores & in æquoreos cava retia Pisces .
 Ferrea quæ Lepori subitam dat fistula mortem ,
 Terrificum pyrio cum pulverē foeta sonorem
 Edidit , auditum trepidat grex omnis ad iectum :
 Sed mox cum sonitu pavor evanescit in auras ;
 Strataque gaudentes ludunt per corpora , nostris
 Consimiles , quorum blandos mors dira sodales
 Ex oculis in busta rapit ; tristisque sepulchri
 Immemorem tamen exigimus per gaudia vitam .
 Si placet auritam nova claudat ut insula gentem ;
 Effodiens circum , colles imitare supinos ,
 Aggetā in cumulum tellure : Cuniculus altā
 Gaudet humo , tutos ubi ponat ab imbre penates .
 Serpit enim , Pullisque nocet , qui lubricus amnis
 Infinuat sese raræ per inania terræ .
 Fossa autem , spatiis Lepores quæ continet arctis ,
 Bis denos sit lata pedes ; demissaque sensim

Hinc facilem det ripa viam redeuntibus ; illinc

Alveus adversâ sit inexsuperabilis orâ ;

Ut cùm se tacitum mittet fugitus in amnem ,

Littoraque audaci petet ulteriora natatu ,

Ungue Lepus fluidam , prærupto margine , terram

Vellicet incassum ; pedibusque adrepere tentans ,

Decidat ; & quoties nisu sublimis inani

Erigitur , toties altis ruas obrutus undis ;

Viribus ac tandem jam deficientibus , ultro

Vertat iter , vanumque fugæ deponat amorem .

Vel molles Lepori Viciæ vel Avena ferantur ;

CUNICU-

LORUM

VICTUS

Plurimaque hinc illinc pomis labentibus arbor

Sufficiat dulces epulas , Aquilæque ruentis

Arceat infidias , & latè brachia tendens ,

Temperet æstivos umbrosâ fronde calores .

Præterea fœnum furfurque dabuntur , olusque

Irriguis passim quod inutile vellitur hortis .

Parce tamen , quanvis gratos , apponere Caules :

Caulis enim noto Lepores infamat odore ;

Quod faciunt & lenta Salix , & Populus alba ,

Et quæcumque viret ripis propioribus arbor .

Conciliant dulcem contrâ argutumque saporem

Nardus odora , Thymus , Serpillum & Canna palustris .

Captivum solare gregem ; nec parciùs herbas

Injice ; ne tenuet macies ignobilis artus :

Unus enim Lepores impastos inter , edendi

Fervet amor : Veneris neque norunt præmia , blandam .

Nec sobolem curant educere : tristior illos

Cura domat : terram fodunt , avidoque latentes

Herbarum stirpes corrodunt dente , nec ipsam

In sobolem sævos horrent quoque vertere morsus :

Seu furor est , pietasve magis ; lentaque putetur

Durius esse fame , quam dente perire paterno .

Sed non una fames Catulorum sanguine patrem

CUNICU- Ora docet temerare : novos ut foemina partus

LORUM Cogitet , & teneros non aspernetur amores ;

FROLES. Mas necat ipse suam , stimulante libidine , prolem .

Tantum audet scelerum Veneris malefici voluptas .

Non ignara mali , quoties ad pascua mater

Progreditur ; nidos stipulis fenoque relictos .

Occulit , & sparsam pedibus superaddit arenam .

Tu cave ne reseres aditus , quos illa (maritum

Formidans) herbis & pulvere contegit alto .

Si patuere fores ; stupet ipso in limine mater ,

Accusansque virum , retro vestigia flebit ,

Ne cæsos videat , spectacula tristia , Natos .

CUNI- His occurre malis ; & quos tellure sub alta

CULUS Excavat ungue Parens , faxis imitare penates .

MAS Angusti pateant aditus , quos vespere claudes ;

ARMIL- Nocturnos ne vafra dolos meditetur inermem

ZATUS. In populum Felis . Ne vir gregis ipse domorum

Interiora furens sivebeat , prolixusque cruento .

Tingat humum ; ferro sint hispida colla trisulco :

Qualia torquatus vulgo gerit arma Molossus .

Tristior ingreditur Lepus armillatus ; & arctis

Insertans foribus caput , ad penetralia matrum

Eluctatur iter ; domibusque exclusus , ab ipso

Limine nequicquam blandos suspirat amores .

Dura gerit trito que mas insignia collo ,

Hunc equidem instituunt dominum pecorisque maritum ;

Furtivo petulans audet tamen igne Juventus

Debita jura tori vel aperto invadere marte .

Parce procos volucri , media inter prælia , plumbo

Figere rixantes ; ne pro mare foemina poenam

Perfolvat : nam saepe graves muliebriter iras

Exercent , & bella gerunt asperrima matres .

Aediculas sera subiens de nocte , jacentes

Aggrediere mares , quos in convivia captos

Curabis pingui saturos laxare saginâ.

Vesper ubi monet æstivæ décedere nocti;
Nequicquam compellis agens in tecta : receptum
Non audit lasciva cohors : hinc inde per agrum
Cursitat , & gaudet spretis incauta periclis
Æstivas Jove sub nudo traducere noctes ,
Nec matutinâ prohiberi graminis herbâ.

CUNI-
CULI
CLAU-
DENDI
VES-
PERE.

Erudiendus erit vaſtâ qui voce Molossus
Commoneat , morsuque pigros in tecta propellat.

Ille ubi ſe cāmpo medius tulit , atque minaci
Latratu ferus inſonuit , grex totus in imos
Erigiturque pedes , arrectisque auribus aſtarat ;
Et pedibus plausos , viſo Cane , percutit agros.
Haud mora ſecuris properant ſuccedere teclis
Imbellisque fugâ matres , mollifque Juventus.

Quæ maſtare parâs epiſulis , exercita longo
Dulcius ut ſapiant Leporum corporuſula curſu ,
Pernicem compelliē Canem ; clauſoquē dōmōrum
Effugio , pedibus tantum curſuque ſalutēm
Quærat , & effuso Lepus evolet očior Euro.
Mille legit relegitque vias ; jam jamque teneri
Credit , & eluſos audit concurrere dentes :
Immemor ad clauſos ſed dum redit uſquē penates ;
Vincitur , & duro tamidem comprehenſus ab hōſte ,
Supremo clamore foreſ compellat iniquas.

VIVA-
RIVM.

Sed jam tempus Apros ſylvis Cervosque fugaces
Venatu meliore ſequi : quæ rūſtica ſpectant
Prædia , quæ duros voluſti noſſe Colonos ,
Omnia jam confecta . Tibi ; quæ paucâ ſupersunt ,
Scribimus , ô rerum decus & tutela meārum ,
Lamonide : neque enim mihi dulcior ulia laborum
Sit requies , quām ſi tecum iuſtituēndā Ferarū
Hofpitia iugrediar ; Launaeque rura pēragrāns ,
Adjiciam fundo decus immortale , novasque

Delicias, domino dignas & forte locorum;
Queis tecum, non spe tantum præsumpta Nepotum
Progenies, Atavo sed jam tibi nam, fruatur.

(*Ubi de priorseni quindecim liberorum argu- monto.*) Huc ades! agrestis jam tædia nulla movebit
Rusticitas: non durus ager rumpendus aratro,
Non seges ardenti sub sole metenda, nec imbræ
Inter, Oliva manu nobis quatienda rigenti:
Non insectandus rastris operosior hortus,
Nec musto tingenda novo sordentia crura.
Lanigeræ procul hinc pecudes, pecudumque magistri,
Mugitusque Boum: non auribus obstrepet Anser;
Non alta tibi tristè gement è turre Columbae;
Iratae nec Apis morsus & tela timebis;
Nec lensus resides stabis Piscator ad undas,
Hamatum tremulâ moderatus arundine linum.
Nobiliore Feras studio, genus acre Luporum,
Et celerem saltus intra venabere Cervum.

QUO LOCO CLAU- DENDÆ FERÆ. Quare age Launæum nemus ingrediamur: aquarum
Audio præcipites lapsus; tenebrosa locorum
Asperaque intueor, densisque rigentia dumis.
Ille Feris placet horror: amant per opaca jacere
Sylvarum virgulta, suos ibi condere fœtus,
Et procul à strepitu securum accersere somnum.

En ut dives aquæ rivus per gramina lœtas
Itque reditque vias, sylvamque perambulat omnem;
Incertus quâ parte fluat, quo tramite cœcos
Evadat saltus: quoties heu! lassus & expes
Hac Cervus vitam atque sitim deponet in unda.

Quæ tibi mobilibus latè vernantia rivis
Prata virent, herbis nullo morientibus æstu,
Triticis albent quæ mesib' arva, relinques
Pascendis inarata Feris. Uberrima quanquam
Vestiat herba solum; pingues & ab Ilice glandes
Turbidus excutiat pennis stridentibus Auster,

Cùm nix arva teget, vel inertis frigore nudos
 Terra sinus constringet; erit supplenda per altum
 Siccior herba nemus; posito quò Dama pavore,
 Quò Lepores, quò torvus Aper, piëtusque decoris
 Capreolus maculis, & fœdis naribus Urus,
 Atque leves Capreæ, celsique in cornua Cervi
 Conveniant: quam tu specula securus ab alta
 Despicies variam circum præsepio gentem:
 Ut caveis cùm festa suis eduxerat olim
 Roma Feras, lætoque dabat spectacula Circo.

Impensa levis est quodcumque paravimus: agros
 Immensos vallare, Feras inhibere fugaces:
 Hoc opus, hæc longi moles operosa laboris.
 Non placet humentem formis componere terram,
 Fronde superpositâ, tecti vice; qualibus hortos
 Parietibus gravidasque solent circumdare Vites.
 Terreus hyberno sensim corrumpitur imbre.
 Et Lepores claudit maletuto carcere murus.

Nec tua præcinges ductis vivaria lymphis:
 Scilicet oppositus Cervos remorabitur amnis,
 Horrida qui, timidum quanquam pecus, æquora tranant;
 Læta petant Cypris ut trans mare pascua terris.
 Alter in alterius tergo capitâ alta reponunt;
 Alternantque vices; & qui prior agmen agebat,
 Postremus subit, & dorso fulcitur amico.
 Non oculis terram, noto sed odore sequuntur:
 Ardua pro levibus Cælo flant cornua velis;
 Remorumque loco pedibus vada falsa propulsant.

Æquales opibusque tuis animisque labores
 Aggredere, & solido circum duc mœnia faxo;
 Quæ, si fata finant, quot honos & fama manebunt.
 Lamoniidum, totidem stent incorrupta per annos.
 Roboribus terrâ fixis extrema viarum
 Claudiere nil prohibet; vacuos ut liber in agros.

FERA
MURIS
CLAU-
DENDÆ.

Captivis pateat gregibus prospectus ; & Ursos
Atque Lupos avidis possit spectare viator
Luminibus , dentes nec formidare minaces.

Saxea circuitu surgent dum moenia longo ;
Accipe quis melior succedere debeat hospes.

CERVUS. Ante alias aderit Cervus , quem pulcher adornet
Frontis honos , oculi grandes , exilia crura ,
Cornuaque in plures ramos diffusa , pedumque
Mobilitas , celeres vincat quæ fulminis alas.

Cùm reliquias Natura Feras vel dente vel astu ,
Cornibus aut sœvis , vel adunco armaverit ungue ,
Aligeris Cervum pedibus donavit inermem ;
Plana quibus fugiens rapit æquora , seque periclis
Expedit ; & lucos inter ne cornua densis
Implicit arboribus , collum resupinat ; iterque
Tendit ab obscuris in aperta novalia sylvis.

Ignavâ cùm torpet iners pinguedine , campos
Rarus adit , sylvisque latet , viridantia furtim
Pascua vix ausus clauso decerpere Cælo ;
Dum redimat per longa citos jejunia cursus.

Si qua fides , Cervus primo cùm Vere quotannis
Nobile frondosi capitis decus exuit , imis
Se nemorum latebris recipit , metuitque videri.
Sic cultus studiosa domi se continet ultro
Fœmina ; turritæ linum nisi textile fronti
Altius insurgat , veteri quam cornua Cervo.

Arboreo cùm dein capiti succrescere pulchrum
Cœpit onus , sylvas iterum camposque patentes
Ambitiosus adit : vitrei quoque fontis ad oras
Cernit inexplicum liquidis ramosa sub undis
Cornua ; nec tantum correptus imagine formæ
Gaudet hijans ; habitum sed Venatoris & arcum ,
Et quibus est peritirus amat spectare sagittas ,
Ac levium vecors stupet ad miracula rerum.

Hinc stolidos speculis ad retia trudere Cervos
Non labor est , captosque novis includere septis.

Finibus at quoniam patriis ejectus , avitas
Cervus inoblitio revocat sub pectori sylvas ,
Æternumque dolet spatiis detentus iniquis ;
Materno teneros furem ab ubere foetus :
Hinnulus ut claustro primis asiliecat ab annis ;
Tædia nec subeant desideriumque locorum
Quæ fuerint vix nota fibi ; sed finibus iisdem
Esse putet clausum , sua queis vivaria , Mundum .
Optimus hic vitæ modus & mensura beatæ est ,
Nil vidisse , suis melius nil noscere regnis .

HINNU-
LI.

At neque difficilis quærentibus Hinnulus : oras
Namque per extremas nemorum solet edere foetus
Cerva suos , ubi nulla Lupi vestigia cernit :
Quem pavet in primis furem per opaca vagantem .
Ergo latens alta Venator ab Ilice Cervam
Despiciat , cum læta suos ad pascua Natos
Producit ; saturosque docet faxa obvia cursim
Et frutices foveasque levi transmittere saltu :
Natales repetit cunas exercita cursu
Progenies , nigrante Parens quam contegit umbrâ :
Sed vitium est juvenile , diu non posse quieto
Stare loco . Celebres saltus , pertæsa penatum ,
Cum paribus gaudens colludere Cerva , frequentat ;
Atque suos , matrum confidentissima , Pullos
Se procùl hinc absente putat vel longa morarum
Tædia posse pati , vel inertes ducere somnos .
Profiliens latebris improvida turba , paratos
Incidit in casses ; lacrymisque miserrima seris
Flet genitrix raptos , carissima pignora , foetus .
Secula , Lamonide , vivant cum plurima Cervi ;
Ne lateat feros ætas diurna Nepotes ,
Si placet Hinnuleo torquem circumdare collo ,

Cc ij

Hæc paucis super inscribam : *Tum vivere cœpi,*
Cum pia Lamoniūs properans vir ad arma togatus,
Edomuit fera monstra, jugis enata Gebennis.
Extinxitque facem, quam montibus Hæresis altis
Protulerat, toti latram incendia regno.

APER.

Setigeri sobolem tutantur amantiūs Apri :
 Dulcibus invigilant nidis ; & uterque vicissim
 Excubitor, teneræ nunc mas nunc fœmina proli
 Assidet, educens strictos in prælia dentes.
 Quis tacitā clam fraude, palam vel Marte laceſſet,
 Quos vigili defensor Aper statione tuetur ?
 Cum soli timet ille ſibi, non provocat hostes,
 Ni prius emiſſo cogant in prælia telo :
 Ast ubi Porcellis nemora inter opaca fovendis
 Accubat, eductos ultro prorumpit in enses,
 Atque viatorem transverso eviscerat iectu ;
 Ni cadit in vultum præceps, tacitusque tenet ſe
 Fufus humi, vitamque tuens imitamine mortis.
 Sævior errat Aper ſtimulante libidinis æſtu.
 Effera rivalem vocat in certamina Verrem,
 Tundit humum pedibus, revolutos naribus ignes
 Colligit ; & dentes mordaci cote recurvos
 Exacuit ; coſtasque luto loricat, & armos
 Arboris affrictu durans in vulnera, fetis
 Asperat hirsutis, ſpumasque agit ore minaces.
 Imbelles procul & Capreæ Cervique paventes
 Diffugunt, neque ſtat contrâ genus acre Luporum.

At non ille ſuos ſylvis & rure furores
 Continet : ingreditur pagos, unaque ululatus,
 Et timor, & luſtus ſubeunt, & mortis imago.
 Conclamat pueri matrem ; puerosque requirit
 Exanimata parens : concurrit ad arma juventus,
 Arma viri capiunt : fed inulto ſanguine tinetur
 Carpit iter fugiens ; lucosque ingressus, in ipsas

Sævit Aper Quercus , ac dentibus obvia quæque
Difficet , & laceris signat vestigia ramis.

Quis putet auditis mitescere cantibus Aprum ,
Horribilemque Feram modulis in retia duci ?
Opportuna dolo capies angusta viarum ;
Appositisque plagis nemus ingrediere , canoris
Armatus fidibus , dulcique instructus avenâ.
Ad cytharæ sonitum fœdas Aper arrigit aures ,
Et sequitur quocumque trahit vis blanda canentum ;
Nec meminit tensos , vietus dulcedine , caffes.

Avulsum nemore ex alto dum fœmina totis
Quærit agris gemebunda virum ; tu nota Ferarum
Antra petens , nullo sobolem custode reliquam
Arboreis educ latebris : grunnitibus auras
Porcelli querulis implent ; miseramque vocantes
Auxilio , nodosa vocant ad retia matrem.

Rupicapræ teneros contrâ venabere Pullos ,
Si matrem teneas : adeo est studiofa Parentis
Progenies , ut si deduci fune ligatam
Viderit ; adjungens se , latus applicet ultro
Captivo matris lateri , consorsque malorum
Illius irritet confoleturque dolores.

Capreolum noto Perdix in retia cantu
Pellicet : nam mirus amor conjungit utrumque.
Pascuntur per prata simul ; simul oscula gaudent
Jungere , & herbofis unâ colludere campis.
Formosæ dorso pecudis formosior ales
Insilit ; aut celsis se cornibus altior effert.

Dum potuit fugisse virûm confortia Perdix ,
Novit amicitiae leges & sacra tueri
Fœdera : sed nostros , cicur atque domestica , mores
Induit ac fraudes ; & amico perfida cantu
Appositos vocat in casies , & fallit amantem.

Ille ubi captus erit , plures in retia mittes.

RUPI-
CAPRA.

CAPRE-
OLUS.

Capreolos , sylvam reperis si fortè per altam
Lustra , quibus viduas traducit fœmina noctes :

Namque alios post fata viri meditatur amores ,
Nec sequitur desponsa Procum ; sed prævia blandis
Illecebris ad opaca vocat spelæa , suosque
In thalamos trahit ; & quanvis sperata dolosi
Gaudia præripiant casses ; tamen usquæ volentes
Capreolos agit ex altis in retia sylvis.

Non Danai domus immaduit crudeliùs olim
Cæde virûm , Capræ quām decipiente , peremptis
Conjugibus virgulta rubent , & pronuba tellus.

BUBA-
LUS.

Bubalus inspeçtis qui Venatoribus amens
Sic latitat , caput ut dumis sylvestribus unum
Occultans , laceranda truci det terga Molosso ,
Venatu facili capietur : at omne Caprarum ,

PIGAR- Quod supereſt , sylvestre genus , Pigargus & Ibex ,
GUS. Damaque prærupti teneant si culmina montis ,
IBEX. Obsidione locum cinges , per & invia faxa
DAMA. Durum iter ingrediens , Canibus comitatus odoris ,
Aspera dumosæ vinces fastigia rupis.

Stant in præcipiti , & per prodigiosa lacorum
Intervalla levem Capræ dant corpore saltum :
Collestoſque ruens Ibex revolutus in artus ,
Se lapidum rotat in morem : miratur ab alta
Rupe Canis , latransque minas intentat inanes ,
Quem non dente potest , fugientem voce laceſſens .
Dum stupet attonitus mirâ vertigine rerum ,
Accelera ; vallemque priùs quām crura per imam
Explicet , infidias & retia tende fugaci .

Sæpe plagas sub rupe , jugo speculatus ab alto ,
Defilii ; atque suis , velut unco , cornibus Ibex
Saxofis enata locis virgulta capesiens ,
Per medium curvâ stat pendulus arbore clivum .
Sed necet ipſe ſuus , quâ consulit arte , faluti :

Nam medio tensis dum pendet in aëre membris ;
 Non adeunda quidem Canibus , sed pervia plumbō
 Saxa tenens , & glande latus transfixus acerbâ ,
 Infelix perit ante diem : si viva fuisset
 Nodosis Fera capta plagis ; habitanda manebant ,
 Pro sterili tellure , feris pro montibus , arva
 Graminea , & nemorum loca læta virentibus umbris .
 Ignavâ sic saepe cadit formidine lethi
 Inconsultus homo : sic spes abjecta salutis
 Præcipitat mortem , fatis dubitantibus : ipsam
 Nam Fortuna solet post cætera tollere mentem .

Nullus erit nostros qui dignior incola saltus
 Occupet , indomitâ quam qui cervice Juvencus
 Altior ingreditur sylvas , alterna superbo
 Crura movens fastu , lucos mugitiibus imos
 Terrificans ; & adesse monens , cui vulgus inerme
 Cedat , & obsequio veneretur supplice regem .

Saltibus è patriis quem vis humana revulsit ,
 Agrestis comitem vitæ sociumque laborum ;
 Hospitio nemorum Taurus reddatur avito ,
 Et placidos agitat tranquilla per otia Soles ;
 Immunisque operum , vacuis vel obambulet agris ,
 Gramina depascens pingui vernantia prato ;
 Vel satur umbroso Salicum sub tegmine , molli
 Fultus humo , procumbat iners , & ruminet herbas .

Ille quidem Jove sub nudo pernoctat ; & altis
 Sylvarum latebris Hyemem defendit aquosam .
 Non saturis habitat stabulis : sudore madentes
 Nulla fricat costas manus officiosa Bubulci :
 Sed neque colla jugo supponere cogit , acerbis
 Tergora nec stimulis urit , nec stipite querno
 Membra dolat . Non plena domi fœnilia , latis
 Pascua sed fundis , dulces in cæspite somni ,
 Aurea libertas , & nescia vita laborum :

BOS
FERUS
ET
SYLVESTRIS.

Quæ bonus indulge nemoralibus otia Tauris.
Hinc epulis Vitulos , fortes ad aratra Juvencos
Accipies ; acuensque feros in prælia Tauros ,
Martis inexpertam formabis ad arma Juventam.

(Ubi de
Indicro
conferis
Tauris
certa-
mine.)

Nonne vides ut Ibera pareat gens fortia bello
Pectora , Taurorum cursus instruetaque festas
Prælia concelebrans , veteri de more , per urbes.
Namque ubi confedere viri ; pictisque sub armis
Egregius stetit in media bellator arena ,
Tela solo defixa tenens ; jaætata per auras
Impavido Taurus petit irritamina cornu.
Demissis ad terram oculis dum pronus in hostem
Irruit , objectam contrâ nec respicit hastam ,
Ferri aciem petit imprudens ; & vulneris author
Ipse sui , fracto demittit in ossa cerebro :
Præcipiti tantum nocet acrior ira duello.

Sunt qui , bina feri Bovis inter cornua , pellem
Impingunt oculis piceatam , & luminis orbum
Sanguineis urgent stimulis impune Juvencum.
Ille caput quatit , & risum tollente coronâ ,
Huc illuc incertus abit , Cæloque requirit
Arreftâ cervice diem ; dumque irrita jaætat
Cornua , & in ventum vires effundit inanes ;
Usquæ novis foditur telis , totumque pererrat ,
Purpureo signans vestigia sanguine , Circum.

Nunc ab Equo pugnâ qui nobiliore lacefit
Terribiles irâ Tauros , nec fraude nec ullis
Utitur insidiis : animo viridique juventâ
Fretus , Equum citat ; & pugnæ præludit , in arcros
Quadrupedem fleætens orbes : tum provocat hostem ,
Qui cum carceribus præceps erupit , & iæctum
Jam striæto propior cornu meditatur ; habent
Fleætit Eques celerem ; gyroque elapsus , euntem
Impetit , & longâ Taurum ferit impiger hastâ.

Ille dolore ferox , sequitur per aperta volantem
 Æquora Quadrupedem ; sed idonea tempora captans
 Instat Eques , vulnusque ferens lethale , Juvencum
 Sternit humi ; victorque virum conversus in ora ,
 Laude suâ fruictur tacitus , plausuque faventum.

Venandi studio supereft includere sylvis
 Horribilem feritate Lupum , Vulpemque dolosam .
 Proh quantum exolvat pretium mihi Villica ! quanti
 Pastor emat ! merito damne si carcere fures .
 Non ita difficile est vivam deprendere Vulpem :
 Post ubi compertum quo se nocturnaque condat
 Furta cavo ; tetros accendant intus odores ,
 Et positos primo tendant in limine casses .
 Impatiens fumi subit ultro retia Vulpes :
 Vincit enim versuta dolor quoque peccata , præsens
 Exitii neque poena sinit meminisse futuri .

Mirâ fraude Lupum capies , piscaria celans
 Æra cibis : carnes & inextricabile ferrum
 Hausit ubi , vis nulla potest exolvere rubras ,
 Non Ovium jam cæde suo sed sanguine , fauces .

Præcipites etiam in foveas gula trudit edacem
 Imperiosa Lupum . Cæcos telluris hiatus
 Conuge fronde levi : vinclis stet mollibus Agnus
 Desuper evinçeus , querulâ qui voce Parentem
 Evocet : auditio properat Lopus acrior Agno ,
 Et prædâ stimulante ruit ; secumque fragosam ,
 Subsidente solo , deducit ad ima ruinam .
 Dum pavet , & tantis quâ se ratione periclis
 Expediat ; secum fossa meditatur in ima ;
 Et trepidum lacerat , nec edit famis immemor Agnum ;
 Demittes valido suspensam fune , gravemque
 Roboreis caveam clathris , quam porta recludat
 Penilis : emissâ lapidum perterritus imbre ,
 Sponte suâ Lupus iligno se carcere claudit ;

LUPUS.

VULPES

Cæloque eductus , revolvibile corpus in orbem
 Circumagit , lucem fugiens oculosque videntum.
 Illudunt capto pueri , vanâque tumentem
 Jam rabie , & stricto nequicquam dente minacem ,
 Ingenti vicina trahunt per compita plausu.

D E
V E N A -
T I O N E .

Venantum locus ingenuas hic ire per artes ,
 Et Canibus telisque sequi genus omne Ferarum.
 Nobilium labor ille virûm est , bellique cruentî
 Dulce rudimentum : Juvenes exercita cur su
 Corpora venando durant ad frigus & æstum ,
 Corda sibi generosa parant , animamque capacem
 Mortis , & expertem media inter tela pavoris :
 Exercent & ad arma manus ; astuque Ferarum
 Ac nemorum insidiis , & bellica furtâ docentur ,
 Hostilesque dolos : domitorum strage Luporum
 Nobile Martis opus discunt , & ab hoste tueruntur
 Defensos Apris à vastatoribus agros.

Fluxit in hos Juvenum nunc mollis inertia mores ,
 Ut nisi venandi studium firmaverit artus ,
 Torpeat enervi cum corpore bellicus ardor :
 Deseruere pilam , simulachraque ludicra pugnæ ,
 Et celeres in Equo cursus : non flumina nando
 Trajicere , & duris juvenilia membra palæstris
 Exercere juvat , piëtis sed ludere chartis ,
 Concertare scyphis , Mimoque obſcœna jocanti
 Plaudere , vel Satyri risus captare dicacis ,
 Proque tuba mollem chelyn , & peccare docentes
 Historias , vel quos moriendo Cygnea cantant
 Ora Tragædorum querulos audire dolores .
 Vestitu indulgent muliebriter , oraque fuco
 Dedecorant , speculumque magis quam ferrea tractant
 Tela manu : dant vel choreis vel amoribus unum
 Dulcibus aut epulis ludum ; resolutaque luxu
 Corpora militiae tradunt ; nisi fortè Diana

Quam Veneri se vire, Ferisque nivosa sequendis
Per loca maluerint acri præludere bello.

Cautior exemplo mores & tempora Princeps
Emendare volens, ubi magna negotia Regni
Explicit, vacuas rerum venatibus horas
Dans Lodoix, bellum Gallos desuescere longa
Pace vetat; juvenum florem per acerba locorum
Indefessus agit vaga post vestigia Cervi;
Et soles hyememque pati, Martisque labores
Ferre docet, præfensque levat: duce Principe sudor
Erroresque placent; neque jam palatia curant,
Cum populi Lodoix amor inde recedit, & Aulæ
Delicias secum montes transmutat in altos.

(*Ubi de
Lindovico
XV.*)

Italidum Ravafine decus, qui clarus avito
Nomine, gentilem post secula multa redonas
Virgiliū Patriæ, nobis quas ille reliquit
Ruris opes, tu perge sequi: jam (1) prata, measque
Falce retractasti. Vites meliore; suisque
Prædia donasti lympha his: venatibus aptos
Ingrediens lucos; quas, o clarissime Vatum,
Exercere tuum est, amplectere versibus artes.
Me satis est potuisse vias aperte Poëtis,
Certatim studiis qui se communibus uno
Mecum curriculo nunc effudere; monentque
Solvere tempus Equos, & apto cedere campo.

Unum ergo Canibus Cervum cursuque lacestam,
Præteriens Leporesque vagos, Vulpemque rapacem,
Et Capream, & latus inimicum messibus Aprum.

CERV
VENAN-
DI

Ne tamen incerti nemorum per densa vagemur,
Vestiganda Feræ nobis spelæa, priusquam
Bellatum campis acies procedat apertis:
Fortuitis neque enim lustris, vagus hospes, opacos
Per saltus habitat Cervus; sed pascua propter

INQUI-
SITIO.

(1) *Varia Ravafini Poëta Itali poëmati.*

Stat sua cuique domus , frondentibus abdita ramis :
 Atque illum stabulis nisi deturbarit avitis
 Vis infesta Canum , Venatorumque tumultus ,
 Non aliâ veteres permuat sede penates.

Si quem naëtus eris primo qui flore juventæ
 Fervidus antevölet zephyros ; hunc respue , cursu
 Ne Catulos ipsasque vago clamore fatiges
 Incaßum sylvas ; & spe ludaris inani.

D E L E C - Anteferes Cervum qui jam gravitate senili
T U S . Tardior est , astuque magis quam robore pugnat ;
 Certaque signa pedum notosque relinquit odores ,
 Inscriptis graviora premens vestigia terris.

Non dubiis autem indiciis agnoscitur ætas :
 Ipsa pedum , molles remanet quæ sculpta per agros ,
 Forma docet : namque in senium vergentibus annis ,
 Contrahitur , neque jam partes divisus in ambas
 Pes appetet humi ; longo sed tritus ab usu
 Cernitur , & luteis infigitur altius arvis.
 Stercora si qua cavis occurrant aspera rugis
 Pinguiaque ; annosæ fint hæc quoque signa senestæ :
 Præterea Cervus , rerum inscius , hospitare eto
 Tramite lustra petit : longo sed cautor ævo ,
 Disimulans iter , implexos per mille viarum
 Circuitus , stabulis fœse frondentibus abdit ,
 Assuetos repetens , orto jam Sole , penates.
 It quoque jam senior passu breviore ; nec annos
 Post aliquot , plantis cum posterioribus uno
 Anteriora pedum coëunt vestigia signo.

Talibus instructus monitis Venator , opacos
 Manè petit , tellus albet dum roscida , faltus.
 Prævius it loro Catulus devinctus , odorâ
 Rimetur qui nare Feram ; & vestigia naëtus
 Certa pedum , læto gressu caudâque trementi
 Admoneat dominum , neque jam dubitanter oberret ,
Compreß

Compressâ sed voce petat ramosa latentis
 Tecta Feræ : stricto reprimes tunc fune Moloffum ;
 Ulterius ne tendat iter ; Cervumque fugacem
 Excutiat latebris , vastumque effundat in æquor .
 Namque levem pavet ad strepitum ; gnarusque periculi
 Membra toro levat ; atque oculos è limine circùm
 Conjicit ; arrebatque sonos examinat aure .

Ancipitem si fortè vides , nec vana timentem ,
 Falle dolo ; tacitumque jubens per densa latere
 Sylvarum virgulta Canem , Pastoria mitte
 Sibila ; vel resonâ Quercus invadet securi ,
 Et frondatorum modulos imitare canendo ;
 Depositâ donec jaceat formidine Cervus ,
 Et teneram qui nocte vagus depascitur herbam ,
 Stratus humi somno det languida membra diurno .

Ne prædâ tamen incastum lætere repertâ ,
 Haud procùl ad dextram defleste ; Feramque relinquens
 In medio , spatiis circùm procede recurvis ;
 Cautiùs observans spreto num fortè cubili
 Fugerit hinc aliò , pulsus formidine , Cervus .
 Quod dum nare Canis scrutabitur ; inter eundum
 Æsculeos ferro passim tu dejice ramos .
 Semiputata suis pendent quæ brachia truncis
 Signabunt iter ambiguum : Canis orbe peracto
 Prima quiescentis releget vestigia Cervi .
 Tunc iterum sylvis cedens , virgulta refringes
 Monstratura vias ; ut cùm lux crastina Mundo
 Fulserit , indiciis certis & tramite noto
 Hesternos iterans cursus , ad pristina noris
 Lustra Feram rediisse : pedum tum denique formam
 Avelles humente solo ; nec ferre pudebit
 Stercus humo , Cervi propter spelæa , repertum :
 Ut loca mox condita petens , quam vincere verbo
 Non poteris , magnâ Venantum astante coronâ ,

Hoc utroque tuam defendas indice causam.

VENATIONIS APPARATUS. Jam positâ prope fontis aquas in cæspite mensâ ;
Confidere viri ; fraudataque corpora somno
Simplicibus curant epulis hilarique Lyæo :
Jamque Canum clamosa cohors epulatur & ipsa
Parciùs ; ut vacui rabies quoque ventris edaces
Acriùs in Cervum stimulet : sibi namque suisque
Venantar Catuli mensis ; Hominesque Ferasque
Publica communi dudum lex colligat usu ,
Ut quantûm sperant , tantûm sibi mutua profint.
Interea missi variis è partibus adsunt
Exploratores nemorum ; prædæque repartæ
Demonstrant per signa pedum manifesta sene&tam.
Omnibus ut primùm fandi data copia , Cervus
Eligitur senior , quem plana per aequora Cælo
Cornua tollentem , præstet spectare sequaces
Ante Canes ; qui fraude vafer quâ lassat , eâdem
Venantium stimulet curas ; & tardior ævo
Post aliquot cedat , defectus viribus , horas.

Æquævos inter Cervos placet ille , nigranti
Exterior nemorum quem contegit angulus umbrâ :
Nempe per immensos illinc protrudit agros ;
(1) Notior ut Canibus fiat ; nulloque trahantur
Dein errore , nemus refugit cùm Cervus in altum.

Hunc ubi frondoso stat proturbare cubili ,
Surgitur : optatum pugnæ dat buccina signum ,
Quo fremit auditio Quadrupes ; & sessile tergum
Sabjiciens Equiti , campo sese arduus infert.
Exiliunt , nemorumque Canes testantur amorem ,
Et querulis demi sibi vincula vocibus instant.

Non temerè tamen , & sine lege feruntur in hostem.

(1) Notior sit per odorem graviorem quem diffundit Cervus cervi exercitus , ut explicatur infrap. 315. Nare recognoscunt , &c.

In varios partita globos it odora Canum vis :
 Præficitur Dux cuique suus : generosior altis
 Militat in sylvis acies , Cervumque laceffit ;
 Et procul hinc variâ reliqui statione locantur ,
 Post emensa vagis qui cursibus æquora , fessam
 Excipient , firmentque novo dein robore turmam .
 Præsidia hæc immota manent ; nec prælia tentant
 Antè Ducis quām iusta vocent : levis ala jubetur
 Ponè sequi per nota viæ compendia , præsens
 Ut Canibus ferat auxilium , cùm postulat usus .

Compositâ belli facie , proceditur altum
 In nemus ; & fruticum denso munimine septam
 Obsidione Feram cingunt , lustroque propinquant .
 Stant Equites circùm dextrâ lèvâque ; Canumque
 Turba fagax hinc inde Feram rimata , canoro
 Latratu pavida exagitat . Ne protinus erres ,
 Sedulus observa jam tum vestigia Cervi ;
 Cùm celer è latebris in apertos profilit agros :
 Semper enim lateri comes indivisus amico
 Junior accumbit Cervus ; qui foedere miro
 Auxilium verulo ferat , accipiatque vicissim .
 Callidior longoque senex exercitus usu
 Pascua tuta docet , juvenemque tuetur inermem :
 Ast ubi res agitur pedibus cursuque , periculum
 Sponte subit ; sociumque jubens confistere sylvis ,
 Junior audacis tentat certamina cursus .

Ergo fugax impune nemus transmittat & agros :
 Tu Catulos , qui ponè vagis latratibus instant ,
 Voce tubâque voca , primas hortatus odorâ
 Quærere nare vias , primosque iterare labores .
 Imperio parent ægrè , reducesque latentem
 Atque tenebroso dubitantem exire cubili
 Excutiunt Cervum : fugit ocior ille , morasque
 Corrigit ; & flexis retro per colla per armos

CER-
VUS
E
LATE-
BRIS
EJEC-
TUS .

D d ij

Cornibus , evadit lucum : tum vertice recto
 Arva volans per aperta , Notos post terga relinquit.
 Sylva virūm strepitu sonat & clangore tubarum ,
 Latratuque Canum : quanvis intelligat unum
 Se tanto clamore peti , nec vanus oberret
 Ima per ossa tremor ; primo tamen impete Cervus
 Mobilitate pedum viger , & juveniliter agris
 Exultans , ævi florem mentitur , & annos
 (Astutæ fraus prima Feræ) tegit alite cursu ;
 Conceptas ut spes adimens animumque sequendi ,
 Suadeat alterius latebras inquirere Cervi.

C E R V I Mox ubi Venantum , juga post frondentia , fese
A S T U - Abstulit ex oculis ; pedibus diffusis , ad astus
T I E . Vertit se solitos ; recto nec tramite fertur ,
 Sed per itus reditusque , pedum vestigia turbat ;
 Vel curvis magnos spatiis vagus errat in orbes :
 Tum leve corpus humi mittit procùl alite saltu ,
 Indepensa Canes fallant ut signa sequentes.

Pinguia si Taurum reperit per pascua , dorso
 Insilit ; & costis hærens , uterumque rigenti
 Calce premens , celerare gradum jubet : ilia risu
 Concutiunt circùm qui quadrupedante Coloni
 In Bove prospexit equitantem & grandia Cælo
 Cornua tollentem Cervum : novus herbida cursor
 Emensus sic arva , Canes ubi lusit odoros ,
 Desiliens fluit ad terram ; Tauroque relicto
 Veprè latet , reputans secum quâ fraude tenacem
 Confiliii , quibus aut ludat vafer artibus hostem.

Ambiguis ne cede dolis ; oculoque fugacem
 Camporum per plana Feram licet usquè fecutus ,
 Ne breviora tamen compendia quære viarum :
 Observata Canes retro vestigia Cervi
 Circuitus per mille legant ; ut deinde sequaces
 Signa pedum teneant , longo jam cogniti cursu .

Lassus enim sylvis iterum succedit opacis;
 Seque viæ comitem Cervis errantibus addens,
 Immiscet pacata suis armenta periclis;
 Alteriusve petens ramosa cubilia Cervi,
 Excutit hunc thalamis, qui viribus integer hosti
 Concurrat, pedibus fretus Phœboque cadenti.

Hic dubios & voce Canes hortare tubâque;
 Et quorum tibi nota fides, Labrona, Melampum,
 Ichnobaten, Leucon, & Ilactora saepe vocatos
 Nomine compella proprio; quæ gloria tangit
 Extimulatque Canes, dominorum & laudis amantes.
 Tuque labrantes variarum errore viarum
 Confirma monitis Catulos; si fortè revifens
 Signa pedum, mutata Ferae vestigia noris.
 Ast ubi consimilis venit in certamina Cursor
 Par ætate, pares signans in pulvere plantas;
 Arbitrio dirimenda Canum est res tota sequentum.
 Nare recognoscunt illi sudore madentem,
 Jamque viâ, longoque pedum certamine lassum.
 Cervus enim longos cùm vasta per æquora sudans
 Explicuit cursus, graviorem expirat odorem,
 Quam cùm manæ recens sylvis egressus ab altis,
 Præpetibus summam plantis vix libat arenam.

Ergo vias hinc inde Canes rimantur odoras,
 Atque ubi de numero quis fortunatior omni
 Nare fatigati re legit vestigia Cervi,
 Continuò socios latrans compellat; at illi
 Altius erectâ spectant cervice monentem,
 Despiciuntque, Canes inter si nullius ille
 Nominis est meritique: fidem sed si quis anili
 Voce facit, longo miles veteranus ab usu
 Cognitus; accurvunt omnes, junctoque feruntur
 Agmine, dum resonis tandem latratibus ætam
 Effundant iterum spatiofa per æquora prædam.

(*Ubi de
 Canum
 sagaci-
 tate.*)

Cervus ab antiquo sylvæ frondentis abactus
Hospitio , quanvis jam fractus & ilia pulsans ,
Spem tamen & cursu vires affectat anhelo ;
Donec ab aspectu longè semotus , onustum
Ad dextram lœvamque caput demittit , & ægros
Molitur titubans , exhausto robore , passus .

Prælia si post longa Canes videantur & ipsi
Segnius ire ; recens atque integra turma labantes
Sustineat , socioque novas ferat agmine vires ;
Jamque fatigata suspiriaque ægra trahenter
Exagitans majore Feram clamore , pavorem
Augeat , & solâ fractam formidine vincat .

In celeri cum nulla super fiducia cursu ;
Nulla fugæ , spes nulla dolis ; quæ sola salutis
Occurrit via , præcipitem se Cervus in altum
Flumen agit : prono nantem rapit alveus amni ;
Et cum jam pedibus gradiens contingit arenam ;
Ne qua fugam liquidum per iter vestigia prodant ,
Per vada longa viam secat ; egressusque fluento ,
Vix movet ignavo torpentina frigore crura .

Instabunt tepido Catuli sudore madentes ;
Oraque projectis pandentes arida linguis .
Igneus ardor aget nando per flumina Cervum .
Velle sequi : cohibe audaces , & nave parata
Transvehe ; ne tepidos penetrabile frigus in artus
Gliscat , & enervi solvat torpedine vires .
Agmine partito , ripas hinc inde fagaci
Nare legant ; nauctique Feræ vestigia , lætis
Devia continuò latratibus agmina cogant .

CERVI Haud procul inde metu Cervus percussus inertis ,
MORS. Sollicita capit aure sonos Hominumque Canumque ;
Feralimque tubam , præfagia tristia mortis ,
Audit ; & exanimis quanquam trepidusque , pavorem
Comprimit ignavum , tumidasque recolligit iras :

Sive suos etiam moriens non exuat astus:
Sive novas addant suprema pericula vires;
Ima fedens in terga , caput sublimis & armos;
Erigit ; ac furiis accensus , turbida diris
Asperat ora minis ; ut , qui pavet ipse , timore:
Incutiat , retroque Canes avertat , inulto
Vel non indecorem timidus det sanguine vitam.
Ergo laceffentes confusis vocibus hostes
Provocat intrepido similis ; frontemque minacem
Arduus ostentans , parat horrida vulnera cornu.
Circumstant magno Catuli clamore ; nec audent
Ancipitis propriis tentare pericula belli.
Si quis erit rudis incauto qui cominus hostem
Dente petat ; subitu prostratus morte , cohortem.
Admonet arguto procùl ore laceffere Cervum ,
Atque obstat fugae ; noto dum buccina cantu
Optatos sonet interitus , sparsamque per agros
Tristia Venantum vocet ad spectacula turmam.

En vita mortalibus habent quem gaudia finem !
Non tacita sine tristitia , morsuque doloris
Percipitur multo quæsita labore voluptas.
Æger enim , vita positâ spe , Cervus inertes
Confugit ad lacrymas ; & flexo poplite , frontem
Arboream demittit humi , vitamque precatus
Suppliciter , tristes immurmurat ore querelas :
Quo gemitu concussi animi miserantur , & orant
Unanimes tanto vitam indulgere dolori.
Sed neque Venator lacrymis , nec voce movetus
Supplice ; crudeli latus immiserabilis ense
Transadigit : revolutus humili pede Cervus iniquam
Tundit humum ; vitamque nigro cum sanguine fundit :
Ah ! duplii saltem morti ne trade jacentem ;
Et stricto sit cura Canes removere flagello ,
Intima ne lacerent avido praecordia morsu .

Ætati tamen indulge ; Catulusque laborum
Inscius, & duras rudis instituendus ad artes,
Discat inexpertâ dulcedine sanguinis æstum
Ferre gravem, longo nec deinde fatiscere cursu.

Exanimis postquam Fera concidit, ense recisum
Tolle pedem; quæ dona manent insignia Regem,
Aut alium qui de numero præstantior omni
Adfuerit: servata sibi convivia, plaustro
Impositum Catuli Cervum comitantur ovantes;
Quem magno serâ comedant sub nocte paratu.

Ante fores Cælo mensam Venator aperto
Instruit: incensis ardent cœnacula lychnis;
Atque ubi jam structor manibus versata cruentis
Illaque & carnes aspergine sanguinis atri
Condiit, & tostis exosses frugibus escas
Intrivit, domibus fluit ingens turba relictis;
Ut Canibus Jove sub nudo cœnantibus astent.

Ipsæ adeò decorant epulum, studioque videndi
Stant cupidæ, sero metuunt nec ab æthere matres.
Mox ubi dulcè sonans vocat ad convivia cornu,
Auditio clangore ruunt; nec pabula morsu
Protinus invadunt, sueti parere regentum
Imperio Catuli: stat turba famelica circùm;
Et longum jussis stationibus hæret in orbem,
Ora tenens defixa cibis, oculosque voraces
Intuitu pascens; læto dum buccina signo
Expectata canat genialis tempora cœnæ.

Erumpunt, agilemque levi dant corpore saltum
Unà omnes; uno velut impete miles in hostem
Irruit, ut primùm Tubicen feralia cornu
Bella canens, movet effusas in prælia turmas.
Incumbens epulis avidus conviva, palato
Fercula moroso non feligit optima, parcus
Temporis; objectas nec dentibus atterit escas:

Sed pleno simul ore trahit , simul ingerit alvo.
Nec requies , donec mensas nudarit acernas ;
Atque hilares mixto vocum det murmure saltus.
Hinc nemorum tanto satur exardescit amore ;
Ut cùm deinde toro cœnatus membra reponit ,
Sylvestres repeatat Canis inter somnia lucos ;
Vanaque venandi studio simulachra fecutus ,
Allatretque Feras , cursusque extendet inanes.

Hæc quæ rure super cecini , florentibus olim
Imperii rebus mihi cœpta , jacentibus iisdem
Interrupta diu steterant ; cùm totus in unum
Irrueret Regnum bellis socialibus orbis ;
Itala gens illinc consurgeret , inde rebellis
Hesperiæ pars magna , ferox hinc Marte Britannus ,
Hinc Batavus , junctisque potens Germania turmis.

Mille locis acies distractimus ; obruta necdum
Cessisset numero virtus ; nisi pestifer annus
Arma juvans inimica , famem morbosque tulisset ;
Et quos non poterat ferro Mors vincere , Gallos
Corrupto Cæli tractu tentasset , in unam
Armassetque Polum Terrasque & Tartara gentem.

Quæ filuere diu Musæ inter bella , resumunt
Nunc animum & calamos , salvis cùm denique rebus
Major ab immensis emerit Gallia damnis ;
Et cùm fortunam Lodoix qui nuper acerbam
Infractus tulerat , dulci non ebrius , orbem
Vincere quem poterat fatis felicibus usus ,
Maluit optatâ rursum componere pace ;
Urbibus haud multis redimens ditissima Regna
Hesperiæ , & terras Phœbo sub utroque jacentes ;
Bellorum quæ finis erat , quæ meta laborum .

Nunc verò Regni lustris ter quinque peractis ,
Pluribus insignem Lauris , pietate seneçtam
Nobilitat , veræque docet virtutis amorem ,

Quem Puer à Natis Natorum ad Sceptra relictus
Ex Atavo discit, Patremque redonat ademptum.

Nos autem domito quos saepius orbe fideles
Bellorum socios habuit; cum fata benignis
Amplius haud obstant animis, & in alta quietos
Otia Francigenas transmittit; & ubere rerum
Pace beat, quos ad summum decus extulit armis.

FINIS.

INDEX RERUM.

A

- A** Bies. p. 100
Acetum. 219, 178
Ædificatio. 15, &c.
Aëris salubritas. 4 & 13
Æftas. 132
Ætas aurea. 246
Ager ferox. 6
Agri molitus. 22, 140, 150
Agricolæ vita fortunata. 41
&c. 190 Dicitor ab
agricola fatus. 130, 271
Agricultura commendatio. 41
130, 222 præcepta. 48
Agni. 72 Allia. 141, 187
Altilia, l. 12. Alvear. 254
Alveus Regis. 10, 212
Ambitio. 41
America. 54, 179
Amicitia. 8, 57, 70, 303
Amurca. 120
Amygdala. 108
Anacreon. 209 Anas. 232
Anguilla. 278, 289
De Anima Brutorum 88
Animantium arma. 71, 300
Exempla. 90 Industria.
88 Remedia. 63, &c.
Anni, partes quatuor. 131
Anser. 232 Aper. 302
APES. l. 14. Apes egypt. 258
feræ. 266 Florilege. 255
Funerantes. 257 Novelle.
261 Apum bella. 264
Cellæ. 256 Clades. 263
Examen. 261 Excubia.
258 Fætura. ibid. Forma.
256 Ingenitor. 254 La-

- bores ruri. 255 In alveari.
256 Munditia. 257 Pulli.
261 Apum REGINA 158
Ejus forma. 259 Imperium.
258 Satellitum. 260 Partus. ibid. Mors. 258 Regina junior. 259, &c.
Apum res publica. 254
Apianum vînum. 211
Apium. 174, 186
AQUA fontana. 5 Fluvialis.
15 Gelata. 165 Nutrix
plantarum. 116 Palustris.
4 Putealis. 4, 5 Rigua.
172 Rosacea. 174 Saltiverra.
4 Retenta molibus. 11, 275 Aquæ jactus. 275 Agnæ latenii in-
dicia ejusq; scriptatores. 12
Arator, Aratio. 31, 132, 150
ARBORES. l. 5. & 6. Arbor
fluvialis. 98 fringifera.
100 inversa. 120 lan-
guens. 120 spoliata frondi-
bus. 123 subtiluenda. 9,
101 succisor. 120, 118
Arborum cajns. 122, 124
forma, humanæ similis. 113
infusio. 102 luxuries. 102
morbi. l. 6. ordines. 96, 97
putatio. 109 satio. 101,
105, 155 succus. 118 va-
rietas. 94
Arbusculæ. 36, 93, 123
Area messoria. 21, 172
Area in hortis. 173
Arena. 17
Argumentum. 2, 223, 298

Aries.	73	Armenta.	l. 3.	Carpio.	279	Carthesius.	88
Afinus.	59			Cafei	confectura.	69	
Affumptio	B.	Virginis.	143	Cafia.	99	Castanea.	108
Astronomus.	33, 43			Castor.	285	Catella.	83
Avaritia.	42	Auceps.	277	Catuli.	85	Caufidicus.	43
AUTUMNI	descriptio.	147		Cauletus	Præses	insulat.	220
	B			Cavea.		307	
Bacchus.	193, 207, 209			Cayum	cuniculi.	296	
Barbus.	291			Vulpis.		307	
Bavillæum	rus.	29		Cedrus.		106	
Bellaqueus	fons.	281		CELLA	vinaria.	207, &c.	
Belli	simulacrum.	270		Cellæ	Apum.	256	
P. Belot,	è Soc. Jesu.	26		Cepa.		181, 189	
D. de Belfunce,	Massilienfis			Cerasus.	109	Ceres.	193
	Episc.	67		Certamina	rufiſca.	145, 306	
Beta.	175	Eetulla.	119		cum feris Tauris.	306	
D. Bignon.	79			CERVUS.		300, &c.	
Blitera.	II, 211			Cervum	venari.	315	
Boëmarum	divinatio.	145		Charitatis	martyres.	65	
BOMBICES	134, &c.			Choreæ	rufiſca.	144	
Bos.	53	Bos	emeritus.	CHORI.	l. 12.	Chortalium	
	indomitus.	55, 305			arvium	utilitas.	235
Boum	amicitia	mutna.	57	Christi	Crux.	169, 271	
	domatio.	55	morbi.		Resurrectio.		169
Brassica.	176	Briareus.	194	Cicada.		90, 140	
Bubalus.	304	Bubulcus.	158	Cicer.		182, 187	
Bucolicum	carmen.	33		Ciconia.	184	Cinara.	181
Buxus.		99		CIRCUITUS	succi.	114	
	C			Cisterna.	15	Citrus.	107
Cæmentum.		17		P. Cleric,	è Soc. Jesu.	25	
Cafetum.		216		Cœna	agrefsis.	200	
Calx.	18, 288			Colles	vitiferi.	193	
CAMPANIA.	24, &c.			COLUMBÆ.	l. 13.		
Campanulæ	vitrea.	185		Columbarium.		244, 239	
P. Campifstron	è Soc. Jesu.	26		Comœdia.		I	
Canephoræ	faminae.	39		Communitas	vitæ.	269	
CANIS.	75, 83, 315, &c.			Condituræ	varia.	54, 156	
Canicula.	147	Canna.	285	Confessio.		168	
Capparis.		181, 186		Conscientia.		188	
Capra.	77, 203	caprarius.	34	Convivia.	39	Rufiſca.	52,
Caprea	Sylvestris.		304		78, 143, 157, 189		
Capreolus.	303	Capus.	231	Coriago.		62	
Carbo.	23	Caries.	123	Cortex	arboris.	104	
Carpa.	280	Carpinus.	96	Corylus.	13	Crista.	226

Crates in flagno. 276
Crux Christi. 169, 271
Crucigeri. 126 *Culex.* 207
Cucurbita. 176 *Culina.* 20
CUNICULUS. 293, &c.
Cupressus. 96 *Curculio.* 19
Cursonius. 274 *Cygnus.* 235
Cyprinus, pisces. 280

D

Dama. 304
Delphini mors. 138
Dei cultus. 48, 174
Democritus. 209 *Dido.* 235
Diluvium. 213, &c.
Disciplina Morum. 65
Dolii spiramentum. 218 *Serf-
ficio.* 219 *Domus.* 6, 16, 18
Druidæ. 126

E

Ebrietas, Ebrius. 209, 214
Elapidandus ager. 9
Elegia. 2 *Enceladus.* 194
Endivia. 186 *Ennius.* 209
Equus. 53 *Eruca.* 124, 203
Eucharistia. 168
Eumenus. 41
Exempli vis. 37, 57, 277

F

Fabulæ. 273
Factiones popularium. 49
Falx vineatica. 199 *fanaria.*
137 *Fames.* 295
Famulorum delectus. 34, 49
Favorum construatio. 256
Febris. 44, 61, 114
Fenestræ. 18, 240
Fertilis terra indicia. 4
*Fertilitas Pyri præcon. 124
Festi dies. 48, 142, 189
Fiber. 88, 285 *Ficus.* 106
Fimus. 151 *Columbinus.* 244
Fistula. 33 *Flabrum.* 224
Flos. 174 *Flos succissus.* 287
Flores Arborum. 108, 181*

Fluvius. 98, 143 *Geln con-
strictus.* 160, 164
Fodinae. 15, 23, 192
Fœminæ. 39, 300
FOENISECUM. 137, 150
Fœnile. 139
Fœnum. 139 *Fœnus.* 43
FONS. 12, 26, 28, 104, 238,
Formica. 124, 184, 248
Fortuna. 58, 106, 122
Fossæ Castellorum. 276
Leporarii. 294
Fosso, fossor. 35, 200
Fovea. 307 *Fraga.* 177
Fraxinus. 119 *Frigus.* 163
Frugalitas prisca. 60, 182
Fucus. 260, 263, 267
Fulica. 83 *Fundamenta.* 18
FUNDI delectus. 3 *Distribu-
tio.* 22 *Reparatio.* 8

G

Gabianus fons. 212
Gallia. 126, 319
GALLINA. 227, 230
Gallinarium. 237
GALLUS Gallinaceus. 233
Indicus. 234
Gelu. 122, 202
Gigantes. 194
Glacies æstati reponeda. 159
Gluten. 256 *Gramen.* 132
Grando. 141, 122, 202
GREGES, lib. 4. *Greges dif-
periti.* 80 *Grex per nives
pascentes.* 159 *pernotens in
agris.* 76, 151

H

Hæresis. 2, 127, 142
Hamus. 290, 307
Hasta venditionis. 36
Hebdomada major. 168
Hedera. 124
HERBÆ odore. 173 *Medicæ
189 Herbarum.* 63, 125

Ie

- Hinnulus. 301 *Hircus* 77
Hirudo hanfia. 63
Hirudines ararii. 102
Hirundo. 70 *Histriones*. 144
Hominis corpus. 113, 215
Homines novi. 106, 122
Hordeum. 141 *Horrea.* 19
HORTUS. lib. 9. p. 171
Hortus bene consitus. 30 *in-
solitus.* 28 *Horti positio.* 172
sepimentum. 173 *Horti eli-
torii amoenitas.* 187
Hospitalitas. 21, 112, 247
HYEMS. 157, 163
- I
- Japonia.* 271 *Ibex* 304
IGNES subterranei. 14
Indigestus cibis. 61, 230
INSITIO 102, 125, 148
Insula ē mari orta. 15
Insula cunctis frequētis. 294
Invocatio. 2 *Joci.* 20
- IRRIGATIO arborum.** 116
hortorum. 180 *peponum.*
 185 *pratorum.* 133
- Judex.* 8, 41, 43
Jugum Bovis. 56, 57
Juventus effeminata. 308
effrana. 275
- L
- LABOR** *enflos valetudinis.*
 42, 188 *Morum.* 38 *La-
bores Hyberni.* 158, 161,
 167 *pluvio tempore* 38, 159
- Labyrinthus.* 97
Laetitia. 176, 178, 186
Lacrymæ vītis. 201
- LAMONIUS.** 3, 29, 91,
 142, 171, 239, 274, 301
- Lana.* 77, 137
Lanifictum. 79 *Lanista.* 131
- Larvæ.* 145 *Lateres* 17
Launrum r̄us. 297
Lepticarii homines. 61
- LEPORARIUM.** 293
Lepus. 84, 88, 203, 221
Libertatis amor. 294
Licurgus. 189
Lima, Urbs America. 117
Limax. 184, 257
Linea pīscatoria. 290
Lites. 8, 41, 42, 49, 188
Loīolidæ. 24, 95, 127, 271
Lucius pīscis. 281
LUDOVICUS Magnus. I,
 127, 138, 180, 281, 319
- LUDOVICUS XV.** 139, 309
- Lunarī superflītio.* 183, 198
Lupus. 34, 86, 307
- LUTRA.** 283
Luxus. 39, 60, 150
- M
- Magnes.* 88 *Magi.* 163
Malus aurea. 107 *pumila.* 175
Manna. 118
Masseracum 238
Massilia. 65 *D. Maraldi.* 254
MATER pueros alens. 47
Medici. 7, 93, 188
Mel. 255 *Meliphylon* 190
Mense secunda. 105
MESSIS. 22, 140 *Messor.* 51
Metamorphoses. 190, 194,
 249, 282, 286, 291
- Miles prādator.** 7, 43 *Miles*
ab Agricola. 32, 130, 270
- Militis disciplina.* 270, 308
- Milvus* 244, 250
- Moletrina.* 278
- Monspelium.* 24, 66
- Mors.* 137, 294, 305
- Morus* 97, 135
- P. Mourgues ē Soc. Jesu.* 27
- Mucor.* 124 *Mula.* 59
- Mundi creatiō.* 89
- Murus terrens.* 173, 299
- Mus-Muscipula.* 183, 134
- Muscus.* 124 *Myrrha.* 118

N

- Nassa. 288 Naufragus. 291
 Navigatio. 42
 Nidus. 227, 230, 241
 Nitrum. 121, 154
 Nix. 157, 159, 160
 Noëmus. 213 Nubes. 204
Nuptiæ Rusticæ. 51
 Nux. 103

O

- Obris *fluvius*. 111
OLEA. 22, 92, 163
OLITOR. 35, 187
Olivarum conditura. 46
OLIVITAS, oleum. 94, 161
OLUS. l. 9. Orator. 26
OVIS. 71 Ovile. 72
 Ovum. 226, 228

P

- PAGANALIA.** 142
 Palus. 4, 10, 16, 172
 Pampinatio. 140, 202
 Papilio. 290
PARAGUENSES. 269
PASCHALE festum. 167
D. Pardo de Figueiroa. 117
 Pasqua. 74, 78
PASTOR. 32, &c. 75, 71
PAVVS. 224 Pax. 78
Peccatum Originale. 2, 167
PECORA. lib. III. & IV.
Pedameh vitis. 200
PEPO. 185, &c. *Perca.* 280
 Perdix. 84, 149, 303
PESTIS Boem. 64
Pestis Massiliensis. 65
 Pharmaca. 44 *Phædra.* 235
 Philomela. 70, 95, 201
 Philosophus. 43, 89
 Phœbus. 208 *Picus.* 125
PISCATUS. 277, 289
PISCES. lib. XV.
 Pituita. 237 *Pix.* 118
Plaga Calli. 104, 192

PLANTARUM *deletiæ.* 100

- Satio. 92, 101, 109
Nutimentum. 114, 197
Respiratio. 118
Odium mutuum, 135
 Platanus. 120
Plavia. 15, 204
Pluviaæ impudentis signa. 74
 Polus. 101
 Pomus. 19, 105, 121
Pontifex Maximus. 126
Populus arbor. 99
Porcellus. 81, 303
PORCUS. 80, 46
Porticus. 21, 236
PRATA. 9, 22, 133, 137
Pristeræ. 249
Propago Vitis. 166, 203
Provisa in hyeniem 156
Puella rusticana. 50, 73
PUERI agrestis educatio. 47
PULLIGeneratio. 228
Pulvinus in horis. 179
PUTATIO. 109, 198
Puteus. 5, 172 *Pituita.* 231
Pyrus. 109

Q

- Quadragesimæ. 166
Quercus. 56
Quintinius. 179

R

- Rabies. 86 *Rana.* 16, 281
Raphanus. 179, 186
Rapinus. 171
Ravafinus. 309
*Reditus *Aegyptius.** 5, 22
Repaſlinatio. 261
D. Resseguer. 284
D. Riquer. 11
Rivus. 44, 172, 281, 292
Divus Rochus. 65
Rubigo. 140
Rupicapra. 303
Rus neglegta. 28, 35 bene

Sultana. 29, 40 Ruris
amenitas. 148, 220 Opes.
149, tranquillitas. 222
Rusticanus puer. 48
Rusticatio. 148, 220
Ruta. 63

S

Sabulum. 17
Salgama. 46, 156 Salix. 98
Sappho. 235 Saturnus. 279
Scabies. 62, 76 SCOFRA. 80
Scrobes. 100, 101
Seculum aureum. 130, 246
Seget. 102, 150, 154
SEMENTIS. Semen. 152, &c.
Seminarium. 100
Senectus. 9, 291
Sericum filum. 137
Serpens. 184
Serpentinus lapis. 64
Sol. 89, 180 Spectacula. 144
Spinachia. 176, 178
Spiritus vini. 14, 204, 215
Florum. 119
Stabulum. 20
STAGNA. lib. XV. p. 273
Stellio. 258 Stercoratio. 151
Sterquilinium. 21
Succus arborum. 114, 118
Terra. 104, 158
Sulcus aquariorum. 152
Supellex rustica. 45
Sus. 80, &c. Sylva. 65, &c.
Sylvis parcendum. 23, 94
Sylva exesa. 24, &c. 193

T

Taberna diversoria. 21
Talpa. 183 Tarnis fl. 238
Taurus. 305 Taxus. 99
Tempestas. 216, 250
Terra fertili. 6 inculta. 35
184 non seneccens. 9, 129
Terræ enlins. 49, 184

Thus. 118 Tilia. 96, 121
Tonitru. 136
Tonsura Ovium. 78, 137
Trudiculorum ludus. 25
Truta. 282 Tumor. 62

V

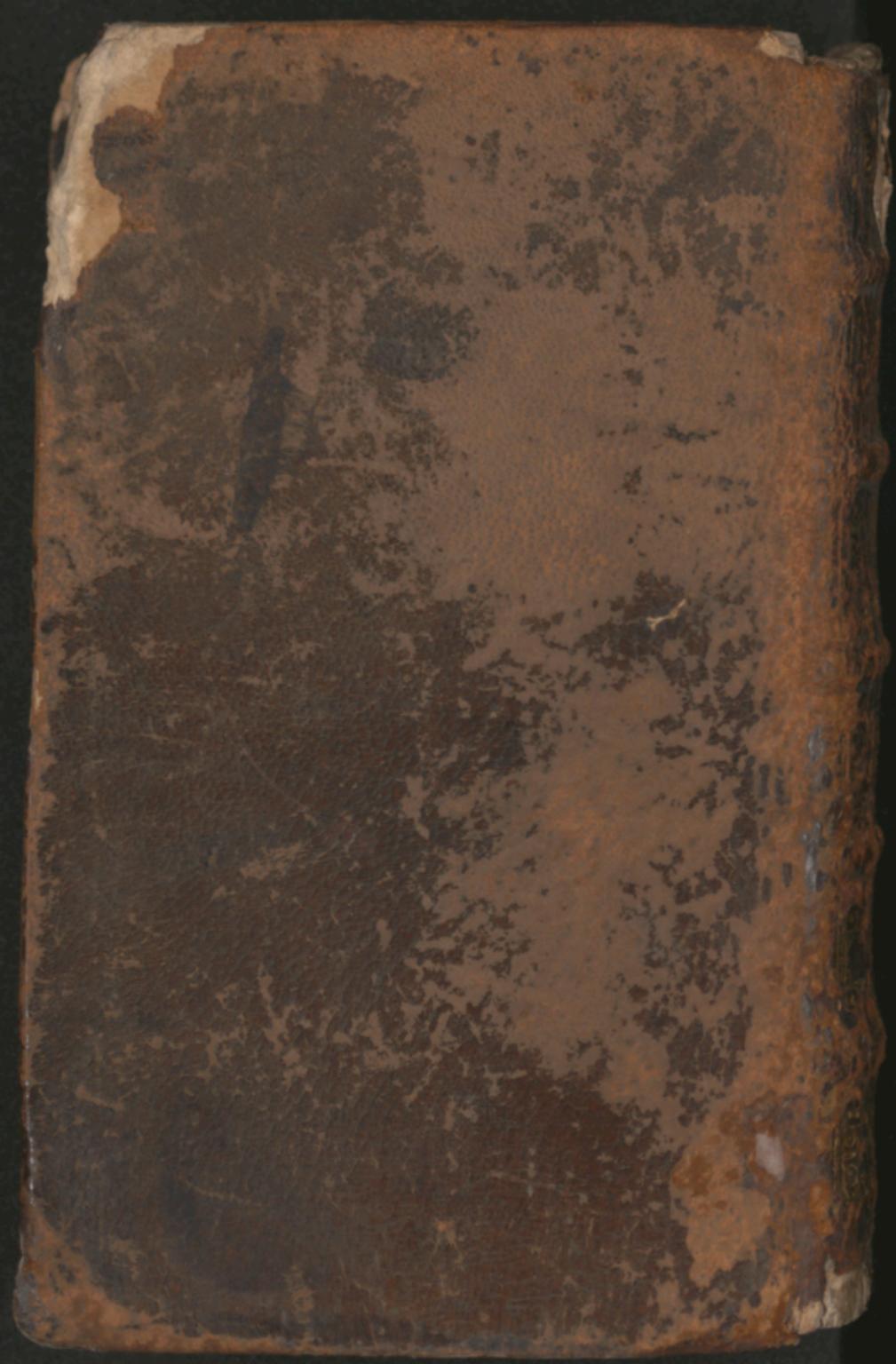
VACCA. 54, 67
De Vacuo. 218
Vappa. 204, 219
Vectura. 156, 158
Venæ arborum. 116
VENATIO. 308, &c.
VER. 131 Vervex. 76, 81
Vermes. 124 Versaliz. 180
Vespertini Rusticorum labores. 20, 159, 161
Via. 5, 7, 97
Vicinitas Prædii. 7
Vicus bonus & nequam. 7
VILL. Situs. 4, 5, 15
Villa rustica. 19
VILLICA. 44, &c. 156
VILLICUS. 35, &c. 156
VINDEMIA. 151, 203, 219
VINUM. lib. XI. p. 207
Vipera. 63
Virgilius. 191, 196, 253
Visceratio, la crée. 318
Viscus, Gui de Chesne. 125
VITIS. lib. X. p. 191
Vitulus. 55, 68
VIVARIUM. lib. XVI. p. 293
Ulysses. 41
Umbracula. 96
Volucris. 95, 148, 220
Voluptatis illecebræ. 292
Urbs. 38, 149, 168
Urina Vaccæ, remedium. 69
Uva. 45, 204, 206
Vulpes. 237, 307
Z.
Zelus animarum. 272
Zonæ. 192

FINIS.

298 | 20
18

HIC
Noqueiroles

J. Vaniere S. J. Praedium Rusticum -

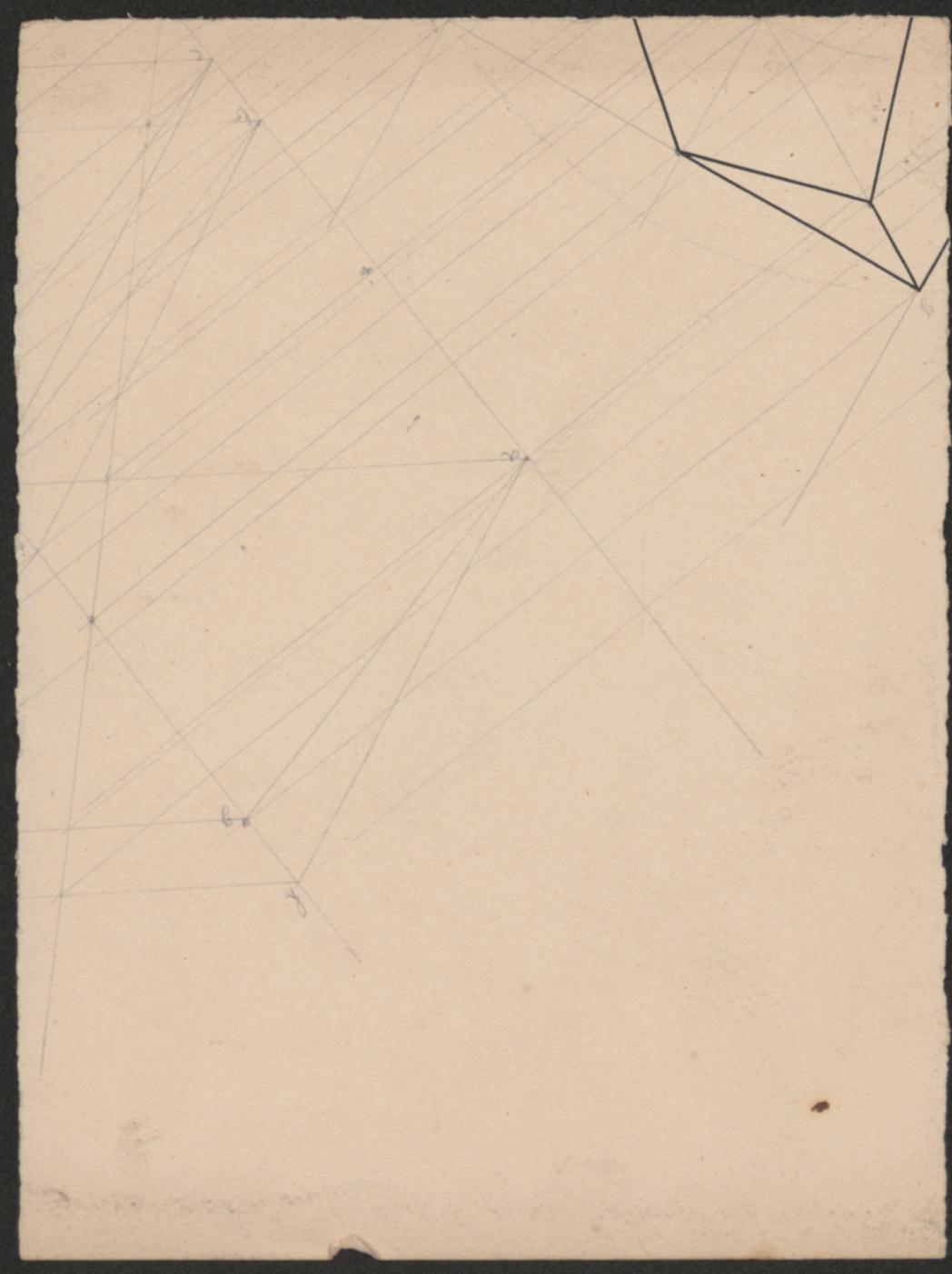
gravures.

I. Liv.	Signé J. F. Gars	1 ^o Frontispice - Non Signé
II.	Id.	I ^o Livre. Gravure. Signée. J. F. Gars.
III.	Id.	II ^o Liv. id. id. id.
IV.	Id.	III ^o Liv. id. id. id.
V.	Id.	IV ^o Liv. id. id. id.
VI.	Id.	V ^o Liv. id. id. id.
VII.	Id.	VII. id. Non Signée.
VIII.	Id.	VIII. id. id. id.
VII.	Id.	IX. id. Signée. J. F. Gars.
X.	Id.	X. id. id. id.
XI.	Id.	XI. id. id. id.
XII.	Id.	XII. id. id. id.
XIII.	Id.	XIII. id. id. id.
XIV.	Id.	XIV. id. Non Signée.
XV.	Id.	XV. id. id. id.
XVI.	Id.	XVI. id. id. id.

Figures Retournées en 2^d tirage
du VI° Liv. passe au XI° Livre.
jardiniers.

du III° Liv. passe au XII° Livre
Vignerons

du VIII° Liv. passe au XII° Vendangeurs.
du IX° Liv. passe au XIII° Basse-Cour.
du XII° Liv. passe au XIII° Colombier.

Vanière. Jacques. Le R.P. S. J.
Prædium Rusticum

1. Bl. Zolosæ, Antoine Colomyz 1706. in - 12 -
Prædium Rusticum Edition originale.
Paris. - Ecclera, 1707 avec gravures Vte Barzy n° 633
Prædium Rusticum. Editio nova sp. 194.
auctore et emendatione.
2. Zolosæ - P. Robel - 1730 - in - 12 -
3. Prædium Rusticum.
Zolosæ, 1740. cat. Gougy - 1^e 1771 -
Zolosæ, Robel 1740 in - 12 . fig. 16^e de Dumesnil - frontisp.
4. Prædium Rusticum
Paris - Bordelot 1746 -
5. Prædium Rusticum
Paris - Bordelot 1756 -
6. Prædium Rusticum
Paris - Barbon 1774. - gravures. Vente Barzy n° 416 -
n° 180.
7. Prædium Rusticum cum indice locupletiori
Paris. Barbon. 1786. - (Noulet.)
- Tous ces volumes sont de
format in - 12 -
-
8. Ecloga. ad Sexuissimos Burgundie
et Biturigum ducet. - Zolosæ. Pech. 1701 -
in - 12 -
9. Apes. - (Les abeilles) Zolosæ, 1727.
opuscula de 46 pages - in - 12
10. J. Vaniere. S.J. - Opuscula
Paris, Simon. 1730.

11. J. Vanieri - S.J.
Opuscula - Editio nova; auctior
Zolosce 1724 ^{tiré à petit nombre pour être} offerte en présent. —
12. opuscula - (Rare en 1re éd.)
D'après le père Brûlé elle aurait
été éditée en 1717.

